

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Thomas Ringo,

Biskop i Thyen.

En Levnetsbeskrivelse.

Af

M. C. L. Heiberg,

Provst, Sognepræst i Kjerteminde.

Odense.

Forlagt af den Hømpelste Boghandel.

M. C. Hømpels Bogtrykkeri.

1852.

F o r o r d .

Thomas Kingos Navn er knyttet saa nøie til vort Fædrelands Psalmelitteratur, at de Fleste ved at høre det nævnet strax ville tænke paa den store Digter. Hovedbegivenhederne i hans offentlige Liv have ei heller været ganske ubekjendte, og i de sidste Aar ere vigtige Bidrag til hans Historie komne for Lyset i de Levninger af hans Brevverling fra Aarene 1696 og 1697, der findes blandt J. C. Blochs haandskrevne Samlinger til den svennske Geistligheds Historie paa Universitetsbibliotheket, paa hvilke C. S. Brandt først har henvendt Opmærksomheden i Dansk Kirketidende for 1846, samt i sidstnævnte Forfatters Bidrag til en Dansk Psalmehistorie i 2den Deel af den Danske Psalmedigtning, udgivet af ham og L. Helweg. Kingos Billede har imidlertid hidtil staaet utydeligt i Historien, ligesom Dommen over hans Character og Virksomhed har været usikker, og det maatte blive saaledes, saalange som de vigtigste Kilder til hans Historie kun i en meget ringe Grad vare benyttede, nemlig hans egne Skrifter og Bispearchivet i Odense, hvortil endnu maa føies endel i forskjellige Manuskriptsamlinger paa det Kongelige og Universitetets Bibliothek adspredte Optegnelser. Den uindskrænkede Afgang til Odense Bispearchiv, der velbilligen har været mig tilstaaet, har gjort det muligt for mig at gjenneegaac det vidtløftige Apparat,

IV

sem findes der. Bibliothekar, Mag. Thorsens og Registrater Kall-Rasmussens venstabelige Veiledning har jeg at takke for, at jeg har kunnet afbenytte endeel Haandskrifter. Jeg har desuden modtaget flere Meddelelser fra Overlærer Dr. Paludan-Müller, Cand. G. J. Brandt og Cand. E. Helweg.

I et ikke ganske kort Tidrum har jeg i mine faa Fritimer beskæftiget mig med dette Arbeide. Thi jeg har ønsket at opfatte og med historisk Trofast at sammenføie de enkelte tildeels forvanskede og i Tiden afblegede Træk af den mærkelige Mands Personlighed til et, saavidt muligt, levende og anskueligt Billede. Allerede hertil hører der Tid og en omhyggelig Betragtning. Men til at meddele en levende og sandtru Skildring af en forlængst afdød Personlighed hører ogsaa, at denne fremstilles i det rette Forhold til hele Samtiden og alle Dngivelsler. Ellers vil Billedet komme til at savne den Ramme, i hvilken det først kan sees i sin rette Belysning. Men i det jeg arbejdede mod dette Maal, tilsigtede jeg tillige under Monographiens Form at give Bidrag til Dphsning om hiin Tids kirkelige Forhold i det Hele og saaledes at hve et Bilag til en endnu lidet bearbejdet Deel af vor Kirkehistorie.

Maatte det nu af selve den udkaftede Skildring kunne kjendes, at den er fremgaaet af ikke mindre Interesse for historisk Sandhed end af kjærlig Omhu for en stor Mands Minde!

Af Fyens Stifts litteraire Selskab har jeg, som dets Medlem, til dette Skrifts Udgivelse modtaget Understøttelse, for hvilken jeg herved aflægger Selskabet min erkjendtlige og ærbødige Tak.

Kjerteminde Præstegaard, den 2den Mai 1852.

Forfatteren.

S n d h o l d .

Første Capitel.

Thomas Kingos Ungdomsaaar.

	Sider.
1. Fødsel og Familieforhold.....	1
2. Barndom og Skolegang.....	3
3. Universitetsaaar.....	9
4. Huuslærer og Capellan. Første Digte.....	11
5. Første Giftermaal.....	18

Andet Capitel.

Thomas Kingo som Sognepræst i Slangerup.

6. Kalbelse til Slangerup.....	21
7. Andelige Sjunge-Chor 1ste Part. Andre Digte.....	23
8. Præstelig Virksomhed. Naturgaver. Betragtning af Præste- embedet. Theologie og Christendom. Prædikemaade.....	36
9. Levnetsomstændigheder. Magister. Andet Giftermaal. Fabers Død. Estermand i Slangerup.....	57

VI

Tredie Capitel.

Thomas Kingo som Biskop i Fyen.

	Sider.
10. Kalbelse og Indvielse.....	59
11. Bispeembets Omfang og Forretninger.....	61
12. Prædikener og Bistatser.....	64
13. Skolevæsenet paa Landet.....	69
14. Tilsyn med Præsterne. (Provstevalget.) Omsorg for og Omgang med Geistligheden.....	71
15. Gudstjenestens Ordning. Deeltagelse i Ritualets Udarbejdelse. (Landemodsprædikener).....	85
16. Fremmede Religionsbekjendere. (De Reformeerte).....	88
17. Kirkebygninger og Kirkerestgaver.....	92
18. Geistlighedens Indkomster, Rettigheder (Enkæbster) og oeconomicke Vilkaar.....	102
19. Kaldbretten.....	114
20. Det lærde Skolevæsen.....	122
21. Embedsforhold til Stiftamtmanden. (Winterfeldt. Schult. Lüchow).....	134
22. Embedsforhold til Magistraten, (i Odense og Naksoy). Hospitalet i Odense og St. Knuds Kirke.....	146
23. Fortsat Digtervirksomhed. Leilighedsbidte. Wandelige Sjungechor's 2den Part. Psalmebog (Winterparten) 1689. Kirkepsalmebog 1699. Bøn og Psalmer til Bededagene 1700.....	161
24. Dvrige litteraire Virksomhed.....	195
25. Regjeringens Paaskjonnelse. Forøgelse af Indtægter og personlig Udmærkelse.....	197
26. Forhold til Kongen og Forbindelse med anseelige Mænd.....	200
27. Familieforhold. Anden Hustrues Død. Stebborn (Jacob Worm). Sølgerjønner og Striden med disse. Tredie Giftermaal. Formuesomstændigheder. Det Kingoske Navn. Private Forhold. Venner og selskabelig Omgang. Charactertræk.....	203

VII

Fjerde Capitel.

Thomas Kingos sidste Dage.

	Sitr.
28. Sygdom og Død. Begravelse. Epitaphium.....	227

Femte Capitel.

Forhandlinger efter Thomas Kingos Død angaaende de offentlige Stiftelsers Bestyrelse.

29. Eftermandens Klager over Forvirring i Regnskabsvæsenet. Undersøgelser og Domme.....	234
Bilag	249

„Levet har han iblandt os, saa han kan ikke [bøe: der er Udøbelighed i Dyden. Død er han fra os, at han kunde leve hos Gud evindeligt: hans Haab var fuldt af Udøbelighed.“

Kingos Ord i Litigprædiken over Dr. Jacob Bircherod p. 54.

Første Capitel.

Thomas Kingos Ungdomsaar.

---

1. Thomas Kingo nedstammede paa Fædrenesiden fra en skotsk Slægt, hvad ogsaa Navnet, som er den skotske Udtale af det engelske Ord „king“, vidner om. Hans Farsfader, efter hvem han var opkaldt, kom hertil Landet¹⁾ under Kong Christian d. 4de, hvis Tapetmager han blev, og tog Bopæl i Helsingør. Da Kong Jacob d. 6te i Aaret 1590 opholdt sig paa Kronborg, aflagde han et Besøg hos denne sin Landsmand.²⁾ Hans Forældre vare Borger og Linned- samt Damastvæver³⁾ i Slangerup Hans Kingo, der var født i Airil i Skotland i Aaret 1586⁴⁾ og døde i Slangerup

---

¹⁾ Pont. Ann. IV, 110. ²⁾ Pont. Ann. I. I. cf. Rahbek og Myerup. Den danske Digtekunst 1, 171. ³⁾ Kalls Ms. in fol. 97. Kongens Bibl.

⁴⁾ Bedstefaderen Thomas Kingo er altsaa kommen til Danmark imellem Aarene 1586 og 1590.

1671 i sit 85de Aar, og Karen Sorensdatter, der døde i Odense og blev begravet i St. Knuds Kirke d. 21 Mai 1687. ¹⁾ I deres 47 aarige Ægteskab havde disse Ægtefolk, saavidt vides, 6 Born, af hvilke tre, der formodentlig ere døde i en tidlig Alder, ere begravede tilligemed Faderen i Slangerup Kirke. ²⁾ Foruden disse kjender man to af deres Døtre Elisabeth Ringo og Else Ringo. Elisabeth var gift med en kongelig svensk Skibsbygmester, Mester Robert Turner i Stokholm. Hun levede som Enke i Odense 1689 med et svageligt Helbred og døde der 1692. ³⁾ I Anledning af hendes Død blev der d. 12 Marts 1692 af Consistoriet i Odense udstedt en Attest, at hun ikke efterlod sig andre Arvinger end sin Broder Bisoppen og en eneste Søster Else Ringo, Sal. Hr. Gregers Madghens paa Fejo. ⁴⁾ Om Else Ringo berettes det, at hun først var gift med en Forpagter paa en Herregaard i Sjælland, ⁵⁾ eller, som en anden Kilde siger, ⁶⁾ med en gammel Skoflækker i Jordhøi udenfor Slangerup, og siden med Præsten Gregers Madghen paa Fejo 1689. Med sin første Mand havde hun en Datter Johanne Jensdatter (først gift med Klokker Anders Mortensen Piil i Nyborg og derpaa med Mag. Hans Iversen Stub, Rector i Ålsens). Desuden havde hun en Datter, der, gift med Hr. Oluf

¹⁾ Bloch, Den svenske Geistligheds Hist. 1, 151 og Ringos Erklæring til Kongen 27 October 1688. Original i Odense Bispearchiv.

²⁾ cf. Inscriptionen, som Sønnen satte paa Faderens Liigsteen. Pontoppidan. Marm. Dan App. p. 299. ³⁾ Blochs Angivelse l. 1. 1, 172, at hun døde 1690, er altsaa urigtig. ⁴⁾ Consistoriets Protol. Db. Bispe-Archiv p. 170 og 190. ⁵⁾ Bloch, l. 1. 2, 189.

⁶⁾ Kalle Ms. in fol. 97 Kongens Bibl.

i Norup i Fyen, druknede paa Fsen i Odenſe Fjord ved Hindsholmen, og 3 Sønner, af hvilke Hans Kingo var Sognepræst i Viſſenberg, den anden Degn i Skovby i Fyen og den tredie Klokker ved St. Knuds Kirke. Thomas Kingo ¹⁾ blev født i Slangstrup d. 15 December 1634. Forældrene vare fattige. I hans Faders Gravskrift lader Kingo ham ſige:

„Jeg aatte ikke Verdens Guld,
Nu eier jeg ſaa megen Muld,
Som denne Steen kan trykke,
Min Riigdom var et ærligt Navn.“ ²⁾

men han var en ſlittig Arbejder og ærefjær Mand:

„Med Eren tjente jeg mit Brød,
Den kroned' baade Liv og Død
Og var mit dyre Snylke.“

2. „Den elſkelige og uſſkelige Son,“ ³⁾ af hvem Forældrene ſkulde have ſaa ſtor Glæde og Ære, blev opdraget i Gudsſ frygt og efter den Tids Viis med alvorlig Strengthed. Mindet om Barndomsdagene i Fædrehjemmet ſtod derfor ogſaa levende for Digteren i hans ældre Aar. Han glemte hverken det Fjærlige

¹⁾ I Poetiſt Læſebog for Born ic Kbhavn 1835—36 p. 481 kaldes han Thomas Hanſen Kingo, en Benævnelſe, ſom han hverken ſelv brugte eller jeg noget andet Sted har ſeet. ²⁾ E. Pontoppidan l. I. Det maa ikke undre Noget, der maatte ſøge denne Indſkrift i Slangstrup Kirke, at finde den over en anden Mand. Thi Præſten Peder Friis (Præſt i Slangstrup fra 1703 til 1729) tilegnede ſig Liigſteinen, lod Navnene og Dverſkriften forandre og ligeledes Slutningen: „Mine Dage ere lettere henſkøine end en Bøverſkytte, Job. 7, 6,“ der ſigtede til Hans Kingos Haandværk, til: „Mine Dage ere lettere henſkøine end en Lilie, ſom er vidnet paa Marken“, ſigtende til ſin Families Baabenmærke, en Lilie, ſaa at Hans Kingos Liigſteen nu har følgende Indſkrift: „Herunder hviler ſødelig i Herrens hæderlig og høi-lærde Mand Hr. Peder Friis med ſin dydbæle Huſtrues Maren Pedersdatter ic. ³⁾ Reichmanns Rigdale. Odenſe 1704 p. 70.

Smil, der „medens han var spæd og bange, loffede ham til at slaae sig løs og prøve sine første Trin,“¹⁾ eller

„Risef der vilde qviste
Dg kue ham med Liste,
At dæmpe Syndens Art.“²⁾

Tillige lærte han at kjende og holde sig til Herren, der kjærligt vaagede over hans Barndom. Herom vidne hans Ord:

„Jeg har lært min Gud at kjende
Fra mit første Barne=Evob,
Der jeg i Gang=Bognen rende,
Snubled' ofte i mit Løb,
Jeg udi min Barnekstik
Uldrig nogen Skade fik
Eller til Ulykke gif.“³⁾

Jeg kan mig nu fuld vel erindre
Hvordan Guds Forsyn med mig gif
Udi de Aar, da jeg var mindre
Dg jeg forstod ei Verdens Skik,
Jeg var tilfreds med mine Aaar
Dg stoled' paa mit Fader Vor.“⁴⁾

Men det viste sig ogsaa tidligt hos ham, at han havde et livligt og bevægeligt Sind, let modtageligt baade for det Gode og det Onde, stærkt tilbøieligt til at give sig hen til Verdens Lyst, men tillige dybt følende enhver Modgang

„Han reed sin Barnekjæp og prøved Slutte=Dyster
Dg loe ad Verdens Herlighed, men elsted' Barne=Lyster“⁵⁾

¹⁾ Reise = Andagt. .Aandel. Sjunge = Chor. 2 Part. ²⁾ Aandel. Sjunge = Chor. 2 Part, 5 Sang. ³⁾ l. l. 12 Sang. ⁴⁾ Aandel. Sjunge = Chor. 1 Part, 7 Aftenfang. ⁵⁾ Reise = Andagt.

Dg

„Han var snild at gaae
Flux efter Dndskab's Svøbe,
Hans Tunge kunde løbe
I Bander store og smaa.“ ¹⁾

Det var derfor ikke sjældent, at hans Moder havde Anledning til at tilønske ham: „gid Du sad paa Sprogs.“ ²⁾ Da han blev sendt i Skole, fandt han i Begyndelsen ikke Behag heri,

„Den Dei, som laae til Skolegang,
Besværlig var at træde,
Hun saldt mig stundom meget lang
Dg korted' mig min Glæde.“ ³⁾

I den danske Skole i sin Fødeby lærte han den christelige Børnelærdom samt at læse og skrive, „hvori han sig meget smukt forfremmede“, ⁴⁾ saa at den Under-
viisning, han her modtog, rimeligviis blandt Andet lagde Grundvolden til hans sikke og smukke Haandskrift, og til at han i senere Dage satte megen Priis paa, at der, hvad dengang ikke var almindeligt, blev givet Underviisning i Skrivning i de latinske Skoler. I sit Hjem lærte han formodentlig allerede fra Barndommen af sine Forsædres Modersmaal Engelsk. Thi man har ikke alene i hans Skrifter villet finde Signelser og Ordsvøi-

---

¹⁾ Uandel. Sj. - Ch. 2 P., 5 Sang. ²⁾ Dette hans Moders ofte udtalte Dnsse over ham i hans Barndom gav, som Bloch fortæller i Haandskrevne Samlinger til den svenske Geistl. Hist. paa Univers. Bibl., igjen Ringo Leilighed til en Spøg i senere Dage, da hun var hos ham i Tjen. Han lod hende sætte over til Sprogs og spurgte hende ad, om hun nu vidste, hvor de vare. Da hun benægtede det, svarede han, „nu ere vi paa Sprogs, bidhen I har snstet mig saa ofte i min Barndom.“ ³⁾ Reise-Andagt. ⁴⁾ Deichmann l. l. p. 71.

ninger, som vidne om hans brittiske Herkomst,¹⁾ men han talede ogsaa det engelske Sprog, som paa den Tid ikke horte til den almindelige Dannelse.²⁾ Efter sin egen Begjæring og paa en af Lærernes indstændige Tilskyndelse, der havde bemærket hans gode Evner og Nemme, blev han derefter 1640 sat i den latinske Skole i Slangerup³⁾ under Rector Mag. Hans Aalborg, der siden blev Sognepræst i Veilby i Thy, hvor han oplevede at see sin Discipel som Biskop. I denne Skole gik Ringo til sit 16de Aar. Han gjorde ved sin store Flid god Fremgang, men da han formedelt en grov Forseelse⁴⁾ maatte staae Skoleret, søgte han til den nærliggende Frederiksborg Skole. Bistnok synes baade den velvillige Modtagelse, der blev ham tildeel i Frederiksborg, og den Agtelse og Tillid, som hans Fødebyes Borgere senere viste ham, ved at søge at faae ham til Præst, at stride imod den enestaaende Beretning om Aarsagen, hvorfor han maatte forlade Slangerup Skole; men paa den anden Side har Ringo aflagt et Vidnesbyrd om Ungdomsforvildelser, der lyder for alver-

---

¹⁾ Rahbek og Myrup I. I. p. 179. Brandt og Helweg, Den Danske Psalmemigtning. Kbhavn 1846 p. 55 ff. ²⁾ Dette fortæller J. Birkerød i sine Dagbøger p. 242 saaledes: „Den 26 Juni 1687 reiste Prinds Georg fra Afsens og kom ud paa Eftermiddagen til Odense. Bispren Dr. Ringo, som talede Dansk med Prindsen, men Engelsk med de andre medfølgende Lørdø, samt Professorene og Præsterne complimenterede Hs. Høihed udenfor Byen, hvor han tog Bognstifte og begav sig saa strax videre fort ad Nyborg. ³⁾ Bartholins Universitetsprogram 13 Novbr. 1703. ⁴⁾ Femina ex eo gravida erat facta. Det maa dog bemærkes, at denne Beretning ene grunder sig paa en Notits (Kalls Ms. in fol. 97) om Ringo, der er forfattet i Odense efter hans Død og i andre Henseender ikke er paa-
libelig.

ligt, til at det kan aagaae nogen Anden end ham selv. Det gjælder derfor maaskee just denne Periode af hans Ungdomsliv, naar det hedder:

„Min Ungdom lod mig Porten op
Til Verdens mange Veie,
En viste mig til Grens Top,
Til Lyft mon' andre steie;
Paa Grens Bei Arbeide stod
Med meisom Svæd i Pande,
Men sminket Lyft med fliden Fod
Vred om til mørke Lande.

Den rette Bei har Gud mig kjendt
Fra Ungdom op at løbe,
Enddog jeg heller havde rendt
For Lyftens lækkre Svøbe,
Dg om jeg end af Veien vred
Til Lyfters Aftrogs Telte,
Saa hjalp min Gud, om Foden gled,
Jeg dog ei ganske vælte.“¹⁾

Frederiksborg Skole havde dengang en høit anseet Rector i Mag. Albert Bartholin. Ringos Kundskab og Lærvillighed forskaffede ham Plads i Rectors egen Lectie, ja han vandt i den Grad dennes Yndest, at han optog ham i sit Huus og sørgede for ham med faderlig Velvillie.²⁾

¹⁾ Reise-Andagt. ²⁾ Det kom siden Frederiksborg Skole til Nytte, at Ringo havde været dens Discipel; thi det fortælles, at Christian d. 5te paa et Forslag om at neblægge denne Skole som unyttig og isfædet derfor at oprette et Compagnie Ryttere, forlangte Underretning om, hvad der var blevet af dem, som vare dimitterede derfra, og da Ringos Navn forekom blandt disse, svarede offentlig for sine Færrer: er der kommen saadanne Mænd fra Frederiksborg Skole, hvorledes tør vi da understaae os den at ruinere. Rahbel og Myrup, D. Danske Digtekunstens Hist. 1, 260 efter Christoffer Friis's haandskrevne Analecta de Hymnopoetis sacris apud Danos.

Historien bringet ikke mange Efterretninger om Kingos som om de fleste andre udmærkede Personligheds tidligere Udviklingsgang. Vi vide ikke at angive, om der ikke allerede under hans Skolegang hittede sig Tegnpaa den Digteraand, der boede i ham, eller hvilke de Midler vare, hvorved den blev vaakt. Det er dog bleven hittedet, „at der ingen Tvivl kan være om, at Præsten i Slangerup, Soren Povelsen Gullandsfar (der havde haft Omgang med Anders Arrebo i Bordingborg og er bekjendt af sin danske Profodie, † 1668), har haft Indflydelse paa Kingos Barndom og navnlig sikkert vaakt den Kjærlighed til Modersmaalet og Alt, hvad Dansk var, der udmærkede ham til hans Død.“¹⁾ Derfor kan nu vistnok ikke føres noget bestemt historisk Beviis. Det synes endog at tale herimod, at Deichmann i sin Ligtale udtrykkelig bemærker, at det var en af Skolens Lærere i Slangerup, der opmuntrede ham til at studere, saa det synes besynderligt, om han med Taushed skulde have forbigaaet, dersom Byens Præst, den bekjendte Soren Povelsen, i nogen betydelig Grad havde taget sig af ham. Men meget sandsynligt bliver det alligevel, at hans tidlige Bekjendtskab saavel med denne Mand som med den danske Litteraturhistoriker Albert Bartholin ikke kan have været uden Indflydelse paa hans hele følgende Aandsretning, men har bidraget til at indpode ham den Kjærlighed til Modersmaalet, der blev saa levende hos ham, og ledet hans store Naturgaver som Digter i det rette Spor ved at føre ham ind i et alvorligt Studium

---

¹⁾ Brandt og Helweg. Den Danske Psalmebogtning, i Omrids af Forfatterens Levnetsløb.

af det danske Sprog og de bedste danske Skribenter, navnlig Digterne.¹⁾

3. Efter at have tilbragt 4 Aar i Frederiksborg Skole blev Kingo dimitteret til Kjøbenhavns Universitet med et berømmeligt Testimonium, bestod hæderligt Examen Artium og blev indskriveret som Student d. 6 Mai 1654 af Rector magnificus Dr. Thomas Bang under Navnet Kingopius. Til Privatpræceptor valgte han Mag. Berthel Bartholin, dengang Decanus i det philosophiske Facultet. Ved Universitetet opholdt han sig i 4 Aar,²⁾ studerede med megen Flid og bestod theologisk Attestats d. 8 April 1658 under Censorerne Dr. Thomas Bang og Dr. Jacob Knudsen. Om hans Ophold i Kjøbenhavn og hans Studeringer der vides forøvrigt kun Lidet; det indskrænker sig til det Vidnesbyrd, som Universitetet gav ham efter hans Død, at han i sine Universitetsaar hengav sig ganske til et alvorligt Studium og holdt sig fjernt fra alt daarligt Selskab;³⁾ det er kun af Mandens senere Virksomhed vi kunne slutte os til, hvad han i sine Læreaar i Særdeleshed har lagt Bind paa. Blandt Universitetets theologiske Professorer fandtes ingen udmærket Personlighed, og Tidsalderen var i aandelig Henseende rolig og ubevæget. De mange Stridigheder i den lutheriske Kirke igjennem det 16de

1) „Havde læst og Poeternes Skrifter.“ Deichmann l. l. p. 141.

2) Deichmann p. 173 og Bloch 1, 52 have Begge 3 Aar, men er det hos Bloch opgivne Examensdatum rigtigt, maa Opholdet i Kjøbenhavn have medtaget 4 Aar. 3) Noster habitavit in studiis et scientiis totus, quæ animus ad majora firmant, ad inania se minime ac frivola passus, iis nunquam homuncionibus sociatus, quibus plus palatum, quam cor sapit. Universitetsprogram 13 Novbr. 1703.

Aarhundrede havde hos os, som overalt, trættet og slappet Gemytterne, og Videnskabeligheden var kommen i Forfald. Med Caspar Brochmand († 1652) var vel efter hele Tidens Mening en bedre Tid oprunden for Theologiens Studium ved vor Høiskole. Ved sit systema universæ theologiæ (Hafniae 1633), der længe fulgtes og agtedes høit af Danmark's Geistlighed, og ved sin Docentvirksomhed havde denne Sjællands udmærkede Biskop bragt en større Videnskabelighed ind i Theologiens Studium, ligesom han ved sin Huuspostil havde givet en god practisk Anviisning. Men Brochmands systema var dog udarbejdet ganske i Tidens Aand, der ikke syntes at frygte Noget mere end afvigende Meninger om Religionen,¹⁾ saa at der dengang endnu ikke var Tanke om et friere Studium af Theologien. Vel var der just i Kingos Studenteraar 1654 og 1655 nogen Bevægelse i Gemytterne i Kjøbenhavn, der ogsaa greb enkelte Studerende, i Anledning af Mag. Nicolai Svendfens Cronichii veigelianske Meninger,²⁾ der vare Pietismens Forløbere, men Dphavsmanden blev straffet med Strengthed, og paa en enkelt Opdukken nær af de samme Meninger blev den danske Kirke ikke i nogen særdeles Grad berørt af separatistiske Bevægelser i det 17de Aarhundrede. Men var der end saaledes ved Tidens hele Retning forefrevne de unge Theologer en Bane, uden for hvilken de ikke ret vel turde bevæge sig, saa var dog en grundig theologisk Dannelse, fremgaaet af et nøie Bekjendtskab med Skrif-

¹⁾ Brochmands System gienemgaaer og imobegaaer ved hver enkelt Lærefætning controversias priscas et recentes. ²⁾ cf. Pont. Ann. ad ann. 1654 og 1655.

ten og udviklet ved de mange Disputatser, der holdtes ved Univerfitetet, ingenlunde ualmindelig. At Kingo som Theolog var dannet paa denne Maade, stemmer ogsaa saavel hans Samtids Dom, som hans Skrifter og hele Embedsvirksomhed overeens i at vise, og, arbeidsom som han stedse var, brugte han med stor Flid sine Univerfitetsaar og udstod sine Examina med Berømmelse. 1)

4. Strax efterat Kingo havde taget Attestats, forlod han Kjøbenhavn. Hans Vilkaar vare vel ikke saaledes, at han kunde tilbringe længere Tid ved Univerfitetet, end nødvendigt; men det turde ogsaa være Tilfældet, at han, som aldrig hørte til de blot theoretiske Lærde, men havde en afgjort practisk Retning, følte sig tilskyndet til saasnart som muligt at søge sig en bestemt Virkekreds. Han paatog sig nu først en Huuslærerpost hos Forvalteren paa Frederiksborg Slot Jørgen Sørensen, og da den adelige Frue Lene Rud paa Sæbygaard²⁾ (tæt ved Tiisø) kort derefter³⁾ tilbød ham en lignende Stilling, antog han den og uderviste hendes Børn i Forbindelse med Overinspecteur Karsten Hansen Atkes 5 Sonner. Denne Mand eiede Møragergaard og var Overinspecteur over Rentemester H. Müllers Gaarde, til hvilke Bedbygaard hørte. Paa Bedbygaard opholdt Atke sig under Krigen, og Kingo passerede i den Tid som Sauvegarde ved Gaarden, da Atke og hans Broder Hans Atke, Borgermester i Slangerup,⁴⁾ hvor den svenske Konge

1) Deichmann p. 71. 2) Deichmann har Bedbygaard, men den eiebes, som nedenfor anført, af en Anden. 3) Endnu i Aaret 1658, saa at Deichmanns „paa nogle Aars Tid“ ikke er rigtigt. 4) † 1680 d. 16 Juli. Marm. Dan. Append. p. 301.

logerede og havde sit Hovedquarteer under Krigen, havde forskaffet ham et Sauvegarde-Brev hos de svenske Generaler. Under sit Ophold paa Bedbygaard havde Ringo megen Omgang med 2de unge fra Udlandet hjemkomne Adelsmænd af Grubbernes Slægt, og de lærte ham at sægte. Denne ridderlige Færdighed kom han til at gjøre Brug af en Dag, da en svensk Cornet kom ind paa Gaarden og vilde med sin Tjener lade en Hoppe bortføre fra Stalden; thi da han forgjæves havde foreviist sit Sauvegarde-Brev, huggede han Tøilen, hvormed Tjeneren holdt Hesten, over, saa at den søgte tilbage til Stalden. Cornetten sprang nu af Hesten og trak Sabelen, og Ringo gjorde ligesaa, medens Grubberne paa Latin tilraabte ham, at han kun skulde værge sig. Men til Lykke faldt Cornetten over sine Sporer om paa Ryggen og maatte bede om Pardon, som blev ham tilstaaet, hvorpaa han reed bort. Da derefter Ringo og hans tvende unge Venner gik udaf Gaarden for paa en Spadsferetour „at raisonnerer over Victorien,“ kom Cornetten bag paa dem, lod, som han vilde spørge om Vej, og affød i det samme en Pistol paa Ringo, saa Kuglen gik skraat ud igjennem hans Mund, og Krudtet blev siddende i hans Læber til hans Dødsdag. Grubberne grebe da fat i Tøilen paa Cornettens Hest og sloge begge hans Pistoler itu paa hans Bænde. Næste Aar kom Cornetten atter til Gaarden for at hente Fournage, ved hvilken Leilighed Ringo for at undgaae Klammerie holdt sig paa sit Kammer. Men Cornetten havde ikke glemt ham. Da Atte Dagen efter i Forening med Gaardens Skytte, Adrian, ledsagede ham til hans Quarteer, begyndte han at „smælde paa den

Sauvegarde," som Aaret tilforn havde været paa Gaarden. Atke formanede ham til ikke at tale saaledes om „en brav Karl;" men Cornetten trak en Pistol ud af sit Belte og vilde have skudt Atke, hvis Skytten ikke havde forhindret ham derfra. Cornetten vendte da Pistolen imod Skytten, der sprang af Hesten, kastede sin Bøsse over Saddelen og ihjelskjød ham, saa han faldt ned af Bognen, hvorpaa han bandt hans Liig med en Strikke om Foden til Hestens Hale og slæbte det saaledes til næste Morads. Sagen rygtedes imidlertid, og Atke blev af en Lieutenant og Dragoner ført til den svenske Leir, hvorover han af Skrak fik en Rytstelse, der ikke mere forlod ham. Paa hans Kones Forbøn og Forklaring for den svenske Konge blev han dog frigivet.¹⁾ Denne krigeriske Episode af Kingos Ungdomsliv viser allerede den Uforfærdethed og Raaskhed, med hvilken han stedse fremtraadte, naar det gjaldt Kampen for en god Sag; hans følgende Liv afgiver Beviser nok paa, at det var ham egentlig ikke at lade Sværdet blive i Skeden, naar han blev angreben. Til den Atkeske Familie, der vel allerede var ham bekjendt fra Slangerup, knyttede han sig noie baade i onde og gode Dage og tilbragte lykkelige Dage i dens Kred. Med Karsten S. Atke, der efter Kingos Beskrivelse maa have været en ligesaa forstandig og underholdende Mand, som han var en redelig og dygtig Huusholder over hvad der var ham betroet, spadserede han under livlige Samtaler ved den skjønne Tiisøs Bredder. Munter, selskabelig og satirisk, som han var, tog han gjerne

¹⁾ Kalls Ms. in fol. 97. Kong. Bibl.

Deel i den landlige Selskabelighed i Egnen, ¹⁾ der ofte samlede „Beneffloffen,“ saa at han fandt saameget Behag i den „lystige Ort,“ at han ikke kunde begribe, hvorfor Atke vilde forlade den, ja han pristede den hele Egn som saa skøn, at han meente, man længe skulde lede, før man kunde finde

„Et Sted, der var saa vel forseet
Og med sig Lyst omrundet.“

Opholdet i denne smukke Egn blev derfor ogsaa Kingo, hvem vi her lære at kjende som den, der havde en aaben Sands for Naturens Skjønhed, uforglemmeligt, og han skriver herom til Atke: ²⁾

„Jeg svær, jeg tænker meget tit
Paa Eders livsom Stue,
Hvor man af vesten Vindue vidt
Den deilig Sø kan skue,
Naar Solen vester løben er
Og skæven Straale dyster,
Som endelangs i Vandet stjer;
Slikt Skilderi det ypper,
At purpurrode Vestertant
Sit Himmelblaa kemænger
Med Søens tindrende Bliant,
Græsgrenne Skov og Vænger,
Som gjere Die, Sind og Sjæl
Af sig Forlystning fulde.“

Den Venfælsforbindelse, han knyttede med Atkes Familie, blev ikke glemt i senere Aar fra nogen af Siderne. Han skjldte den for en Deel sin Forfremmelse, som nedensfor skal blive viist. I Aaret 1674 opsatte han et Liigvers til sidste Ore og Amindelse for

¹⁾ Digtet: Hæve-tud og Knud-herud. ²⁾ K. S. Atkes Afsted fra Love-Herred.

Atkes Hustru Helvig Didrichs Datter Draguns, der ikke mindre vidnede om hendes Dyder end om den Taknemmelighed, med hvilken han mindedes at have hørt til den glade Kreds af Venner, der samlede i hendes gjæstfrie Huus. En Mr. Matthias Atke opholdt sig i Bispegaarden i Odense 1687.¹⁾

I 3 Aar var Kingo Huuslærer og havde i denne Tid „ved sin Værdom og Skikkelighed gjort sit Navn bekjendt for mange fornemme Folk.“ Da nu den meget gamle Peder Jacobsen Worm, Sognepræst for Kirkehelsingø og Drosøbjerg Menigheder og Provst i Love-Herred, der allerede havde haft 2 Capellaner, begjærede ham til Personalecapellan, modtog han dette Tilbud i Marts 1661.²⁾ Han blev ordineret af Erkebiskop Svane og var Capellan i 7 Aar, indtil Worms Efttermand³⁾ Normanden Frands Pedersen König fra Rakkestad ved Frederiksstad paa 12te Søndag efter Trinitatis 1668 overtog sig Embedet, og han forestod dette sit første Embede, som det hedder,⁴⁾ „med største Trofskab, Gud til Ære, Menigheden til Opbyggelse og den ærverdige gamle Mand til største Behag og Forsoielse.“⁵⁾

Det er fra dette Tidsrum vi have de første Digte af Kingo i de 3 Ungdomsarbejder „Sæbygaard's Ko-

¹⁾ Mag. Naur's Skolebog i Commissionsact 20 Martis 1711, p. 494. Db. Bispe-Archiv. ²⁾ Bloch l. l. har 1662, men efter en skriftlig Optegnelse i Kirkehelsingø Pastorats Archiv tiltraadte han Capellaniet 1661. ³⁾ Worm døde i Juli 1668. ⁴⁾ Reichmann p. 75. ⁵⁾ At Kingo blev Worms Efttermand som Sognepræst i Kirkehelsingø og Drosøbjerg er efter ovenansførte fra Stedet selv indhenteede Eftterretning en Feil, som fra Pont. Ann. IV, 110 er gaaet over i flere Skrifter f. Ex. Bloch, Nyerup og Poetisk Læsebog af Barsed.

Klage" (1665) „Karsten Hansen Attes Afsted fra Løve-Herred" og „Næve=tud og Knud=herud", der, hvor forskjellige de end ved deres lettere Form og mestendeels spøgefulde Indhold ere fra hans senere Arbejder, dog vidne om den allerede ovede Digter og ere ikke uvigtige Bidrag til at lære os hans Personlighed at kjende, saaledes som han var i sin Ungdom under Forhold, i hvilke han bevægede sig frit og lykkeligt og kunde vise sig ganske, som han var, imellem Venner, der havde baade ham og hans livfulde Munterhed kjær. I det førstnævnte Digt Sæbygaard's Kollage er Helten en Tyr, der „ved en uformodentlig Død hastelig blev henrykt." Behandlingen svarer til Emnet, og hele Digtet hører til den Slags, der vil findes for let, dersom det veies paa Nutidens æsthetiske Vægtstkaal, medens det dog har mange Enkeltheder, der især ved Skildringen af hine Dages Sæder endnu kunne tiltale og vidne om, at Forfatteren var opmærksom paa Folkelivet omkring sig.¹⁾ Han fortæller saaledes om Kulsvieren, der ved sit barske og smudsige Udseende kunde bringe Folk til at blive bange

„Enddog han aldrig er Tyran,
Men itkun kulsort gløiser;"

¹⁾ Det fandt i sin Tid meget Bisald og som et Monsterværk ogsaa flette Efterlignere. En Anonymus skrev saaledes „Comtesfes Hundeklage" ad analogiam „Sæbygaard's Kollage", hvilket gav Jørgen Sorterup i Cacoethes Carminificum Anledning til Røvselsen:

„Dog som danske Bern og Bispe
Fanger begge an af B,
Saa gjer ogsaa Tyr og Tidspe,
Ere dog ulige Kræe."

om den danske Bondes Stortalenhed og Kjækhed,

„Om Nogen paa hans Gildes Bei
Begynder ham at drille“,

saavel som om hans jevne Godmodighed, naar det frem-
deles hedder:

„Men naar man ham om Morgen seer,
Naar han er fra sin Tonde,
Saa naadig han ad hver Mand leer,
Som Bondehund ad Mynde;“

om Malkepigenens Dbertro,

„At hun jo krydjet Ko og Spand,
For Mælken kom paa Hylde,
Ihi Kjærlinger de ellers kan
Smørlykken fra os trylde,“

og om de stakkels Bønderpigens Skjæbne, ofte at maatte
gaae til Catechismi Læsning hos den strænge Præst i
14 Dage, ja en heel Maaned, naar de skulde giftes,
førend de kunde bestaae deres Prove. „Men“, lægger
Forfatteren til,

„vilde Præsten om den Skit
Saa ofte ikke tviste,
Han tit en Rix=Mark Danske fik,
Som han maa ellers niiste.“

„Karsten S. Atkes Afsted fra Røveherred“, af
hvilket nogle Prover alt ere anførte, udmærker sig i det
Hele ved malende Naturbeskrivelser og en igjennem den
spøgende Form fremtrædende dyb og alvorlig Følelse.
Det sidstnævnte Digt „Næve=tud“ ic., der kun kjendes
af de Prover, Mycrup ¹⁾ har meddeelt, beskriver et Be-
søg hos en Ven og dets Fataliteter paa en stræng

¹⁾ Den Danske Digter. Hist. 3, 180 ff.

Vinterdag. Det har vist ikke været Ringos Tanke, at dette Digt, der rimeligviis kun har været bestemt for hans daværende Dmgangsvenner, skulde blive opbevaret, da det Hele kun er et Slags i et jevnt Sprog og med locale Hentydninger, dog ikke uden Lune affattet Riimbrev; men det gik her som saa ofte i hiin Tid, at Digterens Beundrere have i Afskrifter samlet og opbevaret Meget, som han vist ikke selv vilde have gjemt paa.

5. Førend vi ganske forlade det første Sted, hvor Ringo forestod Præsteembedet, vil det være nødvendigt at omtale, at han herfra hentede sin første Brud, Worms efterladte Enke Sille Lambertsdatter Valchenborg, en Datter af Mag. Lambert Valchenborg, Sognepræst for Sundalens Præstegjeld i Trondhjems Stift. Hun var temmelig ung, thi hun var Worms 3die Kone. Historien om dette Giftermaal fortælles af Præsten C. Høst, der 1730 blev Sognepræst i Kirkehelsinge og Drosfelbjerg, saaledes: ¹⁾ „Peder Worms Enke fik Capellanen Hr. Thomas Ringo; thi da Hr. Frank var kommen, accorderede Ringo paa Enkens Begne med Hr. Frank om en vis Sum Penge for hendes hele Liv, og da Accorden var gjort, bad han Hr. Franz trolove sig til Enken.“

Uf Tonen i denne Beretning er det umiskjendeligt, at den vil tiikjendegive, at den sluttede Accord ikke var fuldkommen ærlig. Men der behøves neppe at gjøres opmærksom paa, at en saa klog Mand, som Ringo,

---

¹⁾ Beretningen findes i Kirkehelsinge Pastorats Archiv, hvorfra den velvilig er bleven mig meddeelt.

aldrig vilde have gaaet saa haandgribelig plumpt frem, og at der ligeledes tillægges Modparten, der dog maatte spørge om Aarsagen til, at Enken ønskede at indgaae en saadan Accord, en næsten ubegribelig Genfoldighed, saa at Historien ikke kan have forholdt sig ganske saaledes, som den fremsattes i denne Beretning. Dersom den dengang ubemidlede Kingo, der ellers ikke kan beskylde for at have havt timelig Binding for Die ved at ægte en Præsteenke, hvis største Rigdom rimeligviis, som sædvanligt, har bestaaet i hendes uforsørgede Børn, har sagt til Hr. Frank König: dersom De istedetfor at betale denne Enke aarlig Pension for hendes Livstid vil give hende en Sum engang for alle, saa vil jeg derved blive sat istand til at ægte hende, og König baade for sin egen og for Enkens Skyld er gaaet ind paa dette Forslag, saa forblive denne Sags factiske Omstændigheder ganske i Overeensstemmelse med Beretningen; de ere kun stillede i et andet Lys. Og dersom Nogen skulde mene, at en sliq Accord dog vilde være af en udelikat Natur, saa maa det bemærkes, at den Tid, hvorom her handles, ikke var saa fiintfolende, naar det gjaldte Enkers Forsørgelse, og at navnlig vor ældre Præstehistorie opviser mangfoldige Exempler paa Accorder i saa Henseende, som ere langt mere stødende end denne.

Denne Kingos første Hustru, der kun levede med ham noget over et halvt Aar, bragte ham flere Stedbørn, imod hvilke han viste sig som en kjærlig Fader og „søgte af yderste Evne at befordre dem til Brød og Grestand.“¹⁾ Blandt disse var den berygtede Satiriker

¹⁾ Reichmann I. I.

Mag. Jacob Worm, der dog allerede var 26 Aar gammel og Magister, da hans Stedmoder ægtede Kingo. Han paaførte ham senere stor Krænkelse og Sorg.¹⁾ Lambert Worm, der var Rector i Kjerteminde.²⁾ Drude Worm, der døde 17 Aar gammel i Odense.³⁾ Mette Worm, gift 21 Juni 1680⁴⁾ med Mag. Jesper Laurig Schmidt, Sognepræst i Brendstrup og Dre og Provst i Vends Herred, og 31 Mai 1686 med Mag. Jorgen Karstens; † 1694 i sit 28 Aar.⁵⁾ Sille Marie Worm, gift d. 3 Decbr. 1693 med Christian Jespersen, Sognepræst paa Fejsø.⁶⁾

¹⁾ Jacob Worms Historie af Odin Wolff i Journ. for Politik ic. 1812.

²⁾ Kalls Ms. in folio 97. ³⁾ Paa hendes Liigliste satte Kingo følgende Gravskrift:

„Som Blomsteret i Mai gaaer ud med Regn og Storm,
Saa faldt i Ungdoms Vaar den yndig' Drude Worm.
Her glemmes hendes Støv til Himlens blide Vaar,
Som har nydt Liv i Gud i hartad 17 Aar.“

Lügborff Samling 4 Bd. 295.

⁴⁾ Bircherods Brevs. Ms. ⁵⁾ Bloch, l. l. 3, 667. Kingo viede Mette Worm og J. L. Schmidt i St. Knuds Kirke, og Jens Bircherod holdt efter hans Begjæring en Bryllupsprædiken efter Drudevielsen. Siden, skriver Bircherod, var jeg til ud paa Astenen i Bispenes Huus til deres Bryllup udi et fornemme Compagni. Bircherods Brevsamling. ⁶⁾ Dgsaa viet af Kingo i Gaardslev Kirke i Tjen.

Andet Capitel.

Th. Ringo som Sognepræst i Slangerup.

6. Allerede 1665 d. 4 April havde Ringo faaet Expectance paa at blive Soren Povelsen Gullandsfarø Eftermand i Slangerup og Uvelse. ¹⁾ Hans Bestalling er af 24 August 1668. ²⁾ Senere blev han af Biskop Wandal beskikket til Viceprovst i Herredet. Hans Fødeby skal have udbedt sig, at han maatte faae Kaldet. ³⁾ Forøvrigt feiler man vist ikke ved at antage, at han allerede dengang havde mægtige Patroner, især Griffenfeldt, den daværende Præsident i Cancelliet Peter Reck og Lürdorff. ⁴⁾ Th. Ringo horte til dem, hvis Navn man i Griffenfeldts lille Bog finder betegnet med en tyk Streg, ⁵⁾ og det er bekjendt nok, at Griffenfeldt oftere udtrykkelig bemærkede sig, til hvilke Embeder Candidaten, der prædikede for ham, kunde ansees fortrinlig skikket, saa det er rimeligt, at

¹⁾ Sjæll. Regist. No. 26, Fol. 32-33. ²⁾ Sammest. No. 27, Fol. 244 a. b. Frederiksfund horte dengang endnu til Slangerup Pastorat, men Ringo maatte 1675 klage over, at Indbyggerne ikke vilde erkjende ham for deres Sognepræst, endskjøndt en Høiesteretsdom af 17 Septbr. 1666 havde tilholdt dem at høre til Slangerup Segn. Sjællandske Tegnelser. ³⁾ Nam anno 1668 successorem Viro religiosissimo Dno Severino Gothlando dandum patria civitas cupivit Doctorem Mystamqve reverendum, ducem gregis et recte vivendi Antesignanum. Urbem laudamus, qvæ tantum abest despiciatui Nativum duxerit, ut postpositis cæteris hunc mallet intimo sinu amplexari. S. Bartholinø Universitetsprogram 13 Novbr. 1703. Univ. Bibl. ⁴⁾ Kallø Ms. in fol. 97. Kongenø Bibl. ⁵⁾ Grundtvig, Kort Begreb af Verdens Krenise S. 397.

Kingo ved sin Prøveprædiken har anbefalet sig til at blive befordret just til et Kjøbstadkald.¹⁾ I de følgende Aar gav Kingo sin Taknemmelighed tilkjende i flere Digte. Han tilskrev (1672) Griffenfeldt „veemodigst og ydmygeligst“ et Trøsteskift i Anledning af hans Kones, Karen Mansens Død,²⁾ ligesaa et paafølgende Nytaarsonske³⁾ om et langt Liv og en ny Ægtemage,

„Som kan formere Dig din Lykke, Lyst og Liv,
At Danmark have kan en evig = laved Giv.“

Ligeledes er hans Digt „Samsøes korte Beskrivelse“ (1674) frembaaret som et Taknemmelighedsoffer til denne Døds daværende Herre, Griffenfeldt, der i Digtet fremstilles som Dens Stolthed og næst Gud dens Fremtids fasteste Haab. Og da Griffenfeldt stod paa sin Lykkes højeste Tinde og i December 1675 eller Januar 1676 i Kjøbenhavn blev modtaget som den, der meest havde bidraget til det tilendebragte Feldttogs heldige Udfald, besang Kingo ham i følgende Linier:

„Hvad blodig Krigsmand skal tillands og Bands udføre,
Det skal Du først udi din Hjerne overhøre.
Du viser der, at Raad er bedre tit end Magt,
Og Gud har alle Ting for Wiisdoms Fødder lagt.“⁴⁾

Peter Keeg kalder han i Sørgedigtet ved hans Død (26 Aug. 1674)⁵⁾ „Sin udi Live høigunstige For-

¹⁾ Pont. Ann. IV, 584. ²⁾ Udvalde Danske Rtim. Høffners Samling 1728. Juni-Hefstet p. 99. Hun døde d. 17 Mai 1672; cf. Giesfings Griffenfeldt. Kbhavn 1846 p. 51. Høst Giesfing kalder hun Catharina Mansen l. l. p. 47. ³⁾ Wielands Saml. 10 Bd. p. 404. ⁴⁾ Giesfings Griffenfeldt p. 147. ⁵⁾ Wielands Saml. 14 Bd. p. 66 ff.

fremmer." Og Lixdorff nævnes som hans bestandige Belynder. Opmærksomheden for hans Evner og Dygtighed var saaledes vaakt paa de hoieste Steder allerede førend hans Forslyttelse til Slangerup, og da det berettes,¹⁾ at ogsaa Kong Fredrik d. 3die var hans Belynder, tør det vel antages, at han allerede som Capellan i Kirkehelsingø har vaakt Forventninger om et mere end almindeligt Digtertalent.

7. Men det var dog først under hans Steaarige Ophold i Slangerup han vandt sit Navn som Digter og grundlagde sin følgende Berømmelse. Thi „han gravede ikke med den lade Svend det sig af Gud meddeelte Pund i Jorden,“ men anvendte den Tid, han kunde vinde fra sine Embedsforretninger, til ved et alvorligt Studium navnlig af Modersmaalet og den danske Poesie at uddanne det Digtertalent, hvoraf han fra sin Ungdom havde følt sig bevæget.²⁾ Og der var just i hans Tidssalder, omtrent fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, indtraadt et Vendepunkt i Poesien, der ikke blev uden betydelig Indflydelse paa ham. Tidligere havde baade Folkesangen og Kirkesangen bevæget sig frit, næsten ukunden af nogen Form. Men om Prosodien og den danske Rimekunst havde nu Niels Olsen Halveg († 1583), Peder Jensen Roeskilde († 1641), Hans Mikkelson Ravn († 1663) og Søren Povelsen Gullandsfar († 1668) skrevet og givet Anviisning til at anvende de opstillede Regler, navnlig i Psalmedigtningen. Anders Christensen Arrøbo († 1637) var den første, der uden Tvivl paa-

¹⁾ Deichmann I. 1.

²⁾ Deichmann I. 1.

virket af sin Samtidige, Lydspæren D'pitz, og det saakaldte frugtbringende Selskab eller Palmeordenen, hos os med Held digtede efter bestemte, bevidste Regler. Fra hans Tid indtraadte der en Brydning, saa at Kunstpoesien fik Overhaand over den frie Folkedigtning inden Aarhundredets Udgang.¹⁾ Saa bleve ogsaa med de mednere Aar, de forandrede Omgivelser og Bevidstheden om hvad han formaaede som Digter Gjenstandene for hans Digte andre, mere omfattende og alvorligere, end de vare, medens han levede i den landlige Stilhed mellem saa med sig noie forbundne Venner. Hans Digte fra denne Periode ere deels de 14 Morgen- og Aftensange og 7 Davids Penitentse=Psalmer samt 3 Morgen- og 3 Aftensuk, der forstegang udkom i Trykken 1674 i det Aandelige Sjunge=Chors første Part, og deels Leilighedsdigte, iblandt hvilke de fleste, som nedenfor skal blive viist, ere Fremstillinger af Tidens fædrelandshistoriske Begivenheder. De gudelige Sange bleve strax modtagne med den største Paaskjonnelse. Vorend han udgav dem i Trykken, havde han meddeelt dem til flere baade fornemme og lærde Mand, hvis Bifald de havde vundet, og især havde Biskoppen i Sjælland Dr. Johan Wandal opmuntret ham til at lade dem trykke²⁾ og udtaler sig i sit Imprimatur med stor Noes baade over Sangene og deres Forfatter. „Saasom,“ siger han, „jeg med største Sindets og Aandens Glæde har læst disse 14 geistrige og deilige Morgen- og Aften-

¹⁾ Brandt og Helweg, Den Danske Psalmedigtning, cf. G. G. Gerwinus Geschichte der poetischen National-Litteratur der Deutschen. 3 D. Leipzig 1842. ²⁾ Aandel. Sjungechor 1ste Part, Fortale til Læseren.

Sange samt de 7 Kong Davids fortræffelige Bønitentse-Psalmer vel og arteligen udsatte af vores berømmeligste Danske Skjaldrer og Guds Huses frugtbringende Tjener Mag. Thomas Kingo, saa cragter jeg dem og meget værdige ved Trykken offentlig at udgives til de hos os værende Christnes almindelige Brug, at de derved kunde opvækkes og opmuntres til en ret christelig Andagts gudelige Øvelse o. s. v." Med dette Sjunge-Chor fulgte Melodierne, udsatte paa Noder, hvorved Kingo, der selv kjendte og elskede Musik, søgte at indføre en større Afveerling i Psalmefangen og at anbefale Sangene ved at underlægge dem smukke eller yndede Melodier, som vare laante fra verdslige Sange. Men da han frøgtede for, at dette vilde vække Anstød, gif han Forargelsen imøde i sin Fortale til den gunstige og retsindige Læser, til hvilken han skriver: „Lad det ei være dig underligt og urimeligt, at jeg har sat disse aandelige Morgen- og Aftenfange . . . under nogle Melodier, som ellers af Mange sjunges med forsængelige Ord. Jeg har dermed villet gjort de velklingende og behagelige Melodier saa meget mere himmelske og dit Sind, (om det dig befalder) desmere andægtigt, at om du kan lade dig undertiden befalde for en Melodies Artigheds Skyld at gjerne anhøre en Sang om Sodoma, du meget mere, om du est et ret Guds Barn, skulde lade dig behage under selvsamme Melodie at høre en Sang om Zion. Jeg veed vel, at der ikke saa skal lade sig finde, som dette mit ringe Arbeides spæde Goster skal ville udqviste, fordi det er ikke overflødt med de gamle og brugelige Kirkesanges Toner. Men herudi har jeg ikke vidst, at gjøre mig Nogens fære Tanker til en Lov, besynderligt fordi jeg finder vore

Forfædre, som have digtet og sammensat vore Kirkepsalmer, at have brugt den Frihed, at de ikke have bundet sig til een, to eller flere, men frit taget allehaande Melodier endog saa af lystige og verdslige Toner, som mere end nok er beviisligt. Vil Nogen sige, at Materien for Melodiens Vanskeligheds Skyld ikke vel skal kunne læres, da er det kun Ord-Nisser til at kysse Børn med . . . Tiden og Brugen lærer alting." I disse Uttrin-ger mærkes det allerede, at Digteren forstod at burdere og anvende andre Melodier til kirkeligt Brug, hvad ogsaa de tilføiede tildeels meget skjønne Melodier bekræfte. Maaskee har han ogsaa selv componeret eller fra de skotske Sanges Toner, som han har hørt i sin Barndom, overført flere af Melodierne til Sjungechoret.¹⁾ Han

¹⁾ Organist Berggreen har med Hensyn til disse Melodier meddeelt mig følgende interessante Notits: „Melodierne til „Sorrig og Glæde“ og „Kind nu op i Jesu Naavn“, saaledes som de findes i „Kingo's Mandelige Sjungechor“, turde maaskee være af samme Herkomst, som Kingo. Ibetvindske have de i Character Meget tilfældes med de skotske Folkemelodier, og da de ellers ikke ere kjendte som Melodier til danske Folkevise, er jeg tilbøielig til at antage, at Kingo har hørt dem af sine Forældre, og, roet af deres Skjønhed, har skrevet sine Sange dertil. Forøvrigt bemærkes, at den sidstnævnte Melodie i vor Choralbog er saa forvansket, at man derefter ikke kan danne sig noget Begreb om dens egentlige Form. Forresten er der vist Intet, der forbyder at antage, at Kingo ogsaa selv har kunnet componere disse Melodier, og at de efter de ved hans Forældres Sang modtagne Indtryk kunne have faaet hiint Slægtsskab med de skotske Melodier.“ Et Beviis paa, at Kingo har havt megen Kundskab til Musik, uden at det forøvrigt nu vides, paa hvilken Maade han selv udøvede den, afgiver et til Kingo dediceret mærkeligt Manuskript af den lærde, tidligt foribode Rector i Kjerterminde (cf. Pont. Ann. IV p. 747) Matthias Schachius, som er i Fr. Organist Berggreens Besiddelse. Det er et musikalt Værk „Musicus Danicus eller Danske Sangmester“, omtrent 300 pagina in folio, der efter den kyndige Besk-

dedicerede denne første Udgave af Sjungechoret til Kong Christian d. 5te d. 27 Decbr. 1673 og angiver i Dedicationen Hovedindholdet af alle Morgen og Aftensangene, naar han siger, at han ved dem har villet give sine Medchristne Anledning til at bede baade for dem selv, Guds Kirke og det Kongelige Arbejdes Lykkelighed. Forøvrigt træder han i denne Dedication frem med fuld Bevidsthed om, at hans Arbejde var værdigt til at frembæres baade for Herrens Altar og Kongens Throne, og i Følelsen af sit Kald lover han fremdeles at anvende al Glid paa den danske Psalmedigtning", saa vi og her i Danmark, saavel som de Tydske og andre Landes Folk, af hvilke vi hverken have behov at laane eller udi Rimekunsten det ringeste at eftergive, kunne have Psalmer og Sange til Gudsfrygtigheds daglige Øvelser, som ikke ere „taad“¹⁾ og udlaante af deres. Thi de Danskes Land er dog ikke saa fattig og forknøbt, at den jo kan stige ligesaa høit mod Himmelen, som Andres, alligevel at den ikke bliver ført paa fremmede og udlændiske Vinger.“ Digteren følte, at hans Samtid og Eftertid igjennem mange Slægter vilde stadfæste disse Ord, naar de ved hans Morgen- eller Aftenpsalmer opløstede deres Sind til Gud. Vi ville her kun erindre om Morgensangen:

---

deres Dom skal med Hensyn til dets Forfattersetid have stort Værd. I den borte Værk tilføiede Auctorum Musicorum catalogus, qui vel in Theoria vel Praxi Musices scripto inclaruerunt, nævnes Kingo, som ved sit Sjungechor „adeo inclaruit, ut fama intra patriæ terminos contineri nescia, nomen ejus inter Musurgos Danos doctissimos merito posuerit.“

¹⁾ „taae“ =: tigg, efter Kingos egen Forklaring i en af hans Psalmer.

„Nu rinder Solen op
 Af Østerlide,
 Forgylder Klippens Top
 Og Hjergets Side.
 Vær glad min Sjæl og lad din Stemme klinge,
 Stig op fra Jordens Bo
 Og med din Luf og Tro
 Til Himlen svinge.“¹⁾

eller om Aftensangen:

Se, hvor sig Dagen atter skynder,
 I Vester-Vand sig Solen toer,
 Vor Hviletime snart begynder.
 O Gud, som ubi Lyset boer
 Og sidder ubi Himmel=Sal,
 Vær du vort Lys i Mørkheds Dal.

Bort Timeglas det alt nedrinder,
 Af Matten drives Dagen bort,
 Al Verdens Herlighed forsvinder
 Og varer kun saa ganske kort,
 Den Sol, som for paa Klippen stod,
 Er nedenfor vort Trin og Fod.“²⁾

og forovrigt henviser til hans Landsfrændes disse Morgen= og Aftensange dybt betegnende Ord:³⁾ „Jeg skjønner ikke rettere, end at disse 14 Hverdags=Malerier, hvor Himmelen og Jorden, Kirken og Kongeborgen med samt det lille venlige Skovhuus speile sig i Indsoen uden anden Forskjel end den mattere eller stærkere Belysning af Morgen= og Aften=Roden, jeg skjønner ikke rettere, end at de maatte være Nok til at gjøre en Skjald udødelig hos et langt mindre noisomt og taknemmeligt Folk end det Danske.“

¹⁾ 6te Morgensang. 1ste Vers. ²⁾ 7de Aftensang. 1ste og 2det Vers. ³⁾ Grundtvig, Anmeldelse af P. A. Fengersø Udgave af Psalmer og aandelige Sange af Th. Kingo. Kbhavn 1827. Theol. Maanedsskrift April 1828 p. 35.

Det var dog ikke ved disse aandelige Digte, at Ringo først blev bekendt for og yndet af Kong Christian den Femte; thi det hedder i forommeldte Dedication: „Ederis Kongelige Majestæt har tilforn i saa stor Naade optaget nogle faa af mine forrige Niimskrif-
ter.“ Af Digte, som ere tilskrevne Kongen, kjende vi for 1673 kun tre, nemlig: a) et Lykønskingsdigt fra 1671 i Anledning af Kongens Kroning¹⁾, der indeholder Allusioner til Guevoldsmagten, som maatte behage den 25-aarige Konge, der i hele sin Regjering holdt saa stærkt paa den absolute Magt, han havde modtaget i Arv efter sin Fader; b) en Beskrivelse af Kronborg²⁾, der forteligt er dediceret til Christian d. 5te, men forøvrigt priser dens Bygmester Frederik d. 2den, som

„Der han dig færdig saae, da turde han vel sige,
At alle Stene strax fra Grunden skulde vige
Og aldrig bygges meer, em de var sprungen af
Hans Underfaatters Pung og fra den Armes Stav.“

og dens Restaurator efter dens Indtagelse af Tjenden 1658, Frederik d. 3die; og endelig c) et ubetydeligt Lykønskingsvers i Anledning af Christian d. 5tes Hjemkomst fra Holsteen til Kjøbenhavn d. 1 Mai 1672.³⁾ Men i de paafølgende Aar fremkom Ringo, følgende Krigsbegivenhederne, med en Række af Digte til Kongens Priis, i hvilke saavel dennes personlige gode Egen-

¹⁾ Sofiana. Eller allerunderdanigste og allerydmygste Hjertens Lyk-
Wisse til den Stormægtigste og Heibaarne Monarch Christian d. 5te,
da H. Kgl. Majestæt 1671 d. 7 Juni lod sig salve og signe. Lüz-
dorffs Saml. 4 Bd. p. 282 ff. ²⁾ Den vidtberømte Danmarks
Hovedsaetnings Kronborgs kerte Beskrivelse. Aabavn 1672. ³⁾ Lüz-
dorffs Samlinger. Aabavn 1742, 4 Bd. p. 293.

ffaber som hans Ledingstog og Seierbindinger baade til Lands og Bands fremhævedes med stærke Farver, der fik en levende Belysning fra den Hengivenhed og arvesundersaatlige Underdanighed, med hvilken Digteren altid omtaler Kongen og hans Regjering. Den Krig, som Christian d. 5te førte med Sverrig, var hverken nødvendig eller klog, og Maaden, paa hvilken den førtes, ikke altid retfærdig, men Kongen var ung, krigslysten og personlig tapper. Hvad Under da, at den allerede navnkundige Digter maatte vinde stor Gunst hos sin kongelige Herre ved disse Seiersfange, i hvilke ikke alene Kongens Rafløshed og Maaddomsgjerninger og Armeens og Flaadens seierlige Fremgang pristes høit for Samtid og Eftertid, men ogsaa hele Krigen fremstilledes som den retfærdigste, som baade begyndt med Gud og ført med al den Gudsfrøgt og Mildhed, der sømmede en sand christelig Konge! Hvad Under, at det maatte finde Naade for den eneældige Herskers Øren, gjennem den Digters Mund, hvis gudelige Sange alt gjensløde fra Folkets Læber, at modtage Bifaldsyttringer, som han turde antage for hele Folkets Røst! Thi fra dette Standpunkt bør Kingos vistnok meget panegyriske Digte til Kongen betragtes. De vare ikke en enkelt Mands Smigertale, men efter hele Tidens Retning maa hele Folket antages at have ffjænklet Digteren fuldt Samthkke, baade naar han besang Kampen med den Fjende, imod hvem det gamle Nationalhad var mægtigen vaft ved Begivenhederne under Frederik d. 3die, og naar han lovpriste Enevoldsmagten, i hvilken Nationen saa nylig havde søgt sin Frelse, eller Enevoldskongen som Gjensstanden for Folkets Kjerlighed og Haab. Saa maa de

og til en retfærdig Bedømmelse af Digteren erindres, hvorledes det var en næsten uden Undtagelse almindelig Skik hos den Tids Poeter at bringe stærktduftende Viraal frem for deres Patroner og Belyndere blandt de Store.

Forfatteren tilkjendegav allerede ved Udgivelsen af det første af disse Digte ¹⁾, at det var hans Hensigt at fortsætte Beskrivelsen af Krigsbegivenhederne:

„Hvad min Blæk-Pensel kun har grundet dennegang,
Skal bedre træffes i din Fremtids Seiersfang,“

og hvorledes han nu udfører sin Skildring, ville nogle Prøver bedre end enhver Beskrivelse udvise og forhøjbentlig stadfæste vor ovenfor udtalte Dom:

„Behjerted' Konge, du aarvaagne Scepterfører,
Arvkroned' Christian, som Himlen selv oprører
Med hellig Riddjærhed, at dine Kroner maae
En evig Fred med Navn og Ære faae,
Lilsked dog, at min fast hendøde Sanggubinde
Maa dette Liv i din Uedelighed finde,
At tænde Lys udi sit ringe Vygteskrog
Dg vise Verden dit det første Ledingsstog.
Stormægtigste Monark! Du fulde Manddoms Kjerne!
Jeg vil ei stille frem din Fødsels Himmelsstjerne,
Men vise, hver Gudsfrøgt og saa Retfærdighed
Med Haand i Haand udi din Fødestund opfred.“

¹⁾ Chr. d. 5tes første og lykkelige Ledingsstog (1675), udkommet først i Aaret 1676. Nyerup og Rahbek I. I. p. 190.

I Anledning af det svenske Skib „Falkens“ Erobring under et Batterie ved Wismar skriver Kingo, hvad der kun allfor meget minder om, hvad der er skeet i vor Tid,

„Naar herte man tilførn af flige Teg at sige,
At Skibe lader sig af Landmands Haand befrige,
Et Skib foruden Skib med Storm at tage ind,
Det fa'ber mærkeligt i mit og Fleres Sind.“

Det hellig' Tvillingtegn stod hos din Fødsels Bugge,
 Din kongelige Sjæl med Raader at bedugge
 Og dig berede til en saadan Kron' at faae,
 Hvis Lige Danmarks Folk og Fyrster aldrig faae.
 Hvor herlig gaar du frem med disse Folgesvende,
 Med Himmelsynd og Frugt de daglig dig ketjene,
 Den ene lægger Grund til al lykkelig Stand,
 Den anden flugtig gjør at Ufsjel udaf Land,
 De begge bygge paa Guds Høis Huus og Kirke
 Og hver Mands Bedste de med saulet Haand udvirke,
 De begge spinde paa, din Urvecirkel maa
 Med Seier, Hre, Navn fuldrundet evig staae.
 Dit første Lebingstog med Gud og begge disse
 Du vilde i din Sjæl fuldkomnelig forvise,
 At før du Sværdet drog, du da i denne Daad
 Gif ei et Fingersbred fra deres trygge Raad." ¹⁾

„Saa tog du Christian, din Krone, Spiir og Sæde.
 Udi din Faders Stol med hver Mands Lyst og Glæde,
 Dig er det, som jeg nu med Lyst ommelde vil,
 Hvordan du Guthiland ²⁾ med Sværd dig bragte til,
 Der du fra Bismar var med Priis og Seier kommen
 Og dennem havde lært at folg' og lyde Tremenen,
 Da ledst du din Soldat Forfrisknings Hvile faae
 Den hele Vinter, til at Vaaren kom eppaa.
 Der Thor begyndte da med Solens Stige=Barne
 Sit ised' Skjæg at tee, da tog man til at larne
 Paa Tremmens Romle=Skind og til at vaffe op
 Den danske Landsknegt, som nu havde hvilt sin Krop.
 Men du, du Kongers Glands, vor mageløse Hørde,
 Naar Andre hvilte sig, da løstet' du din Børde
 Paa dine Hylr op; naar Andre sov vel sødt
 Og snorket' Matten hen paa Dolsteret saa blødt,
 Da brodst du Sønnen tit, ja tit naar Hanen galeb'
 Og dit Gemak det var med Mattens Sværte maleb',
 Ja naar det knog og sog af bidsten Sverme=Snee,
 Du din Marvaagenhed led da saa ofte see.
 Nu gif du paa din Fod dit Toihuus at besigte,
 De store Skot og smaa, hvormed du skulde figte,
 Nu foer du ud til Baads, før Dag sig skinte led

¹⁾ Af Chr. b. 5tes første Lebingstog.   ²⁾ 3: Gulland.

Til Bremerholm og blandt de keged' Vaadsmænd stod,
 Nu seiled' du henud oppaa din skjonne Flaade
 Dg skal igjennem det sludfulde Havsens Vaade,
 At see, hvordan enhver tog paa sin Gjerning Agt,
 Dg om Soldaten stod vaeroied paa sin Vagt,
 Dg dermed havde det med al din Gjerning Gænge,
 Den Ene sig med Flid vil for den Anden trænge,
 Fordi han hdmng paa dit vaagne Die saae,
 Der idelig oppaa hans Hænder menne staae.
 Paa Holmen Pind og Pant man uophørlig hørte,
 Den ene Begge paa den anden høftig kjørte,
 Hver Dag var Luften fyldt med Vaadsmænds trælsom „Hov!“
 Der færdedes oppaa den store Seile=Skov.
 Hver Holmens Admiral og hver en høi Betjente
 Her sine Scener ud med Flid og Zver spændte,
 At han sin Skyldighed da kunde lade see.“¹⁾

„Du stod imidlertid,²⁾ (Gud kjender med hvad Die)
 Dg saae din Seier gaae udi en blodig Treie.
 Du sulked' til din Gud, saa Fjenden svandt som Dug,
 Din Bøn den dybere end Sværd i hannem hug“.
 „Da Døden stod beredt for alle Stadens Dørre,
 Ild, Mord og Brand med Graad man kunde ei afdørre,
 Om ei din Mildhed dem midt i din Brede fik
 En Frelses Tilfagn og et naadigt Kongenik,
 Du kunde Blod for Blod i tusind Strømme taget
 Dg over hver Mands Blod dit Hævnesværd udbraget,
 Men det var kristeligt, Du traadte med din Fod
 Oppaa din Fjendes Hals og skaante dog hans Blod.“³⁾

Men høiest stiger Digteren i sin lovprisende Flugt,
 naar han i sit andet Anhang til Christian d. 5tes
 første Ledingsstog, „hvorudi befattedes de tvende nordiske
 Arvekroners Danmark's og Norges Glæde og Græm-
 melse, Seier og Sorg, Naade og Nød i disse trende

¹⁾ Af: Gullands Indtagelse, eller: Anhang til Christian d. 5tes første Ledingsstog 1676. ²⁾ Under Bismarck's Beleiring. ³⁾ Af Chr. d. 5tes første Ledingsstog.

Høst-, Fiske- og Sædemaaneder 1677", i Anledning af Rügens Erobring udbryder:

„Du nordiske Monark, du Dyd-Kompass og Krone,
Du Efterretning for hver Mand, der er paa Throne,
Du Hjerte-Middelpunkt, som midt i Norden staaer,
Til hvilken hver vor Livs- og Lykkes-Streg hengaaer“,

og naar han som Dyffkrift paa et Anker, (nu hængende i Toihuset) som holdt Kongens Skib i den store Sofare i October 1677 paa Veien fra „Lante=Rügen“ til Kjøbenhavn, skrev de i sin Tid berømte Linier:

„Gud holdt paa mig og jeg holdt Christian den femte,
Der en fortviolet Storm i Østersø ham klemte.
To Rigers Liv og Død paa to Jernhager laae:
Jeg derfor evig her skal til et Minde staae.“

Saa turde det endelig ogsaa fortjene at bemærkes, at Kingo forstod at staae paa Strænge, der maatte finde Gjenklang hos den for Jagtens voldsomme Glæder saa høiligen passionerede Konge, naar selv denne Videnskabs maatte afgive følgende Lignelse:

„Som naar den kroned' Hjort med sine raske Flokke
Gaaer spankende omkring i Engens vaade Solke,
Dy han Kong Christian til Hest kan blive vaer,
Han sprætter, springer og om Skoven hastig far,
Omfiger dog udaf hans raske Hest optrækkes,
Enddog hans lette Been og alle Sener strækkes,
Indtil han fuglesnar gjør hannem Stien trang
Dy derpaa giver ham et blodigt Fald og Fang;
Saa dog de Svenske“ o. s. v. ¹⁾

Det vil af de Prover, vi have anført af Kingos vigtigste Poesier fra denne Periode, kunne skjønnes, at

¹⁾ Af: Sestaget d. 1 Juni 1676.

han som Digter ikke alene bevægede sig i Helligdommen, hvor hans egentlige Blads dog stedse var, og hvor hans Sange ogsaa lod i de dybeste og hjerteligste Toner, men at Tidssbegivenhederne og Fædrelandets Forhold tillige levende beskæftigede hans Tanker og stemte hans Harpe. Og fra dette dobbelte Synspunkt maa Digterens hele Liv betragtes. Thi han var en oprigtig Christen, en nidkjær og erfaren Herrens Tjener, „ja i denne sin Tjeneste som et Lys i Herren, der fortærede sig selv;“¹⁾ men hans livlige og bevægelige Aand, hans store Virksomhedsdrift og den Kraft, han folte hos sig selv, tilskyndede ham ogsaa til at tage Deel i Verdens Handeler og til ved sine aandelige Gaver at vinde et hæderligt Navn i Verden. „Thi for sit Navn havde han mere Omsorg end for tusinde Liggendefæ, for sit Eftermæle mere end for sit Livs Dages Tal.“²⁾ Den fremadstræbende Maud fogte ved det ham betroede Pund at hændrage Opmærksomheden paa sig hos Tidens meest fremragende Mænd og ved et Hof, hvor baade Kongen og flere blandt hans nærmeste Omgivelse synes at have havt Smag og Yndest for Poesien.³⁾

¹⁾ Deichmann p. 55. ²⁾ l. l. p. 17. ³⁾ Et Beviis herpaa findes i J. Sorterups Rimbrev til Etatsraad Scheel 1698. Wielands Samling 2 Bd. p. 99 ff.

„Til Hjarne Kronens høie Stat
 For Verket, der han digtet,
 Har meer end Een saæet Bispe-Hat,
 Hviis Rimkunst ei soigtet.“
 „Den Kunst er elst til Høve,
 Der uformærkt kan gi'e en Streg
 Og dog slaae til paa Love.
 Til Høve han (Johan Ranzow) min Skjempten lod
 Opbages mig til Vebste,

8. Men søgte han end og vandt de Stores Gunst især som Digter, saa banede dette Talent ham dog ikke en ellers uberettiget Vej til den Plads, han senere kom til at indtage i Kirken. Derfor vidner noksom hans hele Embedsførelse som Biskop. Den Dygtighed, med hvilken han fremtraadte i denne Stilling, var naturligviis forberedt i hans tidligere Liv, og der kan forsaavidt ingen Tvivl være om, at han allerede som Præst i Slangerup maa have afslagt Beriser for, at han i flere end een Retning var „en Guds Huses frugtbringende Tjener,“ vel ifikket til den høie Post, han blev bestemt til at indtage. Præstens og Sjælesørgerens Virksomhed er imidlertid ifølge sin Natur vanskelig at beskrive, naar, som her er Tilfældet, de samlevende Vidner ikke have talt herom uden i almindelige Udtryk. Heller ikke har Ringo efterladt sig andre Skrifter end Digte, naar undtages den over Dr. Jacob Bircherod i Aaret 1688 holdte Liigprædiken og en Bededagsbøn. Vi ville dog af de forhaandenværende Data, hvor saa de end

---

Da han for Kongens egen Fod
 Paa Ridder salen lasse
 Den Digt, jeg skrev med hastig Pen
 Og skulde været trykket,
 Men billig blev viist hjem igjen,
 Til Trykken ei samtykket.
 Hans Majestæt en Latter fik
 Udsaf min korte Grille,
 Det var, som naar en sød Musff
 Kan for mit Dre spille.
 Jeg fik da Mob og tænkte nok,
 Jeg kom engang i Suite
 Med den navnkundig Skjalbre-Flod
 Og der en Titul hitte.“

ere, forsøge paa at udkaste en Skildring af ham i hans præstelige Virksomhed, uden hvilken hans hele Liv ikke vil kunne forstaaes. Og denne synes os bedre paa sin Plads her, end senere, naar vi finde ham inddraget i et vidtloftigt Embedes mangehaande Forretninger.

Ringo medbragte store Naturgaver til det præstelige Embede, hvilke han uddannede ved Studium og en samvittighedsfuld Udvøelse af sine Embedspligter. En klar Forstand, ualmindelig Skarpsindighed og hurtig Opfattelseevne forenede sig hos ham med stor Udholdenhed og Characterfasthed.¹⁾ Naar han havde sat sig et Maal, arbejdede han med sin hele Kraft paa at naae det, ja han kæmpede og stred for at vinde Seier, naar den ikke kunde vindes for en ringere Priis; han var stedse med sin hele Sjæl ved sin Gjerning, levede i den og led derfor ogsaa saa ofte under den. Han kjendte sig selv fuldtvel og bekjendte:

„ . . . I mig selv der er et Hav
 Ret ved min dybe Hjertegrav,
 Hvor stærke Storme tindre
 Og tyder om ved Dag og Nat,
 Enddog en Stang derfor er sat,
 Saa hver dog ikke kjender,
 Hvordan det ulmer i min Barm.“²⁾

Men udsatte denne hans Characters Heflighed ham for megen Modstand og Mis kjendelse, paatrykte ham stundom et Stempel af Selvraadighed og Stridighed og gjorde ham især i ældre Dage ofte til „en besværet Mand“, saa var den hos ham ogsaa en Betingelse for

¹⁾ Deichmann p. 141 og Fortalen p. 22 ff. ²⁾ Hjerte-Sul. Jægers 2den Udgave p. 437.

den store Indflydelse, han udøvede baade i levende Live ved sin hele Virksomhed og efter Døden indtil denne Dag i sine Sange. Thi hvor han traadte frem, viste han sig i Ord og Gjerning som en eiendommelig og mægtig Personlighed, der i det den gav sig selv ganske hen, ogsaa igjen fordrede Gengivelse og Underkastelse. Naar hertil føies, at han var udrustet med mægtige og folkelige Talegaver, saa forstaae vi, at disse Evner, anvendte i Kirkens Tjeneste med udholdende Flid og hellig Nidkjærhed, maatte bære rige Frugter i Menigheden og vække Opmærksomhed i en langt videre Kred.

Svorledes han betragtede Præsteembedet i dets dobbelte Forbindelse med Herren og Menigheden, høre vi ham udtale i disse to Sætninger: „Gud gjør vel, at han beskifter sin Menighed Lærefædre. De gjøre ilde, om de ikke skikke sig vel i Menigheden.“ „Naadens Himmel, Guds Kirke, er ikke ulig Naturens Himmel og Firmamentet. Begge har sine Lys og Lamper, Sol og Stjerner. Han, der kjøbte Kirken med sit Blod, er selv Solen, opgangen af det Høie, og de Troende i Almindelighed, men i Særdeleshed Lærerne, ere Stjerner paa Befæstningen, fatte at skinne som himmelske Lys. Af Prædikeembedet kunde Verden heute stor Fordeel, om den ellers skjønnede derpaa eller skjottede derom, . . . og den Slutning kan vi Alle gjøre os, at af Læreres gode Forhold indhøstes daglig Rente for Menigheden. . . . Den Gjerning er vigtig, saa den ikke maa forsømmes, vanskelig, saa den ikke uden Møie kan forrettes. Hvo er nok til alt dette?“¹⁾

¹⁾ Viigprædiken over J. Birchers p. 150 ff.

Store vare derfor hans Fordringer til Præsterne's Levnet. „Lærerne maae minde Andre og ikke glemme sig selv; Ingens Feil ere kjendeligere end deres, der skulle straffe Andres Feil. Pletten paa det fine Sindou kjendes suarere end paa en grov Klud. . . Christus saaes med et tveægget Sværd i sin Mund, men hans Ansigt, som naar Solen skinner i sin Magt (Apoc. 1. 16). Ordet er det tveæggede Sværd, som Lærere bør bruge, men det føres ikke af Nogen bedre end af den, hvis Ansigt skinner som Solens . . . Vel bliver Ordets Kraft usvækket, om end Lærers Liv ikke pryder Ordet; thi Solen stikker og sine Straaler igjennem et Dyndpuds; de besmittes dog ei. Men naar Lærdom og Levnet ere eet som Mand og Hjul hos Ezechiel (1, 20), det skal lettere og lykkeligere opbygge. Mad og Epise kan være saa sund og smagende, som den vil, man varmes dog ved at tage den af en spedalsk Haand. . . Det bør en Lærer som Israæl fordum, der med den ene Haand byggede Staden, men med den anden stred imod Fjenden, at bygge Zions Mure med Ord og Lærdom, fægte imod Udyd og Laster med Liv og Exempel. Milestøtten viser Andre Veien, men gaar ikke selv med; Brostenen gjør reen Gang for Alle, men bliver dog selv liggende i Stærnet: saaledes maae Kirkens Ordinger ikke være. Det var kun at tomre en Ark og selv omkomme i Syndfloden, med Stenen at slibe Eg og Od paa Jeruset og selv blive slev og usleben. Abimelech gif op paa Bjerget og alt Folket, som var med ham, og Abimelech tog Øren i sin Haand og huggede en Green af Trærne og løstede den op og lagde den paa sin Arel og sagde til Folket, som var med ham: hvad I saae, jeg gjorde,

skynder Eder, det gjoerer, som jeg! og da huggede alt Folket hver sin Green. Det gode Lærere gjøre for, kan de vente i det ringeste Nogle, om ikke Alle i Menigheden, skal gjøre efter. Syklere lægge hellere en heel Knub paa Andres Skuldre end en Green paa deres egne. Ingen, der havde Lyde paa Legemet, især lam eller med Bræk paa Foden maatte tjene i Helligdommen. Ingen, der tjener i Helligdommen, maa have slem Lyde i Sindet og være lamme og halte i Guds Budsorðs Bei." ¹⁾ Og Kingo glemte ikke at anvende disse Fordringer paa sig selv. „Han viste sig som en trofast Arbejder i Ordet og i Lærdommen, forarbejdede idelig Guds Gjerning: sin og sine Tilhøreres Salighed." ²⁾ „Han ransagede daglig Skrifterne, og ihvorvel han stedse søgte efter Biisdommen, „i hvor hun gif" ³⁾, saa holdt han dog al anden Biisdom for Skarn og Skade imod Christi Kundskabs Ypperlighed og øste den af den rette Kilde, Guds saliggjørende Ord. Hans Biisdoms Maal var Guds Ære og Menighedens Salighed. Og ligesom den Ære, Gud havde givet ham ved Aandens Embede, var ham høiere end al anden Anseelse, saa søgte han sin Ære og Roes i en god Sambittigheds Vidnesbyrd" ⁴⁾ og bad:

„O Jesu giv mig Raade til
 Det Embede at ære,
 Som selv saa høit du hadre vil,
 At jeg dit Ord og Lære
 Ei blæser hen i Veir og Vind,
 Saa jeg forstøffet bliver
 Og i mit flintehaarde Sind
 Til Døden bunden bliver." ⁵⁾

¹⁾ l. l. p. 161 ff. ²⁾ Deichmann. Fortale p. 22. ³⁾ l. l. p. 145.

⁴⁾ l. l. p. 138 ff. ⁵⁾ Psalme. Fenger. No. 8.

Allerede denne Kingos Betragtning af Prædikeembedet viser, at han drev paa en practisk Christendom; en orthodox Lære var ham ikke nok, men han forlangte baade hos Lærere og Tilhørere at see Lærdommens Frugter i Livet. Et ret betegnende Beviis herpaa findes i den Unbefaling, hvormed han forsynede Præsten Samuel Jensen Sids Oversættelse af den endnu her tillands med mistænkelige Blikke betragtede Bog Joh. Arndts sande Christendom. „Denne skjønne og uskatteerlige Bog“, siger han, „som den høilærde og nu i Gud salige Dr. Joh. Arndt har sammenskreven og den christne Verden som et synderligt Liggendefæ meddeelt, er lykkeligen falden i Hænderne paa den gudfrygtige, hæderlige og fornemme, lærde Mand Hr. Samuel Jensen, værdig og velfortjent Sognepræst i Hunsbby i Holland, som hende saa artig og grundelig paa vort Modersmaal har udtolket, at han baade har befriet Bogen fra al den Mistanke, som en Deel Misundelige have villet kaste paa den uden skjellig Aarsag, som og bevæbnet den med adskillige lærde Mænds Vidnesbyrd og Beviisninger, og dermed ei alene lyst Christendoms og Kjærligheds Fred over den sal. Dr. Arndts Afse, men og med den sal. Afdødes levende Gaand hjulpet til, at drage vor næsten i sidste Blus liggende Christendom af sin Afse, tage Skjellene fra vore Landsmænds Dine, Gaareklæderne fra Ulvene, Rægrimen og Skabillenhovedet fra Hyklere, som i en sand christen Kirke leve som usande Christne. Jeg kan forsikre Enhver med en ubeskaaren Sambittighed, at Fortolkeren selv er en god, ydmyg og oprigtig Christen og et Gudfrygtigheds Exempel for sin Hjord og har meent sine Landsmænd og

Medchristne troligen med dette sit berømmelige Arbejde, hvilket en Anden, som ei saavel forstod dette Skrift og lærde Mænds Domme derom, ikke saa lykkeligt som han, kunde fuldbyrdet." ¹⁾ Den samme Anskuelse gaaer heelt igjennem hans Liigprædiken over Dr. Jacob Bircheros. Denne vidtloftige Liigprædiken er af stor Vigtighed, ikke alene fordi den giver os et temmeligt anskueligt Billede af ham som Prædikant, men ogsaa fordi han i den, saa at sige, fremsætter sit theologiske Lærebegreb, ²⁾ saa at det bliver muligt af dette Skrift naturligtvis i Forbindelse med hans aandelige Sange nogenledes at dømme om det Standpunkt, paa hvilket han stod som Theolog. At dette efter hele Tidens Retning maatte være det almindeligt kirkelige, det symbolisk-bibelske, er allerede antydet i det Foregaaende, og der vil vist ikke kunne findes nogen Utring af Ringo, som kan berettige til at antage, at han i noget Dogma ikke stod paa Kirkens Grund. Heilighedsvis udtalte han ogsaa sin Misbilligelse af alt Nyhedsvæsen i Religionsfager:

„Lad Antichristen dog med all' omstødes,
 Og hans skindhellig Pat
 Med deres falske Snak
 I Grund forødes.“ ³⁾

---

¹⁾ Skrevet af Ringo som Samtykke til Trykken (Bisperne havde Censuren hver i sit Stift) d. 1 Juni 1682. Men Bogen har havt Banstikkelig ved at komme ud, thi den er først trykt 1690. ²⁾ Dette bemærkede ogsaa Joh. Wandal i Approbationen af denne Prædiken: sic B. Sym-Presbyteri sui laudes enarravit, ut simul ex Enochismo antiquo (Tegten var 1 Moset. 5, 24) veram declaraverit rationem Christianismi.“ ³⁾ 6te Morgensang.

og ligeledes:

„Den Flok, der . . . .
 . . . elsker kun Guds Ord
 Foruden Phantasi
 Og uden Folke-Lære,
 Den Flok kan aldrig være
 For Modgangs Bølger fri.“ ¹⁾

Vel findes der i enkelte af hans Psalmer og navnlig i hans Penitentsepsalmer Udtryk, som kunne misforstaaes, og maaskee enkelte Forestillinger, der neppe kunne udholde en streng christelig Prøvelse ²⁾, men de ere ikke at tilskrive Theologen, men Digteren, som paa en Tid, da Kraftudtryk paa det religiøse Gebeet vare almindelige og ikke forargede Noget, dog ligesom kjæmpede med Sproget for at finde Udtryk stærke nok til paa den ene Side at betegne det faldne Menneskes Glendighed og paa den anden Side Herrens Fortjensløst og Naade.

I sine historiske Psalmer fremstiller han det Historiske i Christendommen med en enfoldig Christens troende Overbeviisning. I sine Festsalmer besynger han med jublende Toner den aabenbarede Herres Herlighed, Menighedens Rigdom i Samfundet med ham og den Glæde, til hvilken den er kaldet i Haabet om det evige Liv som en Guds Naadegave i Christo. Thi Alt beroer hos Kingo paa Herrens Naade. „Skabningen ikklædte alle Mennesker med en oprindelig Hellighed; den spildte vi. Dpreiðningen pryðer os med en tilregnet Hellighed; spilde vi den, da blive vi hverken hellige eller behagelige

¹⁾ P. A. Fengers Udgave af Kingos Psalmer p. 78. ²⁾ P. A. Fenger I. I. Fortalen.

for Gud. Sammet er slagtet for alle Tilfælde baade for den oprindelige og gjorelige Synd. Jesu Christi, Guds Søns Blod renser os af al Synd." Derfor sang han:

Dg mens jeg er en Vandringsmand
Paa Jorden og til Himlens Land
Med Hu og Hjerte stunder,
Jeg en udaf Guds Helgen er,
Som udi Stride-Kirken her
Paa Jesu Saar og Bunder
Min Tro og Frelse grunder." ¹⁾

„So mindre Erken har af fremmed Materie hos sig, desto renere er den i sit Væsen. I vor Hellighed maa ikke komme fremmed Malm og falsk Indbildning, som den var af os selv, at vi vare saa dygtige, eller, om den var af Gud, saa dog en Rettighed, som vi vare saa værdige. Imellem disse to Klipper kan en Helgen let støde an og det bliver en Skedings (Afskillelses) Klippe²⁾ imellem Gud og ham. Vor Natur er beqvem nok til at fælde, men ikke til igjen at opreise os. Christne fødes ikke, men blive. Naar Skriften siger: vorder hellige, saa byder Gud os at gjøre det, som han selv vil gjøre. Kan vi selv Intet gjøre med, han begjærer det ikke af vor Natur; gjøre vi ikke inod, naar han vil gjøre, (thi det kan vi mesterligen) saa er han alene god for at gjøre sin Villies Behag i os.“ I Daaben meddeles denne Hellighed. Thi „i Daaben og den aandelige Gjensfødelse bestilles Børnene til Gud. De komme til Verden med et Adamitisk

¹⁾ Fenger I. I. p. 229. ²⁾ 1 Sam. 23, 28.

Rjød, de toe sig udi Kirkens Jordan og faae et ungt
og nyt Rjød:

Enhver, som troer og bliver døbt,
Han vist skal salig blive,
Thi han ved Jesu Blod er kjøbt,
Som vil sig ham indlive
Dg blandt Guds Børns det hellig' Tal
Til Himmeriges Eres Val
Med Rosen-Blod indskrive. ¹⁾

Helligheden er tredoppelt, en ecclesiastic og kirkelig, den har den Christnes Børn, en spiritual og aandelig, en foederal og forbundtlig, og de to sidste Naader ere de ikke hellige paa, førend de ere døbte. Manden rugede over Verdens Bænde, at de finge Skik, Guds Aand svæver over Daabens Bænde, at Christus kan faae Skikkelse i dem, som toes i Bændene. Naar Christus er døbt, høres Røsten: denne er min elskelige Søn. Udkaarelsens Børn blive vi der af Naade, og han vær- diger os Sønners og Døttres Navn. I Daaben ind- gaae vi Pagt med Gud; han gjør os en Sed om Syndernes Forladelse og Børnernes Udkaarelse; vi gjøre Gud igjen en Sed om ny Lydighed og Troskab, og den ere vi ham pligtige, siden vi ere døbte, til vor Døds Stund. Upartiff eller neutral sidder vel en Tyrste ofte for sin Fordeels Skyld. Men det er ikke paa en Christens Gavn at ville hinke paa begge Been eller spille Eigeljær paa Guds og Verdens Parti. Den Hellig Aand er i Daaben skjænket os, den Hellig Aands Frugter maae siden lyse fra os. Da er vor Vandring

¹⁾ Fenger I. I. p. 245.

fuldkommen, naar vor Hellighed lyser i den. Den Christnes Liv er et Solglas, der samler Solens Straaler, og et Speilglas, der efterlader Dydens Aftryk til Alle. I Salomons Teppe var virket om Kjærlighed. (Cant. 3, 10). Der maa være Stroblomster i vore Klæder at gjøre os herlige i Forsamlingen, og ere ikke Christendommens Blomster virkede og udtrykte i vor Troes Klædebon, da ere vi hæslige for Gud."

Troftig og tillidsfuld viste Kingo hen til Guds Naade i Christo og lærte

„Fra Himmelen hid til os ned
Skal alt vort Gode komme," ¹⁾

men han mindede stadigt og indtrængende om at aabne Hjertterne for denne Herrens Naade og retteligt bruge Naademidlerne; han bød

„ . . . med Betænksemhed
Du Herrens Ord at tale
Dg ikke om Guds Helligdom
Med løse Læber prale." ²⁾

Den bekjendte Psalme

„Min Sjæl, om Du vil nogen Tid
Din Gud i Sandhed prise,
Da vær du af al Magt og Flid
Ny Lydighed bevise." ³⁾

afgiver et betegnende Exempel paa, at han ikke ved sin Forkyndelse af Naadens Evangelium dyskede Samvittighederne i Søvn. Ligesaa viser hans Skjærtorsdags Psalme: „Fra Herrens egen Mund og Ord,"⁴⁾ i hvilken det hedder:

¹⁾ Fenger I. I. p. 255. ²⁾ I. I. p. 256. ³⁾ I. I. p. 259. ⁴⁾ I. I. p. 96.

„Gornuften hjemme blive maa,
Naar jeg til Herrens Bord vil gaae.
Jeg troer og æder denne Ret
Dg bliver af min Jesus mat.“

at han ligeover Troens Mysterier ikke saa meget fordrøede en bestemt Opfattelse som et troende, ydmygt og taknemmeligt Sindss Hengivelse.

Vi høre hos Kingo som hos alle hans Samtidige Klager over Verdens Forfængelighed:

Vel haver Lykken slagret om,
Sic Seil for mig udslaget,
Hun smilte vel, som hun var frem,
Men jeg blev alt bedraget,
Hun stod oppaa den slibrig' Vold
Dg havde intet bedre Held
End Glas, der knak og knaged'.¹⁾

men Klagesangen gif hos ham aldrig saavidt, at den udhulede Livet eller bragte ham til at betragte denne Verden kun som en Jammerdal. Dertil var hans Natur for kraftig og hans Tro for stærk. Klagesangen overdøvedes hos ham af Troens livlige Glæde:

„Man siger, at Dig følger
Kun Kors og Kummer med,
Dg at man gaer i Vølger
I dine Godesjød!
Ja Død og Satan til
Samt Verdens mægtig' Skare
Vil sætte dem i Fare,
Som dig opføge vil.

Sligt mig vel meget hindrer
Dg iisner mig mit Blod,
Dog er der lidt, der lindrer
Mig ved min Hjerte-Rod,

¹⁾ l. t. p. 237.

Jeg veed ei, hvad det er,
 Det er en Lyst og Længsel
 At følge dig, om Trængsel
 Mig end til Døde Fjær." ¹⁾

Hjertesukket lyder derfor til os som grebet ud af
 hans Sjæls Dyb:

„Alltid er jeg udi Tvang,
 Alltid er jeg fuld af Sang
 Nu i Sorrig, nu i Glæde,
 Nu i Fald og nu i Sæde,
 Ofte fuld af stor Uro
 Alltid fuld af Jesu Tro." ²⁾

Hans Klagesang gif og ikke saa meget ud paa, at

„Forberigs Guld er prægtigt Muld," ³⁾

som at han selv saa ofte stod

„ . . . . . tankefuld
 Med Verden i sit Die
 Og tænkte hendes Fløis
 Var af bestandigt Guld." ⁴⁾

Thi med Ordets Fakkellyste han ind i Hjertets hemmelige Gjemmer, og ved sin egen i Gudfrygtigheds Øvelse vundne Erfaring fremdrog han dets mange Brøst. Derved blev han en Budsprædikant, som Gaa have været det, og vi troe, at det sikke Indblik, han havde gjort i Mennefsnaturens Dybder, ikke mindre, end at han kjendte, hvad der tjener til dens Fred, har banet hans Psalmetoner Veien til Menighedens Hjerte nu alt i halvandethundrede Aar og vil bevare dem en blivende Plads i den danske Kirke.

¹⁾ l. l. p. 39. ²⁾ l. l. p. 458. ³⁾ l. l. p. 243. ⁴⁾ l. l. p. 2.

Om Maaden, paa hvilken en christelig Lærer og Præst skulde forkynde Lærdommen for at forskaffe den Indgang hos Menigheden, havde Kingo en klar Forestilling. „Lærerne skulle være troe og snilde Huusholdere og give Lyndet Mad i rette Tid. Gaaer hver ikke ved Bordet det Stykke, de ville have, da blive de vrede; faaer hver i Menigheden ikke det Stykke paa sit Tallerken, som han bør, da bliver Gud vred. Alle tjener ikke eet Slags Spise i Menigheden. Altid æde suurt, det tærer og iisner i Naturen; altid æde sødt, det sliner og vamlser i Livet. En Prædikant, der altid styrer Suppen for sin Guds Diff=Gængere og altid er en Suurmuler, ligesom han var opfødt ved intet Andet end Prophetens sure Figen, (Jer. 24, 3) har altid sure og skarpe Ord, læser til og fra Bords med idel Torden og Lyuld, med Tvang og Trusler, ligesom hans Menighed skulde daglig spise under Sinai Bjerg, hvor Loven blev givet med de heftige Forstrækkelser, og de aldrig engang skulde føres hen til det Bjerg, hvor Jesus prædiker om de søde Lyksaligheder, han gjør Folket ræd og mistroeligt og Kjedsomt ved Netterne, saa de sige: der er Døden i Gryden (2 Kong. 4, 40). En Prædikant, der ogsaa altid er en Mælk=Mund, der bespiser altid med Pap= og Pladder=Mælk af hans egen Blanding, ligesom han var en ret Indføding af det Vand, hvor Høiene flyde med Mælk, saa han vænner sine Tilhørere til aldrig at sidde til Bords, han jo lægger dem en Pude under deres Arme, giver aldrig andet paa Bordet end en behagelig Mæse, trækker altid Sødhed af den Stærke, vender de Ugudeliges Forbandede til Betsignelse, alligevel de derover som Esau maae

misse deres Betsignelse, den de siden kan søge efter med
 Graad og dog ei finde Rum til Ombendelse. Begge ere
 lige skadelige i Guds Menighed, fordi ingen af begge
 holder Maade. Man maa ikke altid komme med en Tor-
 denpiil som en Boanerges og Tordens-Barn, der spaaer
 intet Godt, ei heller altid med en Oliegreen som Ouen
 til Arken, med behagelige Ting som en Barnabas og
 Trostens Søn. Ordet maa blive en Sundhedsblanding
 eller Mixtur, og som Skilderne fordele Farverne, de
 lyse med de mørke, at gjøre et godt Contraste, saa
 maae Lærerne fordele og temperere deres Tale efter
 Tilhørernes Løb. Jobs Velstand beskrives deraf, at
 Klipperne udgydede ham Olie=Bælle (Job. 29, 6).
 Menighedens Tilstand bliver god, naar de klippehaarde
 Ord af Loven sluttet med Evangeliets Olie. Deri
 maae Lærerne være oplyste, at de vide, hvor og naar
 begge tjener. Undertiden gaae uden om Hjertet og
 svøbe Straffen ind i forblommede Ord . . . Nathan
 var ikke et taabeligt Faar i den Bignelse til David om
 Mandens eneste Faar. Undertiden gaae lige ind paa
 Hjertet og bryde løs med Bogstavens klare Ord, som
 Johannes til Herodes: det er ikke ret, at du har din
 Broders Hustru. Adam skjulte sin Skam med Figen-
 blade. Lærere maae tage Bladet fra Munden at blotte
 Synderes Skam: hvad Gavn have I af de Lyster, for
 hvilke I skamme Eder, og Enden derpaa er Døden.
 Hason og hans Sønner skulde have Brystet af Takof-
 feret: i Brystet og Hjertet er Frimodigheden; feile Læ-
 rerne den, da tale de ikke, som de bør. Paulus vil,
 at vi skal bevise os, som i meget andet, saa udi Vid-
 tab: det er en umistelig Vidskab for Lærere at om-

gaaes ret med Hjertet. Snilde skulde Christi Apostle være som Slangen, og hvordan Slangen er, siger Salomon; han kan ikke begrunde dens Vei paa Klippen (Ordspr. 30, 19), den snøer sig saa længe, indtil den med sin Kringelgang naaer op til Klippens Høide: snilde Lærere snøe sig undertiden til Synderes Hjerte, der ligger som en Klippe i Brystet, indtil de bemægtige sig det. Som Synderes Tilstand giver Anledning til, saa maae Lærefædre tage Anledningen iagt og bruge den til. Væder os i alle Ting bevise os som Guds Tjenere!¹⁾

Dersom Kingo fra yngre eller ældre Dage, i hvilke han ogsaa prædikede hyppigt, havde efterladt os nogen af sine egentlige Prædikener, vilde vi fuldstændigere, end det nu er muligt, kunne have efterviist, hvorledes han som Prædikant udførte sine homiletiske Regler. Hans Liigprædiken over Jacob Bircherod er efter Skikken i alle hiin Tids Liigprædikener saa vidtloftig, saa opfyldt af Hoved- og Underafdelinger og har saa mange Digressioner, at det langt vilde overgaae den Plads, der her kan indrømmes Beskrivelsen af denne Side af hans Virksomhed, endog saa kun at fremstille Gangen i denne Prædiken. En klarere Fremstilling vil Læseren forhøjbentlig kunne danne sig ved en Prøve af denne Prædiken, som er valgt af et Uffnit, i hvilket han afhandler, at „Forældre ikke kunne gjøre bedre end indvie og beskikke deres Børn til Gud.“ Dette Thema behandler han saaledes, at han viser, „at det skeer endeel ved Bøn og Guds alvorlige Paakaldelse, endeel ved Daaben og den aandelige Fjgensfødelse, endeel ved Tilsyn og en god Op-

¹⁾ Liigtale over J. Bircherod p. 155. ff.

dragelse." Af den tredie Underafdeling hidfætte vi følgende: „Bed Tilsyn og god Optrugtelse beffiktes og Børn til Gud. Børnetugt er nødvendigere end Klædetvet; denne tager vel Skarn og Smitte fra Legemet, men hiin Vanfke og Vanheld fra Sindet. Punkt og Pynthelighed gjør ofte et Drog faur udbortes, da han dog er fuld af Rodd ¹⁾ og Ruff indvortes og ligner Soen med et guldflettet Baand. Den Mangel maa Optrugtelsen erffatte. Træer i Havenne have deres Røgt, Træer i Skovene groe, fom de vil. De Unge ere Herrens Plantelses=Oviffe (Ef. 60, 21); fom de itide tages iagt, faa lykkes det med dem i Fremtiden. Faac de Lov til at groe foruden ABe og efter egen Billie, de skal snart lade fec, at der kan vore en kroget Green paa et ret Træ, og at det vil tidlig kroge, der god Krog vil blive, faa at de snart skal blive forvendt til de krogede Beie. Hefte og Hunde kofte vi paa at afrette og tilvæene, Børn derimod forfømmes ofte, og i denne Sammenligning maa siges, fom Christus fagde i en anden om Spurvene: ere J ikke bedre end mange af diiffe? Viff er det, at Børn fødes ikke Mænd, men det er eg viffnok, at Mænd deres Livftid tit blive Børn, fordi de i Begyndelfen manglede Tugt, lige den undertvungne Afenindes utvungne Føl, der fad aldrig noget Menneffe paa, eller Genhjorningen, der ikke vil tjene eller blive ved Krybben. Er det endffjoudt Vanvittighed hos de Unge, at de ere Børn, der er Beqvemhed dog i Naturen; thi de ere Børn med en Sjæl. Et Skov=Vffels Føl kan ikke fødes et Menneffe. Sjælen er Fornuffens Polig, et

¹⁾ o: Raaddenbed.

reent Bæsen og Gæsen, danlig til at fatte mange Ting. Det Fodfelen staaer tilbage med, skal Optugtelsen befordre, at som Baaren bryder frem med spæde Blomster, og Morgenens spaaer om Dagens Veirlig, Livets Vaar og Morgenrøde kan og give gode Tegne. Jernet vil behandles, til det bliver et Redskab eller Instrument, og at det maa lade sig handle og boie i Jlden, dertil ere Smede-Huse. Naturen kan være god i et Barn, men den vil hjælpes; den kan være ond, den vil tvinges, dertil ere Skole-Huse. Der var ingen Smed i Jsrael, der Saul kom til Regimentet, at de kunde ikke faae et Gevær gjort, uden de skulde have det hos deres Fjender Philiisterne, det var slet Politie. Er der ingen Tugt for Børn, det er en skadelig Huusholdning eller Deconomie. Paa en vis Tid af Aaret flyder Saften af Birken, og den er til Lægedom. I Birkeqvisten sidder en nyttig Saft for Urter. Daarlighed er sammenknyttet i den Unges Hjerter; Tugtens Riis skal uddrive den. (Prov. 22, 15.) . . . Huus-Monarkiet har og sine Regalier, Øblet at lege med, men stundom sit Scepter og Sværd, som er Riis og Revselse. Tag fat paa Tugt og Revselse og bevar hende, hun er dit Liv, (Prov. 4, 13.) hvorfor den salige Lutherus pleiede at sige om Børnetugt: man skulde straffe, saa at Øble og Riis fulgtes ad. Derudi vare Patriarcherne ikke efterladne; de underviste deres Børn om de Artikler, som da vare bekjendte, om Messias, Troen til ham, Dffringerne, Synden, Dommen, Himmelen, Gud, Djævelen o. s. v. Abraham havde i dette gjort sig saa kjendelig for Gud, at Gud selv gav ham det Vidnesbyrd: jeg kjender Abraham og veed, at han skal byde sine Børn og sit Huus efter sig

at bevare Herrens Veie (Gen. 18, 19). Guds Kundskab og Frygt er det første og sidste i Tugten. Anna faaer en Søn af Herren, men saasnart hun har afvænt ham, saa vil hun give Herren ham igjen, at han skal blive for hans Ansigt. Israël skulde i Førstegrødens Madoffer frembære de grønne Ar tørrede ved Ild. Den grønne Ungdom er Gud saa kjærkommen, at vi tages fra Moderens Bryst og lægges ved Guds Bryst, saa vi ved Moderens Mælk kan inddrikke Guds Ords usvigelige Mælk. Det maa vel være Barneværk tidligen at frygte og tjene Gud, men det er dog ikke Narreværk eller forgjæves, som Spotterne dømte hos Propheten. Josias var kun en Dreng, og han begyndte at søge Davids sin Faders Gud (2 Kron. 34, 3). Karret holder længe den Tugt og Smag, det først bliver blødt igjennem med. Naturen længe gjemmer, hvad den ung nemmer. Den Dyttugtelse feile de ikke gjerne, som ere komne af Godt.¹⁾

King o brugte som Prædikant hyppige Antitheser og Parallelismen og, som Læseren alt vil have bemærket, kjendes Digteren af de mange Signelser. Dgsaa Ordsprog anvendes ikke sjældent: „Brav Mand bærer altid Lys i Haanden, sagde Fædrene i Ordsproget. Ilde bryster sig brodløs Mand. Et godt Haandværk har en gyllden Bund. Naar Verdens Vandring er frist, saa er hjemme i Himmelen bedst.“ Exempler hentes af Historien: „Et Rige er vel en Mæsse værd, har en Herre sluttet engang. Bedre er det at spørge, hvorfor er den Mand ingen Stotte sat, end at spørge hver Mand forgjæves, hvorfor den er sat.“ Af Skriften gjøres saare

¹⁾ I. I. p. 109. ff.

ofte Anvendelse, endogsaa naar kun Ordene passe til Indholdet, uagtet Meningen paa sit Sted er en ganske anden, og Skriftsprog bruges undertiden meget overflødig til at bevise, hvad der i sig selv er soleklart. Det var Maneren og formodentlig til Lærdoms Beviis, saa at sige at tale med Skriftsteder. Som et, dog ikke hyppigt forekommende Exempel paa, hvor stærke Udtryk Liden uden Forargelse kunde høre i Prædikener, maa følgende tjene: „Djævelen er Guds Ake, en Hylker Helgenes. Under saadan en Sminke sidder dog en skrumpen Hud; man kan hænge en Jomfru eller Apostel ud paa Skiltet for en H...kippe; saa gjækkes Dienstkalken dagligen med vor Herre og leger Skjul med ham, men i Enden sees, hvordan Legen sluttet. Gud kjender en Skalk i Huden, han tør ikke forklæde sig.“ Af usædvanlige Ord, som ikke træffes i hans Psalmer, har jeg bemærket: „danlig, Danlighed“ (Gvne til at dannes), „Fyrm“ (Maade, formodentlig af: firmare, „firmeln“) Bignedrag. (Lineamenten), Glistner (det tydske Gleisner).

Ringo blev af sin Samtid anseet for en veltalende Mand, der tillige befad den udbortes Veltalenheds Gaver. „Til Aarons Embede“, siger Deichmann, da han talede ved hans Riste, „hadde han og Aarons Gaver. Denne Prædikestol, dette Tempel, dette Gymnasium, denne Skole kan bære Vidne, at og denne Aaron kunde vel tale. Enhver, som ham hørte, maatte bekynde ved hver Tales Ende, hvad Skriften siger om Apolløs: denne var en talende Mand og mægtig i Skrifterne . . . . Maatte vi ikke bekynde ved hver Prædikens Ende det, Disciplene sagde om Christi Underviisning: brændte ikke vore Hjerter i os, naar han talede med os og oplod os Skrif-

terne? Naar han nu som en Boanerges og Tordens Son kom til os i det stærke Veir, med Sinai Ild og Lovens Torden truede vore syndige Sambittigheder, opløstede sin Røst som en Basune (Ez. 58, 1) og kundgjorde Jacobs Huus sine Synder og Israels sine Overtrædelser, naar han nu som en Barnabas og Trøstens Son kom til os i det stille Veir og den sagte Lyd, forbandt de sønderflagne Hjerter, glædede igjen de Been, han havde sønderknust, trøstede os i al vor Bedrøvelse med den Trøst, med hvilken han selv var trøstet af Gud; talede han da ikke Livsens Ord? Var hans Ansigt da ikke for os som en Engels Ansigt, hans Hjerte fuldt af Tro, hans Ord fuldt af Kraft, saa vi kunde ikke modstaae den Aand og Visdom, af hvilken han talede.“¹⁾

Efter dette Vidnesbyrd om Kingo som Ordets Føkynder forstaae vi, at der var Sandhed i det poetiske Udtryk, med hvilket han betegnede sin præstelige Virksomhed, naar han paa en Lysekrone, han før sin Afreise fra Slangerup skænkede til Kirken, lod skrive:

„Dit Ord, o Gud, det er din Kirkes Lyse-Krone,
Som skal veivise os til Lysets evig' Throne,
Lad og i Slangerup dit Ljus ei pustes ud,
Det beder Kingo, som bar Falkel for din Brud
Fra 1668 d. 6 Septbr. som Sognepræst her
paa Stæden indtil 1677 d. 25de Februar,
hand af Gud og Hans Kongel. Majest. blev
kaldet til at være Biskop udi Njohns Stift.“²⁾

¹⁾ Deichmanns Liigprædiken p. 104 ff. ²⁾ E. Pontoppidan. Marm. Dan. Appendix p. 299. Ingen af de anførte Datoer stemmer med hans Bestallingsbrev, saa at de formodentlig ere at forstaae om de Dage, paa hvilke Kaldelsen er bleven ham bekjendgjort.

9. Hvad der forøvrigt vides om Ringos Levnets-
omstændigheder, medens han var Sognepræst i Slange-
rup, er ikke meget. 1669 d. 8 Juni tog han Magister-
graden ¹⁾. 1672 ²⁾ giftede han sig anden Gang med
Johanne Lauritz Datter, Enke efter Christen Pedersen,
Forvalter paa Frydendal og Mørkegaard, med hvem hun
havde været gift i 14 Aar og havde en eneste Datter,
der var gift med Niels Pedersen Brinch paa Mølleborup
i Sjælland. Johanne Lauritz Datter var født 1619,
var altsaa, da Ringo ægtede hende, 53 Aar gammel og
15 Aar ældre end han. Hun levede med Ringo i 23
Aar, blev 76 Aar gammel og var ham „en dydig og
huusraadig Hustru.“ 1671 begravede Ringo sin Fader
i Slangerup og satte en Inscription paa Væb paa hans
Ligsteen. ³⁾ Af en Inscription paa Kalk og Dist i
Slangerup Kirke, der upaatvivlelig ffylde Ringo, og
hvori det hedder:

„Vor Kalk og Dist blev smelt,
I Jord og Stov nedvelt
I Herrens Jld og Brede
d. 29 Martis 1672.
Gid Hjertet smelte maa,
For det selv bliver Straa
I Herrens Grumheds Hebe“,

---

¹⁾ Bloch I. I. 1, 152. Decano Jano Birchered, Rector Magnif.
Chr. Stensfeldt. ²⁾ Bloch siger, at Ringo 2den Gang blev gift 1671.
Men hans første Kone døde tidligst 1669, og Deichmanns Angivelse, at han
saa Enkemand paa fjerde Aar, lader sig ikke anderledes forene med
de flere overeensstemmende Efterretninger, at hans anden Kone døde
1694 efter 23 Aars Ægteskab, end naar 1672 antages som hans
andet Giftermaal. ³⁾ Marm. Dan. App. p. 299.

maa det antages, at en Ildbrand i det nævnte Aar har overgaaet Slangerup. Sin Eftermand der Mag. Laurentius Müllengraf maatte han 1677 indstevne for Landemodet, fordi denne nægtede have Andeel i Raadens-aaret paa Grund af, at han var kaldet til et mere indbringende Embede. Provsten Mag. Oluf Lorm havde først frikjendt Müllengraf, men Landemodet gav Ringo Ret. ¹⁾

---

¹⁾ Ringos Procurator maatte dog gjere Mag. D. Lorm „en Afbit for Vanvittigheds Beskyldning“ Kallé Ms. 105 fol. Kongens Bibl. (Synodalia).

Credie Capitel.

Thomas Kingo som Biskop i Fyen.

10. Biskoppen over Fyens Stift Dr. Niels Bang var død d. 17 October 1676¹⁾ og d. 20 Februar 1677 kaldtes Kingo til at være hans Eftermand.²⁾ Han blev saaledes d. 8de Biskop i Fyens Stift efter Reformationen. I Odense synes denne Udnævnelse efter Fens Bircherods Ottringer at have været uventet;³⁾ thi han skriver: „Den 19 Febr. bekom vi med Posten visse Tidender om, at Sognepræsten i Slangerup Mag. Thomas Kingo var ved Kongelig Vocation kaldet og beskikket til at være Biskop i Fyen. Om ham havde alle her paa Steden gjort sig mindst Tanke; dog kan jeg bekræfte, at min Ven havde engang 3 Maaneder tilforn, da jeg var i Kjøbenhavn, omineret dette, alligevel, at jeg den Tid ikke vidste, hvad jeg selv skrev.“ Og naar Bircherod fremdeles meddeler (19 April): „Udi en Skrivelse, som jeg bekom fra en god Ven udi Kjøbenhavn, var dette blandt andet indført: Eders nye Biskop maac I ikke vente hjem til Eder før end efter Paaske; thi han vil propter commune nomen gjøre Thomæ Apostolo Selskab og lade sin Indvielse skee den samme Søndag, paa hvilken han blev libereret fra sin

---

¹⁾ Pont. Ann. IV, 587. ²⁾ Hans Bestalling er af 20 Febr. 1677. Fyenske og Smaalandske Registre. ³⁾ I Bircherods hist. biogr. Dagbøger p. 183.

Bantro" ¹⁾, saa synes dette at tyde hen paa, at Soguespræstens Dphoielse paa Bispestolen ikke har været den lærde og fornemme Professore-Familie, hvortil Bircherod hørte, ret tilpas, hvad der ogsaa fremgaaer temmelig tydeligt af andre Uttringer i Dagbøgerne. ²⁾ Hvor megen Bægt der derfor kan tillægges Bircherods, som det synes, ikke aldeles upartiske Uttring om det Uventede i Ringos Kaldelse, er ikke let at sige. At han havde Anelse derom 3 Maanedre iforveien, synes at tale imod denne Angivelses Rigtighed. Ogsaa maa det bemærkes, at det ikke er rigtigt, som flere have meent, at Christian d. 5tes personlige Gunst skulde have været den eneste Aarsag til Ringos Fjorremmelse. Den korte Beretning i Kalls Ms. paa Kongens Bibliothek: ³⁾ „Ved de Atkers og Lürdorffs Hjælp og ved sine Bærs blev han Biskop i Fyen“, angiver paa det nærmeste de egentlige Aarsager. Og han havde desforuden en mægtig Patron i Griffensfeldts Eftermand Rigscontoller Grev Ahlefeldt, som han i et Brev af 28 Novbr. 1677 selv kalder sin „mægtige Befordere.“ At Tidssalderen i den Udmærkelse, som blev Ringo til Deel, faae en Belønning for Digteren, have vi ovenfor ført Beviis for i Sorterups Bærs:

„Har meer end Een faaet Dispe-Hat,
Hvis Rimkunst ei soigted“,

¹⁾ I. I. p. 184. ²⁾ f. Ex. „d. 8de Mai ankom novus Fioniae Episcopus. M. Th. Ringo til Odense med bære Froloeden, som ventede sig af hannem nogen Gavn og Befordring. Men mit Sind ominerede og sagde mig det af Begyndelsen, at jeg min Lykke og Promotion ei nogen Tid skulde vente enten ved hans Hjælp eller i hans District, I. I. p. 185 cf. Noten. ³⁾ in Fol. 97. cf. Klevenfeldts Samlinger, der vise, at Lürdorff selv var hans Protector.

og Deichmann mener vel det samme, naar han siger, at Kongen „ihenseende til hans store Capacitet og Meriter“ ¹⁾ kaldede ham til Biskop. Men derhos forsikkrer denne, at Kingo ikke havde trængt sig til Embedet og var ikke iblandt deres Tal, som løbe, førend de blive sendte. Han havde ikke aabnet sig Døren til Helligdommen ved Helligdommens Secler (2 Macc. 4), ei heller ved Annæ Svogerskab faaet Caiphæ Embede.²⁾ Han havde ikke tiltryglet sig det og ikke tilhykket sig det. Nei, han vidste bedre at give Gud det, Gud hører til, og Keiseren det, Keiseren hører til. Han steg ei heller som en opblæst Ny=plantet paa eengang op til Helligdommens øverste Trin. Dyd og Duclighed vare Trinene, paa hvilke han opsteg.“ ³⁾

På Biskoppen i Sjælland Dr. Hans Bagger blev Kingo indviet i Frue Kirke i Kjøbenhavn 1ste Søndag efter Paaske d. 22 April 1677 og tiltraadte sit Embede i Odense d. 8 Mai.

11. Til Fyens Bispestol hørte dengang Lolland=Falsters Stift,⁴⁾ der dog havde sin egen Stiftamtmand, samt Gro og Sonderherred paa Als. Nørreherred paa Als var nemlig 1671 overgaaet til det Ploenske Sunø med alle Høiheder, Regalier og Rettigheder, navnlig den geistlige Høihed. Imidlertid blev det i Lehn=acten udtrykkelig bestemt, at Biskoppen i Fyen skulde udøve jus visitandi et ordinandi, men at dog denne Ret

¹⁾ Riigtalen p. 79. ²⁾ Uden tvivl Allusioner til Griffensfeldts Simonie og S. Baggers Forsremmelse. ³⁾ I. l. p. 103 ff. ⁴⁾ I selve Fyen fandtes 187 Kirker.

skulde udøves af den fyrstelige Provst „tanquam in hoc passu vicario constituto episcopi.“ Med denne Deel af Als, over hvilken saaledes Hertugen dog kun i geistlig Henseende udøvede Høihedsretten som dansk Autoritet indtil 1730, da Herredet faldt tilbage til Kronen, havde Fyens Biskop altsaa i King os Tid ikke noget umiddelbart Tilsyn.¹⁾ Fyens Bispedomme havde saaledes en betydelig Udstrækning, og Forretningerne for Biskoppen vanskeliggjordes derved, at Districtet var adspaltet i flere Døer og underlagt flere verdslige Embedsmænd. Men, endog saa affeet herfra, vare en Biskops Embedsforretninger allerede dengang mange og forskjellige. I religiøs Henseende var Tidsalderen vel uden synderlig Bevægelse, og de Kampe, som Kirkens Forstandere havde at føre, fordrede ikke saameget Dygtighed til at føre Landens Sværd som en vis practisk Forstandighed og ordnende Virksomhed. Men disse sidste Egenstaber gjorde Tiden i høi Grad Fordring paa ogsaa hos Kirkens Embedsmænd i de høiere Stillinger, da der baade paa det kirkelige og verdslige Gehet fandtes Meget, der skulde bringes i en anden Orden. Allerede ved Reformationen var den danske Kirke bleven en Statskirke, der eftertragtede Gensformighed i Lære og Etikke uden dog at indskrænke Friheden i det Uvæsentlige. Men efter Eneboldsmagtens Indførelse indskrænkedes Friheden mere og mere. Kirken bandtes efterhaanden paa alle Punkter ved bestemte Former, og Alt søgtes bragt ind under Regjeringsens Control. Bestræbelsen herefter viste sig især i

¹⁾ De geistlige Forhold paa Als og Vro. Berlingske Tidende No. 4 og 5 1849.

Christian den femtes Tid,¹⁾ og Ringo, der baade af Naturen og ved sin Stilling følte sig kaldet til at herske, tog virksom Andeel i alle samtidige kirkelige Foranstaltninger. Men Tidens formelle Retning bragte ham dog ikke til at glemme, at Herrens Kirke skal opbygges paa aandelig Viis, og dertil virkede han ikke alene ved sine Psalmer, der saa længe skulde overleve ham, men ogsaa ved sin hele kraftige Personlighed, saalænge han var Hyrdestaven. Denne Personligheds Træk har Tiden afbleget, og de kunne nu kun opstrifkes ved at kaste et Blik udover Enkelthederne af hans Virksomhed i de 26 Aar han forestod det biskoppelige Embede, forsaavidtsom der endnu findes Efterretninger herom. Til Beskrivelsen af den verdslige Side af hans Embedsførelse ere disse fuldstændigere opbevarede; men hvor vi helst vilde have haft fuldstændig Veiledning, nemlig hvor det gjælder om at fremstille ham i hans egentlige Hyrdeembede, der findes kun enkelte, adspredte Bink, der ere vanskelige at finde

---

¹⁾ Et ikke umærkeligt Bidnesbyrd om Regjeringens Bestræbelser for at ubstrække sit Blik og sin Indflydelse over alle Forholdene var Refsr. af 27 Aug. 1692 til alle Stiftamtmand, Biskopper og Magistratspersoner i Anledning af den General-Procureuren d. 6 Aug. s. A. meddeelte Instrux. Denne Instrux meddeltes ogsaa Ringo ved en Skrivelse fra General-Procureuren Niels Bengou d. 3 Septbr. 1692, hvorved det paalagdes ham at give nøie Agt paa, „om enhver Geistlig og Verdslig, Høie og Lave deres dem anbetroede Embede, Instructioner og Ordres forestaar.“ Til den Ende skulde han holde flittig Correspondence med dem, fra hvilke Gen.-Procureuren kunde vente sandfærdig og upartisk Underretning om Sigt, og naar Noget foresalbt, da maatte det melles ham med de fleste Beviidligheder, som derom kunde bekommes, og om det er Sager, som Biskoppen vilde have sit Navn udenfor, da skulde han tilkjendegive sin Formening om, hvorledes Beviidlighederne bedst kunde seges og faaes!

og udlede, og af hvilke det ikke er let at danne et nogenlunde anskueligt Billede.

12. Førend vi gaae over til Fremstillingen af, hvorledes Kingo røgtede sit Embede som Tilsynsmand i sit Stift, maae vi erindre om den forudskikkede Skildring af ham som Præst og Prædikant. Denne er nemlig for en stor Deel hentet fra en Periode af hans Liv, i hvilken han allerede længe havde været Biskop. Hvad han derfor i Aaret 1688 i Odense ved Jacob Bircherods Grav udtalte „for en fornemme, folkeriig Forsamling“ om Værstænden og dens Levnet og om den christelige Prædiken, tør med god Grund tillige anses for en Udtalelse for hans Geistlighed om de Grundsætninger, han gik ud fra i sine Fordringer til den, og om den Aand, i hvilken han selv førte sit Tilsynsembede.

Hvor mange de Forretninger end vare, der paalaae Kingo som Biskop, saa ansaae han dog stedse Aandens Embede for det høieste, Præsteembedet, som det første.¹⁾ Som Biskop vedblev han hyppigt at prædike,²⁾ hvorom Prædikestolen og Menigheden i St. Knuds Kirke kaldtes til Bidne ved hans Liigbegjængelse, ligesom han stedse var en flittig Kirkegænger, fuld af brændende Andagt. Han holdt mange Liigprædikener baade i Odense og ellers ude paa Landet, saa at han endog i Aaret 1697 d. 27 Januar skrev: „siden Nytaar har jeg været saa optagen

1) Reichmann p. 139. 2) Nytaarsdag 1678 prædike han i St. Knuds Kirke og talte for Kongens Budsforvantes Seier. Indgangen var Deut. 11, 12. Nytaarsdag 1681 i St. Knuds Kirke og havde til Indgang Ps. 139, 16. Den 25 Septbr. 1682 til Seimesse i St. Hans Kirke for Kongen, Dronningen, Prinds Georg og mange Grandes (Bircher. Dagb. og Appendix Nf.)

med Liigprædikener ude paa Landet, at jeg nu først i Løverdags ankom." ¹⁾ Ligledes forrettede han oftere Brudevielser, ikke alene i sin egen Familie, men ogsaa i flere adelige Familier af hans udbredte Bekjendtskab. ²⁾

En stor Deel af hans Tid var imidlertid optaget af hans Visitationstog, under hvilke han naturligt ogsaa, især paa de fraliggende Der, besøgte andre Embedsforretninger. Herom skriver han saaledes: ³⁾ . . . „jeg med min Kjæreste og den største Deel af min Familie er . . . den mindste Deel af Mæret hjemme, men maa ud i Visitation og mit Embeds Forretninger, være nu i denne nu i de andre hertil Stiftet liggende Provincier“, og oftere undskylder han, ⁴⁾ at han ikke før har kunnet expedere en Sag, ved sine „idelige Reiser udi Embedsforretninger hist og her omkring i Stiftet, som for en

---

¹⁾ Liigprædiken holdt han 1677 d. 1 Aug. over Stiftsprovst Mag. L. Siouds Hustru, (J. Bircherod og de Studenter, som opholdt sig i Odense, bare Liget, og B. skriver: „om Astenen lod M. Lubvig os, som havde baaret Liget, inde paa et Biinhuus ad satietatem tractere.“) 1681 i St. Hans Kirke over Mag. Herman Bøch over Ps. 25, 21 (Birch. App.) 1692, 21 Novbr. over Mag. Hans Mule i Nyborg Kirke over Ps. 73, 25. 26. (Sammeft.) 1693, 27 Septbr. over Dr. Christoffer Waldsø i Traugde Kirke over Ps. 92, 13 ff. (Sammeft.) 1697 i Januar over Provst Hans Bang i Særdølv (Brev til Moth og Lühau 9 og 27 Jan. 1697. Db. Bispe-Arch.) 1701, 3 Aug. i Nerre-Soby Kirke over Fru Anne Sophie Krabbe, Christian Urnes Enke (Birch. App.) ²⁾ 1679 d. 20 Marts viede han i Odense Oberstlieutenant Jens Steen Sehested (en naturlig Søn af Hannibal Sehested) og Jomfru Sidsel Parøbjerg fra Selbjerg (Birch. Dagb.) 1694 paa Fjellebro Lühborffs (Landesbonner) Datter og Major Puls (Birch. App.) ³⁾ Brev til Magistraten i Odense 17 Febr. 1696, i hvilket han tilbyder 30 Rbd. i aarlig Consumtionsafgift. Db. Bispe-Archiv. ⁴⁾ s. Ex. Brev til Rentekammeret fra Nylsøbing d. 8 Juli 1696. Db. Bispe-Archiv.

lang Tid har været ham hinderlige." Bisfatsreisen til Holland og Falsler medtog saaledes i Maret 1696 fem Uger. ¹⁾ Og det var uden Tvivl kun undtagelsesviis, naar han i noget Aar ikke kom til Holland; thi under 4 Juni 1688 findes en Kgl. Bevilling, ²⁾ at Kingo, som „for allehaande vigtige Forsalds Skyld ikke saasnart kunde reise over til Holland og Falsler, maatte constituere Provsterne til i sit Sted at træde sammen med Stiftamtmanden for at ligne Degneindkomsterne og forhøre Kirkeregnskaberne." Endnu i Maret 1702 foretog han, ifjøndt han om Foraaet havde lidt meget af Steensmerter, d. 4 Juli sin sædvanlige Reise til Holland. ³⁾ Disse Reiser over Vandet vare ofte forbundne med Besvær og stundom ikke

---

¹⁾ D. 21 Juni holdt han Ordination i Valdemars Slotskirke paa Laasinge; (denne af Niels Juul opbyggede Kirke var indviet af Kingo d. 3 Octbr. 1687 med stor Heilidelighed. Niels Juul og hans Frue Margrethe Ulfeld „gjorde Bekostningen og havde dertil forordnet en anseelig proces faade i Kirken saavel som med et meget kosteligt Gjaestebud, som Gjaesterne bleve indbudne til, og da heel magnifice tracterit. Til dette solemne Sacrum indfandt sig en anseelig Forsamling af Adel, Geistlige og Verbdlige." 3 Provster vare tilstede, som efter hverandre paa Kirkegulvet oplæste 2 Sam. 7 Cap., 1 Kong. 8 Cap. om Jerusalem's Tempels Indvielse og Joh. 10, 22—30. Desuden 24 Præster fra Fyen, Laasinge, Langeland og Wre. Kingo forrettede Tjenesten for Alteret og paa Præbifestolen, agtviede bedforuden et Par, holdt Altergang og introducerede en Barselkone. [Efter en Optegnelse i Bjerrebys ældste Ministerialbog.] D. 25 Juni var han i Kippinge; d. 29 Juni ved Landemodet i Maribo; d. 5 Juli Ordination i Ringsted Kirke; (Ordinationer holdtes saaledes meget ofte paa det Sted, hvor Biskoppen visterede eller for andre Aarsager's Skyld opholdt sig. Navnlig ordineredes Mange i Fraugde Kirke); under hans Ophold i Juli i Nykjæbing fandt flere Forhandlinger Sted angaaende Skolens Pengesager; d. 28 Juli kom han tilbage til Fyen. ²⁾ Db. B.-Arch. ³⁾ Brev til Stiftamtmand Schult 12 Aug. 1702. Db. B.-Arch.

uden Fare. Der forarsagedes ham ofte „stor Hinder og Ophold ved Færgestederne imellem Tyen og Smaalandene“, saa at han maatte erhverve et Kgl. Befordringspas af 17 Febr. 1682, ¹⁾ hvorved Stiftsbefalingsmændene, Amtsforvalterne, Borgemeister og Raad, Fogder og alle andre Vedkommende befalede at forsyne Biskoppen og hans Tjenere, saa ofte de forarsagedes at reise i Kongens eller Embedets Forretninger, med fornødent Fartoi og Færge og i alle andre Maader uden Ophold og Hinder befordre og hjælpe dem frem ved alle Færgestede. Og han saae sig stundom, „naar han havde betroet sig til det ringe Træ imellem de stormende Bølger, ved adskillig Gjenvordighed som i det dybe Vand, men blev som Peder grebet under Armen, at han ikke skulde synke.“ ²⁾ Maaskee skulde vi en af disse Søreiser det dybe Hjertesuf: „Naar jeg o Gud paa Havet er“, ³⁾ ligesom vi næsten ikke kunne tvivle om, at hans skjønne „Reise=Andagt“: „O Jesu himmelsøde Navn o. s. v.“, ⁴⁾ fremstiller os ham selv i fuld og rastløs Virksomhed paa hans idelige Reiser:

„So flere Aar jeg faaer paa Dag,
So fleer Bekymrings Bylter,
So mere voxer Dag fra Dag
Min Sorrigs Tal og Tylter:
Tit gjennem Morgenrødens Dør
Den gyldne Sol fremtræder,
Naar jeg staaer op og særdiggjer
Mit Reise=Loi og Klæder.“

Og naar saa Tilsynsmanden, som i dybe og alvorlige Tanker havde tilbagelagt sin Vej, sigende:

¹⁾ Db. B.-Arch. ²⁾ Reichmann l. l. p. 23 ff. ³⁾ Kenger p. 436.

⁴⁾ l. l. p. 427 ff.

„Elet intet jeg paa Veien seer,
Som kan mig jo betjene,
At kjende Gud jo meer og meer
Og mig fra Verden vønne“

kom til Menighederne, saa kom han til dem, „saa at det kunde siges om hans Vardom og Levnet, at deres Lyd opfyldte alle Menighederne, saa de kunde glæde sig over hans Tro, at den blev forkyndt allevegne. Han kunde uden Skromt i Troens Frimodighed stille sig selv til et Exempel baade for Lærerne og Menighederne.“¹⁾ „Han holdt fast ved det sande Ord og var mægtig til at formane og gjendrive dem, som sigte imod. Det feilede ham ikke paa Viisdom til at lede Guds Folk eller føde Guds Hjord, som han var befalet, og saae vel til, hvorledes han skulde anordne Alting skikkeligen og ordentligen.“ Og Bønnens Gave var ham i hoi Grad skjænk-
ket: „hans Skaal var stedse fuld af Røgtelse“ (Mat. 5, 8), „han oploftede stedse hellige Hænder for Menigheden, han lod ikke af at bede for den, at den maatte opfyldes med al Guds Fylde.“²⁾ „Han kunde med Føie sige om alle Menigheder, hvis Tilsyn var ham betroet, som Paulus om den philippensiske: jeg har Eder i Hjertet; Gud er mit Vidne, hvorledes jeg længes efter Eder Alle i Jesu Christi inderlige Kjærlighed.“ Bistnok ere Udtrykkene stærke, naar det ved hans Riste hed:³⁾ havde Gud aab-
net os som Elisæi Tjenere (2 Kong. 6, 17) Legemets Die, vi skulde og have seet den salige Mand i hans Embede omgivet af Engle, i Kirkerne, naar han i Børne-
lærdommens Forklaring aabenbarede for de Umyndige det,

¹⁾ Deichmann l. l. p. 116. ²⁾ l. l. p. 106 ff. ³⁾ l. l. Fortalen.

som er skjult for de Vise, paa Prædikestolen, naar han kundgjorde Guds mangfoldige Viisdom . . ., ja ledsaget af Jesu selv, der gav ham af sin Aand Tanken i Hjertet og Ordet i Munden, det han skulde tale til Guds Gode og Menighedens Opbyggelse, saa at hans Faders Aand kunde tale af ham;“ — men disse hans Samtids Uttringer vidne dog om, hvor kraftig og indflydelsesrig Kingos Virksomhed var i den Deel af Tilsynsembedet, hvor Virkningen just er betinget ved Personligheden og Aandens Gaver.

13. Den biskoppelige Visitats maatte blive høit anslaaet paa en Tid, da Menigheden i Almindelighed stod paa et lavt Oplysningsstrin. Paa Landet fandtes der endnu saagodt som ingen Skoler.¹⁾ Alinuc=Ungdommens

¹⁾ I Fyens Stift var Tilstanden som følger: I Steenstrup Sogn var en Skole oprettet 1691 og Kingo blev tillagt Ordre om at modtage en Capital, 200 Rbl., staaet af Dr. Veder Jespersen til dens Vedligeholdelse, og i Sellinge stiftede Christina Lügow, Johan Christoph v. Körbigs Enke, en Skole. Efter hendes Død anmodebe hendes Datter 1693 Biskoppen om at beordre Provsten i Binding Herred, ved Kirkevisitatserne ogsaa at vistere Skolen. (Db. B.-Arch. ci. Pont. Ann. IV pag. 673). Fra Aaret 1706 berettes det, (Commissiønsact, sluttet 15 Jan. 1706. Db. B.-Arch.), at der paa Landet i Fyen kun fandtes 2 Skoler, nemlig i Hedselager og Haarby, medens 2 andre Skoler, den ovenfor nævnte i Steenstrup og i Drærndrup, vare neblagte af Mangel paa Nibler. Paa Langeland synes denne Mangel paa en ordentlig Skoleunderviisning stærkest at have været felt. Thi endeel Bønder fra Skrobelov Sogn klagede d. 8 Septbr. 1697 (Blochs Brevsamling. Univers Bibli.) til Kongen over, at deres Ungdom i alle Maader blev forømt. Grev Frederik Ahlefeldt havde derfor efter deres inbstantige Begjæring og Sognepræstens, Hr. Niels Godsens, Ansegning bestilket dem en Student Rasmus Pedersen til Sædebegn, men, „som fornemmes, da maa ham ikke tillades at tiltræde Kaldet eller nyde Noget deraf, men Capellanen i Kjøbstaden, som og tillige er Skolemester (o: Rector) i Skolen, ikke alene

Underviisning indskrænkede sig i Regelen til Kirkecatechisationerne og den ugentlige Læsning hos Degnene. I Geistlighedens Privilegier af 1661 var det vel bleven bestemt, at Sædedegnene i Landsbhyerne skulde have saadanne Boliger udviste, at de i samme kunde holde Skole, men denne Bestemmelse blev kun langsomt udført. I Danske Lovs 2den Bog (1683) foreskrevs, at Degnene skulde foruden den Underviisning, som gaves om Søndagen, een Gang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, og paa det Sligt des beqvemmeligere skee kan, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forsøie sig til det Sted, som Degnen dem henstævner med Præstens Billie og Raad. Med denne Underviisning skulde Præsterne have Tilsyn, saaledes at de idetmindste een Gang hver Uge saae til, „hvorledes dermed tilgaaer“, ligesom Provsterne ogsaa ved deres aarlige Visitationer skulde forfare, hvorledes Præsterne udlagde Børnelærdommen. Disse Foranstaltninger, som bleve indskjærpede paa Landemodet i Odense 1689 med det Tillæg, at Degnene skulde holde rigtige Cataloger over Born og Tyende, som 2 Gange aarligt skulde leveres Provsten, kunde ikke ndrette Meget, og hvor tarveligt det endnu paa Lovens Tid stod til med Almuens Religionsunderviisning paa Landet, viser blandt Andet den oftere ¹⁾ strængt indskjærpede Befaling om Catechismi

---

oppebærer al Rettigheden af Kalbet, men bortleier endog Degneboligen til en Mand, som derudi sidder og holder Kro, og derimod tilskaffer os en Dreng af Skolen; den skal vi noies med til Degn.“ Herimod protesterer dog endeel andre Mand i Sognet tilligemed Seren Anker, (formodentlig Capellanen) paaRaande, at Intet var forsemt.“

¹⁾ f. Ex. 1683. Synod. Dionys. mon. 6 Ms.

Forklaring i Enden af Prædiken. „Vil Nogen gaac videre, saa Huustavlen med.“ Der var saaledes i denne Henseende ikke gjort synderligt Fremskridt siden Reformationstiden; ¹⁾ det var først Frederik d. 4de, som 1719 ved Oprettelsen af Skolerne i Rytterdistricterne og Christian d. 6te, som ved Skoleanordningen af 23 Januar 1739 bragte Skolevæsenet paa en fastere Fod. ²⁾ Under saadanne Omstændigheder maatte det altsaa for en stor Deel beroe paa Visitationerne, der sammenholdt og contrrollerede de tarvelige Underviisningsanstalter, om disse skulde bære nogen Frugt. Udeblev Ungdommen eller Tyendet fra Catechismus Examen ved Provste- og Bispevisitationerne, kunde vedkommende Forældre straffes endog med Kirkens Disciplin. ³⁾

14. „Med Præsterne og Leviterne,“ hedder det, ⁴⁾ „havde han det Tilsyn, at de gjorde det Embede, Gud havde befalet dem, og gjorde deres Tjeneste redeligen. Han viste sig som en vaagen Vægter, der var aarvaagen i alle Stykker.“ Vi ville anføre nogle Prober paa denne hans Aarvaagenhed. Det var bleven ham berettet, at Sognepræsten i Schamby, Hr. Ananias Lehmann paa Taksigelsens Fest d. 11 Febr. 1697 havde ladet en Student prædike for sig, saa at der imod Lovens Bydende den Dag ikke var bleven holdt nogen Allertjeneste i Kirken.“ Han gav i den Anledning Provsten Ordre til „med tilbørlig Nidkjærhed at erkjendige sig om denne Sags Beskaffenhed og snarest at

¹⁾ cf. Peder Valladius. Theol. Tidsskr. 4 B. 2 S. p. 85. ²⁾ Utsing's Kirkeforfatning. 3 D. 1 B. § 185 og Guldberg's Skolehistorie.

³⁾ Danske Lov og Forordn. 28 Febr. 1691. Pont. Ann. IV, 649.

⁴⁾ Reichmann I. 1.

meddele ham udførlig Underretning." 1) Han havde erfaret, at Skolemestrene og Høverne i adskillige Kjøbstæder af Sognepræsterne besværedes med Aftenfangs Prædikener, naaget de ingen Løn havde derfor, ikke ved noget Kongebud vare forpligtede dertil, afdroges fra deres Embede og Studeringer og ofte prædikede uden at have Attestats. Han androg da hos Kongen om, at Sognepræsterne og Capellanerne selv maatte tilholdes at ferrette deres Embede, efter som anordnet var ved gamle Breve og Documenter imellem disse. Kongen svarede: Hermed skal forholdes efter Loven. 2) I Kjersteminde havde Sognepræsten Bendt Peder sen Top, der skal have været en meget vel begavet Mand og „sær opbyggelig Prædikant," paa den meest indstændige Begjæring af en Mand, der formedelst en Forsøelse in puncto sexti skulde staae aabenbare Skrifte, tilladt denne at underkaste sig Disciplinen om Fredagen og først gaae til Alters om Søndagen, istedetfor at begge Dele skulde have skeet paa en og samme Dag. Synderen formeente nemlig, at den Skam, der overgik ham ved Skriftemaalet, vilde sætte hans Sind i en saa heftig Bevægelse, at han umuligt strax kunde samle sin Andagt og gaae til Guds Bord. Nogle af Præstens Uvenner indberettede denne Sag til Biskoppen, som i denne Anledning tilstillede ham et Brev, ved hvis Læsning han blev rørt af et apoplectisk Slag og døde 4 Timer derefter 1698. „Det var Skade," tilføier Referenten, „at denne gode Mand

1) Brev til Mag. Rasmus i Klinte 26 Febr. 1697. Blochs Brevf.

2) Allerund Memorial Hafniæ 11 Decbr. 1686 og Resolution 21 Decbr. s. A. Ob. Bispe-Arch.

ikke først talede med sin Biskop." 1) Dette var dog ikke det første alvorlige Brev, som Bændt P. Top modtog fra Biskoppen. Mæret forud havde Kingo tilskrevet ham saaledes: 2) „Saasom jeg fornemmer velvise Magistraten i Kjørteminde deres christelige Nidkjærhed for at bringe Kjørteminde Skoles og Fattiges Capitaler i første og forrige Rigtighed, da som Eders Embede og forpligter Eder til at tage Haanden i med i saa høinodvendigt et Værk, saa vil jeg og herved paa mit Embeds Vegne have Eder erindret, at I uden al Udflugt og Forevending efter Eders Embedes Pligt tager Eder det alvorligt an, engang for alle at faae det ført til Rigtighed, saavidt Eders Embede vedkommer, saasom det er et Værk, der ei lader sig gjøre ved Snak, men med samlede Hænder og alvorlig Nidkjærhed paa alle Sider vil fortsættes, med mindre det i Længden skulde komme paa Eders eget Forsvar, om imod Forhaabning Noget derudi mod Eders Embeds Pligt paa Eders Side skulde vorde efterladt til videre og uendelig Urigtighed, hvilket vilde være uforsvarligt baade for Gud og Mennesker. I Øvrigt Eder Gud befalet!" I samme Anledning skrev han til Provsten, Hr. Cornelius i Rynkeby: . . . „vil jeg herved alvorlig have Eder erindret om, at I efter Eders Embedes Pligt tilligemed Magistraten tager Eder det alvorligst an, for at sætte det engang for alle paa den Fod, at de fattige Skolebørn Intet afgaaer af hvis til dennem af Begyndelsen stiftet

---

1) Beskrivelse over Bjerger Herred. Ms. forfattet af Provst Nicolai Seidelin Bøgh, Sognepræst i Kjørteminde † 1778. I Kjørteminde Pastorats Archiv. 2) Blochs Brevsamling. 16 Septbr. 1697.

er, med mindre det i Tiden skal komme paa Eders Uer-
værdigheds eget Forsvar, og dette saavel som det forrige
Langdrag imod Fundatsen, Kgl. Befaling og ofte Trin-
dringer vil, saavidt det Eders Embede concernerer, blive
Eder som den, der ei har villet til endelig Rigtighed,
hjemfalden; Hvilket til venlig Efterretning ic." — En
Ordre ¹⁾ til Hr. Axel Weyle i Tryggeløv om at
sende en Gjenpart af et Skiftebrev, som han imod For-
modning og „det jeg ei nok som kan forundre“ havde
nægtet velbaarne Fru Mette von der Kula, Sal.
Christian Banners til Frederiksgave, begynder Ringo
med disse Ord: „Jeg havde ingenlunde formodet, at mit
forrige af 30te Juli sidstforleden . . . havde fundet saa-
liden Respect hos Eder.“

Enhver Overtrædelse af den kirkelige Anordning blev
strængt anseet. Saaledes blev Præsten i Aunslev og
Bovense, Knud Perke, som ikke usfortøvet begav sig
til en dødsfyg Rytter, for at berette ham, men forrettede
først en Jordspaakastelse i Annexet, saa at Rytteren
døde uden at have modtaget Sacramentet, ved Landemo-
det 1693 dømt til at betale 40 Slettedaler til fattige
Præsteenker og Processens Omkostninger. ²⁾ Endog
hvor Forsælsen beroede paa en Feiltagelse, gif den ikke
upaataalt hen. I Schamby havde ved Madverens Udde-
ling en Diss Communicander faaet Brændeviin istedetfor
Viin. Der blev gjort megen Ophævelse af denne „fast
uhørlige“ Sag, i hvilken der faldt Landemods Dom d.
7 October 1696. Sognepræsten i Schamby, Hr. Ana-

¹⁾ 16 Decbr. 1697. Blochs Brevf. ²⁾ Landemodsprotocol. Db.
B.-Arch.

nias Lehrmann, i hvis Svaghed Tjenesten var forrettet af Hr. Knud Krag i Sønderfø, skulde for sin Uagtsomheds Skyld, ved ikke i sit Huus at have holdt Brændevinen adskilt fra Vinen og for ikke, efterat Communionen var holdt, at have confereret med Biskoppen om denne sjeldne casus conscientiæ samt uden nogen offentlig Paamindelse havde taget Communicanderne, der ikke havde tilkjendegivet den fungerende Præst Feiltagelsen, til privat Absolution, give til fattige Præsteenker 16 Rdlr. Hr. Knud Krag, som ikke havde forsikret sig om, at Kalken indeholdt Viin, 10 Rdl. Provsten, Hr. Anders i Uggerslev, som ikke strax og af egen Drift havde meddeelt Biskoppen denne Sag, men endog havde givet den suspenderede Degn Peder Roed Lov til at betjene sit Embede førend Sagens Afgjørelse, 6 Rdlr. Degnen, som var faldet Præsten i hans Embede med at lægge Brodet paa Patellen og skjænke Brændevinen i Bøgeret, suspenderedes for en Tid. ¹⁾

Præsterne maatte ikke udeblive fra Calenter eller anden lovlig Samling, ligesaa lidt som Provsterne fra Landemodet uden lovlig Undskyldning. Udeblivelse straffedes efter Provstemodets Bestemmelse med 2 og 4 Mk. til Conventhuset. ²⁾

Det vil af disse Exempler som overhovedet af hele den Maade, paa hvilken Kingo førte Tilshynet i Kirken, skjønnes, at der hos ham fandtes en stærk Bestræbelse efter at bringe den geistlige Embedsførelse saa nær som muligt til Lovens Bogstav, og han beraabte sig ogsaa

¹⁾ Sammesteds. ²⁾ Landemodsbestemmelse den 18de April 1683. Sammesteds. ◀

i sine Meddelelser til Præsterne oftere paa Bogstaven og raadede til ikke at afvige derfra. Som Embedsmand repræsenterede han godt sin Tid; thi den var en Lovens Tid, og den personlige Frihed skulde levnes saa lidt Plads, som muligt. Indtraf tvivlsomme Tilfælde, turde Præsten ikke handle paa egen Haand. Han skulde, som ovenfor er viist, først raadsføre sig med Biskoppen. Afstanden var overhovedet stor imellem Biskoppen og Præsten, og der blev holdt over Subordinationen. Endogsaa Paaaskriften paa Circulair-Skrivelser vidnede herom. Det hedder saaledes til Provsterne: ¹⁾ „Saa vilde Dominus præpositus ved Dag og Nat cito forståendige Patronerne ic.“ og til Degnene: „Under deres Kalds Fortabelse have Degnene dette cito ved Dag og Nat at besordre og hver at paategne, ved hvad Dag og Time han det annammer.“ En Præst fra Dalby skriver til Provsten Hr. Cornelius Olesøn i Rynkeby ved at tilbagefende et Circulair: „Hs. Høiærværdigheds Misſive ankom fra Wiby iafteſ ved Solens Nedgang, hvorpaa jeg strax lod Hs. Excellence Hr. Baronen selv læse den; men som Fuldmægtigen ikke var tilstede, blev der ikke paaskrevet, og jeg for Strafs Skyld turde ikke understaae mig at beholde Brevet hos mig til hans Ijgenkomst fra Odense, men skikkede det strax bort. Beder derfor ydmyggeligen, Hs. Erværdighed ikke vilde fortørnes, men mig paa denne Tid i den bedste Mening have undskyldt.“

Regjeringen tillod heller ikke, at nogen Præst forbigik Biskoppen, hvorom habes et Exempel, da Præsten

¹⁾ D. 16 Novbr. 1688. Db. B. Arch.

i Rønninge og Rolfssted Mads Trane i Aaret 1700 havde ansøgt Kongen om at blive Vice=Provst i Bjerge Herred, hvor Biskoppen allerede for flere Aar tilbage havde udnævnt en Vice=Provst, hvilken Omstændighed Trane havde fortiet i Ansøgningen. Kingo fik kgl. Ordre ¹⁾ til i Provstens og 2 Præsters Nærværelse „alvorligen at reprimandere ham, fordi han ulovmæssig og saafom hinderlig har søgt at ville præjudicere Dig i dit Embede og snige sig ind i en fremmed Provsts Tjeneste.“

Efter Loven havde hvert Herreds Præster i Forbindelse med Biskoppen Ret til selv at vælge deres Provst, en Ret, de havde været i Besiddelse af ligesiden Reformationen. Men Maaden, paa hvilken denne Ret blev udøvet under Kingos Styrelse, viser, at den ikke havde synderligt at betyde. Det frie Provstevalg blev allerede betydeligt indskrænket derved, at Biskoppen paa egen Haand udnævnte en Vice=Provst, naar den fungerende Provst var gammel eller svag, hvorpaa have flere Exempler, og at Præsterne ingenlunde havde frie Vænder, naar det kom til det endelige Provstevalg, turde følgende Brev til samtlige Præster i Skovby Herred d. 11 Marts 1697 tilstrækkeligen godtgjøre: ²⁾ „Saafom ærverdigg, hæderlig og vellærd nu Cl. Mand Hr. Hans Berg, fordmum Sognepræst i Særsløb og Provst i Skovby Herred, er ved Døden afgangen, saa, paa det Intet udi Provsteembedet skal vorde forsømt, har jeg paa mit Embedes Vegne beordret . . . Hr. Anders Chel-

¹⁾ Kgl. Rescript 2 Marts 1700. Db. B. Arch. ²⁾ Blochs Brevsamling.

do rph, Sognepræst i Bogenfse og Skovby, det, han som Vice-præpositus sig imidlertid Provsteembedets Forretninger lovmæssigen og forsvarligen skulde antage, som den, jeg til samme Tjeneste finder beqvem. Ikke desmindre vilde jeg dog ei hannem til Provsteembedet fuldkommelig beskikke, før jeg tilforn herved faaer indhentet samtlige hæderlige Herredsbroders Vota, som de hver for sig vilde behage herpaa at tegne og mig til nærmere Efterretning forderligst tilsende; ønsker imidlertid, at Alting maa geraade til Guds Gode og hans Menigheds Opbyggelse, hvermed dennem samtlige Gud troeligen befalet."

En almindelig Gjenstand for Præsternes Spørgsmaal til Biskoppen var Anvendelsen af Kirketugten, der meget hyppigt blev brugt. Kingo befalede og tilraadede vistnok selv ofte dens Anvendelse, hvor Loven tillod det, ja maa vel endogsaa kaldes nidkjær i dette Stykke,¹⁾

¹⁾ F. Ex. naar han skriver til Oberst Ahlesfeldt 12 Aug. 1697, (Blochs Brevf.) at han ei vil formode, at Obersten bliver derimod, at en Rytter af hans Compagnie formede sig flere med Forskjellige begangne Leiermaal udstaaer Kirkens Disciplin (fra hvilken Militaire i Regelen vare fritagne); eller naar han bestemmer, at et Dvindfolk, som 5te Gang var nedkommen med et uægte Barn og havde anholdt om at admitteres til aabenbare Skrifte, efterat hun over Aar og Dag havde afholdt sig fra Sacramentet, „efter Lovens klare Vogstas“, uagtet „Ministerium ei maa fraholde en Synder“, skal evergives den verdslige Vrigheid, hvorpaa hun siden kan antages, betjenes og derpaa forvisees Sognet. I det Hele anvendtes Kirkens Disciplin hyppigt som Straf for Mødre, der havde ligget deres Barn ihjel; for Forældre, ved hvis „Uomhyggelighed“ et Barn var druknet; for Rogie, som paa Langeland „havde været med at sværge om Salt og Brød“ (Brev til Hr. Mons i Humlet 30 Decbr. 1696. Blochs Brevf.); for nogle Personer, der, hvad der viser Tidens endnu

men der findes dog flere Deviser paa, at han var tilbøielig til at tage alle formildende Omstændigheder i Betragtning. Han raadede derhos ofte Præsterne til Sindighed og til ikke at gaae videre eller strengere tilværks, end Lovens Bogstav tillod, men derimod først at gjøre Forsøg paa at virke paa Vedkommende ved Formaninger. Han tilskrev saaledes Præsten Jens Marstrand¹⁾ paa Langeland, som havde truet tvende Trolovede, af hvilke Pigen ikke vilde fuldbyrde Ægteskabet, med Kirkens Band: „Efterdi jeg seer ei med Kirkens Band kan forfares, formedelsst nogen Tvistighed kan komme imellem trolovede Personer, saa vilde J om al deesen Beskaffenhed meddele mig Eders udførlige Erklæring; imidlertid tvivler jeg ei paa, at J jo tager Eder iagt, at J ei gaaer videre, end Bogstaven tillader, men heller alvorligen foreholder Fæstemanden, det han sig herefter saaledes med sin trolovede Fæstemø anstiller, saa de i Guds frygt og Kjærlighed kan fuldbyrde deres begyndte Ægteskab, hvortil jeg onsker paa alle Sider den Hellig Aands Naade og Bistand.“ Nogle Dage derefter²⁾ skrev han til Hr. Jens i Bødstrup om samme Sag: „Alligevel jeg hverken seer af Eders eller Eders Medbroders Relation, at Skylden kan være paa Karlens Side, saa vilde J derfor sliig Halsstarrighed og Forargelse at forekomme, endnu reise til Hr. Jens Mar-

---

store Bankundighed og grove Overtro, i Hillerølev Sogn i Fyen havde kastet Jord paa en endnu levende Syg „og ligesom levende begravet ham“ o. s. v., hvilket sidste Ringo dog rigtignok falder „en sølsom og fast uvert Casus“. (Brev til Provsten Mag. Claus i Nørre-Drøbye 6 Aug. 1696 l. l.)

¹⁾ 23 Febr. 1697. Blochs Brevf. ²⁾ 28 Febr. 1697 l. l.

strand og udi Medhjælpernes Nærværelse foreholde Forældrene og Fæstemøen, at de sig tager vare og ei efter Satans og Skarns Folks Tilskyndelse skjenter med Egteskabs Sager, som dem i Fremtiden vil ilde beskomme; saa vilde J derhos lade dem vide, at dem endnu tillades 14 Dages Tid at gjøre Ende paa Sammenvielsen, og hvis de dette ei efter min Ordre og velmeente Raamindelse vil antage, saa vilde J mig det strax lade vide, paa det Karlen, som er Fæstemand, kan tage enten Landemodets eller Consistorii Stævning, hvilket, om det andet Parti kan være tjent med, vil Tiden lære dem.“ J tvivlsomme Tilfælde, naar der f. Ex. handlede om at nægte eller tilstaae Udgang til Nadreren eller om en christelig Begravelse, heldede Kingo steds til den mildere Side ¹⁾ og anbefalede som en Samvittigheds Sag at følge denne Fremgangsmaade, og kunde Forargelse befrygtes, f. Ex. i Egteskabsager, fraraadede han al Strængthed og formanede til Billighed ²⁾ eller anbefalede Bedkommendes Ansøgning. ³⁾ Han vilde ikke, at Nidkjærheden for Kirkens Reenhed maatte gaae ud over de rette og lovbestemte Grændser, og fremfor Alt tillod hans levende Retfærdighedsfølelse ikke, at Nogen skeede Uret ved en vilkaarlig Anvendelse af Kirketugten. Biste

¹⁾ F. Ex. 22 Febr. 1696 til Frederik v. Haven i Odense og 6 Mars 1696 til Fr. Bertel i Alesens. (Bisops Brevf.) ²⁾ Breve til Fr. Bertel i Alesens 28 Mars, 18 Juni og 11 Aug. 1696. Bisops Brevf. ³⁾ F. Ex. hans „Paastrift paa Jorgen Jøsens Supplique af Ruthmarck paa Als, qvi adulterium cum serva sua commiserat“: „Supplicanten er en god og rebelig Danne-Mand, og som jeg fornylig var paa Als i Bistats, enskede den ganske Menighed, at Ederes Majestæt vilde bevise ham den Naade, som han allerunderdanigst begjærer for det Leiermaal, han i sit Enkesæde har begaaet.“ Uden Datum i Bisops Brevf.

en Præst sig tilvoielig til i saa Henseende at overskride Grændserne af sin Myndighed, kunde han vente en ikke mindre eftertryffeligg Rettesfattelse, end naar han viste sig ligegyldig og ikke i rette Tid iagttog det Fornødne. Saaledes skrev han ¹⁾ til Hr. Mads i Rønninge: „Saaferm nærværende Jacob Nielsen, Huusmand i Rønninge har i langsommeligg Tid været holdt fra Alterens Sacramentes Deelagtighedd, formedelsst han en meget uchristellig Exces til et Bertskab udi sin Drukkenskab skulle have begaaet, da, som Eligg ei udi rette Tide har været taget udi Agt med den Nidkjærhed, som Eder sømmede at drive sliigg en Sag til klar Dplysning, og det saalænge er forhalet, saa at ingen kraftigg Bidnessbyrd er fort, der hannem sliigg kunde overtyste . . . altsaa kan jeg i denne forblommedd casu ei andet slutte, end at J efter meerbemeldte Jacobs Nielsens indstændigg Begjæring og andægtigg Forbereddelse tager hannem, naar han det sømmellig begjærer, til hemmeligg Skriftemaal, dog at J først kalder ham for Eder udi Eders Medhjælperens Nærværelse, foreholder ham den ham tillagte Synds grueligg Grovhedd (hvilken han dog ved høieste Gedd bekræfter sig ei at kan erindre) og derhos formaner ham strængeligg og alvorligg, at han enthoulder sig fra Slemmerie og Drukkenskab og stedse beder Gud om sin Hellig Lands Nærværelse og naadigg Regjering. Hermed Gud befalet!“

Men uagtet Kingo vistnok ikke sparede paa skarp Tiltale og haandhævede sin Stilling med Myndighed,

¹⁾ 19 Juni 1696 l. l.

hvor han ansaae det fornødent, ¹⁾ saa beskrives han dog tillige som den, „der hverken brugte stolte eller haarde Ord, men lærte med Sagtmodighed dem, som satte sig imod, og viste sig venlig og broderlig i al sin Omgængelse med Præsteskabet.“ „Alle Levi Born, alle Herrens Præster, som raadsforte sig med ham i deres Tvivlsmaal, maae give ham det Vidnesbyrd: han gav Svar efter sin Samvittighed.“ ²⁾ Flere af hans Breve vise ogsaa, at han med Venlighed meddeelte sine kloge og besindige Raad, naar Præsterne enten havde raadført sig med ham, eller han havde erfaret en Sag, i hvilken han meente, at de kunde behøve hans Veiledning, og de maatte føle, at han havde broderlig Omsorg for deres Vel, naar han f. Ex., som nogle Breve vidne om, ved Ansættelser af Capellaner hos gamle og svagelige Præster ikke tog mindre Hensyn til deres end til Embedets Tare. „Imidlertid“, skriver han til Mag. Mikkel i Faaborg, ³⁾ „gjør I meget vel, at I tænker udi den tvivlsomme Sygdom at forsyne Eders Menighed med en dygtig Person, der kan ordineres og beqvemmelig forrette alle Eder udi Embedet vedkommende Forretninger, paa det I baade selv kan være rolig og veltilfreds udi Eders Sind, og Alting udi sin Orden og Stik bliver vel forrettet i Menigheden, som derved kan kjende Eders Omhu for den, og Andre Intet have at sige. Den ærværdige Student, som I til denne Tjeneste anmelder og

¹⁾ Stiftamtmand Lügou paa Lolland havde beklaget sig over nogle fælsterste Præster, navnlig over Fr. Ole. Ringo skriver da til ham: (Blochs Brevf. 1 Septbr. 1697) „af al mit Hjerte skal jeg sege at holde Præsterne i den tilbørlige Respekt til Fr. Stiftamtmanden.“

²⁾ Reichmann. ³⁾ 11 Aug. 1696. Blochs Brevf.

har saa god Forhaabning om, skal være mig fremdeles kjært, at han Eders gode Tanker om sig vil stræbe at fyldestgjøre, det jeg ham og har foreholdt." Til Hr. Mads Bjørnsen hedder det: 1) „Det, I saa fortroligen talede med mig om, der jeg senest var hos Eder, at jeg vilde drage Omsorg for, at I kunde faae en smuk, skikkelig, beqvem og for Alt en gudsfrygtig og ædru Person til at være Eders Medtjener pro persona udi Eders Svaghed og besværlige Embede, har jeg efter Løfte været betænkt paa og endelig opspurgt en Person ved Navn Lauritz Hansen Billeskov, født herudi Tyen af gode og fornemme Forældre, deponeret her fra Staden, hvor han var en Discipel af meget godt Haab. . . Denne Person er mig af Ungen uden af sin egen Dyd og Skikkelighed recommenderet og skal derfor ingen recommendation af mig have nødvendig til Eder uden den selv samme. Jeg veed, at det er Guds Værc, hans Menigheds Tarv og Eders Hjælp og Trost udi Eders Alderdom det angaaer, hvorfor jeg i Henseende dertil intet Forslag vilde gjøre om Noget, paa hvilken jeg kunde have Tvivl, at han ei kunde eller vilde svare til alt dette. Vilde I nu lade mig Eders Tanker vide, paa hvad Maade I vil have det imellem hannem og Eder angaaende Tjenesten og Lønningen, saa skal jeg gjøre mit dertil, at Alting skal geraade til Eders og Eders Huses Fornøielse, og at han er beqvem til at være en god Tjener i Ordet, det har jeg med Fornøielse hørt og kan være Bidne til. . . Min Kjæreste og jeg hilse Eder og Eders dydighste Kjæreste med megen Taksigelse

1) 23 Septbr. 1696 . I. I.

for sidste gode Medfart. Jeg forbliver Eders hulde Ven og Broder i Christo." Om en endnu større Omsorg for den gamle udtjente Præst vidner følgende Brev til Hr. Peder i Søllinge: 1) „Saasom det fornemmes, at det maaffee vil gelinges til nogen Proces med Helle- rup Hovedgaard og det dertil liggende jus patronatus, som ei kan vides, hvad Udslag kan faae, saa skulde jeg holde raadsomt, at I for at see paa Eders Huses Con- servation, betimelig indgav en Supplique til Hs. Maje- stæt, at Peder Lykkefen til Eders Successor aller- naadigst maatte vorde confirmeret, eftersom I formedelt høi Alderdom har afftaaet Eders Kald til ham, hvor- imod jeg herved vil have Eder forsikkert, at Lykkefen aldeles ingen Indpas skal gjøre Eder enten i Indkomst eller i Embeds-Værdighed. Jeg har dermed aldeles in- gen anden Henseende, end at jeg som Eders Ven gjerne faae, at Eders Sunn kunde efter Eders Død vorde con- ferberet, som ellers var at befrygte turde anderledes udfalde.“

Vi have saaledes anført Beviser paa, hvorledes Til- synsmanden vidste at bane sig og sin Virksomhed Wei- baade ved Strengthed og ved Mildhed. Han forstod imidlertid ogsaa ved givne Leilighed at føre et andet Vaaben, at anvende Satirens Svøbe. Han spurgte en- gang paa en Bisittats en gammel Præst, som var ind- viklet i mange verdslige Ting, naar han fik Tid til at studere paa sin Prædiken. Han fik til Svar, at det betog ham ingen Tid; thi han kunde prædike, naar han skulde og over hvad Materie han vilde. Dertil svarede

1) 6 April 1696. Blochs Brevf.

Kingo: Det kommer mig for, ligesom hvad man har fortalt mig om en gammel Kone i Odense, at hun kunde bide Nodder, endssjondt hun ikke havde en Tand i sin Mund. Da jeg vilde vide vist, hvordan det gik til, sagde man mig: ja, hun bider dem derefter, hun bider dem ikke op. Sat sapienti. ¹⁾

15. Det synes paa Kingos Tid, da den største Deel af Præstestanden levede i en af Adelen meget afhængig Stilling, ikke at have været ualmindeligt, at der til Skade for Gudstjenestens Værdighed afbeges fra de almindelige Kirkeskikke, naar Saadant blev fordret af fornemme Personers Hovmod eller Magelighed. Dette kunde han ikke være en ligegyldig Tilskuer ved. Han forlangte derfor d. 11 Decbr. 1686 kongelig Resolution paa følgende Spørgsmaal: 1) Om Gudstjeneste maatte holdes og Sacramenter uddeles i uindviede Kirker, „hvad heller de ere paa grevelige, friherrelige eller adelige Sædegaarde.“ (Kongen svarede: Med de Kirker, hvor det hidindtil har været brugeligt, ville vi, at ei nogen Forandring skal foretages). 2) Om i den sædvanlige Bøn efter Prædiken alle Adelspersoner, som boe i Sognene, ved Navn skal opregnes, eller og de alene, som ere Patroner og ellers udi nogen sær Stand og Embede af Hs. Majestæt ophøiet? (Svar: Vi have allernaadigst bevilget, at der maa skee Bøn for Kirkerne Patroner og ei videre). 3) Om nogen Adelsmand, i hvad Embede han og har, maa, naar han vil gaae til Skrifte, sætte sig i Skriftestolen jernsides hos Præsten og begjære

¹⁾ Er. Pontoppidan. Collegium pastorale practicum. Kbhavn 1757. 4to pag. 297.

Afløsning, omendstjøndt han kunde være noget strøbelig, efterdi det strider ligemod Ritualen, som siger, at de skal falde paa deres Knæ ligesom for Guds Ansigt, og aldrig har været brugeligt i Kirkerne i Danmark, hvorfor den gemene Mand sig snart kunde forarge til Prædikeembets Foragt. Om da ikke Hs. Majestæt naadigst maatte behage, at naar Noget er saa kjendelig strøbelig, saa den ei kan bøie sine Knæ i Skriftestolen, at den da enten hjemme lod sig betjene eller og lod sig bære en Stol til Skriftestolen, hvorpaa han siddende med den Ærbødighed og Ydmyghed kunde tage Afløsning, som han for Gud i sin Samvittighed vilde forsvare? (Svar: Vi have allernaadigst bevilget, at naar Noget formedelst Strøbelighed ei kan falde paa sine Knæ, naar Afløsning begjæres, maa han paa en Stol siddende sin Devotion fremføre.) ¹⁾ Det var dog ikke alene Adelen, der gjorde Prætentioner paa Udmærkelse under Gudsstjenesen, men ogsaa andre distingverte Folk. En Borgermester Thomas Jversen havde forlangt, at der skulde gøres Bøn fra Prædikestolen for hans Søns lykkelige Reise. Dette havde Provsten, Hr. Bertel i Afsens, gjort Forbud imod, hvorover Borgermesteren klagede til Biskoppen. Denne skrev til Provsten: „Saa vilde D^s Præpositus strax med Posten mig informere udførlig, baade hvo der for sliq Forbøn for en particulier Person har gjort Begjærdelse saa og omstændeligen, i hvad Form og paa hvad Maneer sliq Forbøn skeet er;“ ²⁾ og senere: „Det var vel, at Eders Ærbødighed gjorde Forbud paa den

¹⁾ Memorial 11 Decbr. og Resolution 21 Decbr. 1686. Db. Bisp-Archiv. ²⁾ 5 Juni 1696. Blochs Brevf.

special Forbøn som det, der ei kunde passere, men ei vel gjort af den, som anden Pintsedag admitterede saadan en Seddel."

Disse Gjenstande synes at være Ubetydeligheder, men betegne i flere Henseender Tidsalderens kirkelige Retning. Det maa herved ogsaa erindres, at Ritualet nyligt var udkommet, og at Ringo havde havt Andeel i dets Udarbejdelse tilligemed H. Bagger, H. Bornemann og H. Leth, hvilke det ved Kgl. Befaling af 9 Septbr. 1682 ¹⁾ var paalagt at udarbejde et nyt Kirkeritual. Det udkom 1685 og indførtes i alle Kirker første Pintsedag 1686. Hvormegen Andeel Ringo havde i dette fortræffelige Arbejde, kan nu ikke oplyses. At Ritual-commissionen samlede til fælleds Overveielse, ²⁾ sees af Ringos Uttringer i et senere Brev til H. Bornemann om hvad „de gode Mænd i Sessionen ved Ritualets Indrettelse“ havde begjært af ham med Hensyn til hans Psalmebog, ³⁾ og Pontoppidan beretter, ⁴⁾ at Concepten til Kirkeritualet fandtes iblandt Biskop Harboes Manuskripter, ⁵⁾ og at det er „verschiedentlich“ rettet af Biskop Bagger, saa at det vel heraf kan sluttes, at Bagger, efterat Commissionen havde endt sine Sammenkomster, har lagt den sidste Haand paa Værket ⁶⁾. I den Tid, der fulgte nærmest efter Udgivelsen af Loven

¹⁾ J. Møller, Nyl Theol. Bibl. 16 Bd. p. 201 i Hans Baggers Levnet. ²⁾ Ringo var i Kjøbenhavn i Novbr. 1685. Commissionens act 15 Jan. 1706. Ob. Biske-Archiv. ³⁾ Brev 18 Jan. 1696 i Dansk Kirket. 1846 p. 802. ⁴⁾ Pont. Ann. IV p. 630. ⁵⁾ Det findes ikke i den Harboeske Manuskriptsamling, af hvilken hans Familie endnu er i Besiddelse; se. Peder Palladius i Nyl Theol. Bibl. 4 Bd. 2 S. p. 2. ⁶⁾ Jens Møller mener i Nyl Theol. Bibl. 5 Bd. p. 150, at Bagger er den egentlige Forfatter af Ritualet.

og Ritualet, hvorefter 1688 Alterbogen fulgte som Slutningsstenen i den kirkelige Lovgivning,¹⁾ maa det da ikke forundre at finde en stærk Bestræbelse hos Kirkens Styrere for de udgivne Loves nøiagtige Overholdelse i alle Retninger. Være var det, naar man søgte at føre Eenformigheden ud over Lovens Bydende og ind paa det recent aandelige Gebet i den Grad, at det, som skeete ved en Landemodsbeslutning d. 6 April 1692 i Odense, blev paalagt Provsterne at tage Themata til deres Landemodsprædikener af Brochmands System saaledes, at de skulde prædike over articulis fidei secundum seriem Brochmandiani systematis. Paa Landemodet 1700 d. 21 April blev saaledes bestemt, at der næste Landemode skulde „tracteres den Articul de prædestinatione, 1701 de reprobatione og de incarnatione, 1702 de unione personali et exinde fluente idiomatum communicatione; de statu exinanitionis et exaltationis v. s. v.“²⁾

16. At den danske Kirke under denne Perodes Bestræbelser efter at ordne Alt indenfor dens Gennemærker under nøiagtige Bestemmelser og et omhyggeligt Tilsyn ikke kunde være ligegyldig, naar der syntes at være Fare for, at fremmede Religionsbefjendere skulde bryde ind over det Gærde, der ligesiden Reformationen var holdt vel hegnat omkring den, følger næsten af sig selv. Endnu 1672 var det ved en Forordning forbudt at indføre og udbrede saadanne Bøger i Danmark og Norge, af hvilke der kunde befrygtes at komme Modsigelse mod den Augsburgeriske Confessions Lære.³⁾ Man maa der-

¹⁾ Alterbogen blev indført i Fyens Stifts Kirker 1ste Adventsøndag 1688. Dd. Biske-Arch. ²⁾ Landemodsprotocollen i Dd. Biske-Arch.

³⁾ Pont. Ann. IV, 563.

for næsten undre sig over, at de Reformeerte efter nogle Aars Modstand dog fik Tilladelse til at nedsette sig her i Landet. Forhandlinger herom bleve allerede førte i Aaret 1672, da Wandal afgav en Betænkning i den Anledning, og 1674 blev der paa Colloqviet i Solding atter givet Betænkning herom. ¹⁾ Et andet Forsøg blev fra de Reformeerte eller deres Belynderes Side gjort i Aaret 1680. Kingo fik under 4 Septbr. d. A. et kongeligt Reskript, ²⁾ saalydende: Chr d. 5te ic. Vor Naade tilførn. Vi tilskikke dig derhos en Extract af et Forslag anlangende nogen Frihed for de Reformeerte med deres Religionsøvelse, hvis Beskaffenhed du deraf videre kan see og fornemme, og er vores allernaadigste Billie og Befaling, at du de deri indførte Argumenter strax med største Glid overveier og os derom dit allerunderdanigste udførlige Udtænkende til videre vores allernaadigste Resolution med allerforderligste tilstiller, dog at du ikke med Noget herom confererer, ei heller dette for Noget aabenbarer, men i alle Maader hemmeligt holder." Det med Reskriptet følgende Forslag er tydeligt nok det samme, som Biskop Bagger har havt for Die i det 3die Capitel af sin bekjendte Betænkning om de Reformeerte af 11te Mars 1684 ³⁾. Kort efterat H. Bagger havde

¹⁾ Gl. Manuskript-samling paa Kongens Bibl. 1481. ²⁾ Db. Bispes-
Arch. Registr. p. 75 No. 63. ³⁾ Riegefs beretter i Chr. d. 5tes
Historie p. 452 Anm., at Kongen 1680 lod de theologiske Professorer
i Kjøbenhavn spørge, om de Reformeerte vare Kjættere, og Bvergus p.
344 henfører ligeledes Baggers Betænkning til Aaret 1680, hvilket
Jens Møller i Hans Baggers Levnet N. Theol. Bibl. 16 Bd. p.
157 erklærer for urigtigt, eftersom den bekjendte Erklæring af Bagger,
der forstegang blev trykt i Maanedeskriftet Minerva for August 1790
S. 146-201, er fra 1684. Efter det ovenfor Anførte vil det imid-

indgivet denne Betænkning, udgik d. 19 April 1684 et Kongebrev til Rasmus Binding, Peder Scavinius, H. Bagger, H. Leth, Ringo og Cosmus Bornemann, at de angaaende de Reformertes frie Religionsøvelse „med det allerforderligste skee kan herom med hinanden confererer og med Flid overveier og be-
 tracter, hvorledes og paa hvad Conditioner I eragter
 sigt dem paa bedste Maade at kunne bevilges og Os
 derom Eders allerund. udførlig Betænkende til vores vi-
 dere allern. Resolution under Eders Hænder skriftlig til-
 stiller“. ¹⁾ Hvad der af Ringo blev svaret saavel denne
 Gang som tidligere, vides ikke, men det kan dog neppe
 være tvivlsomt, at han i Hovedsagen har stemmet over-
 eens med Bagger og de øvrige samtidige Theologer;
 og naar dog de Reformerte omsider 1685 fik nogen Fri-
 hed hertillands, saa maa dette uden Tvivl ene tilskrives
 den større Indflydelse, som Dronningen Charlotte
 Amalia fik efter Enke-Dronningens Sophie Ama-
 lias Død, eller ialtsald den Nytte, man i statsoccon-
 omist Henseende ventede sig af de vindskibelige Emigran-
 ter. Ringo kan ikke have været en Forsvarer af de
 Reformerte efter den Iver for Lærens Reenhed og hele

Iertid seer, at Theologerne allerede bleve spurgt tidligere, men hem-
 meligt, saa at Sagen, da de fleste Theologer vistnok have erklæret sig
 imod den, ikke kom videre; men da den igjen kom frem 1684, er det
 ikke at undres over, at Bagger i sin Erklæring fra dette Aar tog
 Hensyn til de Forsvarsgrunde, som allerede 1680 vare fremsætte for
 de Reformerte, uagtet han engang havde afgivet sin Betænkning.
 Dette hele Spørgsmaal om Forhandlingerne med Hensyn til de Re-
 formerte, som efter de ovenfor opgivne Data begyndte langt tidligere,
 end hidtil er antaget, trænger til nøiere Undersøgelse.

¹⁾ Sjællandste Tegnelser i Justits-Archet.

Fremgangsmaade, vi see ham bruge imod de enkelte afvigende Religionsbekjendere, der viste sig i hans eget Stift. En catholsk Præst fra Fredericia forsøgte saaledes i Aaret 1688 at gjøre Profelyter paa Landet i Fyen, men anklaget af Ringo, blev han arresteret den 29 Decbr. Dog blev han d. 8 Jan. 1689 paa Kgl. Befaling atter frigiven uden videre Straf og henviist til at indskrænke sig til sin Embedsgjerning i Fredericia, saa at Sagen vel har været af liden Betydning.¹⁾ Catholikerne synes dog i længere Tid at have haft deres Garn ude; thi 1696 fandtes paa Gravensteen en gammel Skovrider, om hvem Ringo tilskriver Præsten Niels Bang, at han igjen kunde antages som en Religions-Brøder og efter privat Formaning og Intimation fra Prædikestolen optages i Menigheden, da han havde renunceret sin papistiske Bildfarelse.²⁾ Og endelig fremstod 1701 i Odense en Separatist Jacob Jensen, der talte ilde om Lærerstanden og Naadens Midler. Tvende af Byens Sognepræster undersøgte Sagen. Da han ikke, skriver Ringo,³⁾ ved Sagtmodighed, ofte igjentagne Formaning og Dverbeviisninger af Skriften vilde lade sig rette, men fremturede i Halstarrighed, imodstod den Helligaand og foragtede Ordet og Sacramenterne, skulde de ikke have mere med ham som en Forhærdet at gjøre, men overgive ham til den verdslige Dyrighed. Fra Prædikestolene skulde de advare Menighederne om hans Bildfarelser og formane dem til at flye hans Dmgængelse. Magistraten skulde tillige anmodes

¹⁾ Pont. Ann. IV p. 640. ²⁾ Blochs Brevf. 31 Jan. 1696

³⁾ Bloch. Fyenske Geistl. Hist. p. 167.

om at lade bekjendtgjøre paa Raadstuen, at Ingen maatte huse eller hæle ham. Maaskee kan ogsaa det henregnes til Kingos Iver for Lærens Reenhed, at han d. 16de Juni 1678 døbte en Dvæker Johan Jacob, som blev kaldet Nathanael.¹⁾

17. En ikke uvigtig Gjenstand for en Biskops Virksomhed dengang var Tilshynet med Kirkebygningerne. Thi den Tid var forlængst forsvunden, da man med gudelig Iver byggede og forskjønnede Kirkerne til Guds Ære. De fleste Landsbykirker vare komne i private Patroners Hænder, der betragtede dem som andre Eiendomme, af hvilke de søgte at drage den størst mulige Fordeel uden at bekymre sig om at vedligeholde dem efter deres Bestemmelse. Det var derfor ogsaa i Danske Lov paalagt Biskoppen i sin Visitation at forfare om Kirkenes Tilstand, og angaves nogen Mangel, skulde han ved Skrivelse give det Kirkens Forsvar eller Patron tilkjende, at der kunde raades Vob paa. En lignende Befaling var givet Herredsprovsterne paa deres aarlige Visitationer. Forsaavidt var der vel anordnet et aarligt Kirkesyn, men Virkningen heraf var paa mange Steder kun ringe, fordi der ikke tillige var truffet Foranstaltninger til at tilholde de gjenstridige eller forsømmelige Kirkeciere at rette sig efter Synets Udsættelser, og denne Sagens Stilling frembragte saa igjen Uigegyldighed hos Tilshynsmændene, naar de saae, at de ikke kunde udrette Noget, hvorom flere frugtesløse Paamindelser fra Kingo til Provsterne om at medbringe Synsforretninger til

---

¹⁾ Bloch I. I. 1, 153.

Landemodet noksom vidne.¹⁾ Kingo var imidlertid meget virksom i denne Retning, saa det kunde siges om ham: „Gjorde Gud ham til en Bygningsmand til sit Huses Opbyggelse, saa viste han sig og derudi i al Vindskibelighed. Han byggede ei alene med Mose Gud eet Tabernakel, eet Hus, som David ønskede og Salomon fuldkommede, men mange Huse. Han lagde Vind paa Zions Mure og gif omkring i sit Embede, i sit Tilsyn og Visitats ei alene at tælle, men og at forbedre Zions Taarne. Hans Omsorg var med Propheten at see Kirkens Reeb vidt udstrækkes, hendes Mure opbygges, hans Lyft var med David at see hendes Kalk og Steen tilredes . . . Hvad han fandt lagt med Steen, vilde han gjerne, om det havde været i hans og Kirkens Erue, tække med Kobber . . . For Kirkernes Opbyggelse og Vedligeholdelse bar han største Omsorg; ei alene gif han Andre for med godt Exempel, som hans egne saa vel vedligeholdte og prydede Kirker bevise,²⁾ men og paa alle de Maader, han kunde, søgte han at bringe Andre til det samme.“³⁾ I Aaret 1687 havde Kingo indgivet en Beretning om den Forvirring, som var opstaaet med Hensyn til Kirkeregnskaberne derved, at adskillige Kirker vare lagte ind under Hovedgaardenes Taxter, ligesom ogsaa at de fleste Kirkeiere, som ved gamle og nye jura patronatus vare komne i Besiddelse af Kongens Kirker, ikke vilde aflægge noget Regnskab, saa man nu ikke vidste, „hvilken Kirke for-

¹⁾ f. Ex. Brev til Hr. Mogens Jensen i Østerfjerninge 12 Octbr. 1697. Blochs Brevs. ²⁾ Kingo tiee i Tyen Graugde og Nerrebroy Kirker. ³⁾ Reichmann l. l. p. 41 og 86.

muende eller fattig er," og klagede over, at der fandtes Mange, som lode deres Kirker forfalde. Men paa denne Indberetning havde han ikke faaet Svar. Han skriver derfor til Moth: ¹⁾ „Smidlertid ei efterladt at paa- minde en og anden Patron saavel ved deres Præster som Herredsprovsterne, hvilke jeg paa Landemodet har beordret at tage Syn paa Kirkerne efter Loven, men lidet frugtet; thi de klage, at Ingen betaler dem den Bekostning paa Synet, og Patronerne holde sig saadan aarlig Syn og Advarsel præjudiceerlig; men høilig var det at ønske, at Eders Excellence efter sin berømmelig Nidkjærhed vil hertil finde det tjenligste Raad, thi ved Paamindelser udrettes intet, og foruden det at mange lade deres Kirker uforvarselig forfalde, Kirkens Orna- menter i usle Maader afflide uden Forbedring, saa betale de desforuden intet af Kirkernes ordinaire Udgifter efter Loven.“ Denne Tingenes Tilstand vedblev i hele Kin- gos Tid; thi endnu i Aaret 1700 beordredes Stiftamt- manden og Biskoppen at besigtige de brostfældige Kirker og at gjøre Indberetning om deres Tilstand, og 1702 gaves der endnu eet Aars Frist til deres Reparation. ²⁾ Efter den Maade, paa hvilken Regjeringen behandlede dette som flere andre Anliggender, naar det gjaldte om at sætte Lovens Bestemmelser iværk imod Herremænd og fornemme Personer, er det ikke forunderligt, om selv Embedsmændenes nidkjæreste Anstrængelser forbleve enten frugtesløse eller dog uden synderlig Virkning. Thi de bleve ikke understøttede af Regjeringen, som de burde,

¹⁾ 31 Juli 1697. Blochs Brevs. ²⁾ Odense Bispe-Arch. Registr. 14, 114 og 115.

medens Regjeringen dog forlangte, at de skulde drive Sagerne igjennem ved deres personlige Indskyldelse i deres Kreds. Herpaa have ogsaa et andet ret mærkeligt Exempel. Der var paabuden hver Kirke en Afgift af 5 Rdl. til Londons Kirke. Denne Afgift kom meget langsomt ind. Stiftsovrigheden havde foreslaaet at inddrive Restancerne ved Execution, men Moth skriver under 10 August 1697, at Kongen var ikke veltilfreds med, at den fastsatte Termin af 6 Uger var overskreden, uden at Afgiften var indkommen, efterdi den foresatte Sum næsten var indkommen fra de andre Stifter." Execution kan ikke skee mere end paa andre Steder, men mine Tanker skulde være, at De nok foruden kunde faae dem indkrævede, hvorfor jeg formoder, at De drage den vedborlige Omseer." ¹⁾ Og under 17 August 1697 gjentages Befalingen, at Pengene skulde betales inden 14 Dage. Under saadanne Omstændigheder maatte det blive til stor Noes for Embedsmanden, naar han kunde udrette, hvad der blev ham befalet. Rednanførte „Allerydmngste Memorial til Hs. høigrevelig Excellence Hr. Gros-Kandsjeller Alesfelt" ¹⁾ tør maaskee anses for en Typus paa den Fremgangsmaade, som Biskoppen maatte anvende, naar han hos Kirkernes høie Patroner vilde have udrettet Noget til Kirkernes Bedste: „Kirkerne udi Hs. Høigr. Excell. Grevskab paa Vangeland ere overalt saa brostfældige, at en stor Ruin og Skade er at forniode, dersom den ei endnu i Tide med nogen sær og alvorlig Befaling til Amtskriverne

¹⁾ Blochs Brevf.   ²⁾ dat. Hafniæ 20 Martz 1681. Db. Bispes Archiv.

om deres betimelige Reparation vorder forekommet. Hidindtil have de Advarsler, aarlig derom er gjort, intet kunnet frugte. Dersom han af Hs. Høigrev. Excell. selv alvorligen bliver tilholdt at gjøre Rigtighed for Kirkerne's Indkomst og deres Brostfældighed at lade reparere, tvivles ei, at slikt jo, saa høilig som det behøves, betimeligen i Værk stilles, hvilket jeg paa mit Embeds Vegne ei haver kunnet efterlade Hs. Høigrev. Excell. allerydmngst at erindre." Der viste sig overhovedet i denne Periode en større Lyst til at nedlægge end til at opbygge Kirker, men Ringo stod kraftigt imod, da Taleri ogsaa var derom i hans Stift. En Commission var 1687 nedsat i Anledning af Tienderæjensets Ordning paa Lolland.¹⁾ De 3 Commissaireer havde foreslaact, at Horeby, Sønder Alslev og to af de fire Kirker i Skovlænge, Sollested, Ryde og Gurreby skulde nedlægges, men i sit Separatvotum erklærede Ringo, at baade han og Provsterne fandt dette Forslag at være „en Ting af saa høi Estertanke," at han paa Embedsvegne fandt sig pligtig til i Særdeleshed at lægge Kongen denne Sag paa Hjerter, at Kirkerne ikke omfider ligesom i Fyen og andre Steder skulde staae „som nogle Spektakler mange Guds Børn til Suk og gode Christne til Forargelse." Det gik imidlertid ikke ganske, som Ringo onskede, i dette Punkt. Ved Reskriptet af 17 April 1688 bleve flere Annecteringer og Kirkers Nedlæggelse bestemt, som han havde modsat sig. Men Eftertiden viste snart, at Ringo havde havt Retten paa sin Side. Vi see dette af hans ikke

¹⁾ Kgl. Reskr. 1 Juli 1687. Db. Bispe-Archiv.

umærkelige Brev til Moltø 1697, ¹⁾ i hvilket det blandt Andet hedder: „Eders Excellence forlanger at vide af mig om den Annectering, som skeede med endeel Kirker i Dolland og Falsler Anno 1688, og af hvad Marsag Horeby Kirke i Falsler skulde tilluffes, saa veed Gud, at jeg saavel ved Annecteringen paa adskillige Steder, og isærdeleshed at nogen Kirke skulde tilluffes, talede det, jeg paa mit Embedes Begne burde; men som jeg intet formaaede, lod jeg mig for min Sambittigheds Skyld undskyldte for Commissionen at underskrive. Horeby Sognemænd gjorde for Hr. Stiftamtmanden og mig den samme Klage, da jeg forleden Sommer var udi Bisitats i Falsler, men understod os Intet derudi at gjøre, saafom der var for os en kongelig Slutning til allerund. Efterretning. Men som E. E. behager at lade indkalde min ringe Mening, om ei i Henseende det synes at kunne geraade til Guds Ære, Horeby Kirke igjen kunde aabnes og Guds Tjeneste derudi herefter som tilforn forrettes, og paa hvad Maade Sligt bedst kunde lade sig gjøre, da er mit uforgribelige Betænkende derom saaledes, at dersom det allern. skulde behage Hs. Majestæt igjen at lade aabne Horeby Kirke for Guds Æres og de fattige sukkende Sjæles Skyld, kunde det bekvemmeligst lade sig gjøre paa denne Maade, 1) „at der i de 3 Wintermaaneder skulde alterneres med Guds-tjeneste i Horeby og Nørre-Drøslø; 2) i de andre Maaneder prædikes i alle 3 Kirker, alligevel det vilde falde tungt, besynderlig naar en Mand blev gammel og skrøbelig; 3) dersom Rum

¹⁾ 9 Januar 1697. Blochs Prefs.

fattes i de to Kirker, saa kunde vel af andre formuende Kirker forskydes nogen Hjælp til et Pulpitur . . .“ Dette er min eenfoldige Betænkning, saavidt jeg tjenligst har kunnet eragte. Gud velsigne, styrke og bevare Kongen og alle dem, der have Hjerte til Zions Mure.“¹⁾

At Ringo ogsaa havde et omhyggeligt Indseende med Kjøbstadkirkernes Vedligeholdelse, fremgaaer baade af flere af hans Breve²⁾ og navnlig af den store Hovedreparation, som St. Knuds Kirke i Odense efter hans Foranstaltning modtog i Aaret 1696, da Hovedspiret, der af Brøstfældighed var faldet ned, blev opført igjen og Kirken udbedret indvendig. Ved denne Leilighed blev Muren bagved Alteret, i hvilken Kong Knuds og Prinds Benedicts Levninger hvilede, aabnet, Kisterne udtagne og aabnede i Stiftamtmandens og Biskoppens Nærværelse og nogle Vers indlagte i de nye Kister, der bleve indmurede paa samme Sted, og da Spiret blev opsat, lagdes i den forgyldte Knap i en paa Stangen hæftet Blyrulle et af Ringo forfattet Vers, der tilligemed gode Verser for Kirken indeholdt Navnene paa de kongelige Personer og Embedsmænd i Odense, der levede paa den Tid.³⁾

Til denne Omsorg for Kirkernes Bygning henhører ogsaa hans Bestræbelser for at ordne deres Regnskabs-

---

¹⁾ Kgl. Resol. faldt overeensstemmende med denne Indstilling d. 20 Febr. 1697. Db. B.-Arch. (Nu er dog Horeby Kirke ikke til, cf. Engelstoft. Theol. Tidsskr. 6 Bd. 2 S. p. 57. Noten). ²⁾ f. Ex. til Kirkeskriveren Laurib Høy anlangende Aasens Kirke 7 Octbr. 1697 og til Fyrsten paa Glücksborg 28 Febr. 1696. Blochs Brevf. ³⁾ S. P. Mumme. St. Knuds Kirke i Odense p. 18 og 49, hvor Versene læses.

væsen og Indtægter. Vi have alt anført, at Patronerne vare uvillige til de befalede Regnskabers Afslæggelse. I Kjøbstæderne, der selv eiede deres Kirker, synes Sagen lettere at maatte kunne ordnes; men den bragte dog Kingo megen Modstand og Fortræd, da Magistraterne ikke altid med Villighed adløde Lovens Bud og Stiftsøvrighedens Tilhold. I Årsens maatte saaledes Magistraten ved Rettergang tvinges til at lade en ordentlig Kirkebærge udnævne og til at aflægge Regnskab, og Borgerne til at yde Kirken Tiende, ligesom ogsaa til at lade Stolestaderne bortfæste, dem de i mange Aar havde betragtet som arvelige og brugt „til uforfvarlig Forprang og egen Nytte, men Kirkens Ruin og Skade.“¹⁾ Men især i Odense fandt han megen Modstand hos Magistraten, der ikke vilde aflægge Kirkens Regnskaber, og havde megen Fortræd med Stiftamtmandene for at faae dem til tilligemed sig at decidere („forhøre“) Regnskaberne, naar de endeligt vare afslagne, hvorom mere nedenfor. Var der Spørgsmaal om paa nogen Maade at berøve Kirkerne deres Indtægter, saa gjorde Kingo, hvad han formaade, for at forhindre dette. Da det saaledes 1680 var i Værk at henlægge noget øde Kirke- og Hospitalsgods til Ryttergods, fordi der var ingen Patron til at svare Skatterne, gjorde han og Stiftamtmand Winterfeldt Forestilling derimod og skrev: „vi ere aldeles forfikkrede, at Hs. Majestæt uden vores Bøn skal bruge den christelige Nidkjærhed og ret kongelige Myndighed at afværge og forbyde, at Christi Kjørtel ei paany skal vorde Stridsmænd tildeel . . ., fordi vi have endnu

¹⁾ Skr. 7 Decbr. 1697. Bloch's Brevf.

intet Exempel havt under Solen, at noget Harniff er kleven scierrigt eller skudfri, fordi det har gjort Christi og de Fattiges Klæder tyndslidte og deres Boliger ufrie." 1) St. Knuds Kirke i Odense skylder endog Kingo Erhvervelsen af en betydelig Capital, som Generallieutenant Hans Ahlefeldts Enke Anna Rumohr til Glorup legerede til Kirken til den Ahlefeldtske Familiebegravelses Vedligeholdelse m. v. 2) Han beretter selv i et Brev til Moth 3) sine ufortrødne Bestræbelser for denne Sag: „Jeg har nu paa andet Aar ladet mig være meget magtpaaliggende, der jeg horte Fru Generalinde El. Hans v. Ahlefeldts til Glorup havde et anseeligt Legatum, som hun vilde give til en Kirke udi Holstein, hvor hendes El. Mandes Liig skulde herfra Landet henføres og et siirligt Epitaphium opsættes, at jeg med alt det, muligt var at optænke, kunde overtale Fru Generalinden til at lade saa anseelig en Capital, nemlig 12,000 Rdl. blive herudi Landet og især herudi Odense, hvorpaa hun endelig sluttede at lade Byamesteren fra Kiel hidfordre, som det Epitaphium skulde forfærdige, at han skulde see om en beqvem Begravelsessted udi St. Knuds Kirke, og som han ingen skikkeligere fandt end den Sted, som jeg mig af Kirken havde kjøbt, begjærte hun, at jeg den til hende vilde overlade, det jeg og gjerne tilstod, førend jeg skulde see, at Kirken og de Fattige sliq en ugemeen Capital skulde fragaae." Denne Omsoerg for Kirkerues Indtægter gif,

1) 8 Juni 1680. Extract af Kingos Copiebeger i Commissionaecten 15 Jan. 1706. Ob. Bispe-Archiv. 2) cf. Mumme St. Knuds Kirke p. 34. Anna Rumohrs Legat er 4000 Rbdlr. 3) 23 Septbr. 1697. Blochs Brevf.

som et enkelt Exempel viser, der forøvrigt tjener til at belyse Tidens Bøvhængen ved Overtroen, maaskee noget vel vidt. Den til Tiendeværnsnets Ordning paa Volland og Falster nedsatte, forhønsnavnte Commission havde angaaende Rippinge Kirke paa Falster, der fra gamle Dage af var anseet for en hellig, af Mirakler bekjendt Kirke, til hvilken der gjordes Balfarter, ¹⁾ andraget om, „at den Afgudstjeneste maatte affkaffes og forbydes, som ved Rippinge Kirke offentlig forøves; thi hverken er Jorden der mineral, ei heller er der sære Vandspring, som næst Guds Forsyn og Velsignelse kunde have en Medical Kraft til Syges Heling; ikke destomindre løbes derhen i Tusindetal Aaret igjennem især ved St. Hans Dags Tid med en besynderlig Devotion til den Kirke især; Tiden er i de Uskyldiges Indbildning af sær Kraft, og ellers agtet uden Hjælp, og Bantroen er saa stor derhos, at det maa endelig være ulige Penge, som 5, 7, 9 d. s. v., som der skal offres, hvilket, hvor Gudstjenesten er saa reen forøvrigt, ligner dog flux Kalben og Hviene i det Gl. Testamente og Papisterne siden i det nye, hvorover Superstitions Magt og er beviislig til at samle Riigdom, efterdi, hvor andre Kirker har lidt Nød, denne Kirke, hvis Sogn i sig selv er ringe, har gode Capitaler paa Rente.“ Til et meget utilstrækkeligt Forsvar anfører Ringo nu herimod, at der ikke var Fare for noget Afguderie, „eftersom der holdtes Prædiken for Folket, som søgte derhen, at det ikke maatte tillægge Stedet eller Kirken nogen særdeles Vægt, men ene søge til Gud om

---

¹⁾ Pont. Ann. II, 705.

Helbredelse.“¹⁾ Men Sagen var, at den practiske Ringo faae hen til Anvendelsen af de indkommende rige Gaver; thi af disse fik de fleste af Hollands og Falsters Præsteenker foruden mange andre af Stiftets Trængende betydelig Understøttelse.²⁾

18. For at faae paalidelig Underretning om Geistlighedens Indkomster, der tillige kunde tjene til Efterretning for Fremtiden, var det i Lovens 2—22—12 befaleet, at der skulde indrettes Stiftsbøger, af hvilke Stiftamtmanden og Biskoppen skulde have et Exemplar til Opbevaring. Vel vare sliige Stiftsbøger allerede befalede i Kirkeordinantsen og indrettede i Mæret 1647, men formedelt adskillige Forandringer ved Kaldene vare de blevne ufuldstændige og upaalidelige. Ved den gjentagne Befaling synes det at have været Regjeringens Hensigt, efterat have indhentet nøiagtig Underretning om Geistlighedens Indtægter, at paatale, hvor disse med Uret maatte befindes at være forringede; men da Regjeringen i dette Tilfælde, som ellers oftere, naar dens Foranstaltninger kom i Strid med formaaende Personers Interesse, gif vakkende frem og lod det beroe ved halve Forholdsregler, blev der ikke udrettet synderligt. Først udkom der d. 2 Octbr. 1689 en Befaling „om Præsterne Indkomsters Betagelse siden 1660“, men denne blev tilbagekaldt ved et Reskript af 23 Novbr. s. A., som anordnede, at det, som Præsterne kunde være frakommet, skulde ved Loven indtales. Da ogsaa denne Bestemmelse opvakte Frygt hos Adskillige for at Et og Andet af deres Dingang

¹⁾ 12 Septbr. 1687. Db. B.-Arch. ²⁾ J. Barfod, Den falsterste Geistligh. Personal. Hist. Fort. VII. Anm.

med de geistlige Embeder skulde komme for Dyset, blev den tilbagekaldt ved et Reskript af 1 Febr. 1690, hvorved det paalagdes Biskopperne at lade nye Stiftsbøger indrette efter et opgivet Schema („Methode“), hvorefter Kongelige Resolutioner paa Præsternes Besværsinger og Tab kunde forventes. ¹⁾ Ved derefter d. 29 Marts 1690 at paalægge Provsterne at sammenkalde Præsterne, Degnene, Rectorerne og andre Geistlige for at indhente Underretning om Embedernes Beskaffenhed, tilføier Kingo: „Jeg tvivler ingenlunde, at jo Domini præpositi med allerdybeste og underdanigste Alvorlighed foredrage Præsterne og samtlige Geistligheden Hs. Majestæts store Naade og kongelige Omsorg for deres Velstand, saavel for dem selv som for deres Efterkommere at befordre og sætte paa en vis og bestandig Gud, hvilket dem og deres Efterkommere i Evighed bør forpligte ei alene med idelige og alvorlige Bønner at anholde hos Gud for Hs. Majestæts egen Kongel. Person og det ganske Kongel. Arvehusets evigvarende Velstand- og Velsignelse, men og forbinde dem til Liv og Blod at vove for saa naadig en Konge, hvis Throne Gud stadfæste og lade hans Krone blomstre, saalængesom Sol og Maane varer.“ ²⁾ Noget mere Visshed vandtes jo vistnok ved disse Stiftsbøger med Hensyn til de Præstekaldene tillagte Indtægter; men Geistligheden havde neppe saa stor Marsag til at glæde sig over den ved Reskr. af 1 Febr. 1690 forandrede Naade at afgjøre opstaaede Interessespørgsmaal paa, som Kingo meente. Thi som

¹⁾ Udgangs Kirkeforfatning. 3 D. § 229. ²⁾ Commissionsact 13 Aug. 1705. Ob. Biske-Arch.

en Dptegnelse af ham selv¹⁾ „om Præstekaldenes Indkomsters Formindskelse i Fyens District siden Anno 1660 og til dette Aar 1690“ udviser, fandtes der iblandt de forringede Kald flere, (s. Gr. Ryslinge og Kjolstrup) om hvilke der senere (1692 og 1699) blev givet Stiftsøvrigheden Befaling at dømme Herremændene og Præsterne imellem. Men slige Kjendelser faldt sædvanligt ud til Præstekaldenes Forringelse.²⁾ Stiftsbøgerne bleve ikke saaledes forfattede og skulde det ikke heller, at de i paakommende Tilfælde kunde tjene til Beviis; ei heller kom de for Fyens Stift fuldkomment istand i Ringø's Tid, og Stiftamtmanden fik naaget mange Grindringer „ingen Gjenpart af den,³⁾ men de fleste Materialier dertil findes under Navn af Jordebøger for de enkelte Herreder i Bispearchivet i Odense. Ringø's Enke skriver herom, at han ikke havde modtaget nogen Stiftsbog fra sine Formænd, og da der fordres gyldige Documenter til en saadans Indretning, som han ikke havde kunnet erholde, ei heller forefandt Noget i Stiftslisten, hvorefter den kunde forfærdiges efter Lovens Bydende, saa havde han gjort, hvad der stod i hans Magt vel at indhente Dplysninger fra Provsterne.⁴⁾

¹⁾ Db. Bispe-Arch. Registr. 27, 261. ²⁾ Som et Exempel herpaa tjener: Om Kjolstrup Kald hedder det i Biskoppens Dptegnelse, at „Præsten i nogle Aar er bleven naaget den aarlige Afgift, han af Ulriksholm skulde have, nemlig 4 Pd. Byg, 1 Pd. Rug samt nødvendigt Ildebrand og Græsning for Kyrstinge Byes Jorber, som under bemeldte Hovedgaard er lagt, alligevel Hø. Majestæts Naades Brev og Confirmation derpaa er givet.“ Men denne Refusion erlægges nu med 16 Rbd. aarligt, som altsaa maa være bleen bestemt ved ovenanførte Kjendelse af 1699. ³⁾ Commissiønsact 29 Novbr. 1704. Db. Bispe-Arch. ⁴⁾ Commissiønsact 13 Aug. 1705. Sammeft.

Forsøbrigt var Kingo stedsse rede til at haandhæve den ham underlagte Geistligheds Rettigheder og at forbedre deres Vilkaar, naar Leiligheden dertil frembød sig. Han udvirkede den Kgl. Bevilling af 28 Juni 1696, 1) hvorefter Provsterne fik Ret til at forestaae Auctionerne ved geistlige Skifter. Efter hans Forestilling bleve ved Reskr. af 24 Martis 1683 de residerende Capellanier afskaffede i den Kgl. Deel af Als, efterhaanden som de bleve vacante, eftersom de kun vare Sognepræsterne, der godt kunde forrette Embederne uden Medhjælp, til Byrde. Capellanboligerne bleve Præsterne skjænkede og skulde indrettes til Enkesæder 2). Det var efter „hans allerunderdanigste Andragende og gjorde Beretning“, at Reskr. af 3 Octbr. 1685 tillagde Præsterne i Fyens Stift al Tienden af Boghvede, Hør, Hamp, Jøl, Bier og Andet, som de øvrige Tiendetagere vilde nægte dem, „uansæet Præsterne skal efter derom fremviste gamle Breve og Domme sliq Tiende af gammel Tid have nydt og oppebaaret.“ 3) Ifølge hans Ansøgninger blev det geistlige Gods i de vanskelige Krigsbaar befriet fra den halve Skat i hele 13 Aar 4). Han indgav d. 20 Martis 1697 et Indlæg til Hoiesteret for „Kraftigen at forsvare“ Sognepræsten i Gisslev Hr. Jens Fabers Rettighed til et Sted i Holme-Hauger 5). Men fremfor Alt viser Ordningen af Tiendevæsenet i Hollands-Falsters Stift ikke mindre hans Selvstændighed og practiske Dygtighed end hans kraftige Virksomhed for Kirkens, Hospitalernes og

1) Bloch, Fyenske Geistl. Hist. 1, 166. 2) Pont. Ann. IV, 618.

3) Ob. Bispe-Arch. 4) S. Bartholins Universitetsprogram 13 Novbr. 1703. 5) Blochs Brevf.

det geistlige Gods; som var hans Bestyrelse underlagt. Ved Forordn. af 1 Juli 1687 var det bestemt, at Tienden i dette Stift, „hvor en sær Skik med at tiende hidindtil haver været“, ¹⁾ skulde ydes, ligesom i de andre Provindsfer af Riget, efter Loven, hvorfor den saakaldte Biskopstiende og „det Almueskorn, Helmskemad“ og andre deslige Smaaindtægter, som Præsterne hidtil havde nydt, skulde være aldeles ophævet. De Præster, som ved denne Forandring lede et for stort Tab i deres Indkomster, skulde som Vederlag tillægges Noget af Kongetienden, indtil de efterhaanden kunde faae Erstatning ved et beleiligt Præstekalds Annectering. Som Commissairer til efter Loven og denne Forordning at bringe denne Sag i Orden udnævntes ²⁾ Geheimeraad, Stiftamtmand Marcus's Gise, Cancellieraad, Landsdommer Poul Matthiesen, Landcommissarius Hieronymus Hofman og Ringo. De bedste Kald skulde have deres Tab erstattet med det Halve og de maadelige med det Hele, foruden ved hvad de kunde faae ved den paatænkte Annectering af Kaldene. ³⁾ Ved denne Leilighed viste det sig ret, hvor vanskeligt det dengang var at erhverve nøiagtige Oplysninger fra Præsterne om deres Indtægter; thi uagtet Commissionen flere Gange tog Sagen for, fik den dog kun for Falsters Vedkommende de forlangte Indberetninger fra Sønder-Herred, men maatte lade det passere, at „Præsterne ikke havde just saa rigtigt opgivet“ deres Kalds Beskaffenhed, hvor-

---

¹⁾ Tienden var nemlig bleven oppebaaret med hver 15de eller hver 20de Aarv. ²⁾ Ved Refr. af 1 Juli 1687. ³⁾ Efter Refr. af 16 Aug. 1687.

for Commissionen kun „saa omtrentlig, en gros og efter-
som det kom ei saa nøie an paa en nøiagtig Underret-
ning“ kunde opgive Kaldenes Beskaffenhed. Det efter
vidtløstige Forhandlinger af Commissionen indsendte For-
slag vægrede Kingo sig imidlertid ved at underskrive,
hvorimod et særskilt Forslag af ham angaaende Kaldenes
Annectering og et Separatvotum om Sagen i det Hele
findes Commissionsacten tilføiet ¹⁾. Han melder her, at
den første Grund, hvorfor han ikke kan tiltræde de gjorte
Forslag, er „Eders Majestæts store Naade, som G. M.
har behaget at tilsiige Præsterne om Vederlag for hvis
dennem ved denne Forandring udi deres Kalbs Indkom-
ster afgaaer, til hvilken jeg efter mit Embedes Pligt paa
Præsteskabets Vegne bør at holde mig som et helligt
Anker, der ei skal svigte, eftersom det er heftet paa Kjær-
lighed til Guds Kirkes Tjenere og Eders Majestæts egne
naadigste Privilegier, hvilke jeg fornam at vilde lide et
mærkbærdigt Slaar.“ . . . Han gjør opmærksom paa,
at de øvrige Commissarier ikke synes at ville finde sig i,
at Præsterne fik noget Vederlag for Tiendens Afgang
efter den hidtil brugte Naade at tiende paa; at de vilde
regne Calente-Godset iblandt anden præstelig Indkomst,
da dette dog ifølge sin Oprindelse ene hørte Præsteska-
bet til; at Degnenes Rettighed til deres ubiøse Indtæg-
ter efter Commissionens Indstilling stod Fare for at gaae
tabt. Paa disse Grunde indstiller han derfor: 1) at
Præsterne paa Holland maatte faae Refusion for hvad de
mistede ved Tiendendelsens Forandring; 2) at de maatte
beholde Bælgkornet alene; 3) ligeledes Paasferente og

¹⁾ Dateret Kjøbenhavn d. 12 Septbr. 1687.

Smaaaredsel m. v. ligesom i Sjælland og Fyen; 4) at Tiende af Landsbykald, der vare annecterede til Kjøbstadkald, kun maatte deles i 2 Dele; 5) at Degnene maatte nyde deres Mader efter Loven¹⁾ samt Klokkerfjeppe (o: Ringpenge) og Dffer; 6) at der maatte gives de Fattige, som havde nydt Almues-Korn, Refusion; 7) ligeledes Nykjøbing Hospital for dets Tab, og at det maatte beholde sin Rettighed til Idestrup Kald; 8) at Skolerne maatte faae fuldt Vederlag ved Reguleringen af Degnenes Pensioner til disse; 9) at Kongen vilde give Refusionerne af Konge- og en Deel af Kirketienden; 10) angaaende Annecteringen af Sognene yttrede han det Haab, at det maatte forblive, saasom Provsterne tilligemed ham havde gjort allerunderdanigst Forslag om, og slutter saaledes: „Paa Præstefabets, Skolernes, Degnenes saavel som de Fattiges Vegne vil jeg allerundformode Eders Majestæts naadigste og milde Svar til en fuldkommen Fortrøstning for dennem alle og Eders Majestæts store Naade og Retfærdighed til et priseligt og udødeligt Minde.“²⁾ Sammenholder man nu Forordn. af 17 April 1688, ved hvilken disse Forhold endeligen ordnedes, med Kingos Forestillinger, vil det sees, at disse ikke vare forgjæves.

¹⁾ Iblant de flere Præstefalvenes uviste Indtægter anfører Commissionsacten: Middelmissæ, Helmissæ, Julemader, Korsemader, om hvilken sidste det siges, at, „naar Præsten og Degnen havde faaet sin Part, løb Smaadrenge og Piger op til Alteret, hvad enten de vare rige eller fattige, at faae Korsemad, som det kaldes.“ Dette skete ubentvivl paa „Fattigfolks Dag“, som P. Palladius omtaler; cf. P. Palladius. Theol. Tidsskr. 4 B. 2 S. p. 46. ²⁾ Commissionsact i Db. Bispe-Archiv. Registr. 47, 517.

Iblaudt de Geistligheden i Aaret 1661 meddedte Privilegier var ogsaa det, at den skulde være fri for al Indquartering; men dette Privilegium forblev ikke uanfægtet. Borgermester og Raad i Odense forlangte 1677, at Stadens Geistlige „skulde udcømandere enten deres Gaardskarle eller andre mercenarios til Landeværn, men deres samtlige Resolution var saaledes, at som de vare Pressurer nok undergivne desforuden, saa vilde de ikke beqvemme sig til bemeldte magistratus civilis postulatum at efterkomme. 1) I det følgende Aar forlangte Magistraten i Odense, at Geistligheden skulde tage Deel i Indquarteringskassen, og havde anmodet om, at nogle Geistlige vilde give Møde for i Forening med den at fordele denne Skat; men da Ingen mødte, og Kingo opponerede paa Geistlighedens Begne, tilskrev Magistraten ham et Brev, der ikke er uden Animositet imod ham og Beklagelse over, at Geistligheden vilde vælte den hele Byrde over paa det fattige og trykkede Borgerskab. 2) Og da der senere i Aaret 1681 blev paalagt hele Geistligheden den saakaldte „Røstjeneste“, 3) indgav Kingo en Memorial derom i Skattekammeret, „men fik ikkun slet Svar derpaa.“ Af Bircherods Beretning herom sees, at denne Skat ansaaes for meget trykkende, og at man med spændt Forventning imodsaar Resolutionen paa den Ansøgning, som Kingo havde indgivet om Forskaansel for denne Røstjeneste.

Der blev i Chr. d. 5tes Tid gjort flere Forsøg paa at faae Degnenes meget uvisse Indkomster bestemte og

1) J. Bircherods Dagbeger p. 187. 2) Ob. Biske-Arch. 3) Efter J. Bircherods Dagbeger p. 205 en Afgift af 1 $\frac{1}{2}$ pr. Td. Hartkorn „af hvis Landgjæld, de Geistlige pro officio nyder“

forbedrede og det navnlig den derved, at der skulde tillægges dem Tiende til Beløb af $\frac{1}{3}$ Deel af, hvad Præsterne fik. Ringos Erklæring blev forlangt, ¹⁾ og han foreslog da: ²⁾ 1) at Præsternes Tiendebøger skulde gjenemgaaes af Biskoppen og Provsterne, og deraf Middeltallet af 3 Mars Tiende beregnes til en fast aarlig Løn for Degnene, hvoraf de saa igjen skulde pensere $\frac{1}{5}$ Deel til Skolerne; 2) han gjør opmærksom paa, at det vilde blive vanskeligt for Degnene at faae denne Afgift af Bønderne, „saasom de Flestes Vilkaar ere heelt flette“, dersom det ikke blev dem tilladt at tage Tienden paa Algeren; 3) dersom Bønderne skulde yde Degnetiende i Skjæppen, maatte Rgl. Befaling udgaae til Proprietairerne at give Bonden Tilhold om denne Afgifts Udlægelse; 4) foreslaaer endelig, at Stiftamtmanden og han maatte faae Befaling om at fortsætte og overholde denne Sag. Reskriptet af 9 Septbr. 1690 stadfæstede Degnernes Rettighed, men hvorlidet den alvorlige Rgl. Befaling blev gennemført, er velbekjendt. ³⁾ At det ogsaa sædvanligt blev Biskoppen meget ugunstigt optaget, naar han hos Patronerne vilde tale Degnernes Sag, viser et Svar, som Ringo fik paa et Brev til Vincenz Berche paa Nygaard angaaende Degnen Peder Mortensen i Dure og Veistrup, i hvilket han havde ytret, „at han var forsikkert, at det ingenlunde var med hans Villie, at Degnen saa hart medtages“.

En Entekasse blev efter Landemodets ⁴⁾ Indstilling ⁵⁾

¹⁾ 21 Januar 1690. ²⁾ 20 Mars 1690. Db. Bisppe-Arch. ³⁾ Udsatte Kirkeforfatning. 3 D. § 186. ⁴⁾ 13 Juni 1693. Db. Bisppe-Arch. ⁵⁾ 28 Juni 1693.

oprettet for Dolland og Falster 1694, ¹⁾ og Ringo bestræbte sig i de følgende Aar for at faae en lignende Enkekasse oprettet i Fyen. Han paalagde Provsterne at conferere herom med deres Herredsbrødre ²⁾ og melde ham Udfaldet, og paa Landemodet d. 6 Octbr. 1697 blev det efter hans Forslag besluttet at oprette en Capital til fattige Præsteenker. ³⁾ Aaret efter blev paa Landemodet ⁴⁾ atter forhandlet om at oprette en Enke-Kasse-Fundats ligesom den i Dolland. Denne Fundats kom dog ikke istand, medens Ringo levede; thi paa det sidste Landemode, ved hvilket han var tilstede, „blev igjen meldet om den Capital til Præsteenker at oprette, om det kunde naae sin Guldkommenhed og Endskab engang.“ ⁵⁾

En Assuranceforening blev ogsaa vedtaget imellem Præsterne paa Dolland 1689 og i hele Stiftet 1690. ⁶⁾

Uagtet vi saaledes træffe paa ikke faa Foranstaltninger til at fikkre og forbedre Geistlighedens Aaar, kjønnes det dog, og tildeels af disse, at dens oeconomiske Stilling i denne Periode ingenlunde kan kaldes gunstig. Det manglede vel ikke paa Lovbestemmelser, men disses Overholdelse var mangensteds mislig, fordi Standen i det Hele taget endnu var altfor afhængig af de mægtige Patroner. Ogsaa var Landbobefolkningen i hine af Krigen haardt medtagne Aaringer, medens Landbruget stod paa et ringe Trin, udmarvet og oftere ikke istand til at

¹⁾ Fundats af 28 April 1694. Hver Præst skulde give 1 Rbl. aarligt, og Enkerne fik først 2, siden 4 og 6 Mk. maanedligt, som skulde stige indtil 24 Rbl. aarligt. ²⁾ Blochs Brevs. ³⁾ Hver Præst skulde fra Paaste 1697 give 1 Rbl. aarligt. ⁴⁾ 4 Mai 1698. ⁵⁾ Fyens Landemodereprotocol fra 1680. Enkekasse-Fundatsen for hele Fyens Stift er af 10 August 1722. ⁶⁾ Med 1 eller 2 Slettebaler skulde Præsterne komme hverandre til Hjælp. Sammesteds.

svare sine Afgifter, hvorved Kirkens Tjenere naturligtviis ogsaa maatte lide Tab i deres Indtægter. Det er vel derfor ikke saa meget overdrevent, naar Bircheroed skriver ¹⁾ om de Geistlige, at „en Deel ere mere end Andre i disse Tider ad medullam emaciati“ og Beviserne saavel herfor, som for Landets flette Tilstand overhovedet, ere ogsaa tilstede fra Kingos Embedsførelse. At faae Capitaler og resterende Renter ind fra Præstegaardene var meget besværligt. Ofte maatte Kingo skrive til Provsterne herom og hans Amanuensis paaminde Præsterne. I et Brev til Moth ²⁾ yttre han: „Gud kjender, med hvad Flid og Fortred jeg er kommen saavidt med det, som der findes saamange, der have været seige at drive til Endskab. Dødsfald og Gattigdom har og en stor Deel Langdrag forarsaget.“ Skatterestanser maatte ofte eftergives Bønderne, da det var umuligt at faae dem inddrevne; men for Aaret 1685, der var et frugtbart Aar, skulde de inddrives. Kingo supplicerede derfor ³⁾ om nogle visse Aars Eftergivelse endnu, for at Bonden kunde komme paa Fode igjen, da han ellers snart vilde komme i samme Glendighed som forhen; „thi“, siger han: „imidlertid bed Bjornen, som var bunden, og den Kage, der laae næst forhaanden, blev først fortæret.“ ⁴⁾ Da imidlertid en usformodet Resolution

¹⁾ Dagbøger p. 204. ²⁾ 15 Aug. 1697. Blochs Brevf. ³⁾ Anføgning dat. Hafniae d. 2 Novbr. 1685. Commissionæact 15 Jan. 1706. Dd. Bispe-Arch. ⁴⁾ I hvor ringe Priis Bøndergaardene stode, sees af Rentekammer-Skr. til Kingo 11 Mai 1695, hvorved 2de Gaarde i Gjestlev Bye paa 5½ og 3½ Td. Hartkorn fra Høspitalet sælges til Viceadmiral Frederik Gjedde til hans Hovedgaard, Nordfløvs, Completering for 182 Rdl. 90 fl. og 137 Rdl. 48 fl. Dd. Bispe-Arch. Høspitalets Copiebog p. 111.

kom herpaa fra Rentekammeret, hvorved Hospitalets forarmede Gods kun fik Skattefrihed i 1 Aar og det øde Gods i 3 Aar, men Præsterne skulde miste deres Mensalgods, dersom de ikke betalte; saa ansøgte Kingo hos Kongen om 5 Aars Skattefrihed for det forarmede og om 10 Aars for det øde Gods, da det ellers ikke kunde hjælpe, og for at give sin Ansøgning mere Vægt frembar han sin Bøn i et Nytaarsvers til Kronprindsen, hvilket han tilskillede Geheimeraad Wiibe med disse Ord: „Jeg haver understaaet mig ved en liden Nytaarsønske i dybeste Underdanighed at overdrage Hs. Kongel. Høihed, min allernaadigste Prinds og Herre denne de fattige Præsters og Hospitalslemmers Supplication, hvilken ingen bedre Bei kunde finde til lykkelig Fremgang end igjennem Eders Excellences høigunstige Hænder.“¹⁾ I denne Præstestændens mindre gode Formuestilstand maa vel ogsaa Grunden søges til, at, da der 1694 blev paabudet et tvungent Laan, ved hvilken Leilighed Hs. Majestæt forudsatte, at Biskoppen „i det ringeste 500 Rdl. paa 3 Aar skal ville forstrække“, Præsterne ikke bleve paalagte noget Laan, men kun fik en Opmuntring til at yde det paa følgende Maade²⁾: „Og beviste Hr. Biskop herforuden en særdeles allerunderdanigst Nidkjærlighed for Hs. Kongel. Majestæts Tjenestes Befordring, dersom han paa en god Maade kunde søge at persvadere de meest formuende af Geistligheden udi det ham anbefroede Stift, at de af sig selv til forskrevne Tid en god,

¹⁾ Dat. 31 og 30 Decbr. 1685. Sammenstede. ²⁾ Brev til Kingo 30 Marts 1694 fra Gylbenløve, Reventlow ic. Ob. B.-Arch. Den samme Skrivelse udgif til J. Birkerod; cf. hans Dagbøger p. 289.

villig Forstrækning til Hs. Kongl. Majestæt allerunderd. vilde gjøre." Uagtet Virkningen af denne Anmodning kun blev den, at medens Kingo indsendte de forlangte 500 Rbd., hele Tyens Geistlighed kun lovede 1400 Rdl. og Hollands 900 Rdl. Groner, modtog Kingo dog igjennem Geheimeraad Plessen den Tilkjendegivelse, at „den Maade, han har brugt med at samle den allernaadigst begjærte Forstrækning af den fynske Geistlighed, er saare vel.“

19. Præstekaldene bleve i Christian d. 5tes Tid befatte deels af Kirkepatronerne og deels af Kongen, efterat Menighedernes Kaldsrét endog forend Danske Lovs Udgivelse efterhaanden var ophørt,¹⁾ og Patronernes uindskrænkede Kaldsrét vedvarede egentligen kun, indtil Reskriptet af 1 Juli 1690 bestemte, at Biskopperne skulde paasee, at allernaadigst Confirmation paa de af Proprietairer udstedte Kaldsbreve var erhvervet, forend de meddeelte Collats, samt ogsaa tilholde de af Proprietairerne, selv om disse vare Grever eller Friherrer, beskikkede Præster uden Ophold at ansøge derom, saafremt de ikke allerede maatte have den. Ved denne Bestemmelse var det opnaaet, hvad Regjeringen vovensynligen tragtede efter, om endog kun efter Navnet, at bringe Kaldsretten ind under den kongelige Høihed. Men der havde visselig været Grund for Regjeringen til at gribe ind i dette Forhold, der beviisligt blev skammelig misbrugt, paa en kraftigere Maade, end den gjorde. Til

---

¹⁾ C. L. Engelstoft, Om Beskikkelse af Kirkens Tjenere i den danske Kirke fra Reformationen til vore Tider. Theol. Tidsskr. 5 Bb. 2 S. og 6 Bb. 2 S.

Biskopperne var nemlig d. 16 Juli 1681 udgaaet følgende Kgl. Reskript: ¹⁾ „Chr. d. 5te. Vor Naade tilforn! Efterat vi meget ugjerne haver fornummet, hvorledes endeel af dennem, som nogen jura patronatus haver, dermed paa en heel forargerlig Naade skal omgaaes, i det de ei skal undsee sig for Kaldene for Penge saagodt-som paa offentlig Auction til den meest Bydende at sælge, da sem vi saadant, om de skyldige kan indfindes, ingenlunde vil lade ustraffet hengaae, er vores allernaadigste Billie og Befaling, at du i tvende Probsters Overværelse lader for dig fordre alle de Præster, som siden vores Regjerings Indtrædelse af nogen Proprietario, uden Forskjel i hvo de endog være kunde, som jus patronatus til noget Kald haver, kan være kaldet, og denne: paa vore Begne alvorligen tilholder, at de, saa kjær dennem vores Naade er, for Eder aflægger deres høieste Saligheds Sed, om de enten selv, deres Forældre, Slægt eller Benner haver udgivet Obligation, Penge eller PENDINGS Værd enten til Patronerne af Kaldene, som de betjener, deres Hustruer, Børn eller nogen Anden paa deres Begne, og det af Enhver skriftlig tager under hans Haand, hvilket du og tillige med begge Probsterne haver at underskrive og os det siden allerunderdanigst haver at tilskikke. Og paa det de, som sligt kunde have udgivet, ei skulle befrygte sig for deres Kald derover at forbrøde, haver du dennem, som saadant godvilligen vedstaae, paa vore Begne at forsikre, at dennem ei alene allernaadigst skal vorde tilgivet og efterladt,

¹⁾ Omalt af Udsng. Kirkeforfatning 3 D. p. 85 ff. og hos E. L. Engelstoft. Theol. Tidsskr. 6 Bd. 2 S. p. 135, men kun excerptvis.

hvis Forseelse, som de i saa Maade kan have beganget, men endog derforuden igjen gives, hvad de i saa Maade kan have udgivet. Skulde nogen derimod findes, som sig herudi skulle ville vægre og hverken agte deres egen Salighed eller vores allern. Befaling, skal de, om saadant kan vorde aabenbaret, uden al Maade straffes som Meenedere og derforuden af vores General-Hjiskal Andre til Uffky som vores Mandaters Overtrædere tiltales. Og som dette alleneeste er anseet paa Guds Vre og al saadan forargelig Simonie at afskaffe, saa ville vi og ei tvivle paa, at du jo uden nogen Persons Anseelse lader dig være angelegen Sandheden, saavidt dig muligt være kan, at udforske, saaledes som du det forst for Gud i Himmelen og siden for os selv agter at svare og bekjendt være. Derforuden haver du og de begge Probster, som du til dig tagendes vorder, alvorligen at tilholde, at de dette tausholder, saavel som og de Præster, som i saa Maader forhørt vorder, ved deres Sed forbinde, at de det ikke for Nogen, i hvo det og være kunde, mundtlig eller skriftlig aabenbarer, paa det at ikke Nogen, om de derom nogen Videnskab bekomme kunde, skulle i en eller anden Maade søge sig at præcavere. Dermed o. s. v." Resultatet af den derefter i Høns Stift foretagne Inquisition bekræfter den allerede af Ussing yttrede Formodning om, at Kongen fik flere Misbrug opdaget, end han havde ventet og ønsket¹⁾; thi i Dønsse Bispearchiv²⁾ findes en „Forklaring paa nogle Præsters Udkomst til deres Kald“, der som et

¹⁾ cf. Udbyttet af Undersøgelsen i Ribe Stift hos E. T. Engelstoft I. I.

²⁾ No. 35.

Bilag til hiin Tids Raldbretshistorie fortjener at opbevares. Forklaringen lyder saaledes:

„Anno 1681 d. 8 August hora sexta antemeridiana var jeg Underkrevne efter Hs. Majestæts naadigste Befaling til vores velbyrdige og velærverdige Hr. Biskop indkaldt til Odense Bispegaard, hvor jeg saae og læste Hs. Majestæts naadigste Billie og Befaling belangendes ulovlig Kald til Præsteembedet, hvorpaa jeg vedgaacr efterfølgende. At jeg selv haver talt nogle Penge til hans heigrevelige Naade Grev Wedel til Wedelsborg for Drøvel og Fens Sogne, benægter jeg aldeles; men at min Moder Mette Rasmusbatter St. Jens Winters udi Aarhus jo haver talt Hendes Naade nogle Penge, benægter jeg ikke, ungefær 200 Rdl. Dette bekræfter jeg med egen Haand og Salligheds Eed, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

P. J. Winter.

Jeg Underkrevne bekjender, at jeg til den hoi og velb. Herre Hr. Wilhelm Friederich v. Wedel, Greve til Wedelsborg, Ridder, hans Fuldmægtig Hans Knudsen (enddog jeg havde Hs. Majestæts min allern. Herres og Arvekonges Benaadnings Brev, at jeg til Kjerte Kald allern. var voceret) haver dog maattet udgive efter ofte Anmodning min Obligation paa 112 Rdl., dog jeg bemeldte Obligation haver igjen bekommet; thi den blev mig igjen paa min Bryllupsheittid stjæket. Men 38 Rdl., som en af mine Venner haver for mig udlagt, hvilke jeg endnu er bortskyldig, bliver hos ovenbem. Hans Knudsen til Rest. Bekræftes med egen Haand, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Actum ut supra.

Niels Jørgensen,
Sognepræst til Kjerte.

Jeg Underkrevne efter Hs. Kongel. Maj. naadigste Befaling bekjender, at jeg haver udgivet for Uby Kald paa hans grevelige Naades Wilhelm Friederichs, Greve af Wedel, Ridder oc. til St. Albret Skrødder, Borger og Handelsmand i Kjøbenhavn, min Obligation paa 260 Rdl., og er paa samme min Obligation med dets paagaacnde Rente endeel betalt, og haver jeg siden maattet forandre samme min Obligation og derpaa givet en anden puur Obligation paa 200 Rdl. og det Hendrich Dreher, Borger og Handelsmand i Kjøbenhavn, som St. Albret Skrødders Hustru tilægte haver bekommet, for hvilken min udgivne Obligation jeg fattige Mand i dybeste Underdanighed begjærer at maatte fortaanes. Dette

bekræfter jeg med egen Haand ved min høieste Saligheds Eed. Saa sandt hjælpe mig Gud.

Actum ut supra.

Jens Biering.

At saaledes af overskrevne paa forn. Dag og Tid ubi vores Nærværelse ved høieste Saligheds Eed er vidnet og vedstaaet, bekræfte vi underskrevne med egne Hænder.

Kingo.

Stoudt.

Otte Rasmussen.

Efter Hs. Kongel. Maj. allern. Villie og Befaling haver jeg Underskrevne allerunderd. indstillet mig ubi Velb. Hr. Biskops Huus anlangende min Sandheds Bekjendelse at aflægge om min Adkomst til mit Kald og haver derom d. 11 August ubi indeværende Aar 1681, da jeg indkaldet var, gjort denne Underretning, som jeg med en god Samvittighed kan vedstaae: Anno 1674 d. 19de Juni er jeg af hans høigr. Excell. Grev Wedel til Wedelsborg, Herre til Lybrind, Ridder ic. Espectants paa Præstekaldet ubi Balslev og Siby Sogne benaaet efter Hr. Søren Thomases Død at nyde og imidlertid efter hans Begjæring ubi hans Svaghed som Capellan hannem at betjene, og da kan jeg med en god Samvittighed og ved høieste Eed bekræfte, at der jeg havde ladet mig høre paa samme Kald, og det paa min gode Patrons Dr. Christoffer Balthous Recommendation var lovet og tilsagt, er ikke et eneste Ord fremført af Greven om nogen Penge i nogen Maade derfor at erlægge, ei heller jeg selv eller nogen paa mine Vegne da haver udlovet Noget at give. Men det kan jeg ikke nægte, at der jo siden paa mine Vegne 200 Rdl. er fremstillet og udgivne. At dette saaledes er, som foreskrevet staaer, bekræfter jeg med egen Haand ved min Saligheds Eed, saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Actum ut supra.

Laurig Jensen.

(Stjernerne?)

Som jeg idag d. 8 August 1681 er indkaldet for Hs. Høiærv. Biskoppen samt tvende Provster, at aflægge min Sandheds Eed angaaende Adkomsten til mit Kald, da kan jeg i al Sandhed bekjende og vedstaae, at der aldrig med min Villie og Vidskab er Noget derfor udgivet. Men, som fornemmes, haver min Fader til hans høigr. Naade Wilhelm Friederich, Greve til Wedelsborg, Ridder, afhændet og bortskjød det en Bondegaard i Gamby, liggende i Haarslev Sogn, hvilken forberørte Gaard en Mand beboer navnlig Claus Hansen, 7 Rd. 6 Sk. i Hartkorn, som jeg ved min Sa-

ligheds Eed kan bekræfte. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Datum ut supra.

Niels Hansen Husum.

At Hr. Niels Hansen Husum, Sognepræst til Gjelsted og Røperup Sogne, saaledes ved høieste Saligheds Eed haver vidnet og vedstaaet udi vores Nærværelse, bekræfte vi underskrevne med egne Hænder. Odense Bispegaard ut supra.

Kingo. L. Stoudt. C. Otte Rasmussen.

Anno 81 d. 9 Aug. var jeg Anders Lærke indkaldet for Hs. Hoiærv. Biskoppen og blev i tvende Provsters Nærværelse tilspurgt, om jeg, mine Forældre eller Venner ei havde udlovet til Hs. Excell. Hr. Generallieutenant Hans v. Ahlefeldt til Glorup Noget, enten Penge eller Pengesværd eller og givet ham min Obligation paa Noget, derfor at jeg Svindinge Kald maatte nyde. Da svarer jeg hertil, at hverken jeg eller mine i nogen Maade har udlovet eller givet Noget, enten Penge, Obligation eller Andet til forbem. Hs. Excell., der jeg blev kaldet til Svindinge Kald. Men den Tiende af Glorup „Locher,“ som er en Deel af Kaldets Rettighed, maatte jeg forpligte mig til at afstaae,¹⁾ hvilket jeg ved høieste Saligheds Eed bekræfter. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Anders Lærke.

At Hr. Anders Lærke, Sognepræst til Svindinge, saaledes paa ovenbem. Dag og Tid for os underskrevne haver vidnet og vedstaaet, bekræfte vi med vore Hænder.

Actum Odense Bispegaard ut supra.

Lh. Kingo. L. Stoudt. Otte Rasmussen.“

Den nærmeste Følge af disse Dphlysninger var dog nok kun den, at man i Lovens 2, 3, 8 indførte eller rettere sagt igjentog den Bestemmelse, at hvo som havde budet eller givet nogen Gave for at faae et Præstekald, skulde have forbrudt det samt Adgang til Præsteembede for bestandigt, og den, som havde taget Gaven, skulde

¹⁾ Liden og Personerne havde forandret sig siden Christoffer Walkendorffs Tid, der tiendede Svindinge Præst hver 20de Kjør af Glorup. Sac. Madsen Veiles Visitationbog, af A. Erone. Inbbydelsesfrist til Examen i Odense Cathedralskole. 1851. p. 11.

miste Kaldsrettigheden; ¹⁾ og det maa beklages, at Regjeringen ikke benyttede de indhentede Oplysninger til at gjøre aldeles Ende paa det Uvæsen, som den private Kaldsret medførte. Hensynet til de Baagjældendes anseelige Stilling gjorde sig ogsaa her gjældende, saa at det kom til at beroe ved Lovens Bestemmelse og de i ovenanførte Reskript af 1 Juli 1690 trufne halv Forsholdsregler, hvilke Regjeringen desuden modarbejdede derved, at den i sin Pengesforlegenhed folgte Patronatsretten til alle og enhver. Af en Optegnelse om jus patronatus til 104 Kirker i Thyen fremgaaer det, at Chr. d. 5te i sin Regjeringstid bortskjødede 38 af disse.

Kaldsretten til Præstekaldene i Kjøbstæderne havde i Almindelighed aldrig været overgivet til Menigheden, men efter Ordinantzen til Magistraten, hvis Ret dog i Tidens Løb var bleven indskrænket ved den Indflydelse, som især Lehnsmanden fik paa Valgene. ²⁾ I Odense var der dog ved en særegen Kgl. Bevilling af 1618 forundt Menigheden Ret til at kalde Præst til St. Knuds Kirke, og der forekommer maaskee det sidste Exempel efter Souverainiteten paa, at Magistraten vilde hævde den Menigheds tidligere tilstaaede Kaldsret. Men i en Erklæring, som Kingo i Anledning af dette og flere Stridspunkter imellem ham og Magistraten indgav til Kongen i Aaret 1688, yttreer han sig saaledes: „Er det vist og bitterligt nok, at Høilovlig Thukommelse Gders Majestæts høifalige Farfader Christianus quartus Anno 1618 forundte Menigheden i St. Albani Sogn St.

¹⁾ Udsng. I. I. ²⁾ cf. C. L. Engelstoft. Theol. Tidsskr. 5 Bd. 2 S. p. 221 ff.

Knuds Kirke til en Sognekirke, gav dem Frihed til at kalde Præster o. s. v. Den Naade med at kalde Præster var efter Ordinantsen i de Dage, hvor Kongen havde jus, almindelig paa Landet, men i Kjøbstæderne her og der ved sær Naade anderledes anordnet, saasom og ved denne St. Knuds Kirke i Odense, hvilken sær Kgl. Naade ved Recessen, som udgik Anno 1643, saaledes da blev forklaret i den første Bog om Geistligheden 4de Capitels 4de Artikel, at Borgermestere og Raad ere deres egne Kirkers Forsvarere, dog under Lehnsmændens Direction og Indseende. Jeg veed ei om Eders Majestæts naadige Tanke maatte hid henfalde, at Hr. Christian Thomason, som da var Kgl. Majestæts Cancellær og Befalingsmand over St. Knuds Kloster, saasom i Fortalen for Recessen anmeldes, da kunde have Aarsag et og andet nødvendigt om St. Knuds Kirke tilligemed andet at erindre. Efter Eders Majestæts Høil. Huf. Hr. Faders lykkelige Arvregimente ere saadanne jura vocandi igjenkaldte, og ingen af Capitels Herrer eller andre haver understaaet sig efter den Dag at kalde det et Privilegium, som for nogen Tid var givet og hængte af en Gnevolds Herres blotte Naade. Hermed havde og Odense Magistrat til Datum været tilfreds, som udi Sal. Dr. Rudolph Moths, Mag. Ludvig Stouds og Hr. Mads Rostocks, Medtjener til St. Knuds Kirke, deres Kaldsbrev er at erfare. Heraf vilde Eders Majestæt naadig behage at estertænke, om det Privilegium for Odense By med at kalde Præster . . . er isærdeleshed stadfæst, hvorpaa jeg ikke lidet tvivler.“¹⁾

¹⁾ Erklær. af 27 Octbr. 1688. Db. Bisp. Arch. Regist. p. 49 No. 537.

Dette Document kaster ikke alene Lys paa det hidtil lidet bekjendte Forhold angaaende Kjøbstædernes Ret til at vælge deres Præster, men viser ogsaa dets Forfatteres absolut royalistiske Tænkemaade i Modsætning til de Bestræbelser, af hvilke der i Fyens Stift findes flere Spor hos Kjøbstædernes Magistrater i Almindelighed og hos Magistraten i Odense i Særdeleshed, efter at holde paa Resterne af den tidligere udøvede større Frihed og Myndighed i communale Sager. Thi det skede ikke uden Modstræben fra Borgerflabet og dets Repræsentanter, at alle borgerlige Forhold efterhaanden og især efter 1683¹⁾ bragtes under Embedsmændenes Tilfyn, og derved Magten ogsaa igjennem alle Enkeltheder concentreredes hos Regjeringen.

20. Det lærde Skolevæsen var næsten aldeles henlagt under Biskoppernes Bestyrelse, dog saaledes, at de i Forening med Stiftamtmandene skulde have Tilfyn med Regnskabsvæsenet. Man tænkte under Christian d. 5tes Regjering paa at formindske de overflødige Skolers Antal, hvorfor Dphvsninger bleve indhentede fra Biskopperne om Skolernes Tilstand²⁾ og en Commission udnævnt, der 1682 fik Ordre til³⁾ at tilkalde Biskopperne hver for sit Stifts Bedkommende. Men der udrettedes Intet og Alt blev ved det Gamle indtil Skoleanordningen af 17 April 1739. Der mangler fra Ringø's Embedsførelse ikke Vidnesbyrd for, at han baade førte et kyndigt og nidkjært Tilfyn med Skolen; skulde dette end undertiden forekomme os vel myndigt og formløst,

¹⁾ cf. Refstr. 17 Febr. 1683. ²⁾ Kgl. Befaling 12 Februar 1681.

³⁾ Refstr. 2 Decbr. 1682. Commissionens Medlemmer vare Wibe, P. Brandt, Lügborff, Schavenius, S. Bagger og S. Leth.

faa opveies det paa den anden Side ved den oprigtige Omsorg baade for Lærere og Disciple, der aabenbarer sig igjennem flere af hans Handlinger, ligesom det i det Hele ikke maa glemmes, at en Biskop for 150 Aar siden levede under ganske andre Forhold end de nuværende og maatte, selv om han var en mindre fremragende Personlighed, end Kingo var, langt oftere foranlediges til directe at gribe ind i de ham underlagte Forhold.

Med Hensyn til Underviisningen gjorde Kingo 1691 det Forslag, at der istedetfor en af de 6 Hørere ved Odense Skole skulde antages en Skrivemester, „som Disciplene 1 Time om Dagen i Regnen og Skriven kan undervise, hvilket kunde være et stort Gavn for Disciplene og især for dem, (der) ellers ei vare bequemme til Bogen, at de kunde gaae ud af Skolen, bequemme til noget Verdsligt, foruden paa ny at begynde Sigt at lære med Bekostning og deres Aars Spilde“, ¹⁾ og fra 1692 blev Sinelectiehørers Kostpenge lagt til Correctors ringe Løn, og en Discipel af Rectors Lectie eller Custos informerede Sinkerne, hvilket blev approberet af Kongen 1701. ²⁾ For Musikunderviisningen interesserede han sig levende. En Contract blev d. 1 Mai 1686 oprettet med en Gerhardts Bürger, der skulde være Director musices ved Odense Skole med 120 Rdl. Løn og Accidenter ligesom i Kjøbenhavn. Han skulde give 2 Timers Underviisning daglig fra Kl. 12 til 2; desuden maatte de sært begavede Disciple komme til ham i hans „Vosfemente“ Onsdag og Torsdag Eftermiddag for at faae

¹⁾ 6 April 1691. Db. B. Arch. ²⁾ Commissiønsact 15 Juni 1706. Db. B. Arch.

Underviisning baade i Instrumental- og Vocal-Musik. Biste Disciplene Ulydighed imod ham, skulde de straffes Iste Gang med Skolens Disciplin, 2den Gang miste det halve og 3die Gang det hele Stipendium. Men opfyldte Director musices ikke sin Pligt, stod han til Rette for Bispen alene. 1) Til Provsten Mag. Claus Mule i Nyborg skriver han: 2) „Dnus Præpositus vilde alborligen foreholde den øverste Hører Jesper Gosman, at han med Musiquen gjør Skolen al mulig Tjeneste, især efterdi Rector vil betale ham derfor; men skulde han ei være dertil at formaae, saa vil J lade mig det vide, paa det jeg kan være betænkt paa at faae en Anden i hans Sted, der vil og kan tjene Musiquen.“ Ddense Skole var forsynet med endeel Instrumenter, og de bedste Musici blandt Disciplene bleve særdeles betænkte med Stipendier. 3) „Han beneficerede aparte de Disciple, som kom fra Slangerup Skole, jaasom de vare gemeenlig Musici baade instrumentales og vocales.“ 4) Og for at opmuntre Skolen til at dyrke Musiken, blev der under 31 Januar 1682 erhvervet en Kgl. Resol. for, at de privilegerede Instrumentister i Ddense ikke maatte formene Skolens Disciple og Organister sig med deres Musique at lade bruge ved Bryllupper eller andre Forsamlinger, men det skulde være disse overalt i Tyens Kjøbstæder tilladt ligesom i Kjøbenhavn at betjene Alle

1) Db. B. Arch. Musikant Henrik Laurigen i Ddense tillagdes 10 Ld. Byg for at informere Disciplene paa Instrumenter, og 2den Lectiehorer Franz Stoud af extraordinair Gunst og især i Henseende til den Dvartning, han havde gjort ved Musiken, 20 Ld. Byg.

2) 30 Decbr. 1696. Blochs Brevf. 3) E. Naurø Skolebog.

4) E. Naurø Erklæring. Commissiondact 20 Marts 1711. Db. Bisp. Arch.

og Enhver med Skolernes Instrumenter, Orgelværker eller Positiver.

Lærerepladsernes Besættelse synes forstørstedelen at have beroet paa Biskoppens Godtbefindende, ligesom han ogsaa tildeels kunde bestemme deres Løn. Til Provsten Mag. Claus Mule i Nyborg skriver saaledes Ringo: 1) „Saasom Rector scholæ i Nyborg Mag. Peth for mig klarligen har demonstreret, hvorledes den nederste Collega der i Skolen Knud Olsen forgangen Zuleasten ei alene skal have beegnet ham med Skjeldsord, men endog med Hug og Slag, saa haver J ermeldte Knud Olsen ab officio at removere og i hans Sted igjen at beskikke den forrige Hører Hans Throg, som jeg ihenseende til hans usle Tilstand samme Plads har forundt.“ Og til Rectoren i Nykjøbing Mag. Høvelse 2): „Til den ledige 3die Lectie vil jeg ingenlunde, at den Collega, som er i 2den Lectie, maa ascendere, men mit Votum skal være for Apotequerens Søn der i Byen, at komme immediate ind udi Bidsted's Sted.“ Et senere Brev 3) viser dog, at Ringo rettede sig efter Rectorens Forslag om at faae en af sine egne Disciple til Hører, saasom han forsaae sig til, at han „eneste derudi skulde see paa Guds Ære og Skolens Fremtarv.“ En Hører i Odense Frands Friderichsen Stød beder Jens Bircherod 4) om at ville skrive til Conrectoren, „at han gjør mig ingen Modstand hos Hs. Hoiærværdighed, naar nogen Ascension skeer, som han gjorde sidste Gang.“ Og en Hører i Nykjøbing Jens Rasmussen Snitger 5)

1) 30 Decbr. 1696. Blochs Brevs. 2) 4 Febr. 1697 l. l. 3) 17 Martz 1697. 4) 17 Octbr. 1686. Bircherods Brevs. Ms. Appen-
dir til Dagbøgerne. 5) 20 Septbr. 1687. Bircherods Brevs.

skriver, efterat have beklaget sig over næsten i 3 Aar ikke at have faaet sin Løn: „Rector (P. Gøvelse), som er Biskoppens particular gode Ven, han faaer sin Løn, men vi andre intet. Vi leve saa ved Forhaabningen, som skeer hvert Aar, naar Biskoppen visiterer her... Siden Dronningen saligen døde, saa døde Nykøbenhavn ogsaa for os docentes her, uden den, som Biskoppen desbedre ynder.“ I Aaret 1695 klagede ogsaa Rectoren til Kongen over, at baade han og Hørerne havde en betydelig Sum resterende Løn tilgode. Grunden til at Nykjøbing Skoles Lærere ikke kunde faae deres Løn, sees af senere Forhandlinger herom at have været den, at Dronning Sophies Donation til Skolen tildeels bestod i nogle Kirketiender i Sjælland, der ved et Magestifte vare komne i Fru Anne Elisabeth Lindensows, Sal. Axel Urnes til Bekkestov, Besiddelse, der havde bortfæstet dem til Bønderne imod en stor Indfæstning, men ringe Tiendeafgift, af hvilken Lærernes Lønning ikke kunde udredes. Der synes imidlertid ogsaa at have fundet nogen Forsømmelse Sted hos de 6 Executores af Dronningens Fundats, af hvilke Ringo var den ene; thi ved en Commissionsdom i Mariebo d. 8 Febr. 1689 vare samtlige Executores tilpligtede at svare til Fundatsen, hvortil Ringo ogsaa for sin Person erklærede sig pligtig. Denne Sag gav Anledning til en Deel Forhandlinger i Nykjøbing under Ringos Ophold der i Juli 1696 og til en Deel „Fortred og mange Disputer“ for Stiftamtmanden og Biskoppen med de øvrige Executores, hvorover Ringo bitterlig beklager sig for Stiftamtmand Lüchow. 1) Efter Stiftamtmandens

1) Brev 24 Febr. 1697. Blochs Brevs.

og Biskoppens Indstilling ¹⁾ fik de endelig under 5 Decbr. 1696 Kgl. Befaling til paa Nykjøbing Skoles Begne at maatte igjengive ovenansførte Kirketiendefæstere deres Indfæstning og selv gjøre sig Tienderne saa nyttige som muligt, hvorpaa Mag. Høyelse kjøbte jus patronatus til de 3 Kirker Kjæng, Udby og Drølev.²⁾ I denne Anledning skriver Ringo til Lühou: „Dg er mig kjært, at vi kan komme engang til Relighed med den Capital og siden lee ad deres Capricer, som intet andet beslitte sig paa end at gjøre Disputer og Forvirring, hvilket man endnu saa kjendeligen kan see af den første og anden Mandts Paaskrift paa vores Beskikkelse; men de kan saa efter eget Behag forlyste sig med deres Partier; det vil og skal være os for Gud og Kongen fornoieligt nok, at vor Intention haver intet andet Maal havt end Guds Ære og den høichristelige Fundats igjen at bringe til sin forrige Frugt og Stand igjennem saamange Forvirringer og adskillige Hoveders usamhængige Meninger.“ Senere fortrød Mag. Høyelse Handelen; thi Ringo skrev til Lühou ³⁾ „angaaende Mag. Høyelses Sinds Forandring paa vort Ekjøde“: „at vi ingenlunde kan saadan en Supplication til Hs. Majestæt enten opsætte eller underskrive, med mindre vi vilde sætte os i ny Fortred med Skolens Handel og gjøre os selv suspect til Hove, det os ei vel skulde anstaae. Dersom Mag. Høyelse vil selv supplicere i den Form, at vi den kan underskrive, saa er jeg for min Person gjerne overbødig dertil. Aligemaade om han for des Marsag vil anholde

¹⁾ 16 Juli 1696. l. l. ²⁾ 17 Martz 1697 for en Sum af 3096 Rdl. 53 š. ³⁾ 22 Septbr. 1697. Blochs Brevf.

om Magefliste, vil jeg ei alene tilligemed Hr. Stiftamtmanden den villig underskrive, men og hos Ven og Vens Ven i Kjøbenhavn gjøre ham al mulig Assistance, men videre kan jeg intet love; thi det, som engang sluttet er med Skjøde og Obligation samt Dwittering for Skolen, gaaer jeg ingenlunde fra. Bedder tjenlig, at Hr. Stiftamtmanden ei lader nogen see mit Brev, men alene beholder min Mening for sig selv." Maaskee var det Mag. Højelse selv, som Kingo ved denne sidste Yttring havde i Tanker; thi at det ovenfor omtalte partikulære Venkab mellem den dygtige Skolemand og ivrige Befordrer af Musikunderviisningen i Nykjøbing Skole¹⁾ Mag. Højelse og Kingo ikke altid bestod lige varmt, derom vidner blandt Andet følgende Pasfus af et Brev fra Kingo til ham: ²⁾ „Af Eders seneste gode Skrivelse fornemmer jeg det, I af Hr. Stiftamtmanden skal have faaet en Reprimande, og den tykkes I mig igjen have villet hde paa mig, det jeg beder, I en anden Gang vil forstaae mig for saavel som og for Eders Trusler. I vilde jo kun jo før jo bedre fare fort med, hvis I saa meget truer af.“

Ved at reducere Lærernes Antal og ved forskjellige andre Foranstaltninger søgte Kingo at forbedre deres Løn. I Aaret 1691 gjorde han saaledes Forslag om at affkaffe 2de af Odense Skoles 6 Hørere og med den enes Løn at forbedre Conrectors ringe Løn, og ved Svendborg Skole, hvis Indkomster i Tidens Løb vare forringede, gjorde han „den Anordning“, at Skolen istc=

¹⁾ cf. J. Barfob. Den fælteste Geistligheds Personalhistorie. Kbhavn 1849 p. 70 ff. ²⁾ 4 Febr. 1697. Blochs Brevf.

detfor tvende kun skulde have een Hører. 1) Rectoren i Afsens oppebar efter hans „Bevilling“ Indkomsten af Rjærum Sogn. Provsterne paa Langeland gav han 1697 Befaling til i Forbindelse med Rectoren i Rudkjøbing at ligne Degnepensionerne til Skolen saaledes, at Høreren kunde faae fuldkommen Erstatning for hvad han havde mistet ved Tullebølle Degnerentes Afgang, medens Rectors Løn skulde forblive uforandret. 2) Denne sidste Foranstaltning afgiver forøvrigt et Exempel ikke alene paa den usikre og mislige Stilling, i hvilken Skolens Lærere befandt sig, men ogsaa paa den Vilkaarlighed, hvormed der kunde gjøres Forandringer i bestaaende Forhold. Thi den var foranlediget ved, at Grev Ahlefeldt havde kaldet Degnen i Tranekjær til tillige at være Sædedegn i Tullebølle, naagtet Tullebølle Degnekald fra Arilds Tid havde ligget til Høreren Løn i Rudkjøbing. Ringo erkjendte „i underdanig Respect til høibemeldte Hs. høigrevelige Naades Kaldsbrev“ den Udnævnte for Sædedegn, men maatte faa igjen for at skaffe Høreren Refusion udstede ovennævnte Befaling om en ny Vigning af Degnepensionerne. Provsterne fandt formodentlig Modsigelse eller have ikke villet indlade sig paa denne Sag; thi Ringo forfattede „paa Hs. høigrevelige Naades høigunstige Behag“ en Vigning, som han sendte Inspecturen paa Langeland til Ratification. 3) Stundom førtes der ogsaa Klager (f. Ex. fra Odense Skole) over, at Ringo havde forringet Skolens Ind-

---

1) Ob. Bispe-Arch. 2) Blochs Brevf. 3) Til Inspectionen paa Langeland. 19 Martz 1697. Blochs Brevf.

komst ved at have givet Degnene „Befrielses=Sedler“ paa deres Pensioner til Skolen. 1)

Ogsaa Stipendiernes Uddeling var for en stor Deel overladt til Biskoppens Godtbefindende. Rectoren i Odense Skole vidste ikke engang, fra hvilke Capitaler de Renter kom, som han af Biskoppen modtog for at uddele blandt Disciplene 2). Biskoppen bestemte som oftest, hvilke Disciple der skulde have Skolestipendierne og uddeelte dem ofte selv uden at raadføre sig med Rectoren. Og dette blev, medens Kingo levede, anseet for at være aldeles i sin Orden. Dengang forlangtes der endnu ikke noget andet Regnskab, end at Biskoppen havde uddeelt Stipendierne. Rectoren Thomas Broder Birch erod erklærer saaledes 3) efter hans Død: „Hvad Quantum det kan beløbe sig til, som Sal. Biskoppen har uddeelt, er mig uvitterligt. Det veed jeg og kan med Sandhed bestaae, at ofte, naar jeg har sarnet Disciplene af Skolen i Sal. Biskoppens Tid, blev mig svaret, at de vare tilfagte at møde i Hr. Biskoppens Huus for at oppebære et eller andre Stipendier og Beneficier, hvortil jeg og undertiden insinuerede Amanuensi min Tanke om de nodtørfigste og fornãm derefter, at de havde faaet Penge. Summen veed jeg ikke, men lempede nok, at de, som der fik, bleve ikke af andre Beneficier hos mig betænkte. Dertil var det mig ganske uanstændigt at gjøre Efterspørgsmaal om Sl. Biskoppens Forretninger i saa Maade.“ Saameget mindre have vel ogsaa Rectorerne ved Odense Skole i hans Tid

1) Commissionssact 20 Martz 1711. 2d. Bisse-Arch. 2) Sammenstid. 3) Sammenstid.

gjort nogen Indsigelse imod denne hans Fremgangsmaade ved Stipendiernes Uddeling, som han med megen Kjærlighed antog sig Disciplene og understøttede dem ofte af sine egne Midler. Rectoren Elias Naur vidner herom: ¹⁾ „Særdeles var der i min Tid Laurids Kielsen, Immanuel og Andre, som havde af Sal. Biskoppens Haand, hvad de baade til Klæde og Føde kunde behøve. Naar og nogle fattige Børn herfra Staden deponerede, meddeelte Sal. Biskoppen dem en god Rejsepenge, og om han paa den Tid ikke saa lige var hjemme, vidste de nok alligevel at besøge ham til deres Fordeel i Kjøbenhavn, særdeles de, som han havde hørt svare noget vel og argute for sig in publico Examine; saa det bliver mine og mangfoldige Velkommende deres Tanker, at Sal. Biskoppen skulde hellere lægge til end tage fra de fattige Skolebørns Underholdning.“ Ligeledes skriver Birch erod (til Fraugdegaard): ²⁾ „Det kunde godtgjøres ved mange hundrede Exempler af dem, som udi den Sal. Mand's Tid have frequenteret Odense Skole og siden ere komne til Præste- og Degneembeder, at den Sal. Mand af en rund og gavmild Haand har uddeelt til fattige Skolebørns Nødtørst baade Klæder og Penge af egne Midler, om der ikke saa just er holdt Protocol derover in ostentationem.“ Denne Mangel paa Protocolførelse blev efter hans Død, som vi siden skulde faae at see, lagt ham haardt til Last. At dette skulde skee, har han neppe havt nogen Ahnelse om, medens han paa sin Bekostning lod tænde Lys paa Helligastenerne

¹⁾ Erkl. 15 Marts 1710. Sammesteds. ²⁾ Indlæg 17 Febr. 1710. Sammesteds.

for Disciplene i den Dysekrone, han havde foræret Skolen¹⁾, eller naar han glædede sig ved i Bispegaardens St. Mikkelsskolen at modtage de 24 fattige Børn, der kom for at takke for „den smukke, nye Habit“, som de skyldte deres „Høiarværdige Hr. Faders faderlige Affection.“²⁾

Over Skoledisciplinen maatte der holdes med Alvor paa en Tid, hvor saa mange Karleboerne Disciple, der for en stor Deel tilhørte den fattigere Borgerstand, søgte Skolen, og Sæderne i det Helt vare mere raace. Et Par Exempler habes paa, at Kingo ikke saae igjennem Fingre med begaaede Uordener i Skolerne, men holdt paa Lærernes Autoritet. Til Mag. Frands i Nakskov skriver han³⁾: „De Disciple, som sig haver gjort opsigte imod Arngrim, vilde jeg gjerne vide Navnene paa. I har gjort vel, at I saae dem revsede. Testimonium fra Skolen bør dem ei tillades, med mindre de have anden Marsag, end at andre deres Overmænd skulle være pligtige at føie sig efter deres daarlige judicium om deres Lærere; thi det vilde give mange Skarns Consequenser.“ Rectoren i Maribo, Laasbye, havde tilmeldt ham, at nogle Forældre havde taget deres Børn udaf Skolen alene af den Grund, at de ikke vare blevne opflyttede, skjøndt de efter Inspectors og hans eget Skjøn ikke vare modne dertil, og andraget om, at de dem tildeelte Stipendier maatte fratages dem, „os Lærere til en liden Autoritet baade hos Forældre og Børn, at de siden lade sig fornøie med vore Betankninger og For-

¹⁾ Hofmans Fundatser Tom V pag. 53. ²⁾ Mag. Elias Naurø Skolebog 1686. ³⁾ 16 Febr. 1697. Bledøe Brevf.

for, hvad deres Børns Skolegang angaaer." Herpaa resolverede Kingo: ¹⁾ „Disciplene, som enten af Egenjændighed eller Forældrenes uforstandige Raad forløber Skolen, skal miste de Beneficia, som dem ellers kunde tilkomme, og gives skikkelige og stadige Disciple, for hvilke de egentlig ere stiftede.“

For det i Odense af Christian d. 4de 1621 oprettede Gymnasium var Biskoppen Inspector. Dette Gymnasium tænkte man i Christian d. 5tes Tid paa at nedlægge, og navnlig blev der i Aaret 1692 arbejdet paa at henlægge dets Midler til det adelige Academie i Kjøbenhavn, der 1695 begyndte sin korte Tilværelse. Professorene protesterede imidlertid herimod, ²⁾ og Kingo, der med Rette ansaae det med fem Lærere forsynede Gymnasium for at være af Betydning for Stiftet, gif med Varme i Forbøn for dets Vedbliven hos Obersecretair Møth. „Hvad Klagemaal“, skriver han, ³⁾ „Fr. Ober=Secreterer melder, at en Tid efter anden indkommer om Professorenes Uflittighed, veed jeg for Guds Ansigt at sige ei, hvad Gode Nogen kan have til, eftersom der læses med saadan Glid og Frukt, at jeg ei rettere veed, end Professorene paa Universtetet ere jo vel tilfreds med vore Discipler, og dersom det ei havde saa været, vilde jeg formodet, at de havde ladet mig, som uværdig er Inspector Gymnasii, vide, hvad de paa deres Information eller Uflittighed havde havt at anke, som dog ei er skeet... Om Gymnasium at ophæve og lægge til det nye Kgl.

¹⁾ 22 Septbr. 1697 I. I. ²⁾ Optegnelse paa Indkomsterne ved Odense Gymnasii Professorene og Lectorat fra Aaret 1692 Ob. B. Arch.

³⁾ 6 April 1692. I Commissiondaet 15 Januar 1706. Ob. B. Archiv.

Univerſitet i Kjøbenhavn, da vil jeg hjertelig bede, at Hr. Ober=Secreterer vil være denne lille Sted, ſom er den eneſte i Danmark, en høigunſtig Patron og Fortolker hos Kongen, at den høilovlig Thukommelfe Chr. 4des Fundats endn: for os og Efterkommerne maatte blive i ſin fulde Frugt, og endelig ſkal Hr. Ober=Secreterer ſelv erfare, at det ſom er lagt til Profefſorerne, thi til Diſciplerne er intet iſær givet af Kongen, ſkal være lidet klækkeligt til det Kgl. Univerſitet at hjælpe.“ Som bekjendt blev Gymnaſiet ikke dengang nedlagt, og efter Kingos Død blev det af hans Enke udtrykkeligt regnet ham til Fortjenefte, at han havde arbejdet paa at conſervere Gymnaſiet og Profefſorerne ved deres Indkomſt. 1)

21. Vi have i det Foregaaende meſtendeels holdt os til den mere aandelige Side af Kingos Embedsvirkſomhed, og vi have juſt forudſkikket Beſkrivelfen af denne, der hidtil i Historien var ſaagodtsom ubekjendt og upaaagtet, fordi den Dom, ſom nogle ſenere Stribenter 2) have fældet om hans Character og Virkſomhed, at han var myndig og paaſtaaende, eensidigt ſynes at være begrundet paa de tilmed ſaare ufuldſtændige Beretninger, der hidtil havde om hans Embedsførelſe i verdslige Sager, og de Stridigheder, i hvilke han derved indvirkede med flere af de Mænd, ſom hans Stilling kaldte

---

1) Commiſſions=Act 15 Jan. 1706. D. B. Arch. Efter Bircherods Dagbøger pag. 304 ſynes Planen om Gymnaſiets Reblæggelfe igjen at være kommen frem 1695; men det er ogſaa muligt, at der her ſigtes til de tidligere Forhandlinger fra 1692. 2) Bloch. Den ſønſke Geiſtl. Hiſt. 1, 161. Nyrup. Den danſke Digtkunſt 1, 173 og Fr. Barfob. Poetiſt Læſebog.

ham til at arbejde sammen med. Derfor vor Dom om den utrættelig arbejdsomme og embedsindkjære Mand, at han var en ikke mindre mild og venligsinnet end alvorlig og myndig Tilsynsmand, maatte være begrundet i den forudgaaede Fremstilling, saa vil Veien derved være banet til en retfærdigere Bedømmelse af hans Character, naar vi i det Følgende finde ham kjæmpende, og det ofte med skarpe Vaaben, imod de ikke saa Modstandere, han fandt paa sin Vej. En fuldstændigere Kundskab vil forhaabentlig bringe mere Lys i Sagen og, som det pleier at skee, vise, at Skylden var ikke ene hos den ene af de stridende Parter. Fælledsbestyrelsen af de offentlige Stiftelser, især af dem i Odense, hvilken Biskoppen deelte med Stiftamtmanden og tildeels med Magistraten der i Byen, var som oftest Anledningen til de hyppigt stedfindende Tvistigheder, og det er aldeles aabenbart, naar vi gjennemgaae de tildeels meget vidtløftige Forhandlinger, der i Kingos Tid bleve førte om disse Stiftelsers Bestyrelse, at Striden fjeldent foranledigedes af forskjellige Meninger om Sagens Realitet, men som oftest af Etiquettespørgsmaal, der dog ingenlunde altid reistes fra Kingos Side. At fortælle alt Hørdende i den for disse Stiftelsers Vel meget omhyggelige og virksomme Kingos Tid, vilde dog her føre til en altfor stor Vidtløftighed. Kun Saameget maa tages med, som maa ansees fornødent til tilstrækkeligt at belyse hans Færd under disse Forhold, eller som ellers fra en eller anden Side kan antages at have en almindeligere Interesse.

Helmutz Otto, Baron af Winterfeldt, Stiftamtmand i Byen fra Erik Banners Død 1679 til 1694,

var en tydsk Adelsmand, der efter lang Hofstjeneste som Overstjens, Overstaldmester og Overhofmarskal under 3 danske Konger, var bleven forsat til en roligere Stilling i Fyen. Efter Christian d. 5tes Dtrring var han af et melancholsk Temperament. 1) I Begyndelsen af sin Embedsførelse synes han ikke at have været fuldkommen inde i sine Forretninger, og som Udlænding kjendte han ei heller ganske den Praxis, som efter Landets Skik havde dannet sig med Hensyn til Forretningsgangen i de Sager, hvis Bestyrelse var fælleds for Stiftamtmand og Biskop. Enigheden varede derfor ikke længe imellem ham og Kingo, der paa ingen Maade var tilbøielig til at taale noget Indgreb i de Rettigheder, som hans Embede tillagde ham. Et Kgl. Reskript til dem begge af 17 Septbr. 1681 2) viser den nærmeste Anledning til deres Uenighed. „Efter som“, saa hedder det, „vi af de af os anlangende den Tvistighed imellem Eder allernaadigst forordnede Commissairer til os allerunderdanigst indgivne Relation fornemme, 3) at samme Tvistighed sig meest af Eders Sessjon paa Landemodet og i Consistorio skal reise, da er vores allern. Villie og Befaling, at I Eder herefter, saavidt Eders Sessjon paa Landemodet angaaer, forholder efter den Maade, som her i Sjællands Stift brugeligt er, hvis Beskaffenhed I af høsfølgende Afridsning videre kan see og erfare, efter hvilken I

1) Chr. d. 5tes Dagbøger. 18 Marts 1690 „Tog Winterfeld Affled og reiste til Fyen, dog misnøiet ndi sine Griller.“ Nyt hist. Tidsskr. 1 Bd. 2 S. p. 512. 2) Db. B. Ark. 3) 1681 d. 20 Juni bleve som Commissairer til at domme Kingo og Winterfeldt imellem udnævnte Körbitz, Holger Wind, Otte Scheel, Michael Wibe, S. Wagger, S. Leth og Mag. Christen Lobberg. Sjællandske Tegnelser Justiteminist. Arkiv.

Stedet, hvor Landemødet, der i Fyens Stift holdes, saavidt det kan taale, strax haver at lade indrette. 1) Belangendes Eders Sæssion in Consistorio, saa haver I derom med forderligste vores videre allernaadigste Anordning, hvorledes vi det dermed vil have forholdet, at ervarte. I det Øvrige ville vi allernaadigst formode, at I til al videre Strid og Uenighed at forekomme, hinanden herefter ved alle forefaldne Leiligheder saaledes beegne, som Eder paa begge Sider vel kan være anstændig. Og vi forblive Eder enhver især med al Kgl. Naade bevaagne." Efter denne temmelig alvorlige Trettesættelse kan det vel med Sikkerhed antages, at der har været begaaet Misgreb af begge de stridende Parter. Imidlertid vise nogle Uttringer af Ringo til en Slægtning mange Aar derefter, da der rimeligviis i en lignende Anledning var opstaaet et noget spændt Forhold imellem ham og Stiftamtmand Schult, at han betragtede Sagen med Winterfeldt som afgjort til sin Fordeel; thi han skriver: 2) I det Øvrige kan jeg vel see, hvorledes og ved hvis Hjælp der tragtes efter at sætte Hr. Stiftamtmanden og mig i Uvillie sammen, men jeg er forsikkert om, at de engang skal vorde be-

1) Denne „Afridsning“ er et mærkeligt Exempel paa Tidbalberens Rangsyge. Den fremviser et rundt Bord i Midten, hvorom Stiftamtmanden, Biskoppen, Stiftsprovsten og en Professor ved Gymnaset skulle have Plads, men deres Navne ere skrevne saaledes, at hverandret staaer bagvendt, naturligviis for at undgaae Spørgsmaalet om, hvem der skulde sidde paa høire Side. Provsternes Sæder ere langtfra Bordet langsmed det Pladsen indesluttende Traalværk. Forresten blev denne Befaling om Landemødesalens Indretning ikke efterkommet dengang, thi et Refsr. af 20 Febr. 1703 gjentager den. Db. B. Arch. 2) 16 Septbr. 1696. Blochs Brevf.

skjæmmede i deres uforstandige Distinctioner, de gjør
 anlangende sær Høihed, hvilket de gode Tjenere ei for-
 staae, og er allerede under Hs. Majestæts Haand og
 Segl afgjort imellem Sal. Winterfeldt og mig, det
 jeg omsider skal lade Hr. Stiftamtmanden see; thi det
 forarsagede ogsaa nogle tydske Tjenere,
 der intet forstod det danske Sammenhæng og
 hvorledes Praxis er og har været over al
 Danmark siden Reformationen. . . Jeg vil
 nok forinnde, at Hr. Stiftamtmanden og jeg blive for-
 trolige Venner.“ Den Kgl. Resolution tilveiebragte dog
 ikke nogen Enighed; thi allerede næste Aar 1682 klagede
 Winterfeldt over, ¹⁾ at Kingo havde uden hans
 Vidende ladet Gymnasiets Bygninger reparere og dertil
 begjært et Sammenflud af Stiftets Geistlighed, og at
 han imod de Geistliges Privilegier havde paalagt Præ-
 sten i Hamborg et Formynderskab, og da Stiftamtman-
 den paa Præstens Begjæring havde befriet ham derfra,
 dog drevet sin Villie igjennem. Kingo beraaber sig i
 sin Erklæring angaaende Gymnasiet paa, at dette stod
 under hans Tilsyn alene som perpetuus Gymnasii inspector,
 og fik ved Kgl. Resol. af 3 Novbr. 1682 fuldkomment
 Medhold i begge Punkter, hvorhos Stiftamtmanden blev
 betydet, at han vel paa Embedsvegne skulde staae Geist-
 ligheden bi, men kun i Overensstemmelse med Kirke-
 ordnantsen og efter Anmodning af Biskop eller Provst,
 men ingenlunde saaledes, at han understøttede en Præst
 i Dpfætsighed imod den rette geistlige Øvrighed. Tillige
 udtaltes der i Resolutionen, at de Forretninger, som

¹⁾ Memorial 25 Decbr. 1682. Bloch. Den fynske Geistl. Hist. 1, 155.

Stiftamtmanden havde i Forening med Biskoppen, vare følgende: Han skulde være tilstede ved Landemoderne for at vaage over, at Alt gik retligt til, og der have sit Votum i Retsfagerne; naar disse vare tilendebragte, havde han Intet at gjøre med de Geistliges øvrige Forhandlinger. Han skulde overvære Kirkerægnskabernes Afslæggelse og paasee Kirkebygningernes Vedligeholdelse.¹⁾ Ligeledes skulde han være tilstede ved Hospitalsregnskaberne Afslæggelse, men havde forøvrigt ingen Myndighed med Hensyn til Hospitalets Bestyrelse. Thi Kingo havde oplyst²⁾, at Hospitals Directionen fra Frederik d. 2dens Tid bestandigt havde været hos Biskoppen, Sognepræsterne, Borgermester og Raad, men aldrig hos Stiftamtmanden, og foreslaet, at Saadant fremdeles maatte vedblive og Directionen samles, „naar Bispen dem advarer og nødigt er Noget til Hospitalets Gavn og Fremtærv at fremsætte.“ Stiftamtmanden var saaledes viist indenfor sit Embedes rette Skranke, men Embedsforholdet imellem disse to Mænd, blev neppe nogenstunde rigtigt godt. Thi det blev efter Winterfeldts Død paalagt hans Søn³⁾ at betale Kingo 128 Rdl. 3 Mk., som denne havde udlagt først for Reparationen af den østre Kirkegaardsmuur ved St. Hans Kirke i Odense, og, da Winterfeldt havde givet Ordre til at lade denne nedbryde, for Opførelsen af en ny Muur, som Winterfeldt allerede d. 30 Decbr. 1693

¹⁾ Pont. Ann. IV, 615. ²⁾ Allerund. Underretning om Odense Hospitals Bestaaffenhed 4 Aug. 1682. Db. B.-Arch. ³⁾ Kgl. Befaling 11 Decbr. 1694 til Kammerjunker og Capitain i Livgarden til Fobé Baron Gustav Winterfeldt. Db. B.-Arch.

havde faaet Kgl. Ordre til af egne Midler at lade opføre inden Pintsedag 1694.¹⁾

Det synes ogsaa, at Winterfeldt ikke har været villig til at decidere Regnskaberne i Forbindelse med Ringo, og at disse derfor ligesom i den følgende Tid i længere Tid henstode uafgjorte. Thi strax efterat Geheimeraad Diderich Schult, hvem Ringo, da han d. 18 April 1694 første Gang mødte i Landemodet, modtog med en Lykønskningstale,²⁾ havde tiltraadt Stiftamtmandsembedet, Klagede han over, at Stiftets offentlige Regnskaber ikke vare i Orden, hvorfor Ringo ved Kgl. Befaling af 10 Marts 1694 fik Ordre til i Forbindelse med 2 Provster at bringe alle foregaaende Regnskaber i Rigtighed og at notificere Stiftamtmanden det, saasnart dette Arbejde var tilendebragt. Dette skeede. Fra Aaret 1694 skulde naturligviis Geheimeraad Schult have deeltaget i Regnskaberne „Forhør“, men hertil var han aldrig at formaae, ligesom han ogsaa paa Grund af Refsr. 5 Decbr. 1685 frasagde sig al Andeel i Hospitalets Bestyrelse. Ringo tilskrev ham mange Gange og bad ham indstændigt om at samles med sig til Regnskaberne Afgjørelse, men forgjæves.³⁾ Ja Schult udvirkede endog i Aaret 1698 Constitution for en anden Mand, Etatsraad Uhrne, til at varetage sine Partes med Hensyn til Regnskabsvæsenet. Det Haab, som Ringo havde pttret i det ovenanførte Brev fra 1696,

¹⁾ Db. B.-Arch. ²⁾ Bircherods Brevsamling. ³⁾ I Commissionsact 15 Jan. 1706. Db. B.-Arch. Registr. p. 49 No. 537 findes Breve fra Ringo til Schult i den nævnte Anledning af 22 Juni 1698, 30 Mai 1700, 1ste Paaskebag 1701, 17 Aug. 1701, 13 og 17 Aug. 1702.

at han formodede, at Stiftamtmanden og han nok skulde blive fortrolige Venner, gik ikke i Opfyldelse, og at dette Misforhold gik Kingo nær til Hjertet, viste mange Udtringer i hans Breve til Schult. „Vil dog formode“, skriver han, ¹⁾ „at saasom jeg har beordret Kirkeskrivere at comparere ved Landemodet og tage med sig alle Kjøbstad Kirkers Regnskaber, som Maneer er ved alle Landemoder i Danmark, . . . at Eders Excellence da enten i egen Person vilde behage at være paa Landemodet for engang at faae de Kirkeregnskaber efterseet, at de ikke saaledes klar uklarered skal henstaae og komme paa vores Forsvar eller og faae Hr. Statsraad Uhrne dertil disponered . . . for at række mig Haanden ved de Forretninger, som Hs. Majestæts Lov tilholder, thi jeg ene kan og tør ei heller gjøre det, som baade er imod Hs. Majestæts Lov og al Praxin, det jeg Eders Exc. ofte har crindret om. Saa vilde jeg og til forn: Landemode efter Hs. Kgl. M. allern. til os senest udgangne Befaling gjøre en Anfang paa Hans Majest. Kirker med Pensionerne imellem Skolerne og Degnene, hvortil jeg ogsaa behøver E. E. Raad og Hjælp.“ I et senere Brev ²⁾ hedder det: „Den Kgl. Befaling (1694) har jeg allerund. efterlevet for alle Kirker, Skoler og Hospitaler, som nogen af E. E. Formænd baade ved mine Formænd og mig have været forpligtede at gjøre Regnskab for. Vilde af mit ganske Hjerte ønske, E. E. siden den Tid vilde antaget sig Kirkeregnskabernes Forhor, som nu ere i Vidtløftighed og Wilderede. Jeg beder endnu hjertelig, at E. E. vilde gunstelig

¹⁾ 1701, 1ste Paastebag.   ²⁾ 17 Aug. 1701.

behage, at vi engang for alle maatte ved en bestemt Tid af E. E. samles til Endelighed. . . . Skal det videre komme i Forhaling, saa kjender Gud, at det ei er min Skyld. Thi ved den mindste Videnskab af E. E.s Billie og Behag udi det og alt Andet skal aldrig efterlade at tilkjendegive, hvor høit jeg ærer og anser E. E.s Ordre og gunstige Billie." Og Aaret efter i det sidste Brev til Schult angaaende denne Gjenstand skrev Ringo:¹⁾ „Som jeg ingenlunde tvivler, at E. E. har i Ihukommelse og friskt Minde, hvor ofte jeg baade mundtlig og skriftlig har erindret om Hs. Kgl. Maj. resterende og uklarerede Kirkeregnskaber fra Anno 1694, da E. E. antraadte Stiftamtmands Charge herudi Tyen . . . . saa har E. E.s Veilighed ei endnu faldet derudi noget Kirkeregnskab med mig efter Lovens Formelding personlig at forhøre. Men, som der resterer for alle Kjøbstad Kirkerne heri Tyens District 8 Aars uklarerede Regnskaber, og det kan komme paa et stort Forsvar, saa beder jeg endnu, som ofte tilforn, at E. E. vilde behage at befale en vis Tid til vor Samling . . . . Saa erbyder jeg mig endnu, som altid tilforn, baade underdanig at gjøre tilligemed E. E. mit Embede efter Loven og tilbørligen at ære E. E.s derom bedste Anordning og ved Nat og Dag aldrig nogen Flid eller Opvartning at spare." Det maatte forekomme næsten ubegribeligt, at Stiftamtmanden efter saamange Anmodninger ikke var at bevæge til at efterkomme, hvad der ligefrem synes at være hans Pligt, dersom vi ikke havde Nøglen til hans Fremgangsmaade i en Klage, som han indgav over

¹⁾ 13 Martis 1702.

Kingo i Aaret 1702, nærmest foranlediget, som det synes, af en Tilførsel, som Biskoppen havde ladet gjøre i Landemodsprotocollen 1701, at han ikke ene kunde revidere Kirkeregnskaberne, men behøvede Stiftamtmandens Nærværelse. Dette tog Stiftamtmanden saa ilde op, at han paa næste Foraarslandemode 1702 indgav en skriftlig Begjæring til Stiftsprovsten, „at, som Noget hans Person angaaende skulde tilforn være indført i Provstemedets Protocol, saa begjærede han en Udskrift derom og efter hvis Ordre det var indført“, hvorimod Biskoppen „høiligen protesterede, Intet at være indført i Landemodets Protocol uden med al Respect til Hs. Excellences Person, uden hvis Nærværelse han Intet kunde eller turde i den Post forrette eller foretage, og tillades gjerne, at Hs. Exc. nyder Copie deraf.“ Af Stiftamtmandens Klage fremgaaer det, at han har skudt sig ind under den ovenfor omtalte Kgl. Befaling af 10 Marts 1694 for at bevirke sig fritaget for at have med Regnskabsvæsenet at gjøre, naaget han dog tidligere, i det mindste ved Statsraad Uhrnes Constitution, maa have erkjendt sin Forpligtelse. Da Kingos veemodige Skrivelse ¹⁾ til Gross=Cantfler Grev Reventlov bedst oplyser Sagen og desuden lader os kaste et Blik ind i den aldrende, svagelige og af Livets Strid nu snart mattede Mands Indre, ville vi anføre dette Brev heelt:

„Høibaarne Hr. Gross Cancellar, Naadige Greve, mægtige Patron!
 Med Hjertens Veemodighed haver jeg maattet fornemme, hvorledes Hr. Geheime=Raad og Stiftamtmand Schult haver allerunderdanigst behaget at indgive en Memorial eller Suplique over mig med Beskyldning, at jeg en kongelig Befaling udi høilovlig Skufommelse

¹⁾ Septbr. 1702.

Christiani Qvinti Lix af Dato 10 Martis 1694 angaaende Kirker, Skolers og Hospitalers uklarerede Regnskaber med videre samme aller-naadigste Befalings Indhold, ei endnu skal have efterkommet, og derfor atter paany udvirket til mig Hans kongelige Majsts. vor aller-naadigste nu regjerende Konges Befaling af 1 September indeværende Aar med allernaadigste Befaling, at jeg tilligemed tvende af de næste her i Stiftet værende Provster, som jeg haver til mig at tage, alle de gamle Kirke-, Skole- og Hospitals-Regnskaber til den 1ste Mai sidstforleden uklarerede tilbagestaaer, strax og uden videre Ophold skal foretage og med allerforderligste efter Loven til endelig og forsvarlig Rigtighed bringe, med videre samme allernaadigste Befalings Ermelding; saa maa jeg herudi for Hoibaarne Hr. Gros=Canceller underdanigst bejandre min tynde Skjæbne, at hans Excellence Hr. Seheime=Raad og Stiftamtmand Hr. Diderik Schult haver behaget uden Føie at indgive over mig saa nærgaaende en Supplique, at jeg i saa mange Aar haver siddet kongelig Befaling overhørig og aldeles intet haver holdt mig den esterrettelig, hvilket maatte komme paa et stort Forsvar for mig, om det sig saa i Sandhed skulde finde, som jeg aldeles ei vil forhaabe; hvorfor jeg indskyder mig underdanigst til Eders Høigrevelige Excellences naadigste og nærmere Estertanke, naar De, som jeg underdanigst beder, ville kaste et naadigt Die paa en underdanigst Memorial, som jeg til des Dplysning til Hr. Justitsraad Helt haver indgivet. Naadigste Hr. Gros=Canceller jeg indskyder mig underdanigst til Eders høiberømmelige og mere end høibekjendte retsindige Nidkjerhed og Retfærdighed, at Lov og Ret og Skjel udi Eders Høigrevelige Excellences Liid, under Ringerne af hans Magts Lov og retfærdige Scepter til Enhver uden Persons Anseelse, enten til den Uskyldiges Beskjærmelse eller Skyldiges forstjente Straf ved en lige Vægt kan uddeles. Og saasom jeg, Eders Høigrevelige Excellences underdanigste Tjener, er en Mand, der træder til Aarene og gjerne onsker, at jeg maatte ende mine Aar i Fred, dog ei saa lykkelig, at jeg ei haver fundet dem, som jeg efter Guds og Kongens Villie haver hjulpet igjennem megen Ufred og Ulykke, nu at føre mine graae Haar i Graven med Uro, og (maaskee) Beskjæmmelse, om Guds og Kongens retfærdigste Haand og mægtige Midler ei skulle det forekomme. Dette er en Torn i mit Die og tvinger mig paa den ene Side; hvorudi jeg giver mig gjerne til Taals og venter, hvad Gud og Kongen vil behage at ordele. Paa den anden Side er denne Hans Excellences saa ufornodentlige og aldrig forventede Indgivelse over mig en Byrde til den Anden, saasom jeg i min Samvittigheds Vidnesbyrd veed, at jeg aldrig, det

mig vitterligt er, haver givet ringeste Anledning til at hans Excellence Schult kunde havt nogen Aarsag til at have nogen Misnoie over mig, da jeg altid haver efter Skyldighed og al tilbørlig Respect søgt hans Excellences bedste Villie og Venstabs, det han mig og ved Haand og Mund og allerbedste Mine og Manerer haver gjort mig forfikkret om, hvorudover jeg intet mindre kunde tænke, end at Hans Excellence havde nogen Mishag enten udi min Person eller mine Forretninger, som han aldrig udi min Nærvarrelse nogen Tid anket paa eller udi ringeste Maade ved ringeste Mundsbord ladet sig udi egen Person forlyde, at han ei var tilfreds med mig. Dette er derfor min underdanigste Bøn og Begjæring til høibaarne Hr. Gros-Canceller, min mægtige Patron, at, som jeg altid haver havt en stor Afstye til Trætte og Ufred, ei alene med min Eigemand, men meget mere med min Overmand, Eders Høigrevelige Excellence ville da for den brave Sjæls Opperlighed, der er hos dennem, formaac hans Excellence Schult enten ved Ord eller Skrivelse, at han maatte behage at lade mig udi Rolighed, som intet andet efter min Tanke enten imod kongelige Befalinger, Hans Excellences Person, eller min Embedsplygt gjort haver, paa det jeg fattige Mand maatte blive uden usorshyldt Fortræd og derpaa følgende Vidtløstighed, hvilket om imod al Forhaabning skulde være forgjæves, da bønfaller jeg underdanigst, at Hr. Gros-Canceller ville naadigst befordre Rettens Gang imellem os begge, saa at der gode og brave Mænd til Commisfarier imellem os paa begge Sider maatte erlanges til endelig Forlig eller Paafjendelse, hvorvidt jeg efter meer velkemdte Hans Excellences Angivelse mig i mit Embede og imod kongelig Befaling kan have forseet, og hvad Fundament Hans Excellence haver havt mig saaledes at angive og lade Hans Majestæts Kirke-Regnskaber efter saa mange mundtlige og skriftlige Erindringer og Begjærlinger til Hans Excellence endnu stikke i Urigtighed og til ingen endelig og forsvarlig Regnskab og Slutning befordre. Herren skal igjen velsigne Eders Høigrevelige Excellences Huus med Fred og Flor og evigvarende Velstand og Velsignelse; det af et underdanigt og usorfallket Hjerte dagligen skal tilønske Høibaarne Hr. Gros-Canceller, naadige Greve og mægtige Patron. Eders Høigrevelige Excellences ic.

Ringo havde, som vi have seet, i sine første Embedsaar vundet en Sejer over Stiftamtmanden ved at faae Grændserne bestemt for dennes Embedsmyndighed; men det var formodentlig denne Sejer i Forbindelse med

hans senere bestandige, viensynlige Bestræbelser for at faae Stiftamtmanden til indenfor de bestemte Grændser at samvirke med sig, der fjernede dem fra hinanden og bar saa bittere Frugeter for Kingo ligetil hans Død. Med Stiftamtmanden i Holland, Lüßou, synes Kingo i det Hele at have staaet paa en venstabelig Fod. De vare ikke hinanden saa nær, at en daglig Dmgang kunde give Anledning til Rivninger. At der dog i det mindste ved een Leilighed har været Fare for, at det gode Forhold imellem dem skulde forstyrres, sees af et Brev til Lüßou, i hvilket Kingo skriver: ¹⁾ „Jeg protesterer for Gud, at jeg er og vil bestandig være Hr. Stiftamtmandens redelige Ven og Tjener af mit Hjerte, og Satan skal ei formaae mig til Andet, formoder og visse- lig, at Hr. Stiftamtmanden vil med egen Haand lade mig vide sine Tanker, om Noget forefalder, hvorudi han kunde synes, at min Mening kunde ei saa just være saa eenstemmig, som jeg vel gjerne ønskede.“

22. Dog var det ikke alene hos de aristokratiske Stiftamtmand Kingo fandt Modstand, naar han lige- overfor dem vilde gjennemføre sin Embedsmyndighed. Den mødte ham næsten heftigere fra en anden Side, fra det borgerlige Aristokratie, der havde dannet sig imellem de velhavende Familier i Odense, af hvilke i Almindelighed Magistratspersonerne der vare udgaaede, hvem det, hvad allerede forhen er bemærket, ikke var til Behag, at deres communale Embedsmyndighed, der i foregaaende Tider og navnlig med Hensyn til Regnskabsvæsenet al- deles ikke synes at have været controlleret, bragtes in-

¹⁾ 1 Septbr. 1697. Blochs Brevs.

denfor snevrere Grændser af de høiere staaende Embedsmænd. Denne Modstand af Odense Magistrat viste sig ved flere Leiligheder, men især ved Bestyrelsen af Graabrødrehospitalet i Odense. Denne i sig selv betydelige Stiftelse var af dobbelt Vigtighed paa en Tid, da der med Undtagelse af de enkelte Hospitaller og milde Stiftelser, som ved privat Goddædighed vare funderede hist og her — og som bestyredes efter Grundtserne uden endnu at være underlagte Stiftisøvrighedens Tilsyn — ikke fandtes noget offentligt Fattigvæsen. Neppe havde derfor Ringo tiltraadt sit Embede i Tjen, førend vi finde ham i fuld Beskjæftigelse med Graabrødrehospitalets Anliggender. Han indgav allerede 1677 ¹⁾ en Memorial, i hvilken han forestillede Hospitalets slette Tilstand og den Gjæld, det i de vanskelige Tider var kommen i, saa at dets Undergang var at befrygte, og talede med Varme de Fattiges Sag, „som veemodeligen vilde drages“, dersom Hospitalet gik tilgrunde. Han viste, at Gct af Lo maatte skee, enten maatte Lemmernes Tal og Skolebørnens Underholdning indskrænkes, eller Hospitalbetjentenes Antal formindskes. Endelig androg han om, at 4 Commissairer maatte blive udnævnte, som tilligemed Stiftamtmanden og ham selv kunde gjenneemsee Regnskaberne og give Betænkning om Midlerne til Hospitalets Conservation. Denne Memorial anbefaler han derhos i et indstændigt Andragende til „sin mægtige Beforder“ Cantstieren Grev Ahlefeldt. ²⁾ I Forening med Winterfeldt indgav han 1680 ³⁾ en Supplik, for at det

¹⁾ Dat. Hafniae d. 24 Octbr. 1677. 3 Commissionssact 15 Jan. 1706. ²⁾ Odense 28 Novbr. 1677. ³⁾ 8 Juni 1680.

forarmede og øde Hospitals Jordegods maatte befries for at udlægges til Ryttergods; 1682 ¹⁾ indgav han en Memorial om Lindring for Skatterne paa Hospitalets Gods, da det, hvis Skatten „i denne Sommer alene lægges paa de meget Faa, som ere nogenledes ved Magt“, vilde skee, „at samtlige Gaarde lægges plat øde, og de fattige Krøblinger og Glendige derved udi deres Usfelthed blive forladte, hvis Raab og Skrig vilde bevæge Himmelen til Medlidenhed.“ I et lignende Andragende til Geheimeraad Wibe ²⁾ hedder det: „Nød gjør næsedjerv og man finder ingen Blusf-Betlere“, thi der var Intet at faae hos Bønderne, „om det saa skulde ud af deres Neglerødder.“ Han havde beklaget Tilstanden for Rente-kammeret; „men der pikker de mig af paa de Fattiges Begne og vise mig igjen til Hs. Majestæt, i hvis egne Hænder jeg leverede den forrige Supplication, men ingen fuldkommen Svar, Trøst eller Hjælp er paafulgt.“ . . . Skulde der ingen Hjælp kunne forventes, udbeder han sig Forholdsregler med Hensyn til de fattige Mennesker, der aldrig kunde hjælpe sig selv af Sengen. „De Andre, som kan krybe ud paa Klamper og Krykker, faaer man at udvise til den fælleds Glendighed i Landet og forsøge, hvad Brod i denne dyre Tid vil brydes for dem, nu de fleste Huse ere brodløse.“ Han viser derhos, at de fordærvelige Magestifter i tidligere Tider, ved hvilke godt Gods og sikke Tiender vare blevne magelagte med høitfyldende, langt bortliggende, nu øde Bøndergods, havde været Marsagen til Hospitalets flette Tilstand. . . „Jeg skrider ud“, tilføier han, „til nærmere Vidtlæstig-

¹⁾ 16 Martz 1682.   ²⁾ 22 Martz 1685.

hed, end G. Exc. vel kan anstaae; det er en Skrøbelighed, som følger bekymmerlige Sind, at de gjerne ødfe ud paa eengang, hvad der er om Hjertet, om de (end) kan være Andre dermed besværlige." Flere lignende indtrængende Andragender i de følgende Aar vidne om, hvor høiligt Hospitalets Vel laa Kingo paa Hjertet, ligesom han ogsaa bevirkede Nedsættelsen af flere Commissioner for at bringe dets Regnskabsvæsen i Orden.¹⁾ Magistraten fandt sig imidlertid tilfidesat ved den Maade, paa hvilken Kingo tog sig af Hospitalets Anliggender, og nægtede ham og Præsteskabet at give Møde, naar disse forhandlede. Men Misforholdet imellem dem blev endnu værre, da Kingo udvirkede et Kgl. Reskript af 5 Decbr. 1685, i hvilket det bestemtes, at Biskoppen og Sognepræsterne i Odense skulde være Formænd i Hospitaldirectionen, „og Dr. Thomas Kingo og hans Efterkommere, Superintendenter, desforuden herester Magt have, hvis paa Hospitalets og Skolens Fremtars og Gavn kunde forefalde . . . saaledes at beordre og beskikke, som de for Gud og vore Efterkommere, Konninge udi Danmark, agter at forsvare og bekjendt være, og skal Alt, hvis som af hannem med dennem og dennem med hannem til Hospitalets og Skolens Gavn og Nytte udi en god Henseende beordres, ei være Regnskabs Forhøreres eller Andres Mangler undergivne. De andre Regnskabs Forhørere ved bemeldte Hospital og Skole skal med deres Raad og Betænkende gaae forn. vores nu-

¹⁾ Commission, sluttet 29 April 1681 over Hans Jørgensens Regnskaber 1669-70. Commission, sluttet 21 Martz 1688 over Jørgen Groll's Regnskaber 1670-75. Commission, sluttet 27 Septbr. 1661 over Eric Banners 3½ Aars Regnskaber til Mai 1679.

værende eller efterkommende Superintendentter tilhaande, naar noget Høinødvendigt foreskalder og det af dennem begjæres". 1) Følgen af den i dette Reskript Biskoppen tillagte Forrang blev den, at Magistraten 1688 søgte om, aldeles at maatte befries fra at svare til Hospitalets Regnskaber, ja indgav endog en Klage over Biskoppen, hvilken vi kjende af dennes Erklæring af 27 Decbr. 1688 2). „Saalidet“, skriver han, „som jeg havde formodet, at Magistraten i Odense mig skulde have angivet for Deres Majestæt . . . uden foregaaende deres kjærlige, christelige og tilbørlige Advarsel, om der Noget, saavidt mig egentlig vedkom, kunde være at ændre, saa besværligt og overmaade fortrydeligt falder det mig at fornemme, det de mig i mange Poster saa hart har angrebet, at de søge at sværte mig i Eders Majestæts naadige Dine, paa det deres egne Beretninger under det Skjul kan blive billige og blanke.“ Magistratens Klagepunkter vare følgende:

1) at Ringo forlangte, at de skulde aflægge Regnskab for St. Knuds Kirke, medens de dog i over 100 Aar selv tilligemed Sognepræsterne havde forhørt Kirkens Regnskaber. Ringo siger ligefrem, at dette er usandt.

2) at Ringo havde ladet nedsætte sin Steddatters og Moders Liig i St. Knuds Kirkes almindelige Begravelse uden deres Tilladelse og uden derfor at have ydet den taxtmæssige Betaling. Men han forsikker ved sin Saligheds Eed, at han ved sine Folk har henvendt sig

1) Db. B. Arch. Dette Reskript ophævedes, da Erfaringen tilstræffelig havde bevist dens Uensigtsmæssighed, ved Fred. d. 4des Reskript af 4 Decbr. 1709. 2) Db. B. Arch.

til Klokkeren, hvem Magistraten selv havde betroet Nøglerne, og aldrig havt Tanke om at ville forbigaae nogen Vedkommende. Magistraten havde ogsaa selv fulgt de Døde til deres Leiested. Ja han havde endog af den og navnlig af Borgermester Jens Eriksen begjært et Begravelsessted, som han skulde betale med den sædvanlige Priis 100 Rdl., som han, da Skolen var faldesærdig, aftalte med Borgermesteren at skulle forskyde til dennes Reparation. Denne Accord var underskrevet af Stiftsamtmanden og opfyldt, ja Kingo havde endog udlagt 185 Rdl., saa at han havde Penge tilgode.

3) at Hospitalskirken efter „Biskoppens Ordre skal holdes vedlige, men hvordan den holdes vedlige, er Gud bedst bekjendt“. Hertil svarer Kingo: saa følger Magistraten i dette, som udi Andet, den klare Sandhed; thi det er langt fra efter min, men efter Kgl. naadigste Anordning, at Graabrodre Kirke skal af Hospitalsforstanderen holdes vedlige . . . og jeg siger: Gud veed bedst, hvor hendes Midler hende er frakommen, hvoraf hun skulde holdes vedlige. I den fornævnte Kgl. Forordning meldes om en Kirkelykke¹⁾, hvilken uden Tvivl Borgermester Jens Eriksen har i Brug, men at Graabrodre Kirke har af den nogen aarlig Indkomst, tvivler jeg ikke lidet paa, hvilket ved nu forestaaende Regnskaber kommer for Lyset.

4) „At Magistraten, siger Kingo, kan gjøre mine Forretninger mere mistænkkelige, saa frygte de, at det vil gaae med Kirkeregnskaberne, ligesom med Hospitalsregnskaberne, af hvilke intet i 12 Aar, eller i min Tid

¹⁾ s: Serblod.

er bragt til Endelighed." Han viser fremdeles, at han just havde Marsag til at klage over dem, og de ikke over ham. Thi i mange Aar, før han kom til Fyen, var intet Regnskab aflagt; han havde derfor, for at faae Regnskaberne opgjorte, blandt Andet bevirket den Commissions Nedsættelse, som om faa Dage ventedes at blive færdig, men om denne Commissions Forhandlinger havde begge Borgermestrene ikke i ringeste Maade bekymret sig; *Blancenburg* havde endog tilbageholdt de ham leverede Regnskaber indtil 1684, og dog „fører han med de Andre af Magistraten den Dristighed at klage over mig, alligevel jeg havde største Marsag til at beklage mig over dem, og paa det at denne min Beretning ei skal være som deres uden Sandhed, saa medfølger her et rigtig Udtoget derom af Hospitalets Protocol."

5) Magistraten havde anket over Reskriptet af 5 Decbr. 1685." Det falder nu Magistraten saa tungt at fordrage, at de endelig vil vrage det" . . . „men hvorfor Magistraten nu vil nægte at gaae mig tilhaande, naar jeg deres Raad kunde i nogen Maade behøve, kan jeg ei, omendkjøndt jeg begjærede det, selv være Dommer i, men henstiller det til E. Maj.s retfærdige Kjendelse, allern. formodende, at E. M. ei sætter mig under deres Mangler, men naadelig anseer sliig deres Begjæring at være saavel imod E. K. Maj.s naadige Anordning som den ældgamle Brug, og mig til største Forkeielse og Skade."

Endelig fremsender *Kingø*, for at give en Commentar til en Erklæring af Magistraten fra Aaret 1686, om hvor billigt og christeligt den bestyrede de Fattiges og Skolebørnenes Capitaler til et Beløb af 8000 Rdl., en

Klage fra de fattige Skolebørn, ligesom han ogsaa beretter, at de Fattige og Huusarme ofte med mange Suk havde beklaget sig for ham og Sognepræsten ved St. Knuds Kirke over at deres „Fredags Penge“ tit og ofte bleve dem forholdte. Han forlanger derfor, at Magistraten maatte blive sat tilrette og tilholdt at opfylde sin Pligt saavel med Hensyn til Kirken, som Hospitalet.

Da Hospitalslemmerne, hvis Forpleining formedelst Hospitalets flette oeconomiske Tilstand var bleven noget forringet, mærkede Uenigheden imellem Directionens Medlemmer, indgave de en Bøvsøring til Kongen i 12 Poster. Justitsraad Hjort og Udsøksor Landorph bleve udnævnte til som Commissairer at undersøge denne Sag og til derefter at indgive en Betænkning om Hospitalets Conservation. 1) Denne Commission yttrede, „at en stor Deel af den Misforstaaelse, som imellem Biskoppen og Magistraten falder anlangende Hospitalet, kommer deraf, at den Ene holder sig fremmed for den Anden, hvorudaf det synes vel, at de Fattige, som have fornummet saadan Misforstand imellem Inspecteurerne, have taget Anledning til Klage over det, som de ikkun liden eller ringe Føie havde til“. 2) Blandt Midlerne til Hospita-

1) Commissionsact, sluttet d. 16 Decbr. 1690. Odense Bisp. Archiv.

2) Dog formeente Commissionen, at det Lemmerne tilbealte Quantum Kjøb, 9 Løb i raa Tilstand, var forlibet, og at deres Grød og Vælling, hvortil de om Vinteren ingen Mælk fik, var for tynd. Lemmerne havde ogsaa klaget over, at et Bønstrif fra dem til Kongen af 9 Octbr. 1687 var bleven holdt tilbage, og at de bleve straffede med onde Ord, Hunger og Tørst, naar de beklagede sig for Biskoppen og Spisemesteren Mogens Mortensen. Det oplystes herved, at Bønstrifet havde været til Ribefogdens Erklæring, men da Directeurerne havde fundet de Fattiges Klage utilberlig og usandsfærdig, bleve 4 af Ho-

lets Dphjælpling foresløg Commissionen, da der ingen egentlig Fundats fandtes, at det maatte blive paalagt de nuværende Directeurer at indkomme med Forslag til en fuldkommen Anordning, i hvilken det blandt Andet skulde bestemmes, hvem der skulde være Directeurer. I sit skarpe Indlæg i denne Sag af 12 Decbr. 1690 forundrer Kingo sig først over, hvad der kunde have bevæget Magistraten til at give en særskilt Erklæring i Anledning af Hospitalslemmernes Bønsskrift, da den dog ikke i denne Sag var forbigaaet, men havde afgivet sine Vota til Protocollen. Han beskylder Magistraten for at have været Marsag til, at Stiftamtmand Erik Banner tvertimod (Frederik d. 2dens) Fundatsen var bleven valgt til Hospitalsforstander 1675, og i den Tid, før hans Ankomst til Stiftet, bleve ingen Regnskaber aflagte og „ingen endelig Rigtighed gjort i nogen Ting.“ Han beretter, at Magistraten 1655 havde udvirket, at der blev ansat en lønnet Hospitalsforstander, istedetfor at efter den oprindelige Fundats 2 ulønnede Borgere skulde være Forstandere, og fra 1655 til 1675 havde to af Magistratens Medlemmer været Forstandere. „Det lader sig“, tilføier han, „og af deres Erklæring klarlig see, at det er den gamle Bøn, Magistraten vilde have paa Gode igjen, om de eller deres Middeler, som forhen, skulde være Forstandere.“ Han omtaler endelig Winterfeldts og sin egen Flid med at bringe Hospitalet paa Gode, men om Magistraten hedder det: „Da lode de mig gjerne være

---

vedmændene forholbte deres Spiidning i 4 Uger, hvilket Commissionen fuldkomment billigebe som en lovlig og „nogen liden Straf for deres Opsætfighed og ubillige Klagemaal.“

ene til Raads, naar det om Umage, Reiser og Omkostning var at gjøre. De imidlertid fatte ei deres God uden deres Dør eller Ben til noget Papiir for Hospitalets Nytte, langt mindre kostede een Skilling af deres Pung noget Gavnligt for det at udvirke." ¹⁾ Ifølge Commissionens Indstilling fik Hospitaldirectionen derefter d. 17 Januar 1691 Befaling om „at indrette en god Skik og Anordning for Hospitalet, men ved dens Indsendelse d. 9 April s. A. klagede Ringo over Borgemeister Blanchenborg, at han ikke var at formaae til at aflægge noget Regnskab for flere Skolecapitaler, medens Magistraten skaltede og valtede med dem, Bispen og Sognepræsten uadspurgte, efter eget Behag, hvorfor han androg om ærlige og upartiske Commissairer til Sagens Undersøgelse. Samme Aar d. 10 Januar klagede Winterfeldt og Ringo over Magistraten, som uagtet den almindelige Befaling om Regnskab for Kjøbstadkirkerne, der paa det alvorligste var gjentaget d. 24 Juli 1688, endnu ikke havde aflagt noget Kirkeregnskab, men paa givne Paamindelse end ikke villet værdige dem et Ord til Svar. Endvidere havde de heller ikke faaet noget Regnskab for de anseelige Legater til Fattigvæsenet, som henstode under Magistraten, hvorfor de bede om, at enten Magistraten maatte faae et endeligt Tilhold om at opfylde sin Pligt, eller de befries for alt Ansvar i Fremtiden.

¹⁾ Winterfeldt og Ringo havde allerede d. 25 Novbr. 1688, i Anledning af de ovenfor nævnte Commissioner for at bringe Regnskaberne i Orden, forespurgt, om det fattige Hospital, „eller de gode Mand, som Regnskaberne i saa mange Aar havde ladet uforhørt og derved forarsaget den langvarige Commission“, skulde betale Commissionsskriverne 50 Rdl. i Skriverpenge.

I det hidtil Berettede finde vi især 2 Marsager til den heftige Strid imellem Biskoppen og Magistraten, den ene den, at han vilde tilholde dem at opfylde deres Pligter, som høiligt kunde behøves, og den anden den, at han vel gik videre, end det just var fornødent i at betage dem deres Myndighed, i det han vistnok vilde have dem til Medarbeidere, men stedse som Underordnede, og kun, naar han forlangte deres Hjælp. Men da der nu engang var fremkommen en saa stor Spaltning imellem dem, blev Forholdet aldrig mere godt, og Striden gik undertiden over til smaaligt Rethaveri, hvorpaa især havets Exempel i de Forhandlinger, der bleve førte om den ovenfor omtalte Ahlesfeldtske Begravelse i St. Knuds Kirke. Generallieutenant Ahlesfeldts Enke Anna Numøhr til Glorup havde, som vi i det Foregaaende have seet, opmuntret dertil af Kingo, besluttet sig til at indrette en Familiebegravelse i St. Knuds Kirke. Hun henvendte sig derfor skriftligt til Stiftsøvrigheden¹⁾ om en Plads dertil foruden den, som Kingo havde overladt hende. Stiftsøvrigheden gav derpaa Kirkeværgen Ordre²⁾ til at lade Vedkommende vide, at den forlangte Plads skulde anvises, da hendes Tilbud var saa fordeedlagtigt for Kirken. Men Magistraten tog det Ord „Vedkommende“ fortrydeligt op, og svarede ikke Kirkeværgen, der henvendte sig til den. Da Bygmesteren alt havde sendt Evende for at begynde paa Arbeidet, og Afgjørelsen saaledes ikke kunde opsættes, lod Kingo³⁾ Kirkeværgen formelig beskikke saaledes: „Jeg Underskrevne udi Hs. Erc. Hr. Geheimeraad og Stiftamtmand Hr.

¹⁾ 18 Septbr. 1697. Bl. Brevf. ²⁾ 20 Septbr. ³⁾ 23 Septbr.

Diderich Schults Gravbørelse foraarsager høilig at fornemme, om Kirkeværgen til St. Knuds Kirke Hr. Hans Thomæsen Flensborger vil efterleve den Ordre, som Hr. Stiftamtmanden og jeg har givet anlæggende den Begravelses Indrettelse i St. Knuds Kirke . . og i Særdeleshed, om han og vil være mig hinderlig udi min Begravelsessted at cedere for Kirkens og Andres Nytte, saavel som i det Vindue at nedtage over min Begravelse, som jeg selv har betalt . . . . Jeg vil herpaa forvente hans fuldkomne Svar, saafom han det i Fremtiden, om Kirken ved sliq Hinder lider nogen ubodelig Skade, kan være gestændig." Samme Dag svarede Kirkeværgen: „Hvis mig Understrevne er tilstillet, er straxen udi al Respect efterlevet, hvorvel den ikkun synes for mig noget forblommet, at jeg Vedkommende den skulde lade vide; jeg er anordnet af Magistraten heri Byen uværdig at være Kirkevæрге; for dem har jeg gjort min Sed, og ei før nu har fornummen, det Noget kunde nogen Begravelse cedere uden deres egen Cession. Jeg fattige Mand er Dyrighed undergivet; naar jeg skal udrette Noget ved Kirken, har jeg altid erlangt Ordre som mine Formænd i lige Tilfælde fra Dyrigheden herpaa Stedet, som sig tilholder efter kongl. meddeelte Privilegier alene at have i saa Maader med St. Knuds Kirke at bestille. Velkaarne Hr. Biskoppen er bedre vidende, end jeg fattige Mand, hvorledes Hans Begravelse er Hannem cederet og hvorledes dermed maa omgaaes, og er for ringe til at vil eller kan være Hø. Velbaarenhed hinderlig i Noget, men er stedse Gders Høiærværdigheds Velb. Hr. Biskoppens ydmygste Tjener." Da Ringo fik dette Svar, skrev han sieblikkelig til

Moth og meldte ham alle denne Sags Omstændigheder, og „at Magistraten havde gjort alt dette for en liden Høihed“ og fordi Fruen havde gjort Begjæringen til Stiftsøvrigheden og ei til Magistraten, „det hun ingenlunde vilde, endog Borgermester Blanchenborg hende derom har ansøgt.“ Han fremfører dernæst de sædvanlige Klager over Magistraten, at de til Dato ikke havde efterlevet een eneste af de til den udgaaede Kgl. Befalinger. „Veder derfor ærbødigst, at G. Exc. dog for sin høiberommelige Nidkjærhed vil række mig Haanden, at jeg for Dødeligheds Skyld maatte dermed engang komme til Endelighed, og at de ei heller skulle faae Lov til at kuldkaſte den høichristelige Fundats, som Fruen agter at gjøre for St. Knuds Kirkes og Fattiges Bedste.“

Moth lod ikke vente paa Svar, men skrev allerede næste Postdag ¹⁾ til Kingo saaledes: „Det, han begjærer udi hans gode Skrivelse af 23de hujus, finder jeg meget billigt, og har derfor skreven Magistraten til saaledes, som han af indlagte Copie kan fornemme, saa jeg vil formode, at de nu ei mere skal være derimod. At Magistraten ei endnu har efterlevet de Kgl. Befalinger, som Hr. Biskop i samme sin Skrivelse ommelder, det siunes mig kan Stiftamtmanden og Bispen selv være Marsag til, som ei har lært dem at gjøre, hvad Hs. Majestæt har befalet.“ Nu havde Kingo faaet sin Villie frem, og hvor meget Seiren glædede ham, fremgaaer af følgende hans Taksigelseskrivelse til Moth

¹⁾ 28 Septbr.

af 29de Septbr. „Jeg takker ærbødigt for E. Exc. gunstige Skrivelse, hvilken kommer mig som en stor Trost og Rettelse for mit Sind tilhænde, hvoraf jeg ei alene fornemmer E. Exc. gunstige Tanker anlangende det Begravelsessted, som Fru Generalinden paa Glorup forlanger i St. Knuds Kirke, men endogsaa den høie Gunst at give mig Part af, hvad E. Exc. havde desangaaende Magistraten tilskrevet. Jeg troer vel, at Magistraten vil gjøre sig meget fremmed fra, ei at have gjort nogen Dphold, eftersom Ingen, som de vel i deres Skrivelse til E. E. vil foregive, har talt dem til om Eligt, . . . Da vilde jeg ærbødigt kalde Eders Exc. til Dukkommelse, at Kirkeværgen 1) var beordret at lade de Bedkommende (hvilket Ord jeg formener dem at have stødt sig paa) vide Fru Generalindens Begjæring, i hvilket Ords Sted vel kunde være sat „Magistraten“, men som Hs. Exc. Hr. Stiftamtmanden det saa havde ladet opfatte, fandt jeg mig ei derudi at hindres fra at underkrive det tilligemed, efterdi derudi var intet uden en Ufkyldighed af Stiil for os begge. 2) At Kirkeværgen, som er en god, ærlig Mand, vel forstod, hvem de Bedkommende var, sees af hans redelige og eensfoldige Gjensvar paa min Skrivelse til ham af 22 Septbr. Men som jeg om Dagen efter, formedelst der intet blev svarret af Magistraten, blev forarsaget at lade ham beskikke, da faldt den gode, ærlige Mand i en anden Stiil . . . , hvilket Svar er neppelig hans. . . . Nu haaber jeg vist, at de skal beqvemme sig, efterat E. Exc. har givet dem saa nyttig en Erindring.“ Inidlertid havde Generalinden, der var bleven underrettet om disse Stridigheder og vilde forhindre dem, sendt sin Fuldmægtig en

Msr. B e c h e r, til Magistraten for at underhandle med den om Begravelsestedet. Dette vilde Kingo, som ikke vilde lade den fulde Seir undslippe sig, forhindre og skrev derfor d. 30 Septbr. til Præsten Hr. Vernt i Hesselager: „Jeg beder, at I vilde strax reise til Generalinden og paa bedste Maade anmeldte hende, at Hr. Stiftamtmanden og jeg er Kirkens Forsvar og skal uden al Fru Generalindens Fortred maintainere vor Forretning. Det er kun idel Machinationer af Magistraten, dem Hr. Stiftamtmanden med mig uden Fru Generalindens ringeste Molest skal vide at finde os udi til hendes Fornøielse.“

Ogsaa i Nakskov fandt Kingo endeel Modstand hos Magistraten. Det var ham i Mæret 1695 ved Kgl. Befaling ¹⁾ paalagt i Forening med Stiftamtmand Lühou at bringe Orden i Nakskov Skoles, Kirkes og Fattigvæsens Regnskaber. Denne Forretning blev endt 1697, og Kingo sendte den, skreven med sin egen Haand, til Stiftamtmandens Underskrift, men uden selv at have underskrevet den, for det Tilfældes Skyld om Stiftamtmanden vilde rette Noget deri. Herover klagede Borgmester Høpner i Nakskov til Møth og gjorde „megen Allarm“, saa Kingo skrev til Møth ²⁾: „Det var haardt at gaae paa med Magistraten i Nakskov.“

Vi have nu givet en Udsigt ogsaa over den verdslige Deel af Kingos Embedsførelse og have seet, hvorledes han lige indtil sine sidste Leveaar med utrættelig Iver og ubrudt Kraft, skjøndt han mødte saa megen Modstand, arbeidede for at sætte igjennem, hvad han ansaae for

¹⁾ 3 Aug. 1695. Bl. Brevf. ²⁾ 23 Septbr 1697. Bl. Brevf.

Ret. „Holdt han sig end ikke i sine Forretninger ganske englereen og fuldkommen“, som hans Biograph Deichmann, der kjendte ham saa nøie, sagde om ham, saa maae vi ogsaa troe hans Ord om ham, at han mod sine Fjender beteede sig sagtmodig og forligelig, og vidste at give sine Overmænd al tilbørlig Respect og Ærbødighed. Vi maae fremdeles betænke Forholdenes Magt, og at han, som Nehemias, maatte i sin Tid opbygge Murene med Sværdet i den ene Haand. Men at han ikke fægtede som den, der slaer i Veiret, viser den forholdsvis gode Tilstand, i hvilken de offentlige Stiftelser, Kirker, Skolen, Gymnasiet og Hospitalet i Odense befandt sig ved hans Død, saa at ikke alene hans Ven ved hans Vaare kunde vise hen til disse som synlige Mindemærker om hans Virksomhed, men en af hans bitterste Modstandere i Livet Mag. Jørgen Carstensen afgav efter hans Død den Erklæring just angaaende hans saa haardt angrebne Bestyrelse af Hospitalet: „at saavidt modus administrandi angaaer, da er Hospitalet ikke ilde handlet i nogle og tyve Aar, der i den Sted det tilforn var i stor Gjæld, har nu Capitaler paa Rente; havde mange forfaldne Huse, har nu sine Bygninger reparerede og en-deel af nyt opbygte, istedetfor omtrent 30 Personer i Hospitalet, nu hartad dobbelt saa mange, og haabes med det Første at kunne forføre flere“. 1)

23. I midlertid vare under alle disse Embedets Arbejder og Sorger Strængene paa Kingos Harpe ikke forstummede:

1) Erkl. 19 Aug. 1705. Commisf. Beretn. 15 Juni 1706.

„Altid var han fuld af Sang
Nu i Sorrig, nu i Glæde,
Nu i Falb og nu i Sæde.“

Dg han havde let ved og betænkte sig ikke længe paa, naar Leiligheden frembød sig, at fremsætte sine Tanker og Følelser i bunden Stiil. Uagtet derfor, som naturligt var, Storstedelen af hans Psalmedigtning tilhører hans ældre Dage; saa vedblev han dog indtil sin Død at skrive Leilighedsvers. Dg det var da især Kongen og den kongelige Familie, som vare Gjenstande for disse Digte. Der haves endnu endeel Nytaarsvers til Kongen og Lykønskninger ved forskjellige Anledninger f. Ex. til hans Fødselsdag, eller naar han havde været syg, eller reiste fra Holsteen igjennem Odense. Saa-danne Lykønskninger tryktes sædvanligt paa et Folio Blad. ¹⁾ Digtene til Kongen bleve efterhaanden hyppigere, men ogsaa ringere baade i Omfang og Indhold. Beskrivelsen af Kongens Ledingsstog sluttedes med det i Odense skrevne „Andet Anhang“, et ubetydeligt Digt, der affhandler Dronningens Barsel i August, Lante-Rügens Erobring i September og den Havsnød, i hvilken Kongen havde været i October 1677. Han forsøgte sig ogsaa i et Slags dramatisk Digt, ²⁾ bestemt til at opføres paa Christian d. 5tes Fødselsdag d. 15 April 1683 hos Grev U. F. Gyldenlove, og da Kronprindsen havde Bryllup med Prindsesse Lovise af Mecklenborg, skrev han

¹⁾ F. Ex. Uerunderdanigste Tanker og Viste 2c. til Christian den 5tes Sundhed efter et Anstød af Feber. Ubi største Hast med Vosten d. 9 Juni 1687 af Th. Ringo. Trykt i Odense af Jørgen Strøder. ²⁾ Trykt i den danske Digtekunsts Middelalder 1ste Deel p. 210 ff.

til hendes Gre: „Den seilende Venus“¹⁾, der dog, som han selv siger, fandt mægtig Modstand for sin Titels Skyld, uagtet det havde Kongen og alle andre purpuratos paa sin Side.²⁾ Hans Underskrifter under Chr. d. 5tes Portraiter i den danske og norske Lovbog ere almindelig bekjendte. Han forfattede et Digt, der tryktes i sædbanligt Format, „til Skibet Prinds Frederik, som lykkelig aflob fra Bankestokken i Kjøbenhavn d. 4 Decbr. 1686.“ Overhovedet synes det efter nogle Smaadigte at dømme rimeligt, at Ringo ikke alene skrev for Hoffet, men ogsaa ved selve Hoffet oftere har givet Prøver paa sin Færdighed i at improvisere. Christian d. 5te gjorde i Aaret 1685 en Reise til Norge. Ringo besang da ikke alene Kongens Nedstigning i Solbjerget ved Kongsberg d. 10 Juni 1685 og hans Reise i Juli over de farlige Klipper i Norge, hvilket sidste Digt blev indgravet i Laaget af en kostbar Pokal, som Kongen ved Hjemkomsten fra Norge d. 24 Juli skænkede H. G. Gyldenløve, og endte saaledes:

„Mens Laurvig har Vand og Dove Fjeld kan staae,
Stal derfor Kongens Navn og Roes om Verden gaae“,

ligesom ogsaa et Onske for Kongens Sundhed blev indgravet i „den Norske Guld-Velkom“, et Bæger, som Kongen havde ladet forfærdige af en funden Guldklump; men en for Gyldenløve udbragt Skaal:

„Mens Vinbær Elven gaaer, da vil vi Seil epvinde
Dg ønske Snæcken Ro til Gyldenløves Minde.
Lad Misgunst drikke Vand og Vattersottig dec,
Vi faae hans Skaal udt en lætter Drue=Es,“ ic.

¹⁾ J Wielands Vers 4 Bb. p. 10 ff. ²⁾ Brev til J. Bircherod. Dagbøger p. 314.

ñges udtrykkelig at være extemporeret d. 29 Novbr. 1686 ¹⁾. Som et andet Beviis paa hans Færdighed i den extemporale Poesie anføres det, ²⁾ at han i Kongens Førgemaal strax oversatte Sententsen:

Glückselig ist
Der das vergift,
Was nicht zu ändern ist"

ved:

„Ufsalig er den Mand,
Der glemmer med Forstand,
Hvad han ei ændre kan.“

Det var en i den Tid almindelig Skik ved Bordet at improvisere Riim. Som et saadant blev det Impromptu meget bekjendt og optegnedes igjennem et heelt Aarhundrede i alle Memorandebøger, som han fremsagde i et Selskab hos den Schöllerske Familie ³⁾ i Kjøbenhavn, hvor Dorothea Engelbretsdatter var nærværende:

„Jeg havde rimet nær, men vidste ikke hvad,
For Mesterinden mig saa nær ved Siden sad.“

Hvorpaa hun strax svarede:

„O mageløs Poet! du kald' mig ikke saa,
At du min Mester est, af Verden skønner paa“

og af samme Oprindelse ere formodentlig flere baade trykte og utrykte Smaaovers. ⁴⁾ Af Bryllupsvers kjen-

¹⁾ Rossgaards Haandskr. paa Univ. Bibl. 152 Fol. ²⁾ Mads Verderfens Farstrup Dagbog p. 215. ³⁾ Dette Impromptu kaldes i Ny Kongelig Samling 820 Quarto: Lever Riim. Over Borde til Schöllerts. cfr. den danske Digtekunsts Middelalder 1 Deel p. 325. ⁴⁾ Paa en løs Seddel blandt Kingos Vers i Rossg. Haandskr. paa Univers. Bibl. 152 Fol. findes dette Vers:

des foruden forannævnte „Den seilende Venus“ kun eet til B. P. (Bolle Lüzdorff?), der maa bedømmes efter Tidens med Hensyn til den Slags Digte massive Smag. Iblandt hans mange Begravelsesvers og Sørgedigte var „Tilbørlig Greminde over den høiagtbare og velfornemme Mand Caspar Christoffersen Schöller“ nok et af de heldigste ¹⁾, uagtet Ringo skriver: „Jeg hannem aldrig meer end udaf Navnet kjendte.“ Verdens Foranderlighed var det stadige Thema i disse Digte:

„Der er, Gud veed, et vidt Gardine-Hæng
Udaf Bekymring om den glade Brudeseeng.“

Høit fatte han ogsaa et godt Eftermæle. I et Trostebrev til Niels Juels Enke ²⁾: „Samtale med Nøgtet om den udi Liv og Død triumpherende og nu hos Gud salige Herre, Hr. Niels Juel, skrevet ved Efterretningen om hans Død, omtaler han meget smukt Søheltens Fortjenester, hans Ærlighed, Jevnhed og huuslige Dyder:

Dp Nøgte at forklare . . .
Hans Fødsel, Liv og Død, om Død det kaldes kan,
At gaae med Ære bort fra Død til Livets Land.“

Ringos udbredte Bekjendtskab og den Navnkundighed, han havde vundet som Digter, har uden Tvivl til-

„Jeg Røtter og Mus
Bortjager og jager af Seng og af Huus;
For 15 Aar hægter jeg Kunsten bortgav,
Om Nogen vil Rottesfangst lære mig af.
Men Muskunst slipper jeg ikke saa let,
Ihi den er saa net,
Ihi den er saa net.“

¹⁾ Lüzdorffs Samling af smukke Vers 4 Bd. p. 291. Efr. den danske Digtekunsts Hist. 1. D. p. 209. ²⁾ 1697 b. 13 Aug.

ført ham mange Anmodninger om at skrive Vers ved Leiligheder, hvor han ikke af sig selv vilde have traadt frem. Hans „Medlidigste Tanker til Statsraad Hugo Lückov over det jammerlige Skibbrud, som skeede ved Solofand under Norge d. 10 Octbr. 1690, hvorved omkom Laurig Lindenov, Deliana Lückov og flere“, blev saaledes „efter Begjæring opsat“, hvilket vel ogsaa har været en Aarsag til, at der iblandt skønne Steder i dette Sorgedigt findes endeel almindelige Betragtninger. ¹⁾ Hans øvrige Smaapoesier, Tilskrifter til Forfattere, Inscriptioner paa Bygninger og Portraiter, spøgefulde Smaating i hiin Tids jevne Stil ²⁾, ville vi kun her nævne. Af større Betydning ere tvende Iyriske Stykker: „Chrysilis! Du mit Verdens Guld“, der vandt megen Yndest og blev ofte optrykt som Gaderise ³⁾; og „Thomas Kingo til sin Frue“, der dog snarere maa betragtes som et Frieri, (og i saa Fald er skrevet til hans sidste Hustru), hvorfor ogsaa den anden Titel, hvorunder det findes, nemlig „Hynden til sin Hyrdinde“ ⁴⁾, uden Tvivl er den rette. Dette sidste Digt viser, at Forfatteren ogsaa forstod at tolke denne Art Kjærlighed i Digtersprogets livlige og i Sammenligning med andre Tidens Elskovsvers smagfulde Billeder. At han ogsaa kunde bruge Poesien til skarp Tiltale, sees af hans Feide med Jacob Worm, der nedenfor vil blive omtalt.

Sine aandelige Sange fortsatte han i Odense med

¹⁾ Efr. den danske Digtek. Hist. 1 D. p. 239 ff. ²⁾ F. Ex. Th. Kingos Mortensgaad. efr. l. l. p. 246. ³⁾ l. l. p. 210. ⁴⁾ l. l. p. 247.

„Det aandelige Sjungechor's 2den Part“, der udkom 1681. Det blev ligesom dets første Deel hilset med Glæde og Begeistring. Biskop Bagger kaldte i Approbationen dets Forfatter Fædrelandets Asaph og bekjendte, at han ved dets Læsning var bleven saa bevæget, at han ønskede fremtidigens kun at maatte læse Vers.¹⁾ Kingo dedicerede denne Deel til Dronningen Charlotte Amalia d. 1 Septbr. 1681 og benyttede atter Leiligheden til at udtale sin Kjærlighed til Modersmaalet og sin Harm over dets utilbørlige, langvarige Tilfidesættelse i de høiere Kredse. „Iblandt andre mange kongelige og kjendelige Naader“, skriver han, „med hvilke Himlene til Alles Fornøielse og Forundring saa overflødeligen har beriget og kronet Eders Majestæt, er ikke denne den ringeste, at Eders Majestæt med en fri og fuld Kjærlighed ei alene elsker vort Lands Folk, men ogsaa vort Sprog. Disse lovlige Kongerigers tre, hverdige Undersaatter bære det daglig med allerund. og hjerte-meent Berømmelse paa deres Tunger og Tale, at Ed. Maj. har naadigst ladet sig behage . . . at vænne sig til at tale med vort Land, førend Ed. Maj. tog Kronen i vort Land. Saa have vi samtlig lært at kjende Ed. Majestæts Hjerte af Eders Tunge, førend vi havde den Uhyksalighed at kjende G. M. af Ansigt eller Dine. . . . Udi denne Uyst, som G. M. har til at elske vort Sprog, seer jeg, at G. M. paa en sær heroisk og Heltemaade gjør mange af dem skamrøde, der have maaskee i tredive

¹⁾ *Sacro hoc et eleganti rhytmo ita, fateor, animum meum permulsit Nobilis poeta et Asaphus noster Vir adm. Venerandus Dr. Mag. Thomas Kingo, ut versum esse, quicquid postea legerem, pene immoderatus vellem.*

Nar ædt Fædrelandets Brød i Hs. Majestæts Tjeneste og have dog ikke villet lære tredive danske Ord. Enten det nu er vort gode gamle danske Sprogs Skjæbne, at det skal agtes haant om af dem, som vi agte hoit om, eller og de indbilde sig, fordi de vil ikke forstaae det, at det er et Badmels Sprog og derfor ei gide tage det paa deres Silke-Tunger, det lader jeg staae ved sit Værd denne Gang. Og som jeg for min Ringhed og det Pund, mig er betroet, tragter efter at lægge tilbørlig Værd paa vort kjære og ældgamle Moders-Sprog sær udi aandelige Sange og sær udi andre Maader, som Tiden næst Guds Hjælp skal udvise, saa har jeg taget mig den allerund. Tillid, at jeg mit Aandelige Sjunge-Chors anden Part Landfens Moder, Eders Majestæt, ville tilskrive til et udødeligt Minde for Efterkommerne, hvor berommelig og Dane-kjær en Dronning Eders Majestæt er." Sjungechorets anden Deel indeholder 20 Sange med 16 tilhørende Hjertesuf, og dets Titel „Sjælens Dpvækkelse til allehaande Andagter i allehaande Tilfælde" angiver Forfatterens Hensigt med disse Sange.

„At løfte Sjælen op,
At den paa Troens Binger
Med Andagt sig opsvinger
Til Himlens Tælt og Top. 1)

Hvad han selv troede og stadig bekjendte: 2)

„O Gud! Du veed og kjender,
Det ei i mine Hænder
Og mine Kræfter staaer,
At jeg Dig fuldt kan dyrke,
Om jeg ei daglig Styrke
Fra dine Hænder faaer"

1) Andagtigheds Dymuntring. 1ste Sang. 2) 5te Sang.

det udforte han til daglig Gudfrygtigheds Øvelse i disse Sange, der, som Grundtvig siger ¹⁾, „ere udsprungne af Huus-Capellet og annammedes derfor deri med saa inderlig Glæde, som Sjunge-Chorets mange Dplag bevidne.“ Det er ikke alene de heilige Sange „Far, Berden, far vel“ og „Sorrig og Glæde de vandre tilhobe“, som vidne om, at Digterens Sjæl selv har været greben, førend han rørte Strengene; men Grundtonen i hele Sjungechoret, at Troen maa vinde Seier i Kampen mod Synd og Sorg, at

„Sorrig skal døe,
Lyfthigheds Gtro
Blomstres paa Himle-Lyfsaligheds Ø,”

er saa reen og gribende, at det intet Under er, at den saa længe fandt Gjenklang i Menighedens Hjerte. Og saa denne anden Deel af Sjungechoret forsynedes med Melodierne, forsaavidt Sangene ikke kunde synges paa de sædvanlige Kirke melodier, og ved Kgl. Bevilling af 20 Aug. 1681 fik han Eneret paa 20 Aar til Forlaget saavel af denne Bog som af hvad Øvrigt, han enten havde eller var tilfands at ville lade trykke.

Kong Christian d. 5te blev imidlertid betænkt paa at sætte Slutningsstenen paa sit Lovgivningsværk for den danske Kirke ved at forordne Udarbejdelsen af en ny Psalmebog, der kunde træde istedenfor den siden 1569 almindelig brugte Hans Thomis søns Psalmebog. Denne Bog, som indtil Midten af det 17de Aarhundrede ofte var optrykt med ubetydelige Forandringer, afløstes fra denne Tid af en stor Mængde forskjellige

¹⁾ Thomas Kingos Psalmer og aandelige Sange. Theol. Naanedskrift April 1828 p. 34.

Psalmesamlinger, hvilke især de kjøbenhavnske Boghandlere J. Moltken, Chr. Cassuben, Chr. Geertson og Dan. Paulli efterhaanden udgave. Disse Samlinger indeholdt vistnok ogsaa H. Thomissøns Psalmebog, men i Forbindelse med saa meget Andet, laant fra forskjellige Andagtsbøger og skjodesløse Oversættelser, at den oprindelige Psalmebog i Almiudelighed udgjorde den mindste Deel. Det var derfor en stadig Klage i den sidste Halvdeel af Aarhundredet, at hver Kirke, ja næsten hver Kirkegænger havde en forskjellig Psalmebog og at „Trykke-Bildelserne“ i disse Psalmebøger vare saa store og hyppige, at de gode gamle Psalmer neppe kunde kjendes igjen. Menighederne havde imidlertid ved de mange Samlinger gjort Bekjendtskab med mange baade gamle og nye Psalmer, som den havde Lyst til at synge, men heri var den endnu gjældende Gradual (N. Jespersens af 1573), der gav Degnene Anviisning saavel til Melodier som til de faste Psalmer, der hver Søndag skulde synges, til Hinder. At Længselen efter at faae nye Psalmer til kirkeligt Brug maatte være vakt, efter at Flere, som Bording, Brunsmand og Dorothea Engelbretsdatter havde skrevet saadanne, men især Ringo havde udgivet sit Sjungechor, er let begribeligt, men ogsaa æsthetiske Grunde bestemte Mange til at ønske en Forandring, i det de stødte sig paa de haarde Vers og Riim i de gamle Sange og meente, at da Digtekunsten mere end tilforn var uddyrket i disse Lande, maatte den nye Art anvendes til at forbedre de gamle Viser.¹⁾ Der var saaledes flere Grunde, som

¹⁾ cf. Brandt og Helweg, Bidrag til en dansk Psalmehistorie i den danske Psalmebigtning. 2 Deel.

samvirkede til at gjøre Trangen til en ny Psalmebog følelig, saa at det er meget forklarligt, at Kongen just paa dette Punkt maatte ønske en Forandring og den deraf følgende Gensformighed bragt tilveie. Og Kongens Tanker vendte sig da til Sjungechorets Forfatter som den, der ene skulde fuldbringe dette Arbeide; thi han stod dengang paa Høidepunktet af sin Navnkundighed som Digter. Ved et Kongel. Reskript af 27 Martz 1683 ¹⁾ fik Ringo Befaling til snarest muligt at sammenkrive og indrette en ret Psalmebog af de gamle sædvanlige og bedste Kirkesange og sine egne Psalmer, saa at der fremtidigen kunde have et større Udvalg. Det blev ham tillige paalagt at lade Psalmerne til den sædvanlige Søndags Mæsse for Prædiken uforandrede, uden hvor det ved et Ord her eller der kunde gjøres fornødent, og fremfor Alt ikke at forandre Meningen i Luthers Psalmer. Med Hensyn til den nye Psalmebogs Indretning, da skulde hver Søndag have sine bestemte Psalmer, ikke altfor lange og efter de bedste og sædvanligste Kirkemelodier. Naar den udarbejdede Psalmebog var gennemseet og samthelt, maatte Ringo lade den trykke paa sit Forlag og have Eneret til dens Salg for en billig Priis i 15 Aar, hvorhos det skulde paalægges hver Kirke og Skole at kjøbe et Exemplar, og Brugen af enhver anden Psalmebog forbydes.

Ringo lagde nu Haand paa Bærket, og at det ikke ansaaes for nogen Tvivl underkastet, at det lykkeligt vilde komme istand, sees af de Henviisninger, som det i Aaret 1685 udgivne Ritual stadig gjør til den forben-

¹⁾ Db. B. Arch. Astrykt i Dansk Kirkehistorie 1846. Pag. 795 ff.

tede Psalmebog. Der hengik imidlertid 6 Aar, førend den første Halvdeel fra Udvent til Paaske, den saakaldte Winterpart, blev færdig fra det Trykkeri, han selv havde anlagt i Odense.¹⁾ Der findes nogen Forskjellighed i Exemplarerne af Udgaven fra 1689. I det første Udkast ere alle de optagne Psalmer mere eller mindre rettede, men i den Udgave, der egentlig udkom, ere flere Blade omtrykte, hvorved nogle Psalmer igjen ere optagne i deres oprindelige Form. Titelen var:

„Danmarks og Norges Kirkers forordnede Psalmebog. Efter før Rgl. Befaling af Salig D. Morten Luthers saa og andre Gudfrygtige Værde Mænds Sange og gamle Kirke-Psalmer sammen draget og med en stor Deel til Høytiderne, Søndagene og Fasten igjennem forbedret af Thomas Ringo D., Biskop ubi Fyen.“

(Paa Slutningsbladet: Odense, Trykt ubi Hans Kongl. Majst. privilegerede Trykkeri aff Jorgen Stroder. Aar 1689). 697 Sider foruden Fortale og Register. 8vo.

I Tilskriften til Kongen d. 15de April 1689, Kongens Fødselsdag, omtaler han især med Roes denne

¹⁾ J. Bircherod skriver: (Dagbøger 12 Jan. 1680) „Episcopi Amaniensis sagde mig, at hans Principal, Biskop Ringo, havde i Sinde ikke alene et Typographie ubi sit eget Huus at indrette, hvilket ogsaa allerede var fra Lübeck forstrevet, men endog strax ved Odense en Papirmølle at lade oprette. Til hvilken Brug han havde i Sinde at købe Egby (Eiby) Mølle, som ligger halvanden (?) Fjerdingvei Vsten fra Fyen, saafremt Eiermanden den vilde afhændige.“ Af dette Sidste blev der nok ikke noget. Men Trykkeriet blev oprettet og eiedes af Ringos Enke endnu 1705 (Commissionsact 12 Mars 1705. D. B. Arch.) At dette Trykkeries Oprettelse ansaaes for at ville blive til Nytte for Provinds-Litteraturen, synes L. Pontoppidans Brev af 6 Octbr. 1683 til J. Bircherod (Bircherods Brevf.) at vidne om: „Dersom Dr. Ringo saaer Trykkeri oprettet i Odense, vil det blive gaavnligt baade for Fyen og Jylland, og tør flere gode Skrifter komme for Lyset, som maaffee ellers i disse Lænder forsømmes.“

lovgivende Virksomhed baade for Stat og Kirke og tilføier: „Endelig (har) Ed. Maj. (givet) før naadigste Befaling til mig, Eders Majestæts ringeste og underdanigste Tjener, ved det Pund, mig herudi af min Gud er betroet, at befordre til Lyset en ny Psalmebog for Kirkerne udi Danmark og Norge, hvoraf den første Part, som er Winterparten, udi allerdybeste Underdanighed overleveres udi Ed. Maj.'s Hænder.“ Han sammenligner Kongen blandt Andre med Christian d. 3die, der „døvede og dumgjorde alle papistiske Blabrer med deres gregorianske og latinske Sange, hvormed Kirkerne vare opfyldte, og beskikkede den nu brugelige Mæsse, som det gemeenlig kaldes, med Altertjeneste og Kirkepsalmer, som Høie og Lave, Høvdinger og Hyrder af vore egne Landsmænd kunne forstaae, og ei som Papegojen prale med et Sprog, som de ei forstod, men med god Forstand og deres Sjæles Oplostelse sjunge og lege for Herren i deres Hjerter. Mange retsindige og lærde Guds Mænd iblandt os efter deres Læremester Dr. Luthers Exempel have faaet Lyset og Villie til den Gud behagelige Frydetjeneste at fremme og forbedre, hvortil Enhver har tillagt sin Flid, nu ved Dr. Luthers Psalmer af Tydskken paa Danske at oversætte, nu ved Guds Naade adskillige Psalmer selv at digte, hvorudi Enhvers Flid og Arbeide i Herren fortjener al berømmelig Sukommelse og Estermæle. Men som den poetiske Kunst ei paa de Tider udi disse og andre Rigers Modersprog var kommen til den Art og Dvælse, som nu, lod de gode salige Mænd deres Niim løbe paa fri Haand, mere agtende Slutningen end den visse Maal og jevnløbende Samling udi

Berjet og Niimflutningen. Det var saa de Dages Maneer og klingede da meget vel, og det bør at være langt fra enhver af os, at vi skulle ville mene eller tale andet end vel om det, som har været saa guddeligt og vel meent til Guds Ære og hans Menigheds Dpbyggelse. Zugen af os er heller saa fuldkommen, at han jo kan vente sig at blive overmestret af en anden; thi Gud giver ikke eet Slags Folk, meget mindre een eller saa Mænd paa een Tid og i een Alder at kunne begribe Allting, men een Dag skal kundgjøre den anden Vidskab. Denne beklagelige Skjæbne have dog bore forrige danske Psalmebøger været undergivne, at de have baade havt deres Brost i Oversættelse, (ved hvis Feil veed jeg ikke) saa og deres store Mangler Tid efter anden udi Dplæggelse, foruden det, at derudi var ei den Forraad af Psalmer, som hver Høitid, Sondag og andre Tider behøvedes.“

Saaledes havde Kingo altsaa opfattet sin Dpgave, at han skulde levere de gamle Psalmer, rettede efter sin Tids æsthetiske Fordringer, nye Oversættelser og nye Psalmer. See vi hen til, hvorledes han i Winterparten løste denne Dpgave, saa finde vi de gamle Psalmer omarbejdede, medens han gav de Psalmer, som den Kgl. Befaling havde forbudt at røre ved, baade i den gamle og i en omarbejdet Skikkelse; de latinske og tydske Psalmer vare paa ny oversatte; nogle originale Psalmer vare optagne af Ældre og Samtidige; men mere end Halvdelen, nemlig 136 af Winterpartens 267 Psalmer, vare af ham selv. Forend han lod Winterparten udgaae, havde han i Overensstemmelse med det nævnte Kongebrev og Forordn. af 6 Mai 1667 raadført sig

med Decanus i det theologiske Facultet. Denne havde raadet til de gamle Psalmer's Forandring, men Biskop Bagger i 2de Skrivelser igjen fraraadet denne, hvilket gav Anledning til den ovenfor omtalte Omtrykning af nogle Blade af Vinterparten. ¹⁾ Ligeledes siger Ringo ²⁾, at Ritualcommissionen havde tilskyndet ham til at lade Vinterparten trykke, ja Ritualet beraabte sig ligesom paa „den forordnede Psalmebog,“ ³⁾ som om den alt var færdig. Forøvrigt er det ikke bekjendt, at Ringo benyttede sig af Andres Raad eller havde nogen Medarbeidere. Men han meente upaatvivleligt, at hans Arbejde ved at være forelagt det theologiske Facultets Decan havde undergaaet den lovbestemte Censur; thi han siger udtrykkeligt, ⁴⁾ at han saavel efter kongelig Forordning som efter den til ham naadigen udgangne Befaling ene havde havt at handle med denne, og at han havde efterfulgt „myndig Censur,“ ⁵⁾ hvorved han sigter til, at han efter den theologiske Decans Raad havde forandret de gamle Psalmer, men igjen efter Biskop Baggers Tilskyndelse iført dem deres gamle Klædning. Strax i Begyndelsen reiste der sig heller ikke nogen Indvending imod den Maade, paa hvilken Ringo havde behandlet Sagen. Thi den 25de Januar 1690 udgik en Forordning om den nye Kirkepsalmebog, i hvilken kundgjordes, at eftersom Ringo „til vores store

---

¹⁾ Brev til Biskop Bornemann 28 Marts 1696. D. Kirket. 1846 p. 812 ff. ²⁾ Brev til Samme 18 Jan. 1696. I. I. p. 801 ff. ³⁾ f. Ex. Ritual p. 7 og 11 „skal synges en beqvem Psalme af den forordnede Psalmebog.“ ⁴⁾ Brev til Bornemann 28 Marts 1696. Danst Kirketid. 1846 p. 813. ⁵⁾ Brev til Samme 18 Jan. 1696 I. I. p. 802.

"Kornøielse" havde forfærdiget den første Part af en Psalmebog, som skulde bruges i Rigernes Kirker, og dermed havde haft stort Arbejde og stor Bekostning, der vilde foretages ved dens Fortsættelse, skulde følgende Privilegier være ham meddeelte: 1. Hver Sognekirke i Danmark skulde til 11 Juni 1690 købe et Exemplar af en Psalmebog, hvis Priis skulde være 6 Mk. indbunden og 5 Mk. uindbunden. 2. Psalmebogen skulde indføres overalt 1ste Adventsøndag s. A. og Brugen af andre Kirkepsalmebøger ophøre. 3. Forfatteren skulde have Eneret til Forlaget i 20 Aar, og Straffen for Eftertryk bestemtes til 1000 Rdl. pr. Exemplar. 4. Ingen maatte sælge Bogen, uden hvem Kingo overlod Salget. 5. Alle Retsbetjente skulde vaage over Privilegiet og fik Ret til Humsundersøgelse, dersom Mistanke opstod om, at eftertrykte Exemplarer fandtes nogensteds. Alt syntes saaledes at være i bedste Orden; men Forordningen ¹⁾ blev strax derefter igjen kaldt ved et Reskript til Kingo af 22 Febr. 1690, ²⁾ i hvilket det hedder: „Vor Naade tilforn! Vores allernaadigste Billie og Befaling er, at Du vores allern. udgangne Forordning, dateret d. 25 Januar sidstforleden, angaaende en ny Kirke-Psalme-Bog, som vi dig til allerund. Efterretning under vores Cancellie-Segl haver ladet tilskikke, med de Exemplarier, der medfulgte, strax i vores danske Cancellie igjen indsender. Dermed skeer vor Billie. Befalendes dig Gud!“ Hvad der gav Anledning til, at Kongen saa hurtigt forandrede sin Beslutning, kan ikke ganske oply-

¹⁾ Forordningen, der her var en litterair Sjeldenhed, er trykt i *Danskt Kirketidende* 1846 Pag. 798 ff. ²⁾ *Ob. D. Arch. Registr.* 19,164 og *Danskt Kirket.* I. I.

jes. Kingos Arbeide var imidlertid i sin første Skikkelse af den Beskaffenhed, at det udbændigt maatte finde Modstand. Der var foretaget altfor store Forandringer ved de gamle af Menigheden kjendte Psalmer. Flere nye Psalmer af Brundmand, Sørensen og Andre vare meget smagløse, som Kingo ogsaa maa have følt, da de ikke engang vare trykte i Versform. Flere Psalmer vare optagne i en dobbelt Form, saa at Psalmebogen blev uforholdsmæssig stor og kostbar.¹⁾ Disse Grunde have uidentvibl og til al god Lykke gjort sig gjældende; thi at der reistes „Allarm“ og „Lumult“ over Psalmebogen, sees af flere Kingos senere Uttringer.²⁾ Ogsaa virkede maaskee, som det berettes³⁾, Kingos personlige Uven, Statsraad og Ceremonimester Fr. Gersdorff, der havde sit Frisprog hos Kongen, til den forandrede Bestemmelse. Han foreslog nemlig en Dag Hs. Majestæt tre nye Privilegier, et for sig selv paa en ny Catechismus, et for Grev Reventlov paa en ABC og et for Gyldeuløve paa en Davids Psalter med Paabud til alle Kirker og Skoler at kjøbe dem, saa vilde de alle Tre snart komme ud af deres Gjæld. Over Kingos Arbeide blev Staven nu ganske brudt, saa at Søren Jonæsen endog 1691 fik Befaling at udarbeide en anden Psalmebog.⁴⁾ Udkastet til denne, der ikke optog en eneste af Kingos Psalmer, viser bedst den siebliffelige

¹⁾ Winterparten udgjorde 697 Pagina foruden Registeret. ²⁾ Brev til Bornmann 18 Jan. 1696. Danst Kirke Tid. 1846 p. 802 og til Kongen s. D. l. l. p. 810. ³⁾ Efter Klevenfeldts Samlinger l. l. p. 800. ⁴⁾ Efter Reenskriften af S. Jonæsens Psalmebog. Haandstr. No. 122 fol. i Karen Brahes Bibl. i Brandts og Helweges D. danske Psalmebogn. 2 D. XXXIX.

Stemning imod denne. Men S. Jonæsons Arbejde blev heller ikke antaget. Efter 2 Aars Forløb fik han det indsendte Haandskrift tilbage med Anmodning om at forandre nogle Steder, og, da dette var skeet, indsendte han atter Bogen i Aaret 1695. ¹⁾ Medens dette stod paa, maatte Kingo jo vistnok antage, at hans Psalmebog var aldeles forkastet, og han tog sig denne Sag, som naturligt var, meget nær, han klagede over, at den var „udfaldet til hans store Fortred“ og havde været ham „et ærget Foster.“ Men han stolede dog paa, at der vilde oprinde en bedre Tid, i hvilken hans Psalmer vilde blive anerkjendte, og midt under sin bittere Græmmelse udtalte han sin Fortrøstning herom i det Vers, hvilket han indskrev i de Exemplarer af Psalmebogen, som han forærede Karen Brahe og Bispede Bircherod: ²⁾

„Gaf hudflettet Bog, du tør vel Plaster finde
Dg rene Sjæle, som vil dine Saar forbinde.
Gaf, sjung din Sottig hen, det tør vel blive godt,
Thi Tre fødes tit udaf vanartig Spot.“

Forøvrigt maatte han afvente Begivenhedernes Gang og har vel paa sine Reiser til Kjøbenhavn i Aarene 1693 ³⁾ og 1695 ⁴⁾ arbejdet paa at fremme sin Sag. Hans Brevverling indtil Aaret 1696, forsaavidt som den kunde oplyse, hvad der imidlertid foregik, er tabt; men hans Breve fra 1696 til Bornemann og Kongen vise, at det først i dette Aar var kommen dertil, at der

¹⁾ I. I. 1 Deel i Forfatterens Levnetsløb p. 54. ²⁾ Karen Brahes Bibl. og S. Bircherods Dagbøger (1694). ³⁾ d. 26 Juli 1693 var han til Gæst hos Jens Bircherod i Kjøbenhavn. Dagbøger p. 274. ⁴⁾ 3 Mai 1695. Bircherods Brevf.

kunde være Tale om igjen at tage hans Arbeide frem. „Med en fornemme, reisende Ven“, skriver han d. 18 Januar 1696 til Bornemann¹⁾, „har jeg fornummet, at min saalænge ulykfsalige Psalmebog skulde (maaskee) komme under facultatis theologicæ videre Censur“, og i sin Supplik til Kongen af samme Datum²⁾ yttre han: „Mod min Formodning fandt (jeg) Modstand af Adskillige, der stødte sig paa Et og Andet og muligt dog ei vidste, hvad jeg kunde havt til mit Forsvar; thi jeg blev aldrig hørt af dennem. Imidlertid har jeg aldrig fordristet mig til at bemøde Ed. Maj. med nogen Erindring derom førend for nogen kort Tid siden, i det Haab, at Gud vel engang aabnede ved Ed. Majestæts mægtige Haand Kirkedøren for min Bog. . . Saa knæfalder jeg i dybeste Underdanighed for Eders Kongl. Majestæts Gødder, at efterdi der dog af stor Fornødenhed behøves en Kirke=Psalmebog, at E. K. M. allern. vilde behage at give en Befaling til facult. theol. og Eders Majestæts Professore, (paa det at al videre Tumult, som senest reistes over mig, kan forekommes) at samtlig de gode Mænd maatte beordres til flitteligen at eftersee: 1) Hvorvidt jeg allerund. har efterlevet E. K. M.s Befaling og Instrux udi fornævnte Kirke=Psalmebogs Indrettelse. 2) Hvad jeg efter den første Tryk siden derudi har corrigeret, og om noget videre derudi var at erindre, der kunde have det mindste Skin til nogen Stridighed at opvække, da jeg strax erbyder mig fligt at lade corrigere, saasnart de gode Mænd mig derom christelig og fjærlig vil paaminde. 3) At velbemeldte gode Mænd

¹⁾ Danst R. T. 1846 p. 801. ²⁾ l. l. p. 809.

maatte med forderligste derom give Ed. K. M. allerund. Relation og derefter iligemaade eftersee den anden Deel eller Sommerparten af fornævnte Kirke-Psalmebog, naar jeg dennem den tilsender, paa det at E. K. M.s Kirker og alle Menigheder kan have en skikkelig Uniformitet saavel med Sangen som med Andet til Gudstjenesten henhørende, og jeg, E. K. M.s. allerund. Tjener, ved den allern. Befaling og Privilegium maa haandthæves og beskjærmes til nogen Erstatning for min til Datum havte Skadeslidelse. Dog er ei hermed min allerund. Mening, at nogen Kirke den af sine Midler skal tilkjøbe eller bekoste." Dette Brevskrift sendte Kingo til Kongens Skriftefader Dr. Jespersen, for at han skulde overrække Kongen det, og yttrede d. 7 Marts 1696 i et Brev til Bircherod, ¹⁾ at han nu havde faaet for sin Psalmebog, „eftersom en af de høieste Miniſtre“ (Grev Reventlov, hvem han takker i et hjerteligt Brev) ²⁾ „sig den med stor Nidkjærhed tilligemed en fornem Geistlig antager.“ Der blev da ved et Kongel. Reskript af 17 Marts 1696 nedsat en Commission, bestaaende af Biskop Dr. H. Bornemann, Confessionarius Dr. P. Jespersen, de theologiske Professorer Dr. H. Bandal, Dr. H. G. Mafius, Dr. H. Bartholin og Dr. B. Votsak, samt 5 kjøbenhavnske Sognepræster, Magistrene J. A. Bornemann, N. Heinrichsen, Gf. Kleischer, Chr. Bræmer og Alb. F. Wit, til at gennemsee Baggers Alterbog og til at indrette en ny fuldkommen Psalmebog, hvilken

¹⁾ Dagbøger p. 314. ²⁾ D. K. L. 1846 p. 811. Brevet er dateret d. 27 Marts.

Kingo til Bederlag for sine store Udgifter fremdeles skulde have Eneret paa i 10 Aar at lade trykke og sælge. Med Hensyn til Psalmebogen hedder det i Reskriptet, at Commissionen skulde „med Flid gennemgaae og eftersee saavel Kingos Psalmebog af 1689 som andre brugelige Psalmebøger og deraf udvælge de gode gamle og nye Psalmer, som pleiede at bruges ved Tjenesten i Kirken og anden Gudfrygtigheds Øvelse og af Dr. Morten Luther og andre gudfrygtige Lærefædre efter den Augsborgske Confessions rene og enfoldige Lærdom ere forfattede, men deraf udelukke alle nyligen indførte Psalmer, som enten af Indhold eller Stiil kunde synes ubequemme til gemene og enfoldige Christnes Andagt at opvække.“ Skulde der i de gamle Psalmer findes Ord og Sententser, som kunde udlægges vrangt af Religionens Fjender eller misforstaaes af Menigmand, skulde Commissionen rette og forbedre disse paa søieligste og enfoldigste Maade“ uden at gjøre nogen unyttig Forandring efter verdslig Bestalenheds Regler og Poesi, som i ringeste Maade kunde besvære eller hindre de Enfoldige i deres Andagt.“ Det paalagdes fremdeles Commissionen ved et Reskript af 13 Juni s. A., at den skulde have sit Arbejde færdigt til Paaske 1697. Biskop Bornemann, der, som gift med Ole Worms Datter, stod i Slægtsskabsforhold til Kingos første Kone og derfor af Kingo kaldtes „Svoger,“ underrettede denne om Commissionens Udnævnelse, og Commissionen forlangte, at han skulde tilsende den nogle Exemplarer af sin Psalmebog. Kingo skrev da til Bornemann ¹⁾

¹⁾ 28 Marts 1696. Dansk R. Tid. 1846. p. 812.

anbefalede sin Sag og bad sig underrettet om, naar Commissionens Medlemmer skulde samles, for at han kunde conferere med dem, uagtet han vel vidste, „at deres Ordre og Befaling dem intet slikt tilholder, men beroer alene paa den Godhed, de vilde bevise ham, deres Medbroder i den fælleds Kjærlighed.“ Han lod det dog ikke beroe ved denne Henvendelse til Bornemann, men anfaae det for rettest selv at reise til Kjøbenhavn, „deelt,“ som han siger, „imellem Frygt og Haab, enten hans saalønge stormslagne Skib vilde strande eller ikke,“ og opfordret til Reisen af „nogle fornemme Venner,“ der bragte ham det i Erindring, at der kunde være periculum in mora. 1) Paaskeaften kom han til Hovedstaden, aagtede d. 15de April at gjøre sin Opvartning hos Grev Reventlov og forblev i Kjøbenhavn i 6 Uger. 2) Hvad han egentligen udrettede ved denne sin personlige Nærværelse i Kjøbenhavn, kan ikke oplyses. Det fremgaaer imidlertid af hans følgende Brevverling med Professor Wandal, der dog kun er os bekjendt af hans Svarskrivelse, af hvilke flere synes at mangle, 3) at

---

1) Brev til Stiftamtmand Schult 14 April 1696. 2) Den 22 Mai 1696 gif han tilbage over Beltet, som sees af et Brevs, han i Nyborg udsedte til Skipper Jacob Mathiesen, der samme Dag havde ført den svenske Brevsæt over, og nu tog Ringo med tilbage, da denne ikke vilde vente i Korsør, indtil Skipper Arendt, „som fører Borgermesters Smakte,“ fik fuld Fragt. „Derfom jeg skulde have oppebet det,“ hedder det her, „maatte Wind og Veirligt have vendt sig til min Fortred og Dphold ubi min Hjemkomst til mit Embedes magt;aaliggende Forretninger. Skulde Derfor noget være af Skipper Mathiesen forseet, da lover jeg herudinden at holde ham stadesløs, hvormed jeg vil have mig forbeholden min Ret igjen paa behørigt Steder at søge.“ Danst. R. T. 1846. p. 815. 3) I Blochs Brevsamling.

han efter sin Hjemkomst stode paa, at baade Wandal og P. Jespersen vare paa hans Side. „Jeg havde,“ skriver han, ¹⁾ „ved min seneste Nærværelse i Kjøbenhavn mange Kjendte af Eders Belærværdigheds redelige og velmenende Gemyt, hvorfor jeg hjertelig takker og tænker mere;“ og „den gode Dr. Peder Jespersen haver jeg ei at tvivle paa, han jo med Ed. Belærv. er af lige Mening, saavidt det er til Guds Ære, og hans Kirke ved mit lille Ø kan have nogen Opbyggelse.“ Men han var ikke bleven enig med Commissionen om nogen fast Plan for Arbeidet og vidste ikke, hvorvidt den vilde benytte Psalmerne i hans Winterpart eller Passions-Psalmerne til Fastetiden. „Jeg bruger,“ skriver han derfor, „den Frihed at spørge mig for, som Vandalorum candor et ingenuitas alt for mange Aar har givet mig Udgang til.“ Commissionen var rimeligvis heller ikke i Begyndelsen paa det Rene med, hvorvidt den vilde benytte Kingos Psalmer. Saameget er kun vist, at Kingo efterhaanden, som Commissionens Arbeide rykkede frem, til sin store Græmmelse gennem Wandal blev bekendt med, hvormange af hans Psalmer der bleve udstødte. Han vedblev imidlertid at fremsende nye Psalmer til Sommerhalvaaret, og under mange Embedsforretninger, „Biderværdigheder“ og tildeels Sygdom anvendte han enhver fri Time paa det ham saa magtpaaliggende Psalmeværk i det Haab, at han nok næst Jesu Hjælp „skulde følge Commissionen med sine Psalmer at forfærdige, saa at de til den Termin, som Hs. Majestæt havde foreskrevet, skulde være klare.“ Han

¹⁾ 17 Juni 1696. Dansk R. Lib. 1846 p. 816.

ventede imidlertid forgjæves Underretning fra Commissionen om, hvorvidt den approberede de indsendte Psalmer; men uagtet Arbeidet under denne Ubished blev ham tungt, vedblev han dog dermed indtil i October 1696 ¹⁾, saa at det er tydeligt, at han endnu bestandigt stod i den Formening, at den nye fuldkomne Psalmebog hovedsageligen vilde blive hans eget Værk, hvilket Commissionen skulde revidere og approbere. Bedre underrettet om Commissionens Fremgangsmaade viste han sig at være i November 1696 ²⁾, da han for Bandal undskyldte, at han ikke havde fremsendt nogle lovede Psalmer med den Uttring: „dersom jeg havde vidst, at noget Rum var efterladt for nogen Psalme fra min Haand, skulde jeg kjøbt mig den Tid til, i hvor knap den end vilde faldet, at jeg ei dermed skulde udeblevet, og dersom noget videre derom i Commissionen skulde indfalde, da beder jeg tjenslig, at det mig maatte vides.“ „I tilkommende Uge skal jeg see, om Gud sparer Livet, at affærdige nogle Psalmer. Mig skeer en særdeles Tjeneste, om Hs. Belærverdighed vil lade mig vide, hvad Forandring i de Psalmer af Winterparten forlanges. Mine Passions Sange, veed Gud, ligger mig meget i Huen, om de skulde forskydes; thi den Deling, som de vil sige, at ei overensstemmer med Kjøbenhavns Kirker, kan dog vel ikke være nok til at jage dem fra andre Kirkers Brug, som med Tiden vilde bruge dem, og hvor Delingen i andre Stifter enten falder lige med dem, eller hvor en Psalme til en Text kunde indfalde, hvor

¹⁾ cf. Brev til Bandal 10 Octbr. 1696. I. l. p. 818. ²⁾ Brev til Bandal 28 Novbr. 1696. I. l. p. 819.

enten Præsten eller Menigheden fandt Behag at ville fjerne dem, hvilket skulde staae dem frit for." I et senere Brev¹⁾ i Begyndelsen af næste Aar tilskriver han Wandals redelige Venfæb, at hans Passions = Sange dog havde fundet nogen Plads, „der betager mig noget af de Passioner, hvormed jeg en Tidlang har været betrykt.“ „Den grandiloquentia, som Nogle stødte sig paa, er Danske og kan ret vel af danske Folk forstaaes, endogsaa gemene, der tit have mere Fattelse, end somme Lærde tage sig vare for.“ Ogsaa i dette Brev lover han endnu at sende Psalmer til Aftensangs Tjenesten.

Commissionen fuldførte sit Hverv til den bestemte Tid. Haandskriftet til den første Deel af den fuldkomne Psalmebog, eller Kirkepsalmebogen, blev derefter tilskillet Ringo med et Kgl. Privilegium af 1 Mai 1697²⁾, der næst at gjentage Privilegiet af 17 Martz 1696 paalægger Psalmebogens ufortøvede Trykning samt bestemmer, at hver Kjøbstadkirke og Hovedkirke paa Landet skulde have et Gradual med tilhørende Moder. Det tilsendte „Project“ skulde uskadt sendes tilbage til Cancelliet³⁾. Det har en Tilskrift til Kongen, undertegnet af alle Commissionens Medlemmer, i hvilken de i Korthed gjøre Rede for deres Fremgangsmaade. De havde gjennemgaaet saavel Ringos som andre brugelige Psal-

¹⁾ 28 Januar 1697 l. i. p. 820. ²⁾ Aftrykt hos Bloch, den fjerde Geistl. Hist. 1, 169. ³⁾ Det er et Foliobind, indbundet i Læder under Titel: Den rette ny Psalmebog for begge Rigerne Danmark og Norge efter H. Maj. vores allern. Arvefonges og Herres Christiani quinti allern. Befaling af en Deel dertil deputerede Geistlige med al Fliid af gamle saavelsom nye (særdeles Dr. Ringos Bisshoppen i Eyens) Psalmer iisammenbraget, overseet og forfattet. Den første Part, som er en Kirke-Psalmebog. 1697.

mebøger, og saasom en stor Mængde Psalmer baade her og der befandtes, af hvilke hidtil kun meget saa havde været brugte ved Gudstjenesten, men dog vare bekjendte for Menigmand, saa havde de først valgt de bedste af disse til Kirkepsalmebogen. Dernæst havde de blandt Resten udvalgt dem, som til Gudfrygtigheds Øvelse i Husene og ved allehaande Leiligheder udenfor Kirken kunde synes tjenligst, hvilke vilde blive samlede i en Psalmebog til Huusandagt. I det Enkelte meente de at have opfyldt den Kgl. Befaling ved at have beholdt de bedste og brugeligste, tildeels ældgamle Psalmer, der vare Menigheden bekjendte, med saa saa Endringer som muligt, og havde ikke gjort sig saamegen Umage for at faae Verset og Rimet godt, som at fatte en god Mening i tydelige Ord. Af de nye Psalmer, aavel Kingos som Andres, havde de valgt dem, der enten i sig selv vare beqvemme til helligt Brug og Opbyggelse, eller som i Mangel af bedre behøvedes for at faae passende Psalmer til hver Søn- og Festsdag. Overhovedet havde de i dette Værk sigtet til, at den gemene Mand og de Enfoldige, hvilke ere de fleste i enhver Menighed, ikke i deres Andagt skulde besværes med altfor mange Slags eller med altfor dybsindige Psalmer, paa det Alting med Sangen i Kirken maatte skee til Guds Ære og Priis.

Bogen indeholdt i Alt 297 Psalmer, af hvilke 122 vare beholdte fra S. Thomisøns Psalmebog, 85 ere optagne af Kingos og de øvrige 90 ere af ældre og nyere Forfattere i det 16de og 17de Aarhundrede. Da der alene i Kingos Winterpart fandtes 136 Psalmer af ham selv, og han under Commissionens Forhandlinger var

vedbleven at indsende nye Psalmer, maa han være bleven overrasket paa en lidet glædelig Maade ved at modtage det ham tilsendte Udkast, der havde vraget saa mange af hans Psalmer og deriblandt flere, som det maa forekomme os ubegribeligt, at de kunde vrage. Men det er med megen Sandhed bleven bemærket, ¹⁾ „at man ikke kan nære Tvivl om, at Folket var langt bedre tjent med en saadan Psalmebog end med den, Kingos Winterpart bebudede. Den barokke Blanding af Høihed og Plathed, som udmærker denne, var undgaaet, og skulde der skee et Offer, og et saadant krævede ialtsald Bogens Omfang, maatte det heller gjælde de nye Psalmer, der ikke vare prøvede, end de gamle, der vare befundne gode. Ogsaa var hans Winterpart belempret med meget Brag-gods af nyere Forfattere, medens den savnede mange smukke gamle Psalmer. Det var paa en Maade Gjengjældens Ret, der nu gik over den store Digter, og Menigheden, der dog beholdt saamange og deriblandt hans ypperste Psalmer, havde Bindingen.“

Kingo modtog uden Tvivl det Kgl. Privilegium af 1 Mai 1697 og dermed den fulde Visshed om Afgjørelsen af Psalmebogsagen i Kjøbenhavn, hvorhen han atter, vistnok i dette Anliggende, var reist. ²⁾ At han ikke der har kunnet skjule sin Misfornøielse over den Strænkelse, han havde lidt, og sine skuffede Forhaabninger, fremgaaer temmelig tydeligt af hans Brev til Pro-

---

¹⁾ Bidrag til en Dansk Psalmehistorie af Brandt og Seltweg I. I. XLI. ²⁾ Den 5te Mai var Kingo i Kjøbenhavn og vendte tilbage til Odense i Ugen før Pindse. cfr. J. Bircherods Brev af 5 Mai og Kingos Svar af 10 Juni. Bircherods Brevs.

fessor Bandal efter hans Hjemkomst, i hvilket han yttre, at der ved den sidste Samtale faldt ham et Ord af Munden, som han siden ankede paa, men dog formoder maatte blive udtolket til det Bedste.¹⁾ Og det vil ikke kunne nægtes, at den hele Fremgangsmaade imod Ringo fra Regjeringens Side var ubesindig og utilbørlig, og at Commissionen, ved at henholde ham saalænge imellem Frygt og Haab, heller ikke gik frem med den Skaansomhed, hvorpaa Tidbalderens største Digter synes at have havt et retmæssigt Krav. Maaskee har Commissionen frygtet hans Hestighed og derfor valgt efterhaanden at forberede ham paa det endelige Resultat, ikke betænkende, hvor piinlig den lange Uvished, i hvilken han uagtet saa mange indstændige Anmodninger om at faae Underretning om sine Psalmers Skjæbne blev holdt, maatte være ham.

Commissionen tog imidlertid fat paa anden Deel af Bærket eller Huusandagts=Psalmebogen og tilskrev ham ved Bandal d. 12 Juli 1697, om han ogsaa paa sin Bekostning vilde paatage sig Udgaven og Trykningen af denne. Hertil havde han i Begyndelsen ingen Øyst og havde reentud afflaaet det ved sin Nærværelse i Kjøbenhavn,²⁾ da han indfaae, at det vilde blive bekosteligt for ham, dersom Huusandagts=Psalmebogen skulde være et Bærf for sig selv og ikke et Anhang til Kirke=Psalmebogen; men han gik dog omsider ind derpaa og tillod Commissionen paa hans Bekostning at antage Afsskrivere, som han selv vilde forsyne med Papir.³⁾

¹⁾ Danst R. Tid. 1846 p. 823. ²⁾ Danst R. I. 1846. p. 834.

³⁾ Brev til Bandal 21 Juli 1697. I. I. p. 823.

Han gif vel ifær ind paa Forslaget i det Haab, at hans af Kirke=Psalmebogen udelukte Psalmer skulde blive optagne i Guusandagts=Bogen, hvortil Commissionen synes at have givet ham Udsigt,¹⁾ hvorfor han efter Commissionens Bemærkninger underkastede dem en Omarbejdelse, men bad dog om, at Udgivelsen af Kirke=Psalmebogen ikke maatte blive udsat, indtil den 2den Part var trykt, hvad der vilde blive til altfor stort Tab for ham,²⁾ og henvendte sig til Geheimeraad Moth om hans „gunstige Befordring til et kraftigt og beskjærmende kongeligt Privilegium, at han dog ei slet skulde forlise oleum et operam.“³⁾ Privilegiet fik han i Righed med det om Kirkepsalmebogen d. 20 Decbr. 1698⁴⁾ og dermed Guusandagtsbogen tilsendt; men her viste det sig da ogsaa, at Kingos Haab om de udstødte Psalmers Optagelse ikke skulde gaae i Opsyldelse; thi kun Sjungechorets første Part var optaget og 3 Bordpsalmer af Sjungechorets 2den Part. (De Morgen= og Aftensuk, der vare tilføiede de senere Udgaver af Sjungechorets 1ste Part, optoges i den vedhæftede Bønebog).

Kingo benyttede ikke selv den Rettighed, som det Kgl. Privilegium meddeelte ham til Guusandagtsbogens

¹⁾ Da Kingo allerede til Kirkepsalmebogen sendte Commissionen Psalmer og nu atter til Liden imellem Vaasse og Pindse, der hverken bleve optagne her eller der, maa der vel et eller andet Sted endnu findes en Deel af hans Psalmer utrykte og ubekjendte. Dansk R. Tid. 1. l. p. 835 Anm. 2. ²⁾ Breve til Wandal 11 Aug. og 18 Septbr. 1697 l. l. p. 834 ff. ³⁾ 18 Septbr. 1697 l. l. p. 836. ⁴⁾ Db. B. Arch. Registr. 19,165. Aftrykt i Dansk R. T. 1846. p. 857.

Udgivelse. Den første Udgave heraf udgik fra Højesfor, Directeur Johan Laurengens Bogtrykkerie 1703 under Titelen:

Den forordnede Huus=Andagts=Psalmebog, som efter Hs. Kgl. Maysts. allernaadigste Befaling af de fornemste Geistlige her i Staden under sine visse Titeler er sammendragen, at bruges udi Danmark og Norge. Indeholdende smukke Aandelige Psalmer og Sange til Dagelig Gudsfrøgt's Dvælse i allehaande Tilfælde inden og uden Huset, til Bands og Bands. (12mo obl. 341 Sider foruden Fortale og Register).

Men Forlæggeren led, som Ringo rigtigt havde forudsæet, et stort Tab ved Udgivelsen af denne Bog, som kun Gaa kjøbte. ¹⁾

Trykningen af Kirkepsalmebogen blev begyndt strax i Sommeren 1697. Ringo sendte Wandal de to første Ark af Octavudgaven d. 21de Juli, men gjort forsigtig ved Erfaringen vovede han ikke at lade mere trykke, førend Commissionen underrettede ham om nogle Steder, som syntes at være „forffrevne“ i det ham tilsendte Udkast. Han havde da ogsaa i Lübeck gjort Bestilling paa Noder til Gradualen in folio og nye Typer til Duodesudgaven; men det medtog Tid, inden disse 3 Udgaver kunde blive trykte. Først i Aaret 1699 udgik de fra Ringos Trykkerie i Odense Bispegaard under denne fra Udkastets noget forffjellige Titel:

Den forordnede ny Kirke=Psalme=Bog, Efter hans Kongl. Mayest. Allernaadigste befaling af de fornemste Geistlige i Kjøbenhavn til Guds Tjeneste paa Søndagene, Festerne, Bededagene, og til anden gudelig Brug i Kirken udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flittelig igjennemseet, og med mange Ny Psalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl.

¹⁾ cf. Dänische Biblioth. 9 Th. p. 724.

Befaling til Trykken befordret af Thomas Ringo D. Biskop udi Høens Stift. (Odense, Trykt i Hans Kongl. Mæjest. privilegerede Trykkerj af Christian Skroder.)

Gradualens Titel er :

Graduale. En ny almindelig Kirke = Psalme = Bog under behørig Roder og Melodier o. f. v.

Kirkepsalmebogen er dediceret til Kongen paa hans Fødselsdag d. 15de April 1699, Tiendeaarsdagen efter Dedicationen i Winterparten. Et tilføiet Register over Psalmedigternes Navne, „saavidt man haver været vidende,“ er ufuldstændigt og unoiagtigt, især med Hensyn til Forfatterne i H. Thomisssøns Psalmebog, hvor disse meget noiagtigt ere opgivne.¹⁾

Psalmebogen blev ved Reskr. af 21 Juli 1699 befalet at indføres i alle Kirker paa 1ste Advents Søndag, og Prisen bestemt for Gradualen 2 Rdl., for Octaven 1 Rdl. og for Duodecen 2 $\frac{1}{2}$ Mk., hvilken dog ved Fred. d. 4des Reskript af 21 Nov. f. A. blev nedfat $\frac{1}{3}$ Deel²⁾ og Terminen for dens Indførelse tillige forandret til Søndagen for Nytaar. Den blev derfor paa nogle Steder taget i Brug 1ste Advents Søndag, paa andre Søndagen for Nytaar d. 31 Decbr. 1699.³⁾

Var der hengaaet lang Tid, førend Ringo kunde faae Psalmebogen frem, saa drev han nu med saa meget større Iver paa at faae den udbredt og folgt. Han

¹⁾ cf. Brandt og Helweg l. 1. Bidrag til en Dansk Psalmehistorie XLII.

²⁾ Bloch. D. fynske Geisl. Hist. 1, 170. ³⁾ cf. J. Bircherods Beretning (Dagbøger p. 372), at den blev introduceret d. 31 Decbr. 1699 udi de øvrige Kirker i Danmark og Norge, hvor det ikke allerede tilforn er fæet.

stod i et saare stort Forskud ¹⁾ og havde desuden lidt et betydeligt Tab ved Winterpartens Udgivelse, som han nu under den forandrede Titel

En Ny Kirke=Psalme=Bog Efter Kongl. Majst. Allernaadigste Befaling og Kirke=Ritual indrettet og sammendraget aff Sl. D. Morten Luthers og andre Gudsfrygtige, Værde Mænds Sange og gamle Kirken Psalmer, saa og med en stor Deel til Høytiderne, Søndagene og Faste igjennem Forbedret aff Thomas Kinge D. Biskop ubi Euen,

lod indbinde og sende om til Kjøbstæderne for at uddeles til fattige Born. ²⁾ Dette Udlæg og Tab søgte han nu at oprette paa den for sig meest indbringende Maade. Han tilsendte derfor Biskopperne i de andre Stifter directe sine Psalmebøger til Fordeling imellem Kirkerne og til Forhandling og befattede sig, som flere Breve til Biskop Jens Birch erod i Aalborg vise, selv med Detaillen i denne Handel. Han skriver saaledes: ³⁾ „Min hoiærede Svoger har havt Omsoerg for at befordre dem, som skulde sendes til Viborg, hvorfor jeg taknemmelig skal betale Bognleien,“ og, „Der fulgte 300 Exemplarer med af Duodecen, som jeg gjerne beder, at Eders Amanuensis maatte have nogen Omsoerg for, at de til Kjøbende kunde forhandles. I Kjøbenhavn har min Committerede hvert Stykke Duodece for 2½ Mk. af Materien. Men dersom nogen vederhæftig Bogbin-

¹⁾ Papir, Roder og Typer havde han forskaffet sig ved directe Indkjøb fra Lübeck og Flensborg. cfr. Niels Arctanders Brev 16 Decbr. 1696 om 400 Riis Trykpapir til Jørgen Bandsof i Lübeck, 24 Sept. 1697 til Henrich Gölzou i Flensborg. Kinges Breve til Wandal og Moth. 18 Sept. 1697. Blochs Brevs. ²⁾ Brandt og Peltweg l. l. Forfatternes Levnetsløb p. 63. ³⁾ 9 Novbr. 1699. Blochs Brevs.

der findes hos Eder, vilde jeg lade hannem Stykket for 2 Mk." Til Gjengjæld for den Biskopperne herved foraarfagede Ueilighed sendte han dem „vel conditionerede og paa Snittet forgyldte Exemplarer.“¹⁾ Den Driftighed, som Kingo saaledes lagde for Dagen ved Forhandlingen af Psalmebogen i Forening med den betydelige Indtægt, der paa eengang tilflød ham, hvorom flere samtidige Forfattere tale uden just at tilføie, hvilke Udgifter der vare forudgaaede,²⁾ gav Anledning til, at han blev dadlet, som f. Ex. hos Pontoppidan,³⁾ „dass er aus der Gottseeligkeit ein Gewerbe gemacht“, hvad der saa igjen hos nogle senere Skribenter er gaaet over til en Beskyldning for eller dog stærk Mistanke om Gjerrighed.⁴⁾ At Fordelen endda ikke har været saa stor for Kingo og hans Efterlevende, synes at fremgaae af Bispeindens Klage i et Brevskrift til Kongen af 19 Decbr. 1703,⁵⁾ og Uffætningen gik i den derefter følgende Tid ingenlunde saa rask fra Haanden, som hun vel havde ventet sig.⁶⁾

Den Kingoske Psalmebogs Forhold til Fortid og Eftertid er saa træffende og klart angivet andensteds,⁷⁾ at vi her, hvor vi ikke ville skrive en Psalmehistorie, troc

1) Sammenst. 2) J. Bircherod i Dagbøgerne og M. B. Farstrup's og L. Agensens Dagbog p. 155. 3) Ann. IV, 112. 4) Den danske Digtek. p. 173 og Poetisk Læsebog p. 485. 5) Brandt og Helweg l. l. p. 63 (cf. Krenbergs Skr. 2 D. p. 132). 6) J. Bircherod modtog d. 28 Juli 1704 200 Exempl. fra Bispen med Bøn, om han vilde disstrahere dem blandt Liebhaveere, men han svarede hende d. 24 Septbr. f. A., at han ikke kunde faae dem affatte, med mindre hun vilde give bedre Kjøb, „saasom de fleste Folk af façon havde allerede tilforn forsynet sig.“ Bircher. Brevs. 7) J. Brandts og Helweg's Bidrag til en dansk Psalmehistorie l. l.

at kunne fatte os i Korthed. Med Kingo blev den danske Kirkefang, der hidtil mestendeels havde været afpasset til de gamle Folkesanges Toner, en virkelig Choralfang, i hvilken Texten baade i Form og Indhold stemmede med de alvorlige og høitidelige Melodier. Isærdeleshed havde Kingo sin Styrke „i en levende Opfattelse og høitidelig Fremstilling af Bibelhistorien og de store christelige Forjættelser.“ Naar han bevæger sig indensfor denne Kreds, føle vi, at han er paa sin rette Plads. „Her stod Alt for ham i klare Billeder, her kunde han tale med Liv og Sandhed.“ Og Marfagen var næst det store Pund, der var ham betroet som Digter, at han levede i det bibelfaste Aarhundrede, i hvilket man endnu gik ud fra Troens positive Indhold som det første, og, hvad der særdeles og gjentagende maa fremhæves, at han selv var en fast troende og af Udødelighedens Haab opfyldt Christen, der med et af Naturen heftigt og lidenskabeligt Sind førte et ogsaa i udvortes Henseende paa mange Maader bevæget og kjæmpende Liv. Men hvad han oplevede, sin Glæde og sin Sorg, sin Ansægtelse, Strid og Seier under daglig Gudfrygtigheds Øvelse, det nedlagde han, tvungen dertil af Mandens uimodstaaelige Drift, i sine Sange, der just ved denne deres indre Sandhed vandt en saa stor Indflydelse baade paa hans Samtid og Eftertid indtil denne Dag og uden Tvivl, ligesom Digteren selv, ville komme til at føre et udødeligt Liv her paa Jorden. Hermed skal det imidlertid ikke være nægtet, „at der jo vare Strengte paa Davidsharpen, som han ikke kunde mestre.“ Thi hans Tidssalder, der var stærkere i Klagesangen end i Lovsangen, yttrede ogsaa sin Indflydelse paa ham og

Kjendes navnlig i flere af hans Penitentpsalmer, om hvilke vor Tids største Psalmedigter endog har udtrykt det Ønske, at han havde ladet være at skrive dem.¹⁾

Til den kinglyske Psalmelitteratur hører endnu en lille Bog (6 Blade i aflang Duodec), trykt i Aaret 1700, der ikke nogensteds er nævnet blandt hans Arbejder, da den hverken har Forfatterens Navn eller Trykkestedet. Den indeholder en Bøn til de af Frederik d. 4de Aar 1700 forordnede Bededage „om Fredens naadigste Befordring“ og 2 Psalmer. Bogen er i Karen Brahes Bibliothek i Odense, og Karen Brahe har egenhændig skrevet bag i Bogen: „Denne Bøn gort af D. Tommis Ringo, Bisp udj Fyen.“ At Psalmerne ere af Ringo, kan da vel ikke betvivles. De ville derfor blive meddeelte nedenfor i et Bilag.

At Ringo i Begyndelsen af sit Ophold i Odense har tænkt paa ogsaa paa andre Maader end ved sine aandelige Sange at lægge sin Kjærlighed til Modersmaalet for Dagen, fremgaaer af hans foransorte Tilskrift til Dronningen (1681) af hans Sjungechor's 2den Part. Han er vel bleven hindret ved sine mange andre Arbejder fra at faae Noget fuldendt og udgivet. Det kan heller ikke bestemt paavises, at han tog nogen personlig virksom Deel i Udarbejdelsen af Moth's danske Ordbog, hvorom han fik Brev fra denne i Aaret 1697²⁾ med Opfordring om at skaffe Medarbejdere iblandt Stiftets Geistlighed, Skolebetjente eller andre det danske Sprog's Elskere. Men han forskaffede flere Samlere og Med-

¹⁾ Grundtvig i Theol. Maanedsskr. April 1828 p. 36. ²⁾ 30 Novbr. 1697. Bloch's Brevf. og Nye danske Magazin 5 Bd. p. 252.

arbejdere fra Thyens Stift, blandt hvilke han i en Indberetning til Moth nævner Præsten Peder Jensen Lucoppidan i Bregninge paa Taasing, Capellanen Mads Rostock i Odense og Rectorerne ved Skolerne i Ålbens (Mag. Hans Iversen Stub, gift med Ringos Søsterdatter), Bogenfse og Kjertemunde (den for sin Lærdom meget berømte Matth. Henr. Schæctius † 1700). Og han interesserede sig levende for Arbeidets Fremgang, hvorom et Brev vidner, som han skrev til Lucoppidan, i hvilket han meget berømmer dennes Arbeide til Bogstavet R, „der var faa vel udført, at der skulde fattes faa danske Ord, som dertil kunde føies, foruden at de vare givne bene latine.“ Dette Arbeide vil han selv lade smukt indbinde og fremsende, saasnart han fik Resten.¹⁾ Forøvrigt findes der en Yttring i G. Bartholins Universitetsprogram,²⁾ der synes at hentyde paa Samlinger af Ringo i samme Retning som Moths Ordbog. Det hedder nemlig der: „Quantus linguæ patriæ cultor fuerit, idiotismi abunde notant solertius ab eodem observati, voces in metris præparatæ, quæ seminis modo sparsæ vires explicant in maximos auctus etc.“ Og det skulde da næsten være forunderligt, dersom Ringo, om hvem dette sagdes just paa den Tid, da Moth arbejdede stærkt paa sin Ordbog, hvis største Fuldkommenhed „er den Rigdom af ægte danske Tale-

¹⁾ Brev 20 Novbr. 1698 i Nye Samlinger til den danske Historie 4 Bb. 185. Yttringen, om at Lucoppidan havde givet Ordene ogsaa paa Latin, viser, at den latinske Oversættelse til alle danske Udtryk og Talemaader i Moths Ordbog ikke kan tillægges Moth selv, hvad Molsbech er i Tvivl om i Hist. Udsigt over de danske Ordbogs Arbeider. Nye danske Magazin 5 Bb. 248. ²⁾ 13 Novbr. 1703. Univ. Bibl.

maader, den Mængde af Idiotismer, Ordspog og Mundheld, som findes samlede ved ethvert Ord,¹⁾ ikke skulde have givet Bidrag til det store Sprogværk.

Ogsaa i andre Retninger var Ringo virksom for Litteraturens Fremme. Han opmuntrede saaledes Thomas Broder Bircherod til at oversætte Christian Gersons Jødiske Talmud paa Dansk. Manuskriptet²⁾ findes paa Kongens Bibliothek med den tilføiede Bemærkning, „at Sal. Biskop Ringo og Cancellieraad, Landsdommer Lurdorph tog det til sig for at lade det trykke; men de døde.“³⁾

Om hans litteraire Færd vide vi til Slutning kun endnu at anføre dette, at han havde samlet sig en betydelig Bogsamling, der ansaaes for at udgjøre et af den Tids betydeligere Privatbibliotheker.⁴⁾

25. Den Dygtighed, Ringo havde lagt for Dagen som Embedsmand, og den Anseelse, i hvilken han stod som Digter, blev erkjendt og belønnet af Regjeringen deels ved Forøgelsen af hans og Bispestolens Indtægter og deels ved den personlige Udmærkelse, der blev ham tildeel. Af „sær kongelig Gunst og Naade blev Sandby Kald i Holland skjænket ham for hans Person til hans Indkomsters Forbedring“,⁵⁾ imod at han skulde holde en dygtig Capellan i Embedet. Og efter hans Ansøgning

¹⁾ Nye danske Magazin l. l. 263. ²⁾ Christian Gersons Jødiske Talmud oversat paa Dansk. Efter Sl. Biskop Ringos Begjæring af Th. B. ³⁾ Thotts Ms. 351; cf. Thura Idea hist. litt. p. 338. ⁴⁾ Thura l. l. p. 231. Det blev solgt ved Auction d. 31 Marts og følgende Dage 1704 og byrt betalt, saa at J. Bircherod ikke fik alle de Bøger, han havde givet sin Svoger M. Knud Landorph i Commission at kjøbe. Bircherods Brevs. ⁵⁾ Refstr. 16 Juni 1679. Bloch, D. syenfte G. S. 1, 166.

blev endvidere Konge- og Kirketienden af samme Kald samt Kirketienden af Stokkemarck Præstekald tillagt Bispestolen til Bisperesidentens Vedligeholdelse. ¹⁾ Han erhvervede Ret til at oppebære 1 Rdl. Cathedratium af hver Kirke ligesom Biskopperne i de øvrige Stifter, hvilken Indtægt han tidligere kun havde oppebaaret af Kirkerne paa Als og Vro. ²⁾ Han søgte i Aaret 1697 om Ret til fremdeles at oppebære en „Genant“ af Nykjøbing Amtstue af 50 Rdl., som ligesaa Reformationstiden var oppebaaret af Thyens Biskopper, men Amtsskriveren fra 1694 havde nægtet at udbetale, da den ikke var opført i Reglementet. ³⁾ Overhovedet vaagede han over sine Indtægters Bevarelse og Stadfæstelse, hvorom flere Forhandlinger bære Vidnesbyrd. ⁴⁾

Ringo blev optaget i Adelsstanden d. 15 Juni

¹⁾ Kgl. Reskr. 12 Novbr. 1687. Db. B.-Arch. ²⁾ Reskr. 29 Martz 1687. Bloch l. 1. 1, 165. ³⁾ Memorial til Geheimeraad Plesfen 17 Martz 1697. Blochs Brevs. ⁴⁾ Kgl. Ordre til Zahlmester Brandt 29 Decbr. 1677 om Erlægelse af 1 Ld. Smør og 38 Lam aarlig af Odense Gaards Amts Indtægter, som var tillagt Superintendenten i Thy. Db. B.-Arch. — Kgl. Confirm. 28 Juni 1681 paa Bispens Rettighed til fri Skovhugst i Snekstrup Lund saa og frit Fiskeri i Bispens Vig og andre Steder, hvor han Vaaleb kan have. Sammeft. — Chr. d. 5tes Skjøde 30 April 1689 paa jus patronatus til Fejs Kirke som Vederlag for 34 Ldr. 7 Ssp. 2 Alb. Hartkorn Vøndergods. Sammeft. — Mageskifte efter Magistratens Raadstuebrev 30 April 1679 mellem et Stykke Have af Bisperesidentens og en øde Plads, som stødte op til Haven, hvor den residierende Cappellans til St. Knuds Kirke Residens havde staaet. Sammeft. — Han forsvarede sin Ret til Herligheden af Heben Kongetiende, med hvilken Bispestolen var beneficeret, imod en Madam Klingenberg, „hans hoitærede, meget fornemme Svogerste.“ Flere Breve fra 1696 i Blochs Brevsaml.

1679¹⁾ med den bevingede Digterhest over Halsmaanen med 3 Stjerner til Vaaben, og d. 8 April 1682 udnævntes han per bullam regiam til Doctor i Theologien, begge Udmærkelser, som ikke ere enestaaende i hiin Tids Historie.²⁾ Han fik Rang med Justitsraader d. 4 Marts 1690, da hans Psalmebog var cæsureret, og da Rangforordningen forandrede, forbeholdtes hans tidligere høiere Rang ham d. 8 April 1699. Ansees nu end de anførte Gaver og Tressbeviisninger tillige som Beviser paa Kongens personlige Gunst, saa ville vi ikke nægte dette, men dog gjøre opmærksom paa det aldeles Ubeviislige i, at Kingo skulde have været Gjenstand for Kongens Indest i den Grad, som en nyere Forfatter synes at mene, naar han siger, at „Kyens Biskop kunde neppe pege paa en Ting, som han jo opnaaede.“³⁾ Der er ikke Spor til, at Kingo stod i et saadant Forhold til Christian d. 5te. Tvertimod, den nylig fortalte Psalmebogs Historie giver Beviser nok for det Modsatte. At han fik Medhold hos Regjeringen, hvor han havde Retten paa sin Side, f. Ex. i den foromtalte Strid med Winterfeldt, beviser jo aldeles Intet, og det maa endog herved bemærkes, at Kingo ligesaa lidt som Winterfeldt slap for en temmelig drøi Trettesættelse. At han blev benaadet med et Par Tiender,

---

¹⁾ Den almindelige Angivelse er 1683, men her er den af Riegels i Chr. d. 5tes Historie p. 678 ff. meddeelte Fortegnelse fulgt. 1681 kaldes han ogsaa baade Nobilis poeta og Velkyrdig. ²⁾ Biskop Søren Glud i Viberg var allerede bleven adlet d. 20 Marts 1679 og Biskopperne Bornemann og J. Bircherod bleve Doctores theologiae bullati 1683 og 1698. ³⁾ Fr. Barfod. Poetisk Læsebog. 1ste Udgave p. 483.

er en saa almindelig Sag i hiin Tids Historie, at derpaa heller ikke kan lægges stor Vægt; men naar det endeligen hos samme Forfatter berettes, at Chr. d. 5te „som Naadesbeviisning imod Digteren udstedte den hemmelige Befaling, at naar Embedsmanden Kingo, den, til hvem saamange vigtige Documenter og Regnskaber vare betroede, engang døde, da skulde hans Eftermand annamme alle Ting, ligesom de forefandtes,“ og Kongen derved bekyldes for „et af de skjændigste, der værre ikke aldeles crempellose Magtmisbrug, nogen uindskrænket Konge vel kan gjøre sig skyldig i,“ saa beroer denne uhjemlede Efterretning aldeles paa en Misforstaaelse, som nedenfor skal blive oplyst ved Beretningen om Dpgjørelsen af Regnskabsvæsenet efter Kingos Død.

26. Meget nærmere ved Sandheden er det at antage, at Kingo vel, og navnlig ved sine Digte, stræbte efter og vandt Yndest hos Christian d. 5te og ved enkelte Leiligheder er kommen til Hoffet, men forøvrigt ikke har staaet i noget egentlig personligt Forhold til Kongen. Thi der er ingen Anledning til at antage, at Kingo stod udenfor den almindelige Regel, efter hvilken Geistligheden blev behandlet ved Christian d. 5tes Etiquetten strængt følgende Hof, ¹⁾ ligesom han ogsaa oftere, naar han fremsendte Suppliker til Kongen, ikke sendte dem directe, men igjennem de Kongen nærmeststaaende Mænd

¹⁾ Moleworth ytrer: „Skjøndt de Geistlige smigre Hoffet, have de intet at staae med Regimentet. Man giver dem ikke let Anledning til at vise sig ved Hoffet eller at indfinde sig ved heitibelige Leiligheder. Præbikestolen er deres Plads, og den lader man dem beholde med fuld Frihed.“ Cf. Hans Bagger ved Jens Møller. Nyt Theol. Blt. 16 Bb. p. 189.

med Bon, at de vilde tale hans Sag. Grunden til Kingos Forfremmelse og den ham af Regjeringen ved flere Leiligheder beviste Gunst maa overhovedet ikke alene søges i Kongens personlige Forkjærlighed for ham, men meget mere i, at han tillige vandt Belyndere blandt flere af Landets meest formaende Mænd. Vi have i det Foregaaende blandt disse omtalt Griffenfeldt, Reetz og Lürdorff. Hans senere Stilling som Biskep og hans Digternavn bragte ham i en naturlig Forbindelse med de anseeligste Mænd, og disse Forbindelser vedligeholdte han indtil sine sidste Dage med stor Opmærksomhed ved Brevverling og de hyppige Reiser, han foretog til Kjøbenhavn. Der finde vi ham ikke alene gjørende sin Opvartning hos Ministrene og Magthaverne og besøgende sine lærde Venner, blandt hvilke vi ville nævne H. Bagger, P. Jespersen, Professorerne Wandal, D. Borch, Bircherods og Worms udbredte Slægter, i Forretningsfager, men ogsaa i selskabelige Samqvem i Schollers¹⁾ og Jenss Bircherods Familier.²⁾ Med den Tuelste og flere adelige Familier i Thyen havde han noie Omgang. Hans Brevverling viser, at Rigscaantslerne Greverne Ahlefeldt og Reventlov vare hans særdeles Patroner, og til Geheimeraad Matthias Moth henvendte han sig ofte, naar han vilde drive Noget igjennem, og udbad sig Forholdsregler og Raad i vanskelige Tilfælde,

---

¹⁾ Hvor han var samlet med Dorothea Engelbretsbatter. ²⁾ D. 26 Juli 1693 skriver Jenss Bircherod (Dagbøger p. 274) havde jeg om Aftenen til Gæst i mit Huus Dr. Th. Ringo, Dr. Solger Jacobæum, Mag. Joh. Ab. Bornemann, Mag. Alb. Fogson og Mag. Die Jacobsen Brochmand af Thronbhjem.

endogsaa i sine mere private Anliggender. ¹⁾ Med den dannede Verdensmands Lethed bevægede Ringo sig imellem sit udbredte Bekjendtskab; det vise baade hans Breve, af hvilke flere, end de til Jens Bircherod, vare fulde af „store Civiliteter“, ²⁾ og hans Samtids Dom om ham, at han baade var en beleven og en klog Mand. ³⁾ Ved Leilighed søgte han ogsaa at bevise sin Villighed til at rette sig efter sine Belynderes Onsker. Et characteristisk Beviis herpaa turde følgende Brev til Moth afgive: „Den Person Hans Jensen Storch, som Ed. Exc. behager at gjøre Forslag om til det nu ledige Klokkerie til St. Knuds Kirke her i Odense, vil jeg hjertelig gjerne overlade mit Votum til og igjenkalde det for den forrige Person P. J., som mig var noget paarørende, og dersom anmeldte Storch er Musicius, som jeg ei paatvibler, skal jeg derforuden, om han undertiden vil lade sig bruge til Skolens Tjeneste, være ham behjælpelig at faae noget af Skolens beneficius, at han saameget desbedre kan leve, og i det øvrige gaae ham tilhaande udi alt det, mig muligt er, saa han skal fornemme, at Ed. Exc. Recommendation skal finde hos mig den Lydighed og Tilboielighed for

---

¹⁾ f. Ex. i Sagen om Arven efter hans anden Kone (Brev 20 Martz 1697); eller naar han anbefalede sin Kjærestes Broder Peder Balsløv, som 1688 var Secretair paa Flaaden og siden havde reist lange i Udlandet og var gift i Engelland, til at antages i Fædrelandets eller, hvor det kunde være, til Hs. Majestæts Tjeneste (Brev 15 Aug. 1697); eller beder for sin gamle Tjener Andreas Brun, „som Ed. Exc. saa gunstigen lovede mig til et lille Degnefald at ville befordre.“ (Brev 1 Septbr. 1697). Blochs Brevf. ²⁾ Dagbøger 12 Martz 1695. ³⁾ „Si morum lineamenta in Beato advertimus, nil viro comi, candido, prudenti svavius.“ Universitetøprogr. 13 Novbr. 1703.

Personen selv, at ham intet skal mangle af det Bifald, jeg ham i nogen Maade kan gjøre." ¹⁾ Ringo anvendte ogsaa ellers gjerne sine bona officia for sine fornemme Venner, f. Ex. ved Salget af offentlige Stiftelsers Gods ²⁾ eller ved Udsættelsen af offentlige Penge, ³⁾ hvor han meente at kunne gjøre dette med en god Samvittighed.

27. Skildringen af Ringos offentlige Virksomhed er nu fuldendt. Vi have endnu at tilføie nogle Træk af hans Familieliv og private Forhold. Hans to første Giftermaal have vi omtalt. Hans anden Hustru Johanne Laurisdatter døde i Odense d. 19 Mai 1694 om Aftenen Kl. 7^{1/2}. ⁴⁾ Hun laae endnu Liig i Odense Bispegaard d. 6 Juni, da Ringo sendte Fru Mette Sophie Krabbe, Statsraad Monraths Enke, en Liigprædiken med disse Vers:

„Hvad kan man andet af Liigstuen sig forvente
End Døds Hukommelse saa hemmelig at hente,

---

¹⁾ 20 Marts 1697. Blochs Brev. ²⁾ Brev 7 Marts 1697 til Velbaarne Henrik Steensen, der vilde affjæbe Odense Hospital en Part af en Bondegaard i Lille-Snøde. Efterat have sagt, at man, saavidt muligt og tilberligt kan være, bør see paa Hospitalets Gavn, tilføier han: „Fr. Broder vilde kun behage at lade mig vide sit Betænkende, hvormeget han vil give for samme Bondegaards Part, saa skal jeg nok gjøre mit Bedste og saa trolig negociere som for mig selv, det mon frere aldeles maa forlade sig til.“ Blochs Brev. ³⁾ Brev 17 Marts 1697 til Stiftamtmand Lügou. Sammeft. „Intet kan være mig kjærere, end at Fr. Stiftamtmanden kan gjøre sig betjent saavel af denne som af den Capital paa Gammelgaard, det jeg af al mit Hjerte gjerne seer og samtykker, i fulde Forsikring, at Fr. Stiftamtmanden, som selv er Directeur, jo giver Skolen sliig Viisshed for sine Capitaler, som ubi Fremtiden for Alle kan være og blive angerløs.“ ⁴⁾ Bircherods Brevs.

Saa gal, Liigprædiken, til Fruen hen og sig,
 At Kingo sender Dig, hvis Hustru ligger Liig.“¹⁾

Hun blev begravet i St. Knuds Kirke d. 11 Juni om Aftenen,²⁾ men hendes Liig senere flyttet til Graugde Kirke,³⁾ hvor hendes Kiste findes med Paaskrift:

„Her kasted hun sin Bylt af Jord i denne Hytte,
 Som Gud til Sjælen skal til Dommecdag opflytte.“⁴⁾

Hun efterlod sig en eneste Datter af sit første Ægte-
 skab, der var gift med Niels Pedersen Brinch paa
 Mølleborup i Sjælland. At Kingo maatte see sine to
 første Hustruer gaae bort fra sig, var ikke den eneste
 Sorg, som disse barnløse Ægteskaber tilførte ham. Thi
 han blev ved flere af sine Stedbørn ført ind i Forhold,
 der voldte ham mange Ubehageligheder. Vi have i det
 Foregaaende omtalt Jacob Worm, hans første Kones
 Stedson. Hvad der har givet denne Anledning til ogsaa
 at gjøre Kingo til Gjenstand for sine Smædeviser, vi-
 des ikke. Ddin Wolf⁵⁾ mener, „at Kingo som
 Dindling af Griffenfeldt, Ven af Biskop Bagger
 og en mægtig Medbeiler i Poesien har været den kildne
 Skofedigter en Torn i Diet“; men der maa vel tillige
 have været andre Grunde. I Satiren „En ny Rime-
 kunst“ sigter J. Worm, hvad ogsaa D. Wolf har
 Tvivl om, vistnok ikke paa Kingo, men derimod, hvis
 Overskriften ellers er rigtig, i en anden Satire „Om

¹⁾ Egenhændig paa et Blad i Rostgaards Haandskr. 152 Fol. Uni-
 versitetets Bibl. ²⁾ Bircherods Brevs. ³⁾ Kingo folgte, som forhen
 fortalt, sin Begravelse i St. Knuds Kirke til Generalinde Ahtefeldt.
⁴⁾ Hofmands Fundatsamlinger Tom, V. p. 251, ⁵⁾ Journal for
 Politif o. s. v. 1812.

Kingo's Kalot." 1) Han siger ikke alene i dette Smædevers, at det tjente ham bedre at være Rytter end Præst, men besylder ham for Guldskab, og da der kom Svar paa dette Product i ligesaamange (10) Vers, som næsten ikke staaer tilbage derfor hverken i Tone eller Indhold, saa skrev Jacob Worm et „Contra=Svar“ herpaa, atter i 10 Vers, i hvilket Besyldningen gaaer ud paa intet mindre, end at han havde været fuld i Kirken, saa at han faldt omkulb paa Prædikestolen og maatte med Skam og Spot bæres ud af Kirken, og ofte havde ligget i Klendestenen med brudte Been m. m. At J. Worm „foer frem efter Rygte og Mundsveir og det flette Mennekers, det han siden gif til Bekjendelse om“, har foranførte hans Biograf Klarligen beviist. 2) Ungaac

1) Af Jacob Worms Vers findes der flere Afskrifter, men i Almindelighed forfjellige fra hverandre, paa Universitetets og Kongens Bibl. Verset om Kingo's Kalot har jeg kun fundet i en Afskrift i den gamle Manuskriptsamling paa Kongens Bibl. Det er slet ikke utænkeligt, at den Omstændighed, at Kingo bar Kalot, har givet Anledning til, at de ovennævnte Smædevers ere bleve tybete paa ham og af en Afskriver bleven forsynet med den nævnte Overtitel. 2) Journal for Politik 1812, 1 Bd. p. 294. 2 Bd. p. 2. Af saadanne Rygter, der som dunkle Skygger have lagt sig over den store Digters Minde, men som vel ogsaa have en ligesaa løs Grund, som de, paa hvilke J. Worm byggede sine Besyldninger, maae vi anfere 'en Notis, der fra et Manuskript er optaget i No. 493, 4to, i den Kallste Samling, (Kongens Bibl.), at han paa sine Vistatsreiser holdt mere af Præstefonerne end det vel anstod en Biskop, hvorom der dog tilføies: „maafkee og det er loegnagtige Besyldninger.“ Ligeledes gaaer der og et Sagn om en Præst, der engang blev anklaget for i Guldskab at have rebet baglænds paa en Hest i Ornat. Kingo kaldte ham til sig og talede ham haardt til, men da han havde ubtalt, spurgte Præsten lafonisk: hvoraf veed Deres Heiarværdighed det? Ja, det er bleven mig fortalt, som vist! Ja, men D. S. har dog ikke seet det. Nei, men Rygtet lyver ikke. Da Gud fri mig fra at troe Alt, hvad Ryg-

Versene virkelig Kingo, og ligger der nogen Virkelighed til Grund for dem, saa maa Indholdet være hentet fra en Tid, der ligger bagved Kingos Embedsaar, fra den Tid maaskee, han som Huuslærer hos Atche omgikkes med Grubberne og paa „den lystige Ort“ muligviis kan have taget Deel i en eller anden Ungdoms Ubesindighed, der kan være kommet Jacob Worm, (der 1663 blev dimitteret fra Slagelse Skole) for Dre, og han senere har været lav nok til at oprippe. Jacob Worm blev, som bekjendt, anklaget for Majestætsforbrydelse og suspenderet fra sit Embede imod Slutningen af 1680 eller i Begyndelsen af 1681.¹⁾ Der blev gjort meget Bæsen af denne efter vor Tids Begreber ikke meget betydelige Sag, hvorom blandt Andet de mange Uffskrifter af Worms Digte vidue, endskjondt disse Digte kun have Enkeltheder, der vise, at han havde Talent, men forøvrigt bestaae af en Mængde ringe, pøbelagtige og stundom aldeles uforstaaelige Vers. Ogsaa Kingo fik nogen Andeel i den Undersøgelse, der blev anstillet om hans Brøde. Han fik nemlig ved et Reskript af 28 Decbr. 1680 Befaling til i Kongens Navn strax at beordre to af Præsterne i Odense til uformærkt at begive sig til en Fjeldtpræst

---

tet har fortalt mig om Deres Poiarv., svarede Præsten. Samtalen endte med, at Præsten blev indbudt til Middag i Bispegaarden, og Sagen faldt hen.

¹⁾ som Dbin Wolf mener; men da han i nedenangeforte Kgl. Reskr. til Kingo af 28 Decbr. 1680 endnu kaldes Sognepræst for Graabrødre Kirke i Viborg, er Suspensionen vel først steet 1681. Jeg formoder, at han ligesom Rasmus Strangesen blev beordret at begive sig til Kjøbenhavn og der er bleven suspenderet og fængslet; thi han var i Fængsel d. 18 Januar 1681.

Hr. Rasmus Strangeesen Raskov's Bogement, for der i Generalfiskalens Tuldmaegtigs Nærværelse med Flid at eftersee, om der ikke iblandt hans Papirer eller andre Sager fandtes nogen Pasquil eller Anledning til Correspondents imellem ham og Mag. Jacob Worm. Fandtes der noget Saadant, skulde Ringo indsende det. Sagen skulde forøvrigt holdes hemmelig og Rasmus Strangeesen Raskov efter fuldendt Inquisition begive sig til Kjøbenhavn for der at modtage videre Ordre.¹⁾ Da Jacob Worm af den nedsatte Commission var dømt til Døden, indgav han flere Supplikker om Benaadning. I Anledning af en saadan paa Vers indgav Ringo ogsaa et Bønkrift for ham paa Vers, i hvilket Kongen anføres talende saaledes:

„See der, hvor Sime i sig om i Støvet vælter,
 See, hvor hans knipste Sind i mange Laarer smelter,
 See, hvor hans Mund, som før var fuld af Skjeldestum,
 Er haanlig laaset til, som den var ganske stum.
 See, hvor han lover flux af Hjertet ud at rotte
 Den Friheds dristig' Mand, Guds Salvende at spotte.
 See, hvor han ryster dog for Dommens grumme Frygt,
 Som hans Samvittighed har paa hans Hjerter trykt.
 Mens nei! han skal ei doe, thi Værdighed og Væbde
 Paa Kongens Zepter staaer at reise op og fælde;
 Mit kronet Hoved skal saa lavt ei bukke ned,
 At man skal mærke, jeg blev paa en Flabmund vred.
 Var han en Goliath, var han en mægtig Love,
 Til Døden skulde jeg hans trodsig' Sjæl bedrøve;
 Men nu han er en Spog, en lumpen Bladder-Bles,
 En selvviis Santegjær, vil jeg dog faae ham løs.
 Han er dog næsten død af Frygt og betler Naade,
 Hvor let var det min Fod den Maddike at traade.
 Den Stymper, Menneff = Drm vil jeg dog lade gaae
 For Jesu Christi Skjld, mens han sig krymper saa

¹⁾ Db. B. Arch. Registr. 74 No. 61.

Han tør sit Hoved vel i andre Skruer sætte
 Dg Hjerte, Haand og Mund til lydlig Pligt indrette,
 Dg gjør han ikke det, naar han er bleven fri,
 Saa er jeg David dog, og han kun Simei."

Det er nu vistnok, at et saadant Bønskrift, hvor vel det end var meent, og herfor borger dets alvorlige Tone, maatte faare den iforveien dybt nedbøiede Mand, til hvis Kundskab det kom. Ringo fik derfor ikke Tak for denne sin Forbon, men Worm svarede, og vi kunne ikke undre os over hans Svar:

"Du est selv Simei, som sig i Stovet vælter,
 See til, din Smigre=Sjæl i Polen ikke smelter.
 Din Mund den er jo fuld af Smiger=Hylkelstum
 Dg haanlig laaset til for Gud og Verden stum."

11. 11.

Dg fremdeles: "Den fromme Kong Davids For-
 klaring paa sine naadige Tanker over Simei 2 Sam.
 19 af Mag. Jac. Worm til Gjensvar paa Biskop Th.
 Ringo's Forbon for ham hos Kongen o. s. v.

"Hør Glabmund, Bladderpløs og lumpen, selvviis Gante!
 Hvad Grillen har Du vel? hvad est Du for en Kvante,
 Mens Du fordunkler saa mit hdmhg=naadig Sind?"

.....
 Du est en Hylker Mand, som paa Jeruia slægter,
 Thi om Du beder end for Simei, dog nægter
 Du Sandhed i din Sjæl, idet du nævner ham
 En dode=skylldig Knægt og gjør ham Spot og Skam
 Med samme Skjeldeord, som ei en Christen sømmer,
 Langt mindre Kongerne, som naadig Alle dømmes

c. s. v."

Historien vidner imidlertid om, at Ringo tilligemed visse andre store Herrer, der vare blevene forskaanede for J. Worm's hvasse Pen, intercederede for ham og bi-

droge derved til, at hans Straf blev formildet til Deportation til Ostindien.¹⁾

En Ubehagelighed af en anden Natur blev efter hans anden Kones Død paaført ham af hans Sviger-
son, Amtsskriver Niels Pedersen Brinch, der d. 28 Juni 1694 klagede til Kongen over, at Ringo ikke vilde holde Skifte med ham efter hans afdøde Kone, med hvis eneste Datter han var gift, men beraabende sig paa et Kgl. Privilegium af 13 April 1689, ved hvilket der var ham meddeelt Bevilling til ved Testamente, eller paa hvilken anden Maade han vilde, at maatte disponere over sine Midler, havde efter sit eget Behag ladet ham tilbyde 1000 Eldaler og en Guldfjede af 100 Eldalers Værdie. Paa denne Klage havde Brinch faaet den Resolution, at det skulde forblive ved Ringos Disposition. Da han imidlertid ikke vilde modtage Arveparten, som gjentagne Gange blev ham tilbudt, og ikke vilde give Afkald, lod Ringo den d. 20 Mai 1696 nedlægge hos Byfogden i Kjøbenhavn Frederik Eysenberg med Begjæring om, at Brinch maatte blive opfordret til at modtage og kvittere for den, da den i modsat Fald maatte henstaae paa hans eget Risico. Brinch lod derefter Ringo indstevne til d. 11 August 1696 for Provsten i Odense Mag. Ludvig Stoud, under hvis Skiftejurisdiction Biskoppen henhørte, men Provsten frikjendte Biskoppen, ja udelukkede endog Guldfjeden fra Arven. Utilfreds med denne Dom, lod Brinch den indstevne for Landemodet i Odense, hvor der d. 7 Decbr. 1696 blev affagt følgende Dom:²⁾

¹⁾ Pont. Ann. IV, 610.   ²⁾ Odense Landemods - Protocol.

„Saaſom ei ſees, at Sr. N. P. Brinch har havt nogen Skjel og Tvie til at indſtevrne Provſten Mag. L. Stouds Dom, ſom er grundet paa Hs. Kgl. Majeſtæts til Hs. Velædle Hoiærværdighed Biſkoppens Dr. Thomas Ringo udgivne Privilegium og ſidſte allern. Reſolution, da bør Provſtens Dom i alle Maader ved Magt at blive, og Sr. N. P. Brinch at betale for unødigt Stevne-
maal til Sagens Omkoſtning 6 Rdl.“ Brinch klagede atter til Kongen over denne Dom, ſom Geheimeraad Schult ene havde affagt, og forklarede, at Ringo, ſom levede i Egtefælled med ſin afgangne Huſtrues, da det Kgl. Privilegium blev ham meddeelt og flere Aar derefter, ikke kunde vide ſin Andeels Midler, førend de ved Skifte vare deelte, og havde ikke Ret til, ſom han vilde, at forklare det Kgl. Privilegium derhen, at han maatte henregne det hele Fælledsbo til ſine egne Midler, og ſaaledes fraholde ham den Arvpart, ſom han efter Loven havde paa ſin Huſtrues Begne. Stiftamtmanden, Provſten og Biſkoppens indſtevnedes derefter ved Kgl. Reſkr. af 27 Januar 1697 til at møde for Hoiæſteret d. 11 Marts.¹⁾ Hvorledes Sagen faldt ud ved Hoiæſteret, er mig ikke bekjendt²⁾, men d. 20 Marts 1697 ſkrev Ringo til Moth:³⁾ „Den Sag med min Svoger N. P. Brinch anlangende hans Huſtrues Arv efter min Sal. Huſtrues, for hvilken jeg nu til Hoiæſteret er indſtevnet, . . . beder jeg ydmygſt at maae udi Ed. Grc.s fremdeles bedſte Tanker forblive til lykkelig Be-

¹⁾ Forkyndt i Dbenſe Biſpegaard d. 22 Febr. 1697. ²⁾ Msr. Broſtroph Albertin var Ringos Sagfører. Brev til ham 2 Marts 1697 med oplyſende Documenter. Bleck's Brevf. ³⁾ Sammeſt.

fordring, saafom jeg kan vidue for Gud, at jeg ei kunde eller burde det anderledes at gjøre, end jeg det gjort haver udi nogen Henseende."

Endnu værre var den Uenighed, der opstod mellem Kingo og hans anden Svigersøn Mag. Jørgen Karstens,¹⁾ hvoraf han i sine sidste Leveaar havde megen Uergjælf. Jørgen Karstens blev Stiftsprovst i Odense 1699. Før den Tid skulle de have været de bedste Venner, hvorom til Exempel det Vers vidner, Karstens Brev til Kingos Portrait, (før 1688)

„Præsulis hæc nostri forma est, qvo vindice clerus
Surgit et arctoo sub Jove tegnum habet.
Ingenium, doctrina, fides, facundia, candor,
Judicium, gravitas, religionis amor,
Pluraqve in ære latent sculpto, gaudete Fioni,
Tantum Kingovii luminis umbra capit.“

men som siden, da de bleve uenige, blev casferet og L. Thuras sat istedet: „Her staaer en Skugge af den Mand“ o. f. v.²⁾ Ligeledes viede Karstens Kingo og Birgitte Balsløv 1694. Men da deres Embeds Grændser rykkedes nærmere, stødte de snart sammen. Den første og egentlige Aarsag til deres Uenighed kjendes ikke. Den søges³⁾ i begge Myndighed, Paaftaaenhed og onde Raadgiveres Indflydelse, der frygtede for, at Karstens ved Kingos og Reventlovs Ubefaling skulde faae Expectance paa Bispestolen. Bist

¹⁾ Født i Kjøbenhavn 28 Juli 1660, 1685 Sognepræst til Brendesrup og Dre og Provst i Bends Herred, 1688 til Haarslev, 1699 d. 18 Novbr. Stiftsprovst i Odense, † 23 Juni 1717, gift med Mette Worm 1686-94. cf. Blochs D. fyenste Geistl. S. 3, 652 ff.

²⁾ No. 130 fol. Kallste Samling. ³⁾ Bloch l. i. 1, 161.

er det, at Karstens i flere Forhold viste sig som en meget stridig, fremsufende og uforsonlig Mand, hvorefter det Mundheld, som længe holdt sig i Odense: „En Karl som Karstens,“ ogsaa vidner. ¹⁾ Striden udbrod maaskee i Anledning af, at der i Biskoppens Gravarelse kom en Befaling til denne om at forfatte en Bøn til en extraordinair Bededag. ²⁾ Som Stiftsprovst aabnede Karstens Brevet og, da Sagen havde Hastværk, forfattede han Bønnen og udsendte den i Stiftet. Dette blev forestillet Biskoppen som et Indgreb i hans Embede, uagtet der siges, at han selv havde givet Karstens Ordre dertil, forend han reiste; han skal derefter have ladet Karstens kalde, sat ham skarpt irette, ved Circulairer ladet Bønnen tilbagekalde og selv forfattet en anden. I Anledning af et Par andre Stridspunkter imellem dem opstod der en formelig Proces, der varede i to Aar, og som en Commission, bestaaende af H. Bornemann, P. Jespersen, G. Wandal og Joh. Dorschæus, blev sat til at paakjende. Af Odense Landemods-Protocol og Commissionens Dom ³⁾ sees Sagens Sammenhæng at have været denne: I Odense og paa flere Steder i Fyens Stift havde fra ældre Tider den Skik vedligeholdt sig paa Sognedage at holde Brudevielse med Brudemesse og Brudeprædiken. Denne Skik modsatte Karstens sig, uagtet han maatte tilstaae, at han selv baade som Præst paa Landet og i

¹⁾ Nrup har hørt dette i Odense. Den D. Digtekunst Middealder 1, 174. ²⁾ Bloch l. l. 1, 162. Det er da vel den ovenfor omtalte Bøn til Bededagene 1700. ³⁾ Kjøbenhavn d. 10 August 1703. Findees i Afskrift i Birgerods Brevsamling.

Odense ofte havde fulgt den, og da Kingo vilde „følge den med nogle af sit Huus og i Venlighed begjærede af Provsten, at han derudi vilde føie ham,“ nægtede han det, „ja satte sig derimod paa en ganske insolent og usømmelig Maade med Laarndorens og Prædikestuelens Tillukkelse“ og viste sig trodsig imod Biskoppen baade i Ord og Gjerninger, hvorom han lovlig blev overbeviist ved det derom holdte Forhør, hvortil Landsdommer Rosenvinge og Provst Mag. Berndt i Hæsfelager vare beskikkede ved Kgl. Commissorium. ¹⁾ Han havde ogsaa i en Supplik til Kongen d. 20 Decbr. 1701 „grovt og ubeviistligt“ paasagt Biskoppen, at han vilde tvinge ham til at handle imod Ritualet, item at ville have Noget frem med absolut Villie imod Ritualet og mere deslige. Commissionen fældede angaaende dette Punkt den Dom, at Mag. J. Karstens Forhold „ei anderledes kunde udtydes end til en aabenbar Foragt, Formastelse og Opsætsighed imod hans Biskop som hans foresatte Øvrighed, hvorved han havde handlet imod sin præstelige Sed og imod Loven, saa at han derefter kunde ansees.“ „Men som Biskoppen selv ikke vil staae paa det Yderste med Provsten, men ved sin Fuldmægtig Msr. Brostroph Albertin modererer sin Trettesættelse, kunde Karstens dog ingenlunde frikjendes, at han jo for sliig utilbørlig Forhold i det mindste bør gjøre Biskoppen en offentlig Afbedelse og Erklæring paa første Landemøde, hvorudi han først bør bekjende sig utilbørlig at have forseet sig imod sin Biskop og Dr-

---

¹⁾ Mag. Knud Landorps Brev til Jens Bircherod 18 Januar 1702. Sammeft.

righed ved overbeviist Ulydighed og Opsætsighed; dernæst erklære Biskoppen, for hvis ubeviislig grov Sag, han i sin Supplik hannem haver tillagt, og endelig bede Biskoppen om Forladelse og forpligte sig til al sammelig Endighed og Verbodighed herefter." Desuden skulde han til Straf bøde 100 Rdl. til fattige Præsteenker i Stiftet.

Det andet Hovedstridspunkt dreiede sig om en Tilførsel til Landemodsprotocollen, hvilken Karstens som Landemodets Notarius havde ført, men hvis Rigtighed Kingo nægtede. I Landemodsprotocollen findes nemlig for d. 6 April 1701 følgende Ord, skrevne med Karstens Haand: „Provsten i Odense Herred indgav en skriftlig Memorial anlangende adskillig difference udi Kirkeceremonier ved St. Knuds Kirke, at de maatte indrettes efter Lov og Ritual samt Vor Frue Kirkes Maade i Kjøbenhavn, hvilket Biskoppen lovede at skulle skee strax.“ Dagen efter afgav Kingo en skriftlig Resolution i modsat Retning og forte siden for Commissionen Klage over, at de Ord, der vare ham tillagte, vare indførte i Landemodsprotocollen uden hans og de tilstedeværende Provsters Videnskab og Consents. Ved Forhøret vilde „ingen af Provsterne vedstaae disse omtvistede Ord af Biskoppens Mund at være hørte, Biskoppen selv og aldeles fragaaer dennem af sig at være sagte, saasom de og ere hannem til stor præjudice.“ Commissionen dømte da at det „vilde komme an paa Mag. Jørgen Karstens Sed,“ men hvis han „saadan Sed ikke kan eller vil gjøre, da bør Biskoppen være tilladt at betroe Protocollen til en anden

af Provsterne, som han kan forlade sig paa." 1) Noogle andre Ankeposter imod Karstens angaaende hans Skifteforretninger og Mangel paa Regnskabs Afslæggelse for nogle af ham oppebaarne Collecter bleve afviste som ikke hørende under denne Sag. Processens Domkostninger skulde Karstens betale med 40 Rdlr. 2)

Det var rimeligviis i Anledning af denne Sag, at Kingo maatte foretage sig sine sidste 2 Reiser til Kjøbenhavn. Det hedder nemlig, at han 1701 2 à 3 Dage før Juul kom hjem fra Kjøbenhavn med Forhaabning om en god Udgang paa sin Sag, 3) og ligeledes d. 20 Mai 1703, „uden at være kommen tilende med J. Karstens,“ 4) og at han tog sig Sagen meget nær, fremgaaer af Bispendens oftere gjentagne Ottringer efter hans Død om de „Viderværdigheder,“ som han havde i sine sidste Aar.

Den over Karstens fældede Dom blev kun tildeels erequeret. Der blev, formodentlig formedelst Kingos Sygdom og Død, ikke holdt noget Landemøde i 2 Aar, og da det igjen samledes d. 8 og 9 Octbr. 1704, forlangte Bispenden, at Karstens skulde gjøre den ham idømte

---

1) Det er mærkeligt nok, at man bengang ikke tænkte paa at oplæse og underskrive Landemødsprotocollen. 2) Naar Bloch l. l. 1, 164 siger, at det af Dommen „kan sees, at Dommerne have indseet Sktebeligheder paa begge Sider,“ saa maa det bemærkes, at Dommen ingenkunde berettiger til denne Slutning. Men Blochs hele Fremstilling af dette Forhold er overhovedet partiist for Karstens. 3) Knud Landorps Brev til J. Bircherod 18 Jan. 1702. 4) Brev til J. Bircherod fra Jacob Gotsfried Becker i Odense 22 Mai 1703. Bircher. Brevf. Bloch l. l. 1, 170 siger, at han 1702 var i Kjøbenhavn og der blev syg og efter Hjemkomsten kun kom lidet ub, men Aaret er vist feilagtigt, da han jo var i Kjøbenhavn Aaret efter.

Ufbigt. Den ene Dag erklærede han da „for sin Rø-
ligheds Skyld“, „at Bisshop Kingo for ham skal gjerne
ligge en ærlig Mand i sin Grav: de mortuis nil nisi
bonum.“ Den anden Dag gav han samme Erklæring
paa Betingelse, at Bispiden igjen skulde frafalde den
gjorte Beskyldning angaaende Protocollen, som han
ved sin Eed havde fralagt sig; men da Bispidens
Sagfører ikke kunde indlade sig herpaa, og Uf-
bigten ikke egentlig kunde gjøres den døde
Mand, blev Sagen atter fra Landemodet sendt til Uf-
gjørelse ved Høiestret, hvor Karstens dog ikke skal
have opnaaet noget bedre Resultat¹⁾. Kingo var alt-
saa gaaet bort uden at være bleven forliget med sin gamle
Ven og Frænde. Fem Dage for hans Død beretter²⁾
J. Bircherods Moder, der boede i Odense, om „den
store Trodsighed og Stivsindighed, i hvilken hans Anta-
gonist immerfort blev fremturende.“ Men Kingo vilde
paa sit Dødsleie forlige sig med Karstens og sendte
Bud til ham. Budet blev imidlertid „hindret“ (holdt
tilbage?), og det blev forebragt Kingo, at Karstens
ikke vilde komme. Kingo erklærede dog paa sit Dødsleie,
at han døde som Karstens Ven af sit Hjerte.“³⁾

Efterat have berettet disse uhyggelige Stridigheder,
der formærkede Kingos sidste Leveaar, kunne vi vende
os til Betragtningen af den, som det synes, meget lykkel-
lige Forbindelse, i hvilken han indtraadte ved sit 3die
Egteskab, med Jomfru Birgitte Balslov, en Datter
af Dr. Medicinæ, Cancellieassessor Christopher

¹⁾ Pont. Ann. IV, 112. ²⁾ d. 9 Octbr. 1703, „da Kingo laac
paa sit Dødsleie.“ Bircher. Brevf. ³⁾ Bloch I. I. 1, 164.

Balsløv til Fraugdegaard i Fyen. Hun var født d. 13 Mai 1665. ¹⁾ De kjendte hinanden i længere Tid. „Om deres Forlovelse og Giftermaal“, siger Jacob Bircherod, ²⁾ „kunde meget siges. Jeg har det af troværdige Folk og af dem, som vare om Alting vidende. Ordet gik, at han elskede hende, længe førend hans anden Frue døde, og vist er det, at han Dagen efter hendes Begravelse kom i mine Forældres Huus for at declarere sin Amour for den, som vare hans Kjærestes nærmeste Slægt heri Landet. Biskoppen var den Tid 60 Aar, og hun, som var 30, havde imidlertid udslaget mange konsiderable Tilbud.“ Deres Bryllup stod paa Fraugdegaard d. 19 Decbr. 1694, hvor de bleve viiede af Mag. Sorgen Karstens. ³⁾ Birgitte Balsløv fulgte i Almindelighed Kingo paa hans Reiser ⁴⁾ og var ham en kjærlig og omhyggelig Hustru i hans Livs sidste Dage, i hvilke hun havde saa megen Modgang og Strid at dele med ham. „De, der kjendte, hvor kjærligt deres Egteskab var, saae dem stedse samlede saa

¹⁾ Jens Bircherod skriver d. 21 Mai 1665 (Brevf.): „Efter som min Møsterdatter Birgitte Balsløv blev idag døbt, saa anrettede hendes Forældre ubi deres Huus et sjønt Barfemaaltid, i hvis tractement jeg ogsaa blev deelagtig.“ ²⁾ Justitsraad og Landsdommer Jacob Bircherods Samlinger til hans Families Historie. (No. 130 folio. Kallste Samling). Jacob Bircherod † 1737, var en Søn af Thomas Broder Bircherod, Professor i Odense, og Anne Wule. ³⁾ 3 Novbr. 1694 inviterede Kingo Biskop J. Bircherod og hans Frue til Brylluppet, der dengang var berammet til d. 14 Decbr., men de undskyldte sig med Aarstidens Besværlighed. Bircherods Brevf. (7 og 8 Decbr. 1694). ⁴⁾ Hun reiste med til Bistats paa Lolland, var med ham i Kjøbenhavn, og Kingo skriver 1696 (til Madam Klingenberg. Blochs Brevf.): „Jeg er ei egentlig vis paa, naar min Kjæreste og jeg kan være her hjemme.“

nær, som Viinranken ved den Stav, som opholder den. Hvor han gik, gik og hun, hvor han blev, blev hun og; intet uden Døden kunde skille dem ad, ja de, der have seet hendes Sorg, vide, at neppe Døden har kunnet skille hende fra ham." 1)

Ved sit Ægteskab med Birgitte Balsløv kom Kingo i Besiddelse af Herregaarden Graugdegaard, een Miil fra Odense, som blev ham tilfjødet af hendes ældste levende Broder Peder Balsløv, der opholdt sig i Engelland, 2) og fik vel en temmelig betydelig Formue. Før denne Tid kan det, naar man skal slutte efter den Arv, der tilfaldt hans 2den Kones eneste Datter, ikke antages, at hans Formue var synderlig stor. Men efter hans Giftermaal med Birgitte Balsløv finde vi ham indviklet i forskjellige Pengesager, og han maatte ofte skrive Breve til Folk, der ikke opfyldte deres indgaaede Forpligtelser.

Ogsaa dette hans sidste Ægteskab var barnløst; men da Birgitte Balsløv tre Aar efter Kingos Død d. 6 Decbr. 1706 indlod sig i Ægteskab med Commerceraad, senere Justitsraad, Christian Carl Bircherod og fik en Son, kaldte hun denne Thomas Kingo. 3) Det fortælles, at al Verden forundrede sig over, at Kingos Enke vilde gifte sig med Bircherod. Kong Frederik d. 4de, som ogsaa undrede sig derover, sagde dog, at en levende Commerceraad var bedre end en død

1) Deichmann. Fortale til Liigtalen. 2) Af Kjøbesummen skulde, hvis P. Balsløv ikke vendte tilbage til Danmark, gives 6te og 10de Penge. Kingos Skr. til Rentekammeret 2 Septbr. 1697. Blochs Brevs. 3) Han døde 1708 og ligger begravet i Graugde Kirke. Hofmans Fundatsf. V, 251.

Biskop. ¹⁾ Kingos Slægt paa Mandslinien uddøde altsaa med ham selv. Navnet findes dog nok endnu som Familienavn i Jylland. ²⁾ En Hans Kingo, hvilken Kingo selv nævner som sin Søstersøn, ³⁾ (af Else Kingos første Ægteskab) blev Student 1694 og døde som Sognepræst i Bispenberg 1707. Han var gift med Enken efter Kingos forrige Amanuensis, ⁴⁾ den som Psalmedigter bekendte Niels Christensen Arctander, og efterlod en Søn Niels Arctander Kingo, der døde 1755 eller 1756 som Sognepræst for Høe og Drby i Ribe Stift. ⁵⁾ Ogsaa fandtes der i Aaret 1700 en Discipel i Odense Skole ved Navn Thomas Kingo, om hvem ellers ikke noget er mig bekendt. ⁶⁾

Uagtet Efterretningerne om Kingos private Livsforhold kun ere faa og adspredte, som det sædvanligt er Tilfældet i vor Historie, naar den gaaer længere tilbage i Tiden end Mands Minde, saa fremgaaer det dog af de forhaandenværende Data, at han stod i Venkabsforhold til flere af sine Omværende i Odense og overhovedet har ført et selskabeligt Liv. Blandt Præsterne i Odense nævnes Stiftsprovsten Mag. Ludvig Stoud som hans „fortrolige Ven“, ⁷⁾ og hans Eftermand Bar-

¹⁾ No. 130 fol. Kallste Samling. ²⁾ Fr. Barfob. Poetisk Læsebog 1 Udg. p. 487. ³⁾ Brev til Wandal. Dansk Kirke-Lib. 1846 p. 817. Brev til Hans Kingo i Kjøbenhavn 19 Febr. 1697. Blochs Brevf. ⁴⁾ Mhadverus Begvad nævnes 1686 som Nobilissimi Domini Episcopi Tjener; Niels Jensen, senere Præst, var ogsaa i hans Tjeneste, og til hans sidste Aar var Mr. Villegaard hans Amanuensis. ⁵⁾ Bloch. Den svenske G. S. 2, 344. ⁶⁾ Mag. Elias Naurø Stolebog p. 652. Db. B. Arkiv. ⁷⁾ Præsten i Skamby Ananias Lehmands Brev til Kingo 6 Mai 1696. Odense B. Ark.

tholomæus Deichmann stod i den venstkabeligste Forbindelse med ham og viste sig ved sin Liigtale over ham som hans oprigtige Beundrer og taknemmelige Ven.¹⁾ Den med Balsløvs og Bircherods Familier nøie bekjendte Mads Pedersen Klostok, residierende Cappellan ved St. Knuds Kirke, der ogsaa var Digtet, var hans Skriftefader paa hans Sygeseng. Af Rectorerne ved Odense Skole i hans Tid var Mag. Elias Maur (af hvem 11 Passionspsalmer ere optagne i Psalmebogen fra 1689) hans store Beundrer og mangeaarige Ven.²⁾ Med hans Estermand (1694) Thomas Broder Bircherod og med Professor ved Gymnasiet Mag. Knud Landorph kom han i Slægtskabsforbindelse ved sit sidste Giftermaal. Ogsaa til Borgermester Blancheborg, med hvem han ellers i Embedsforhold havde faa megen Strid, synes han at have staaet i venstkabelig Forbindelse, i det mindste da han d. 11 Decbr. 1696 gav ham Skjode paa en Jordlod udenfor Vesterport i Odense, som han havde foræret ham.³⁾ Det skyldes imidlertid ene Biskop Jens Bircherods Opregnelser, at ikke ethvert Spor af det selskabelige Liv i Bispegaarden er forsvundet; ja disse synes endog at tyde hen paa, at der i det mindste ved enkelte Leiligheder, naar Familien samlede, fandt hyppige selskabelige Sammenkomster Sted. Han beretter saaledes fra sit Ophold i Odense

¹⁾ Cum summa mentis voluptate de rebus divinis mutuo et suaviter consilia communicarunt inque domo Dei dulci quadam ac fraterna societate invicem gavisi sunt. *Ø. Bornemann.* *3* Approbationen af Deichmanns Liigtale. ²⁾ Ringo kalder ham: amice honoratissime. Brev 20 Septbr. 1687. Bloch, Den syenste *Ø. Ø.* p. 409. ³⁾ Blochs Brevs.

1694, at han d. 4 Februar havde Besøg af Kingo, Professor Lauritz Euja og flere Fornemme. Dagen efter var han med sin Hustrue, Moder og flere gode Venner, item Bispen, til Gjæst hos Mag. Knud Landorff, hvor de „bleve meget vel accomoderede.“ „Optimum at vere ferculum ipse hospitis activi candor.“ Den følgende Dag havde Kingo ham og flere Paa-rørende „til Gjæst paa braff tractement.“ Signende Selskaber og Visiter fandt Sted ved J. Bircherods Besøg i Odense 1697 og 1698, ¹⁾ og Kingo og hans Frue havde lovet at gjøre Gjengjæld ved at komme til Aalborg.

Er der saaledes god Grund til at antage, at han ligeindtil sine sidste Aar fandt Glæde ved selskabelig Omgang og kunde som en meget velhavende Mand samle Venne- og Frændekredsene omkring sig, saa var denne dog ikke den eneste Maade, paa hvilken han lod sin Rigdoms Kilder udflyde til Andre. Hans Godgjorenhed, paa hvilken alt flere Beviser ere anførte, omtales oftere, „og naar han gjorde vel, lod han ikke den høire Haand vide, hvad den venstre gjorde. Han cad ikke sit Brød alene, men lod ogsaa de Faderløse æde deraf og uddeelte til dem, som Gud til ham, rigeligt og overflodigt. Han kom de Fattige ihu i sit eget Huus og taledes til deres Bedste in Synodo hos sine Brødre.“²⁾ Som et Exempel paa, at han, naar han opmuntrede Brødrene til at

¹⁾ d. 22 Martis 1698 havde Bircherods Moder og d. 24 Martis Kingo Selskab, hvor foruden Bircherods Slægt ogsaa Stiftamtmand Diderich Schult var tilstede; d. 28 Martis aflagde Bircherod sine Afstedsvister hos Kingo og Andre. sfr. Kingos Brev 27 Jnni 1698. Bircher. Brevf. ²⁾ Deichmann I. I. p. 29, 44, 132.

give til veldædige Siemed, selv gif foran, kan anføres, at han paa det sidste Landemøde, der blev holdt i hans Tid d. 4 Detbr. 1702, ved hvilket han dog ikke personlig var tilstede, skjænkede 30 Rdl. til Collecten for den lutheriske Kirke i Dublin.¹⁾ Naar hertil foies et andet Beviis paa hans Godhed, at han eftergav Præsten Mogenss Bjergs Enke en Sum Penge og skrev til Provsten, at han erklærede Obligationen for død og magtesløs, „hvilket Hr. Provsten ved denne min Missive kan forstikke den salig Mands efterladte Enke og Arvinger,“²⁾ saa vil der være heelt meget at indvende imod den Beskyldning for Paaholdenhed, som Enkelte i en senere Tid have villet tillægge ham.

Smidlertid — Ringo havde sine Feil, dem han baade kjendte og bekjendte. Men naar han i Hjertesukket udbryder: ³⁾

„ . . i mig selv der er et Hav
 Ret ved min dybe Hjerte-Grav,
 Hvor stærke Storme tindre
 Og tuder om ved Nat og Dag,
 Enddog en Stang derfor er sat.
 Saa hver dog ikke kjender,
 Hvordan det ulmer i min Barn,
 Hvordan det pibler, naar jeg varm
 Af Harm og Brede brænder,
 Hvordan Bekymrings Storme gaac
 I mine Aarers lønlig' Braa,
 Hvor Frygt udi mig vælter,
 Hvor Blodet rutter om min Aand,
 Hvor Pulsen pikker mod min Haand,
 Til Hjertet næsten smelter.“

¹⁾ Landemøds-Protocol. ²⁾ Brandt og Helweg I. I. Forfatterens Levnetsløb 1, 63. ³⁾ Tengers 2 Udgave af Ringos Psalmer p. 437.

faa har han selv beskrevet sin heftige og urolige Natur. Den bidrog upaatvivlelig til hans Egners ualmindelige Udvikling, men den tilførte ham ogsaa bittere Bekymringer og udsatte ham for Verdens onde Dmtale. Ogsaa hans veltalende Ben, som ved hans Baare lovpriiste hans Dyder, og for den store Forsamling, der kjendte den Afrodødes Levnet og hele Virksomhed, kunde udtale den Forbønning: „hans Gre er ikke begravet med ham, den lever efter ham i alle Troendes Minde og skal leve, saalænge Gud paa dette Sted har en Menighed, og der endnu er en Steen paa den anden af dette Tempel,“ ¹⁾ — begyndte ikke alene sin Liigtale med at omtale de onde og strænge Domme over ham, men vendte tilbage til dette Emne og sluttede: „vil Spotteren endda forekaste os Aarons Feil og Forseelser; hvad mere? De stærkeste Dyr i Naturen have deres Skrøbelighed, de Helligste i Naaden have deres Feil. De, hos hvem Gud har nedlagt det største Liggendefæ, bære det dog i skrøbelige Leerkar. De, der ligne Solen i sin Glans, ligne den og i sine Pletter. Gre end ikke Himmelens Engle ganske rene for Gud, hvad ville Menighedens Engle være den Stund, de endnu leve paa Jorden i denne forsængelige Verden, i dette syndige Legeme?“ Men spørges der nu, hvilke vare da de Pletter, som fordunklede Glansfen af Ringes Liv, saa have vi hverken fordulgt dem i den foregaaende Skildring, eller lægge her Skjul paa det Indtryk, som en lang Beskjæftigelse med hans Levnet har gjort paa os, at hans indvortes Liv var hans udvortes ligt, fuldt af Strid og haard

¹⁾ Deichmann l. l. p. 139.

Kamp, førend han vandt Seier og fandt Fred. Hans naturlige Menneſke var stærkt vendt mod Verden, mægtigt grebet af dens Lyst; men herved blev han ikke ſtaaende: greben af Kristus, ſøgte han at forglemme, hvad der var bagved, rakte efter det, ſom er foran, og ilede mod Maalet. Men efterſom Alt, hvad der bevægede ſig i hans Indre, tonedede frem, naar han lod Haanden gaae over Strængene paa Davidsharpen, og Anden ſtedſe drev ham til ved den at udfynge ſin Smerte ſaa velform ſin Glæde, ſaa vide vi ikke bedre at ſige, hvorledes han var baade i ſin Svaghed og i ſin Styrke, end med hans egne Ord:

„Aldrig er jeg uden Raade,
 Aldrig dog foruden Raade;
 Altid har jeg Suk og Bee,
 Altid kan dog Jeſum ſee;
 Altid trykke mine Synder,
 Altid Jeſus Hjælp tilſkynder;
 Altid er jeg ubi Ewang,
 Altid er jeg fuld af Sang,
 Nu i 'Sorrig, nu i Glæde,
 Nu i Fald og nu i Sæde,
 Ofte fuld af ſtor Uro,
 Altid fuld af Jeſu Tro.

Saa er Sorg og Glæde lanket,
 Saa er Dageret iſſjanket
 I mit Levnets Dmgangs Staal,
 Slig' er mine Levnets Maal.“¹⁾

Men heri ſøge vi da ogsaa den egentlige Grund til den ſtore Indflydelse, Kingo fik ſom Digter, og til den Kjærlighed, ſom Menigheden ſaa længe har bevaret for hans Pſalmer. De have et ufor-gængeligt Liv i ſig,

¹⁾ Tenger l. l. p. 457 ff.

fordi de ere fremgaaede af en stridende og alvorlig Christens virkeligt oplevede Liv. Jo heftigere han selv droges paa den ene Side af Verden og dens Lyft, og paa den anden Side af det Udødelighedens Haab, i hvilket hans Sjæl søgte Hvile, desto stærkere og dybere lode Tonerne fra hans Harpes Strænge. Saaledes fik hele den danske Kirke Bindingen af, at Psalmistens Bei gif igjennem Anfægtelse og Kamp.

I det vi saaledes mene at have paaviist, hvorledes Ringo som Præst og Kirkens Tilsynsmand udøvede en stor Indflydelse paa sin Samtid i sin nærmeste Kreds, og som Psalmedigter paa Eftertiden i vidt Omfang, mene vi tillige ikke at vove formegtet ved den Paastand, at han var sin Tids meest fremragende kirkelige Personlighed i vort Fædreland, en Bevægelses Mand i den stille Tid, en Mand, hvis Spor kjendtes længe, efter at han havde tilbagelagt sin Bei. Naar vi derfor i det Foregaaende have fremstillet ham med Hensyn til Værdommen som staaende paa sin Tids orthodoxe Standpunkt, have vi tillige oftere antydnet, at en død Orthodoxie ingenlunde tilfredsstillede ham. Baade som Prædikant og Psalmedigter fordrede han indtrængende noget meget Mere. Og herved viser han sig som værende foran sin Tid, saa at hans Virksomhed i flere Henseender synes bedre at passe til den mere levende Tid, der efter hans Bortgang ved de pietistiske Bevægelser oprandt i den lutherske Kirke ogsaa i vort Fædreland, end til hans egen. Maa end derfor Christian d. 5tes Regjering i det Hele betragtes som en i aandelig Henseende lidet bevæget Periode og er meest mærkelig som en Overgangstid, i hvilken Kræfterne fra flere Sider samlede og rustede sig til en

Kamp, der i en ikke fjern Fremtid skulde bryde ud, og udsøvede end Tidsalderen ved sit strenge statskirkelige Væsen sin Indflydelse ogsaa paa Kingo, saa maa han dog erkjendes at have opfattet Tidens dybeste kirkelige Brøst og ved sin mægtige Tale og gribende Sang at have rørt og bragt Bevægelse i de stillestaaende Vand, ligesom han ogsaa ved sin hele kraftige Virksomhed i en indflydelsesrig Stilling udkastede mangt et Sædekorn, der først grønne des og bar Frugt over hans Grav.

Fjerde Capitel.

Thomas Kingos sidste Dage.

28. Ringo havde i det Hele en stærk Constitution og et godt Helbred. Indtil hans sidste Leveaar findes han i uafbrudt Virksomhed, og kun eengang tidligere vides han at have været syg, nemlig i Juli 1684, da Rygtet endog sagde, at han var død.¹⁾ Men i sine sidste to Leveaar var han jevnlig syg og leed af Rosen²⁾ og især af Steensmerter. De „Viderværdigheder“, som mødte ham, bidroge til at svække og nedtrykke ham. I October 1702 kunde han „formedelst Svagthed“ hverken møde ved Landemodet eller ved andre Embedsforhandlinger „eller holde Alting i den Orden, som han gjerne vilde.“³⁾ Imidlertid blev han dog atter saa vel, at han kunde foretage den forhen omtalte Reise til Kjøbenhavn i Mai 1703, men under hans Ophold der angreb sidstnævnte Sygdom ham med større Hefstighed, han overfaldtes desuden af stor Mæthed og anden Skrøbelighed, saa at han jevnlig maatte holde Sengen i Kjøbenhavn, og efter sin Hjemkomst kom han kun sjældent ud, og Kræfterne toge mere og mere af. Men ligesom der i

---

¹⁾ Biskoppen i Aarhus Erik Graves Brev til Jens Bircherod 11 Juli 1684, hvor tillige Rygtet berettes om, at Mag. M. Herlow, Sognepræst i Aarhus, skulde være Kingos Eftermand. Bircherods Brevf. ²⁾ Pont. Ann. IV, 112. ³⁾ Landemods-Protocollen og Brev til Hospitaldirectionen 3 Octbr. 1702. Dd. Bispe-Arch. Registr. 20, 169.

det Hele vidnes om ham, „at som med Aarene Naturens Kraft tog af, saa tog Aandens Kraft til, og at han endnu i Alderdommen var blomstrende, saftig og grøn“, ¹⁾ saaledes viste især hans sidste Svaghed, i hvilken han med fuld Bevidsthed langsomt fortes sin Opløsning imøde, at Verden ikke havde bundet ham med stærkere Bånd, end at han jo med en troende Christens fulde Ro kunde see dem bryde. Hans Sjæl var stærk og frimodig, fuld af Tro og Taalmod, og han opholdt den med den rige Trost af Guds Ord, hvormed han saa ofte havde trøstet andre nødlidende Guds Børn. Hans Skriftefader Mads Rostock kom hyppigt til ham, og han nød gjentagne Gange under sin Sygdom og sidst d. 6 October i sine paarørende Benneres Nærværelse Alterens Sacramente. Mange besøgte ham under hans Sygdom, hans Slægt og nærmeste Benner dagligen og desforuden adskillige høie Standspersoner af begge Kjøen baade inden- og udenbyes, som alle maatte kenndre den store Taalmodighed, med hvilken han bar sin Svaghed. For disse mange Beviser paa Deeltagelse viste han sig meget taknemmelig og ønskede altid Guds Velsignelse over dem, som kom til ham. Fra den Dag, han sidste Gang havde nydt Sacramentet, laae han stille hen, men hans Skriftefader fandt ham altid fuld af Aandens rige Trost, og naar denne eller andre Tilstedeværende sang og læste for ham, gav han ei alene med lydelig Røst, men ogsaa med Hændernes og Dinenes Opførelse sin store Andagt og Vængsel efter Himmelen tilkjende. Han hørtes sjældent at klage. Spurgte man ham, hverledes han be-

¹⁾ Reichmann l. l. p. 173.

fandt sig, svarede han steds: Alt vel, og naar han blev erindret om Sygdommens Heflighed og Dødens Bitterhed, sagde han, at han led dog ikke saa meget; det kunde dog ikke gaae af uden Smerte og Strid, førend de to kjære Venner, Sjæl og Legeme, kunde skilles ad, hvilket hver retsindig Jesu Discipel og god Stridsmand taalmodigen ved Guds Naade burde lide. Med Taksigelse til Gud, som styrkede ham til Taalmodighed, holdt han sig forvisset om, at han ogsaa vilde holde ham fast indtil Enden. Om det Jordiske bekymrede han sig slet ikke. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, tog han den kjærligste Afsked med sin Hustru, der ikke veeg fra hans Seng, men med al tænkelig Omhu og Kjærlighed pleiede ham til hans sidste Aandedræt, takkede hende for al hendes Guldskab baade i Medgang og Modgang, trøstede hende og overgav hende til Herren. Lige-
 faa tog han Afsked med sine Svogre og Venner og velsignede dem. Dagen før sin Død vaagnede han op „af en lille Slum“ og udbrød: Herre, Gud! imorgen faae vi en deilig Musik at høre! Søndag Morgen d. 14 October 1703 tidlig kom hans Skriftefader til ham, trøstede ham med Guds Ord og formanede ham til at blive bestandig indtil Enden. Da han ved Bortgangen lyste Herrens Velsignelse over ham, takkede han derfor med lydelig Røst og bad Gud velsigne ham og hans Huus. Men da der strax derefter, Kl. 8 om Morgenen, ¹⁾ med St. Knuds Kirkes Klokker ringedes til Høimesse, var hans Strid tilende og Forløsningens Time oprunden. Han, „som her med David havde været lystelig i Israels

¹⁾ Birgerods Brevf.

Psalmer“, var kaldt bort, for at høre den nye Sang for Thronen og deres Lyd, som lege paa de himmelske Harper. 1)

Kingo havde allerede Aaret tilforn ladet et Gravsted berede i Graugde Kirke for sin Svigerfader, sig selv og sin Hustrue og ladet et kostbart Marmorepitaphium forfærdige, der er opfat i det til Kirkens sydlige Side stødende Capel ovenover Gravhvalvingen, i hvilken Risterne henstaae. Hans Ven, Biskop V. Deichmann i Viborg, tilbød selv at ville holde Liigtalen over ham og kom i den Anledning i Begyndelsen af November til Odense. 2) Den 29 Novbr. fandt Liigbegængelsen Sted i St. Knuds Kirke. Der holdt Deichmann „udi en meget folkerig og ved adskillige Stænder anseelig Forsamling“ Talen ved hans Vaare over 4 Mosch. 20, 29: „Der al Menigheden saae, at Aaron havde opgivet Anden, da begræd de Aaron i 30 Dage, det ganske Israels Huns“, denne mesterlige Liigtale, der uden Tvivl hører til de største Beltalesheds Prøver, vor ældre homiletiske Litteratur har at opvise. 3) Dagen efter, d. 30 Novbr., holdt Mag. Thomas Broder Bircheroed en latinsk Parentation til den Afdødes Berømmelse paa Gymnasiet i Odense, og samme Dag blev Liget ført ud af St. Knuds Kirke og „med ziirlig Færd samt Carosfers Følge“ bragt til Graugde Kirke. 4)

1) Joh. Ab. 14, 2. 3. 2) Brev til J. Bircheroed 12 Novbr. 1703 fra hans Moder i Odense. Bircheroeds Brevf. 3) Deichmanns Søn henregner den ogsaa til hans fortrinligste Arbejder; cf. Jens Møllers Mnemosyne 1, 300. Den er trykt i Bispindens Bogtrykkeri i Odense 1704 og udgjør 203 Sider in folio. 4) Bircheroeds Brevf. Bispinden havde indbudt endogsaa de langstraværende Slægtninge, f. Ex. J. Bircheroed, til Begravelsen; men han undskyldte sig.

Epitaphiet i Fraugde Kirke troe vi bedst at kunne
beskrive med Ingemanns Ord: ¹⁾

„Marmorindet staaer ved Graven
Under Landsbykirkens Tag ;
Englen hist med Bispestaven
Bonden seer hver Helligdag,
Dg foroven staaer fremstillet
Med sit Aasyns Kraft og No
Gubben i sit djarve Billed
Som en Christi Kjempe tro.
Stille ved sin Hustrues Side
Seer af Marmoret han ud. ²⁾
Englene i Klæder hvide
Bede for hans Sjæl til Gud.“

Det har følgende Inscription:

Caveto viator
ne novum hoc temere marmor
credas,
Arte recens est, sed candore fide
et prisca probitate antiquum
quod
nobiliss, et integerr.
D. Christophoro Balslov
Dn. de Fraugdegaard assessori in
Colleg. cancell. Regio Medico apud

¹⁾ Tyllø 1821 udg. af Nic. Kroosling; cf. Fengers 1ste Udgave af Kingos Psalmer XVI. ²⁾ Hans Brystbillede paa Epitaphiet forekommer mig, kjendt det fremstiller ham i hans Alderdom, at være det Kobberstik, der findes i hans Sjungerhørs 1ste Part (Udgaven af 1680), meget ligt, og dette sidste tør vel derfor antages at være det Billede, der giver os den bedste Forestilling om hans Udseende. Flere hinanden temmelig ulige Portraiter af ham findes i Kobberstiksamlingen paa Kongens Bibliothek. Justitsraadinde Berg til Skovsbo eier et rimeligviis originalt Portrait af ham og Birgitte Balslov i Dliemalerie, der er noget forskjelligt fra alle andre Portraiter af ham, som jeg har seet.

Fionenses felicissimo socero suo
 incomparabili
 et filiæ ejus longe svavissimæ
Birgittæ Balslov
 conjugii suæ sanctissimæ pientis-
 simæ charissimæ
Thomas Kingo

S. S. Theol. Doctor Dioeceseos Fionensis Episcopus
 nec sibi nec illis in vanæ deside-
 rium gloriæ sed posteritati
 in gloriosam exempli felicitatis
 imitationem erigendum voluit
 pios sic affatus successores:
 Nullo marmoreus fastu lapis hicce superbit
 sed silet at muto vos monet ore patres
 collapsio hanc cineri nostro concedite pacem
 quam petet elingvis Kingo
 ubi factus erit.

Paa Foden:

Thomas Qvillinus inventor et fecit
 Anno 1702. ¹⁾

Paa Kingos Riste i Gravhælvingen findes følgende
 Inscription:

„See Laser
 Een Soel neddalet af Guds Kirkes Himmel
 udi
 Dend Vel = Edle Velbiurdige og Hoy = Erværdige
Thomas Kingo
 til Fravde = Gaard

---

¹⁾ Epitaphiet er noget beklaget, og da der ikke er henlagt nogen Capital til dets Vedligeholdelse, er det at befrygte, at det vil forfalde. Et Jerngitter for det ligeoverfor, paa Kirkens nordlige Side, varende Gravcapel, skal efter et Sagn, som endnu høres i Fraugde, have været bestemt til at hegne om hans Gravsted, men efter hans Død være solgt, og benyttet af Fraugdegaard's senere Eier til deres Begravelsessted.

S. S. Theologiæ Doctor

og

Fordum Biskop over Thens Stift

Hvis Dggang til livet ubi Føhelen var
udi Slangerup An. 1634

Fremgang ubi livet efter Sjænsføhelen fra Dyd til Dyd
Fra Ere til Ere, indtil hand opstigede til Et af de
Høieste Ere = sæder udi Guds Kirke.

Huor til kom ogsaa dend Kong. Raade at hand med Udelig sçiold
Dg Baaben Uler=Naadigst af hans Mayst. er bleven anseet
Dg Smidlerlid Iysede vel udi Værdom og Befnet
udi Guds Menighed.

I Dprigtig Kierlighed og Fromhed ubi Trende Egteskaber
og

I sine Ande= og Sinde=Rige Digter og Skrifter ubi
Gandske Fæderne Landet

Til fornøelse, forlystelse og forundring
for Ald Norden

Indtil hand d. 14 Octob. An. 1703 Efter 69 Aars Alder
Giorde sin Nedgang ved Døden til Grafven
Til sin Højbedrøvede Efterladte Frues

Fr. Birgitta Balslovs

til Gravde=Gaard

Stoere Hierte = Corrig og Bedrøvelse.

Saa hand nu i saa Maader Iyser icke meere

Dog Iesver og Iyser hand endnu

for alle Dyd = Elskende Efterkommere

baade i et præiseligt Navn

og i sine udødelige Skrifter paa Jorden

og som dend der har undervist andre

som Stjernerue ævindelig og altid ubi Himmelen."

Femte Capitel.

Forhandlinger efter Thomas Kingos Død angaaende de offentlige Stiftelsers Bestyrelse.

29. Kingos Historie kan ikke slutes med hans Død. Der hengik hele 8 Aar, førend den stærke Bevægelse lagde sig, der opstod, da hans Eftermand Dr. Christian Rudolph Müller gjorde Vanskeligheder ved Modtagelsen af Bispearchivet og i flere Henseender besvarede sig over den Forsatning, i hvilken de offentlige Stiftelsers Regnskabsvæsen befandt sig. Gjennem saare vidtløftige Forhandlinger blev nu et uhyggeligt Drama opført, der ikke alene gjorde et smerteligt Indtryk paa Kingos Efterladte og Venner, men ogsaa en Tidlang fatte hans Minde i et tvivlsomt Lys, og har rimeligviis udøvet megen Indflydelse paa Dommen over ham hos en Eftertid, til hvilken vel Rygtet naaede om den heftige og længe uafgjorte Klage, der reistes imod ham, men som forøvrigt blev ubekendt med de vidtløftige Forhandlinger og disses endelige Udfald. Vi maae derfor meddele en Fremstilling af disse Forhandlinger, i hvilken vi dog skulle beslutte os paa den størst mulige Kortbed.

Dagen efter Kingos Død mødte Stiftsprovsten Mag. Jørgen Karstens som geistlig Skifteforvalter illigemed Skiftekriverens Guldmægtig Schougaard i Bispegaarden for at foretage en Registreringsforretning. Bispenden lod da et imellem hendes afdøde Mand og

hende oprettet Kgl. confirm. Testamente af 29 Januar 1701 fremlægge i den Formening, at dette Testamente fritog hende for al Forsegling. Men Skifteretten gjorde opmærksom paa, at det den foreviste Kgl. Bevillingsbrev kun angik Sterbboet og deraf dependerende private Sager med Biskoppens og Bispindens fælleds Arvinger, hvorfor den afholdt sig fra Sterbboets Behandling, hvorimod den proponerede at forsegle Stiftskisten med Rettens Segl, hvori Mag. Knud Landorph, Bispindens Laugbørge, paa hendes Vegne, der var sengeliggende i det tilstødende Børelse, indvilligede.

Smidlertid anholdt Biskop Müller hos Kongen om Nedsættelsen af en Commission til at overlevere ham Stiftets Breve, som Ringo havde havt i sit Børge, og ved Kgl. Reskr. dat. Ringsted d. 15 Mai 1704, fik Professor ved Gymnasiet Lauridz Luja, Borgermester Blaukenborg og Mag. Mads Hvid, Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, Befaling til at modtage bemeldte Breve af Bispinden, eftersee og registrere dem og tilligemed Stiftskisten overlevere dem til Biskop Müller imod hans Dwittering. Under denne Commissions Forhandlinger, ved hvilke Bispinden i længere Tid vægrede sig for at lade give Nøde, viste det sig, at Bispinden havde ladet de af Skifteretten for Stiftskisten satte Segl bryde og erklærede, at hun ikke erkjendte den flete Forsegling for loblig, saasom Hs. Majestæt havde dispenseret hende fra al Forsegling, hvorfor hun formeente, at hun alene paa sin Sal. Mand's Vegne havde at svare til Alt, hvad hans Successor kunde paaistaac, og at have fri Disposition til at ordne hans efterladte Papiirer, „saasom han paa et Par

Nars Tid før sin Død formedelst hannem adskillig tilføiede Viderværdigheder og derpaa følgende Svaghed ikke kunde have Leilighed til at holde Alting udi den Rigtighed, som han forlangede." Bispenden vilde derfor d. 21 Mai 1704 selv have overleveret Stiftskisten til Biskop Müller, men maatte dog, da denne vægrede sig, finde sig i, at Commissionen undersøgte Sagen efter de af hende meddeelte Specificationer, og de i Stiftskisten værende og af Bispenden senere udleverede Documenter bleve derefter af Commissionen overleverede Biskop Müller d. 29 Novbr. 1704, hvorved det viste sig, at nogle faa, som det synes, værdiløse Documenter angaaende Sager, som vare tilendebragte før Kingos Embedstid, manglede.¹⁾

Da Biskop Müller ligeledes havde indberettet, at der ved Hospitalerne i Ddense „fandtes en stor og meget vanskelig Urigtighed,“ saa fik de forannævnte Commissairer ved et andet Kongebrev af samme Datum (d. 15 Mai 1704) Befaling til at gennemgaae alle Hospitalernes, men især Ddense Hospitals Bøger og Breve, og undersøge, hvor Hospitalets og Skolens Capitaler vare udfatte m. v. Men da Blanchenborg og Hvid bade sig fritagne for at indtræde i Commissionen, blev Amtmanden i Nyborg, Etatsraad Rosenkrantz, bestilket i disses Sted. Det blev derhos ved Rescript af 12 August 1704 Commissionen paalagt især at søge Underretning om 2 Poster, om hvilke Biskop Müller havde ladet andrage, at han i sit Embede behøvede „nød=

¹⁾ Commissionssact 29 Novbr. 1704. Db. B. Arch. Registr. 29, 281: cf. Registr. 29, 182.

vendig Dplysning," nemlig 1) om Odense og de andre Skolers i Thyen egentlige Tilstand, forsaavidt deres Lægaters og Indkomsters Dispensation angik. 2) Om de i Hospitalet og Skolerne gjorde Forandringer med deres Marsager, og hvilket Fundament de, hvor Fundamenterne vare forbigaaede, grundede sig paa. Provsterne, Borgemestrene og Raad i Kjøbstæderne, Rectorerne og alle de Mænd, som havde haft Noget at gjøre med Skolers og Hospitalers Bestyrelse ogsaa paa Landet, bleve nu indstevnede for at meddele Dplysninger, og Bispinden og hendes Raugbærge, for at svare til, forsaavidt Kingo havde haft med de omtalte Stiftelsers Administration at gjøre. Statsraad Rosenvinge protesterede i sit Indlæg af 26 Januar 1705 saavel imod, at Bispinden var stævnet, da Commissionen kun var sat forat undersøge Sagen, som imod, at Undersøgelsen indstræktes til alle Skoler og Hospitalet paa Landet, istedetfor at den efter Lovens 2, 17—9—10—11 burde indskrænke sig til almindelige Hospitalet og Kjøbstadskoler, men erklærede sig, naar Commissionen holdt sig indenfor de ved den Kgl. Befaling foreskrevne Grændser, villig til at meddele al Dplysning, hvorved det vilde vise sig, at de, som havde bevæget Biskop Müller til at angive Kingo for Kongen, ikke dertil havde haft nogen Tvivl. Ifølge denne Protest blev det ved et Kgl. Rescr. af 21 Marts 1705 bl. A. noiere bestemt, at Commissionen kun skulde foranstalte Sagen undersøgt, men ikke fælde Dom i den, men forøvrigt skulde alle Hospitalet og Skoler i Thyens Stift medtages. Under denne Commissions Forhandling lod Bispinden mange Documenter fremlægge fra sin Mandes Embedstid for at bevise, i hvor flet en Til-

stand faavel Hospitalet, som Fattiges, Skolers og Kirkeres samt det geistlige Gods fandtes ved hans Ankomst til Stiftet, saa og, hvor stor Møie og Omsorg, samt Modstand og Fortred han udstod forat faae det conserveret. (Disse Documenter, der ere benyttede i den foregaaende Skildring af Ringos Embedsførelse, vilde, hvis denne hans Enke paaforte Sag ikke havde givet Anledning til at fremdrage dem af hans Copiebøger efter hans Død, have været tabte tilligemed Copiebøgerne. Vi have derfor denne for hans Efterlevende saa krænkende Undersøgelse at takke for, at hans Embedsførelse endnu kan stilles i sit rette Lyg). Ligeledes viste hun i et Indlæg af 15 April 1705: 1) at Stiftsovrigheden 1695 havde til Cancelliet indsendt „vedborlig Rigtighed paa Fattiges, Kirkeres, Skolers, Hospitalers og andre deslige Capitalers Documenter,“ saa at al Inquisition var ufornoden, 2) at Ringo med Sognepræsterne i Odense 1691 havde indsendt Beretning om Odense Skoles Capitaler, og i afvigte Juni Termin havde hun indbetalt Capitalerne til Biskoppen og Vedkommende og havde Dwittering derfor, saa derom kunde Biskoppen have søgt bedst Underretning hos sig selv. 3) Angaaende Gymnasiets Capitaler sendtes Underretning, hvilken ogsaa Professor Knud Landorff kunde meddele. 4) Angaaende Odense Hospital sendtes Ridesfogdens Forflaring af 26 Jan. 1703, „at alle Hospitalsregnskaberne i hendes sal. Mandis Tid og indtil han blev lagt paa sin Sotte=Seng af Vedkommende rigtig vare forhorte; saa at,“ saaledes slutter Bispinden, „jeg vil formode, at al Biskop Müllers Angivelse om den store og vanskelige befindende Urigtighed herved aldeles forsvinder, og

han selv maa bære Fortrydelse, om han vil give sig den Umage dette at eftersee, at han med saamange Suppliker har bemødet Hs. Majestæt udi det, som han saa letteligen i Mindelighed hos mig kunde have erholdt, til hvilken Ende jeg og overlod ham min sal. Mands egen famulum, der skulde informere ham om Alting."

Uf et andet af Bispindens Breve til Biskoppen af 10 Juni 1705 sees, at denne havde angivet Kingo, „som med stor Møie og Bekostning ved sær Kgl. Naade havde erholdt flere Benaadninger til Kirkerne og Bispe-residentens Bedligeholdelse, for at han ikke havde anvendt disse til Kirkerne og Residentens Bebyggelse,“ hvorfor Bispinden tilbyder i Vidners Overværelse at fremlægge documenteret Regnskab for at hendes Mand af egne Midler havde tilsat flere Hundrede Rigsdaler mere, end han havde oppebaaret, og giver Biskoppen at betænke, at han burde bevise hendes Mand større Taknemmelighed for den store Indtægt, han havde forskaffet Bispestolen, end ved saaledes at forfølge hende ved saa ubillig og af hendes Mand uforskyldt Pretention."

Denne Commission sluttede sine Forhandlinger d. 15 Jan. 1706, efter nøie at have undersøgt alle de paa-gjældende Forhold. Det Eneeste, som Commissionen fandt, at Kingo burde tilsvare, var Resten af en Capital, oprindelig 1559 Rdl. 82 f., hvoraf 1000 Rdl. var bleven udsat, samt Renterne af 1000 Rdl. fra 1695 til 1699 samt fra 1701 til 1702. Men af Commissions-acten d. 4 Marts 1707 sees, at denne Capital 559 Rdl. 82 f. ifølge Hospitalsdirectionens protocollerede Bestemmelse af 15 Febr. 1697 skulde anvendes til Skolens Reparation og andre til dens Løb nødvendige Udgifter.

I Anledning af det ved Stiftskistens Opbrydelse Passerede og dens senere Overlevering til Biskop Müller bleve efter dennes Andragende atter to Commissioner nedsatte ved Rescripter af 7 Febr. 1705. Den ene Commission bestod af Professor Lusa og Borgemeister Blanckenborg, som skulde nøie inquirere efter, hvo der var skyldig i Stiftskistens Opbrydelse, samt efterforske hos Bispinden, hvor de manglende Documenter vare. Bispindens Laugværge Landsdommer Rosenvinge førte hendes Sag, og i de af ham fremlagte Indlæg skaaes hverken Mag. Jørgen Karstens eller Biskop Müller. Bispinden ansaae Forsøglingen som en anmassende Jurisdiction paa et Sted, hvor Mag. Karstens „og hans uskyldige Medhjælpere“ intet havde at befale, hvorfor hun „ikke heller havde æstimeret hans Forsøgling videre end han vilde eller burde agte, om nogen af hendes Tjenere vilde have sat Segl for hans Studerekammer;“ hun anklagede ogsaa Karstens som den, „der havde ladet see nogen Malice“ imod hende for at sværte hende hos Hs. Majestæt, og mener, at hans Fremgangsmaade meget snarere kunde kaldes en Formastelse imod den Respect, der skyldtes hans Majestæts Brev. Ligeledes beklager hun sig høilig over Biskoppens Fremfærd, som uden nogensinde at have gjort hende den Ære at søge nogen Oplysning hos hende „af Malignitet og forat bringe Kongen paa unaadige Tanker mod hende og føre hende i Lande=Ry og Udraab, som om hun havde begaaet en stor Formastelse,“ ikke havde taget noget Hensyn til hendes for den forrige Commission afgivne Erklæring. Hun formeente, at Retten var aldeles paa hendes Side, som med sin Mand's Amanuensis

(Msr. Pillegaard) og en Præst, Hr. Niels Jensen, som tidligere havde været i Kingos Tjeneste, havde ladet samle alle magtpaaliggende og Stiftskisten tilhørende Dokumenter, der deels laae i Kingos eget Contoir, og deels paa Amanuenss Kammer, og henlægge ordentligt i Stiftskisten efter en derover forfattet Designation. Hun bønfaller sluttelig om, at „Biskoppen maa adbares at bruge efterdags større Betænkksomhed“ i sine Angivelser, og at, hvis slige i Eftertiden skulde indkomme, de da maatte komme til hendes Erklæring.“ — Mag. Karstens og Mag. v. Haven andrage paa deres Side om, at de, da Sagen ikke angik dem som particulaire Personer, men deres Embede, maatte blive maintenerede imod den Tort og Foragt, der var dem tilføiet.¹⁾ Denne Commission sluttede sine Forhandlinger ved at indsende samtlige Erklæringer d. 13 Aug. 1705. Den anden ved Rescript af 7 Febr. 1705 nedfattede Commission, i hvilken Statsraad Rosenkrantz, Professor Luja og Borgemeister Blaudenborg havde Sæde, skulde, da Biskop Müller havde indberettet, at der efter den ham overleverede Designation paa Stiftskisten vare adskillige Capitaler, hvorom ingen Dplysning fandtes, forfatte en Fortegnelse med tilføiede Dplysninger over alle Stiftets Capitaler. Bispinden protesterede vel stærkt mod det Ubillige i, at Biskoppen vedblev at forlange Dplysninger, uagtet han ved en „Interlocutorie Dom“ var dømt til inden en vis Tid at fremkomme med alle sine formeentlige Krav, og ligeledes imod det Overflødige i atter at give Tilsvær i Sager, der alt ved

¹⁾ Commissionsact 13 Aug. 1705. Db. B. N. Register 29, 282.

de foregaaende Undersøgelser vare besvarede, men maatte dog meddele Oplysninger til en Mængde Spørgsmaal om offentlige Capitaler. De modtagne Oplysninger bleve af Commissionen indsendte til Kongen d. 4 Marts 1707 med den Bemærkning, at da det ikke var Commissionen befalet at efterforske, om det forholdt sig saaledes med Alt, som det meddeelte Svar formeldte, henstilledes dette „til Hs. Kgl. Majestæts eget allernaadigste Behag. 1)“

Alle disse tvistige Spørgsmaals endelige Afgjørelse ved Dom blev tilsidst efter Biskop Müllers Forlangende ved 2 Kgl. Rescripter af 21 Novbr. 1707 overgivet til 2 Commissioner. I den ene havde Rosenkrantz, Ruja og Blanckenborg, og i den anden Ruja og Blanckenborg Sæde. Dommen blev fældet under Set d. 20 Marts 1711. Cancellieadvocaten, Råsesfor Hans Seavenius fik tillige Ordre til i Kongens Navn efter Loven at udføre alle de Gravamina og Prætensioner, som kunde gjøres til Kingos Enke og andre Interesserede med Hensyn til alle de offentlige Capitaler, der havde staaet under Kingos Bestyrelse.

Den Kgl. Befaling til Commissairerne om at fælde Dom undtog dog udtrykkelig de Sager, der allerede vare anhängiggjorte for andre Domstole eller paakjendte. Saaledes oplyser Commissionsacten, at Blanckenborg, Råsesfor Landorff og Raadmand Mule havde som Commissairer fældet Dom om tvende Capitaler d. 12 Aug. 1707, og at der i denne Sag d. 20 Juni 1708

1) Commissionsact. Db. B. Arch. Registr. p. 49 No. 537.

var affagt en Høiesteretsdom, der aldeles frikjendte Ringo for at tilsvare deels en Capital paa 1000 Rdl. efter Dr. Jens Mules Fundats, da Capitalen var gaaet tabt i hans Formands Tid, og Ringo aldeles Intet havde forsonit „saa vidt hannem efter Fundatsens Indhold til desſen Tilsvarelse vedkommer,“ og deels en Capital af 200 Rdl., som af en Claus Lund 1668 vare indbetalte som en Mulet til fattige Præſteener, og af Ringo ſaaledes vare uddeelte uden noget videre Regnskab, hvortil Høiesteret erkjendte ham at have været fuldkommen berettiget. Det maa ſaaledes være denne Høiesteretsdom, ſom S. Birchero d ſigter til, naar han 2 og 6 Juni 1708 ſkriver¹⁾: „Loci Episcopus Dr. Chr. R. Müller gav mig in domo mea materna en Viſit paa 3 Timers Tid. Han fortalte mig med veemodige Gebærder adſkillige ſine Viderværdigheder ſærdeles med de actiones forenses, i hvilke han var indviklet. Men gid han ikke havde ved onde Raadſøreres Tilſkyndelſe forvoldet ſig ſelv en ſtor Deel deraf.“ Og „den 6te Juni havde vi i Odense Tidende fra Kjøbenhavn, at de Sager og Proceſſer, ſom Episcopus Fionensis Dr. Müller havde paaført ſin Formands Eſterleberſke og nu i diſſe Dage for Høiesteret ageredes, de vilde ikke efter hans Tanke og Forhaabning udfalde, men at Dommen var i nogen af dem allerede fældet til hans Miſfornoiſe. Hendes Venner her paa Stedet havde heraf meget godt, ſaaſom Manden havde dog (efter Alles Bekræftelſe) begegnet hende utilbørligt.“

Cancellieadvocaten og hans tilforordnede Adjunct,

¹⁾ Dagbøger p. 534.

Mathias Povelsen paa Tinggaard, førte Sagen imod Bispenden med stor Bitterhed og ufømmelig Hensynsløshed, der ikke fandt mindste Retsfærdiggjorelse ved Sagens endelige Udfald. Thi efterat Sagen var ført med uendelig Bidtøstighed ¹⁾ i mange Sessjoner fra d. 22 Juli 1709, blev d. 20 Marts 1711 Dommen affagt i 13 Postor, af hvilke Hovedindholdet var følgende:

1 Post. Om en de Fattige tilhørende Capital skulde betales i Species Mynt eller ikke. Commerceraad Bircherods og Bispindens Paa- stand blev givet Medhold imod Actors Paastand.

2 Post. Om Rede og Rigtighed for Renten af 2500 Rdl., Sko- lens Capital siden 1684, af hvilken efter Actors Paastand fattedes Regnskab for 1408 Rdl. Actor grundede sin Paastand paa, at Uddelingen af Renterne ikke var indført i Skolebogen, der var approberet af Kingo for Rectoren 1684. Commissionen fældede denne Dom: „Da som bemeldte Protocol ikke for noget tilstrække- ligt og fuldkomment Beviis kan ansees videre, end den efter sin egen Titel og Dypkrift er indrettet til, nemlig derudi at indføre, hvis som Rectori blev betroet til Udgift at føre, og i saa Maade ikkun er et Beviis til Rigtighed imellem den Sl. Biskop og Rec- toren, forsaavidt Rectori blev betroet og han skulde gjøre Regnskab for til Biskoppen, og ingenlunde kan belaste den Sl. Biskop at gjøre nogen Regnskab for det øvrige, som han efter forrige Rectors Mag. Elias Naurs egen Tilstaaelse af 8 Marts 1707 i Commis- sionen indgiven, befindes efter eget Godtbeftindende at have distri- bueret, saa at det i saa Maade er tilstaaet, at der flere beneficia af den Sl. Biskop ere uddeelte, end udi samme Protocol ere ind- førte, hvilket vi ogsaa holde for at have været hannem tilladeligt, særdeles formødelst den ved forrige Rectorem befundne Urigtighed, og kunne vi ikke eragte ham pligtig derfor til Rogen at staae til Regnskab og Beviis videre, end han efter sin for Gud og Kongen aflagte Sed med en god Sanvittighed for Gud vilde være bekjendt, imod hvilken hans Sed og Embede vi holde det utroligt, at han, som for Redelighed altid har været renomméret, skulde ved nogen saa uchristelig, skammelig og æreforglemmelig Egennyt-

¹⁾ Commissionensacten i Db. B. A. Registr. p. 49 No. 539 inde- holder 905 pagina in folio.

tighed, Gjerrighed eller Begjærighed til sin Fordeel indeholde noget af fattige Børns beneficia, hvilket aldrig Nogen udi hans levende Døie har understaaet sig hannem at turde tillægge, ja end ikke ringeste Klagemaal enten af nogen Rector eller Andre derom bevises at være indkommen, førend han nu udi sin Grav saa haardeligen er bleven angiven. Efter hvilken Bestaaffenhed vi ikke finde ringeste Skjel eller Foie til at kunne paabyrde hans Efterleverste eller hendes nu havende Kjæreste Commerceraad Bircherod at gjøre nogen Regnskab for de af den Sl. Biskop aarligen distribuerede beneficia, langt mindre at være ansvarlig til den af Matthias Povelsen præterederede 1408 Rdl. Erstatning, men derfor aldeles fri at være. Og her saadan ugrundet og ubeviislig Bestyrling ikke at komme den Sl. Biskop paa hans ærlige Navn og Rygte i sin Grav til ringeste Præjudice i nogen Maade.

- 3 Post. Rector havde „uden ringeste Tøddel til Beviis“ fordret, at Kingos Enke skulde svare til et Skolelegat „Frederik Markdanners“ paa 100 Rdl. Commissionen fritjendte hende aldeles.
- 4 Post. Paa en Bondegaard Damsboe, som Kingo siden 1684 havde besiddet imod at svare Skolen Renten af den Capital, for hvilken Gaarden efter Proces, som han havde ført paa sin egen Bekostning, var taget i Betaling, og som hans Enke for 7 Aar siden havde udbetalt Skolen, havde Rector gjort Paastand tilligemed Regnskab for dens Indtægt siden 1684, men Commissionen fritjendte aldeles Boet.
- 5 Post. Den samme Dom fældtes angaaende noget andet Fordegods, som var taget i Possession for nogle Skolens og de Fattiges Capitaler, hvilke ligeledes vare udredte af Boet med rede Penge, med Tilføiende, at Rectors Paastand var „meget urimelig“.
- 6 Post. Commissionen frifandt aldeles Boet fra at tilsvare noget Fordegods, som for en Capital af 1000 Rdl. af Mules Legat, var i de vanskelige Tider forkommet og bleven øde, og tillægger Kingo al fortjent Roes for at have gjort Alt, hvad der stod i hans Magt for at conservere det ved Tiltale til hans Formands Niels Bangs Arvinger &c.
- 7 Post. Paa stod Rector, at Boet skulde svare til en Capital 100 Rdl., givet af Sorgen Brahe 1651 til Rectors Løn, hvilken Capital var gaaet tabt. Commissionen dømte, at Capitalen var gaaet under 13 Aar før Kingos Embedstid, og at han Intet havde efterladt, hvorved Capitalen igjen kunde indhentes, langt mindre var Marsag i dens Undergang. Boet fritjendtes aldeles.

- 8 Post. Ringo havde foræret en Lysekrone til Odense Skole, hvis Paaakrist formeentlig viste, at han vilde give 50 Eldr. til Lysepenge. Actor forlangte Capitalen og Renten fra 1693. Men Commissionen henstillede det til hans Efterleverfkes Forgodtbefindende, da Ringo intet Beviis eller Fundats havde efterladt sig.
- 9 Post. Actor forlangte Renten af 156 Rdl. for 7 Aar fra 1678 til 1685 til Odense Skole, men Commissionen fritjendte Boet, deels fordi denne Sag forlængst ved en Commission og en Skifteret var afgjort, og deels fordi der ingen Tvivl var om, at Biskoppen i ethvert Tilfælde „havde gjort Skolen Fornoielse“ for denne Ubetydelighed.
- 10 Post. Actor forlangte Rigtighed for Renten af 1000 Rdl., et Stipendium oprettet af Sl. Biskop Dr. Hans Mikkelsen for fattige Studenter, men Commissionen afviste denne Paaastand, da Stipendiet stod under en Descendent af Testator Mag. Claus Mikkelsen, Præst i Rørbye, som havde givet Commissionen „fernoiellig Forklaring.“
- 11 Post. Angaaende Holger Rosencrancks Legat 700 Rdl. til Odense Gymnasium forlangte Actor Sikkerhed. Denne var efter Commissionens Dommen i Orden.

Derimod burde Boet svare 200 Rdl., som i Maret 1687 var leveret Ringo af Sl. Dr. Jorgen Hane til Gymnasiet. Thi vel var denne Sum efter Ringos Optegnelser anvendt til Gymnasiets Reparation, hvortil han, naar kun Gymnasiets Midler i det Hele forblive uformindskede, havde havt Ret og Myndighed, men da hans Enke i sin Forklaring over Stiftets Capitaler 1704 havde tilbudt sig at erlægge denne Capital, burde den ogsaa tilsvares.

- 12 Post. Actor forlangte Regnskab for en Mulet af 200 Rdl. hvori en Præst var bleven dømt til fattige Præsteenker, men Commissionen dømte, at den Sl. Biskop, som enhver anden geistlig og verdslig Dyrighed, havde havt Ret til at uddele saadan Mulet til Fattige efter sin Samvittighed, uden at behøve at forsyne sig med Vedkommendes Dvitteringer.
- 13 Post. Slutteligen tilføier Commissionen:

„Endelig og til Slutning paaستاer Commerceraad Birkerød Reparation for denne vidtløftige og langvarige Forfølgelse og derved forarsagede store Bekostning med Formening, at det ikke impune burde være tilladt saaledes Nogen at angive og med Proces forfølge, med mindre Man derimod burde være responsabel til hvis Bekostning og Ulempe, som ved mislige Sigtelser, Beskyldninger og Processers Paaførelse forarsages, hvorudi vi og holde hannem

beføiet og derudi forbeholde ham hans Act, hvor han bedst veed og kan.“¹⁾ — (Med Hensyn hertil skriver saaledes Bircherod i et af sine Indlæg d. 22 Juli 1709: „jeg stiller det til de gode Herrers og alle Retsindiges Skjonsomhed, om det nogen Tid er hørt, at en Biske Enke saaledes af sin Mands Successor er bleven tracteret, hvorudi jeg og stadig vil formode, at Hs. Kgl. Majestæt, naar disse Forfølgelser engang tage Ende, skal være mig saa naadig at unde mig Regres til min Forfølger og saakaldte Denunciator.“

Hermed endtes disse langvarige Undersøgelser, som neppe Noget vil kunne arbejde sig igjennem, uden at dese den Uvillighedsfølelse, der udtaler sig i Commerce=raad Chr. Bircherods Ord²⁾: „Skal det impune være tilladt at inquirere efter en Mands Død, om han ikke maa have begaaet Utrofskab i sit Embede, ranet og berøvet Fattige, begaaet sacrilegium og andre deklige Mis-handlinger, og saa undskyldte det derefter, at det ikkun er anseet, for at vilde derfor have Beviis til Rigtighed, saa kan og denne Procedure legitimeres, der absolute vilde fælde den Sal. Biskop i sin Grav som en ugudeligg, utro og uretfærdigg Huusholder over Fattiges og Skolers ham betroede Midler, dersom de Misligheder hos ham skulde findes, som imod ham opføres, saa Gud betale det Menneske, som er Dphæver og Marsag til al den Allarm, som her i Landet nu i saa lang Tid har været anrettet.“ At Biskop Müller af Svaghed og onde Raadgivere lod sig forlede til at gjøre utilbørlige Dphævelser over Meget, som i Mindelighed og Sindighed kunde være bilagt, fremgaaer ogsaa tydeligg af hele Proceduren, og flere Dtringer³⁾ f. Ex.

¹⁾ Indlæg 11 Novbr. 1709. Commissionsact p. 432. ²⁾ Indlæg 17 Febr. 1710. Commissionsacten. ³⁾ Jvf. J. Bircherod. Dag=beget af 2 Juni 1708, som ovenfor er anfert.

Commerceraad Bircherods, „at han efter sin Anfø-
rers Information af utidig Nidkjærhed søger at
denigrere sin Formand udi sin Grav,“¹⁾ hvorved han
udentvibtl sigter til J. Karsten, der stod bagved og
pustede til Ilden. Det var Kingos Skjæbne, medens
han levede, at maatte stride sig frem, og hans Efter-
mæle havde længe den samme Skjæbne, men det var
Kingos Lykke i levende Live at kunne „trods sine
Forsølgere,“ og denne Lykke forlod ham ikke, da han
var død, thi hans Gjerninger forsvarede ham. Og
medens de tvistedes om hans Ære over hans Grav,
og „der i Odense var en underlig Færd og Væsen for-
medelst hine saavel geistlige som verdslige Hoveder for-
argelige Riv og Uenighed og Publici onde Administra-
tion i mange Maader“ saa blev han savnet og „de,
som i forrige Tider carperede Sal. Biskop Kingos
Forhold, vilde nu gjerne grave ham op af Jorden igjen,
om det var muligt.“²⁾

---

¹⁾ Indlæg 11 Novbr. 1709. C. A.   ²⁾ J. Bircherod. Dagbøger
p. 484.

Bilag.

Da Kingos vigtigste Skrifter have fundet Dmtale i foregaaende Levnetsbeskrivelse, ansees det mindre hensigtsmæssigt her at levere en Fortegnelse over hans trykte og utrykte litteraire Efterladenskaber, der dog vilde komme til at savne Fuldstændighed, eftersom der findes endeel, som oftest ubetydelige Vers i forskjellige Manuskriptfamlinger, om hvilke det er usikkert, om de ere af ham eller ikke. Nogle Oplysninger og Henviisninger formenes derfor at være tilstrækkelige til Veiledning for dem, der kunde ønske at vide næiere Besteb.

Til den i Almindeligt Litteraturlexicon af N. Nyerup og J. E. Kraft Kjøbenhavn. 1820 p. 308 meddeelte Fortegnelse over Kingos Skrifter maa føles:

A. Trykte Skrifter.

1. Bøn, som til de forordnede Bedestunder om Fredens naadigste Befordring, efter Hans Kongel. Majest. Kong Friderich dend Fjerdes Befalning er forfattet for Hvens Stift. Anno 1700.

Da dette Skrift formodentlig kun findes i det ene Exemplar paa Kæon Drahes Bibliothek, (see foran p. 195), og det indeholder en med navnlig Hensyn til dens Liighed med Bønnen paa Almindelig Bededag mærkelig Bøn og 2de af Kingos ellers ikke trykte Psalmer, samt giver Underretning om, hvorledes Gudstjenesten holdtes paa de extraordinairt forordnede Bededage, aftrykkes det her heelt:

„**F**or dit allerhelligste Ansigt, O du store og forfærdelige Gud, komme vi frem ubi vore Ansigtens Blusel, og nedbøvede i Støven bekjende vore mangfoldige, og skammelige Misgjerninger, med hvilke vi have opvagt dig til rætsfærdig Vrede over os; Saa du ey alleene haver Marsag til at lade os høre dit Rises Røst, men og at slaa os med riset, ja plat at udføye os med Sordærvelsens Røost. Du har antendt en stor Krigs-Lue omkring os, men (des verre) vore gamle, grove og gruelige Synder har oppustet dend, hvor fore du haver ladet mange Modige og Lstige Sjenders Magt og Sjertes opvæktes imod os, som omringer og forfølger os allevegne, saa vi vel maa have Marsag, som dit eget Sold Israel fordem, at frygte

storligen og raabe til Herren. O! HERRE, HERRE, Du est dog Israels Slagt-Ordningens GUD, og som du seer at Sverdet hugger ind baade paa dend Høyre og Venstre side for at blifve mæt og drucket af Blood; Saa er det dog dig en læt Sag at stille Krig i ald Verden, og at sønderbryde af Landet, Bue og Sverd og Striid! Thi ligesom du est Krigs-Hærenes, saa estu og Sredens GUD, til hvis Saderlige Sredelige og Medyndksomme Hjerte, vi med mange dybe Suck og salte Øynes Taare, i Sønlig og Datterlig tilliid udi stadig Troe til JESU Christi dyrebare Sortiennefte indflyer, at du siore Simlens Regientere, som haver alle Kongers og Potentaters Hiertes i dine Hænder, vil Krafteligen bøye dem efter din Villie og Lyckfaligngjøre de Sredsforhandlinger, som under dit eget Øye nu foretages, at de ved dit Himmelste Raad saaledis maa bemidlis og ved din egen Haand saaledes stadfæstes og beseglis at din Ære i alt maa søges, dend reene, Religion Krafteligen understyttes, hans Kongl. Mayestets Urve-Throne i Sred stadfæstes og hans Urve-Riger der ved i ald Lyckfalign Kølighed bestandeligen blomstres. O! HERRE GUD Sader, som er Sredens GUD, HERRE JESU som er Sredens Syrste, HERRE GUD hellig Mand, som er Sredens og Ænighedens Mand hør og bøn hør os og giv os en ymfelig og bestandig Sred i vore Dage, at vi udi Sred og megen stille Roe maa ære, takke og tienne dig dend stund vi leve. Rætfærdiggjør os ved Troen til JESUM Christum og gjør os beqvemme Ved din hellig Mand, til at viise vor Troes og Rætfærdigheds Frugter og gode Gierninger, til dit hellige Nafns Ære, vor Næstes gode Exempel vor egen Samvittigheds gode Vidnißbyrd, og Siælens Kølighed.

Imidlertid, O du velsignede Gud af ævighed, befale vi dig i vore Hierters inderste Suck og Bønner din Salvede, vor aller-naadigste Herre og Konge Kong SAKSØKKE dend Sierde, Velsigne Kongen i sin Kongelige Person, saa dit Ansigt følger stedse med hannem dit Øye Veyviiser ham, Din Mand Raad-

fører ham og din Mægtige Saand befiermer ham, Lad Kongen glædes i dend Velsignelse som du Naadelig vil gifve begge deris Mayesteter Dronningerne, i det at deris Velsignelse maa overgaae deris Sædres Velsignelser indtil de ævige Søyes Grendser.

Velsigne Kongen i sin Søn Hans Kongl. Søyhed vor Naadigste Arve Printz, Printz CHRISIAN, at hand for Guds Barmhiertigheds Fyld maa være Guds Elffelige. Velsigne Kongen i deris Pringlige Søyheder Printz CARL og Printz VILHELM, at hand altid maa see dem som Ærestytter i det Kongl. Urvehuus, Velsigne Kongen i dend deel af Lycke og Naade som du O Gud vil meddele Hans Mayest. Sr. Sarbroder Printz GEORG Velsigne Kongen i dend Kongl. Printzesse, at hun maa være som dend yndige Konge Daatter, der er idel deylig indvortis, fuld af Guds sande frygt og Kierlighed, som maa fette Naadens Smykke paa hendes Søved, saa vel som og det gandse Kongl. Urvehuus inden og uden Lands. Velsigne Kongen udi sine Søye Berienter og Raad, at deris Raad maa være af Guds Raad deris Anslag Velsigne de af Gimmelen til at udføre Hans Mayest. Tieniste til Guds Ære og hans Mayestetz Rigers Velfært. Velsigne Kongen i Arons Huus, og befal der din Velsignelse at være, ja Livet indtil ævig tiid. Velsigne Kongen naar hand nødis til at paatage sit Garnisf, Velsigne ham naar hand skal aflegge det. Velsigne Kongen i sin Krigshær baade til Lands og Vands, Velsigne Kongen i alt sit Soldt og Undersaatter fra Dan til Berseba, fra Hans Rigers Begyndelse og til deris Ende. O! HERRE forlad os alle vore blodige Synder og trolove os til dig i Kætfærdighed og Dom og i Misfundhed og megen Barmhiertighed. Lad Landet give sin Grode og lad Enhver af os boe under sit Vintræ og Sigentræ saa at ingen forfærder os. Befal at slaae Dore Sverd til Plovjern og vore Spyd til Segle og lad icke Krig mere være. O du store Stedens HERRE giv os fred altid og i alle maader, at vi som dagligen vente Fred i Gimmer-

len maa nyde Fred paa Jorden, indtil vi ubi Fred og Samvittigheds Rolighed dig vore Siæle ved vor sidste Gud kand ofverantvorde; O! HERRE hør O! HERRE vær Naadig O! HERRE lad det vel lykkes. Amen
i Jesu velsignede Navn
AMEN.

Underretning

For Degnene i Fyens Stift, om Psalmerne som til de Naadigst forordnede Bedestunder kand siunges, indtil videre Anordning.

Nemlig:

I Kiøbstæderne,

Siunges før Bønnen om

Mandagen.

Ach levvende Gud jeg bekiender for dig 2c.

Tiisdagen.

Udi din store Drede.

Torsdagen.

O Herre Gud benaade mig for din 2c.

Løverdagen.

Jeg beder dig min Herre og Gud.

Til Beslutning efter Bønnen.

Kand siunges en

Af disse hostrykte Psalmer, og undertiden de 9 vers af dend Psalme, Jeg tacker dig ret Siertelig 2c. Og undertidend: Dreden din afvend, 2c.

Paa Landet.

Kand iligemaader for Bønnen Siunges en af fornæfnte Poenitentze Psalmer og efter Bønnen en af de Psalmer som før er anmeldt.

NB.

Efter Bønnen, som Sogne-Præsterne selv læse af Prædikestolene siunges Litaniet gandske til Enden, hvorpaa Præsten falder paa Knæ for Altet, og siunger: Vi have syndet med vore Forfædre ic. Og derpaa dend Collect for Kongen, i Alterbogen, pag. 312.

Slutter saa med en af ommeldte Psalmer.

Dend Lyvende Kong Davids Psalme, sangviis forfattet under dend Melodie,

Faber vor ubi Himmerig.

1. Bønhør, O Gud, dit Folkis Raad, Og sluck ey ud dend Troe og Saad, De hafver til din Hielp og Saand, Naar Krig og Nød og haarde Baand, Betrenger Kongen og hans Land, O hielp du stercke Gud og Mand.

2. Send Hielp udaf din Helligdom, Og Kongen til Undsetning kom, Hans Bønners offer naadig vær, Og gif ham hvad hans Tarv begær, Opfyld hans Anslag til vort Gavn, I dit og Jesu søde Navn.

3. Saa fryder vi os alle Mand, Hvert Kion, hver Siæl, Hver Stat og Stand, Og reiser vore Banner op, Med freydigt Sind mod Siendens Trop, Opfyld, O Gud vor Hiertis Bøn, Og hør os, O du Davids Søn.

4. O lad os Kiendeligen see, Du frelser selv din Salvede, At du af Himmelen altid vil, Sam Raad og Lycke sende til, Og at hand af dig Styrcke faar, Mod hvilcken ingen sig formaar.

5. Lad andre Kun i Hofmob gaa, Og bramme for de store
 lervaa, At de i Markten føre fand, Vogn, Heste, Rustning
 Dæbnet Mand, Der ubi Mængd og Magt bestaar, og vore
 Kræfter ofvergaar.

6. Vi holder os mod deris Spør, Til Herrens Navn det
 faste Slot, Gud deris Magt fand lege ned, Sand underlig at
 Enege veed, Dend Kiobelige Solke-Arm, Naar vi fand staa
 foruden Harm.

7. O Herre frels vor Konge saa, At hand i aldens Sare
 maa, Besfiermes ved din egen Haand, Og styrkes ved din
 gode Aand, Bønhør, O Gud dit Soldis Røst, og send os
 Raad og Sielp og Trøst,

AMEN.

Dend sædvanlige Bøn: Herren leyre sig omkring
 vor Konge 2c. Sangviis forfattet under
 dend Melodie.

Jesus søde Gufommelse.

1. Befal, O Gud, din Engle-Hær, At staae en veldig Leyer
 i sær, Omkring vor Konge at hand maa, ubi din Stelse al-
 tid staa.

2. Du som Kong David tog i agt, Mod Lovens Mund
 og Bjørnens Magt, Kom du vor Konge og ihu, Din Magt
 ei svekket er endnu.

3. Naar stercke Løver grummelig, Med bidse Bjørne røre
 sig, Af deris Huuler til hans meen, O Knuus da deris Marv
 og Been.

4. Hold over Kongen selv din Vagt, At Sienders Raad
 og stercke Magt, Udspredes fand som Aavn og Straa, og Kon-
 gen i dig styrcke faa.

5. Naar hand gaar ind, naar han gaar ud, Velsign ham
 da ald Naades Gud, Saa ald hans Gierning Mercke bær, At
 hand af dig Velsignet er.

Til Eftermiddags Bønnen i Kjøbstæderne Land
siunges før Bønnen.

1. O Jesu for din Piime, og 2c.

Efter Bønnen.

2. Jeg løfter høyt op Gyne 2c.

Tiisdagen.

1. Paa Gud alleene 2c.
2. Christe lad din ædle Sred.

Onsdagen.

1. Af dybsens Nød raaber.
2. Vor Herres Jesu Christi fred.

Torsdagen.

1. Herre Jesu Christ ald Verds.
2. Sorlæn os med Sred naadelig

Fredagen.

1. Svo sig fortroster.
2. Vor Gud hand er saa fast en

Løverdag.

1. Mit Haab og Trøst.
2. Herre Jesu Christ, min

2. Flere af Kingos Heilighedsdigte findes i B. W. Vürdorffs Samling af smukke Vers og Miscellanea Sproget til Nytte og Ziir. Kjøbenhavn. 1742.

Ligesledes i Marmora Danica, Hofmans Fundatsamling, Jens Munks Genslige Gudis Sorge- og Trøstestand 1673, i Liigprædikenerne over Elisabeth Høgh Friherrinde af Hold 1674, Susanne Christoffers Datter Tønder 1675, Christen Caspersen Schøller 1677; i Dorothea Engelbretsdatters Sangoffer 1678; i Joh. Brunsmands Syngende Himmellyst eller ny Psalmebog 1687; ligesom ogsaa flere Vers til Kongen og Andre findes trykte paa enkelte Blade in fol.

3. Fortale (1682) til Samuel Jensen Ibs Doversættelse af Joh. Arndts sande Christendom 1690.

4. 3 Samlinger til Hyens Stifts Presbyterologie paa Kongens Bibl. No. 130 Fol. Kallste Samling angives, at Kingos Psalmer ere oversatte „paa eet Sprog i Indien.“

5. Kingos Psalmer og aandelige Sange ere samlede og udgivne af P. A. Fenger Kjøbh. 1827. 8. med Digterens Portrait. 2den Udgave. Kjøbh. 1845.

B. Manuskripter.

6. Paa Universitetsbibliotheket findes utrykte Vers af Kingo (ogsaa enkelte trykte Blade) i Rostgaards Haandskr. 152 Fol. 237, additam: 148.

Ligeledes paa Kongens Bibliothek i Kalls Ms. 397 in Quarto, i Thotts Samling 1528, i den Gl. Manuskriptsamling Pag. 95 iblandt Afskrifterne af Jacob Worms Vers.

